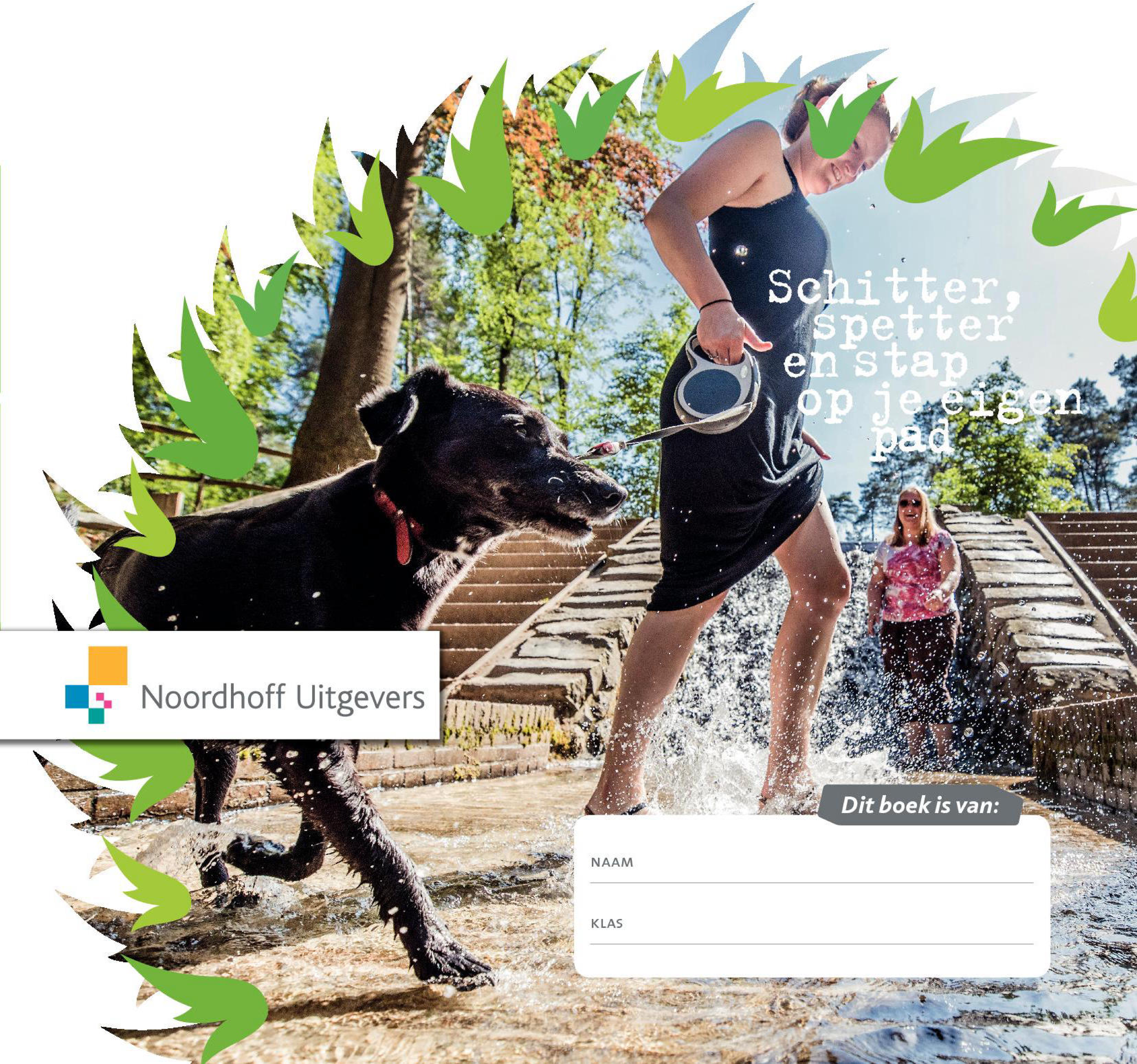
NEDERLANDS | 6E EDITIE | 4 VWO

Nieuw Nederlands

Noordhoff Uitgevers

Dit boek is van:

NAAM

KLAS

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Omslagontwerp: Grafisch ontwerp Duko Hamminga

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

FSC www.fsc.org MIX Papier van verantwoorde herkomst FSC® C118189

1 / 21

ISBN 978-90-01-73477-0

Nieuw Nederlands

4 vwo

Eindredactie:
Willem Steenbergen

Auteurs:
Hans Frank
Jan Erik Grezel
Margreet Kooiman
Willem Steenbergen
Marit Vos
Hinke Zetstra

Noordhoff Uitgevers Groningen

Zo werk je met Nieuw Nederlands

Aan de slag

Met Nieuw Nederlands Tweede Fase kun je op verschillende manieren werken. Je kunt het beste starten met de cursus Basis. Daarna kun je de verschillende vaardigheden oefenen of meteen met de Praktijkopdrachten aan de slag gaan. Nieuw Nederlands Tweede Fase bestaat in totaal uit tien cursussen met een bijbehorende online omgeving:

1 Basis
2 Lezen
3 Schrijven
4 Spreken, kijken en luisteren
5 Woordenschat
6 Argumenteren
7 Formuleren
8 Spelling
9 Praktijkopdrachten
10 Eindexamen

Basiscursus

Veel kennis die je hebt opgedaan bij het vak Nederlands gebruik je voor zowel Lezen en Schrijven als Spreken, kijken en luisteren. De cursus Basis gaat over alle teksten, of ze nu gesproken of geschreven zijn. In deze startcursus behandel je de belangrijkste bouwstenen die je nodig hebt om de hoofdvaardigheden goed te beheersen.

Praktijkopdrachten

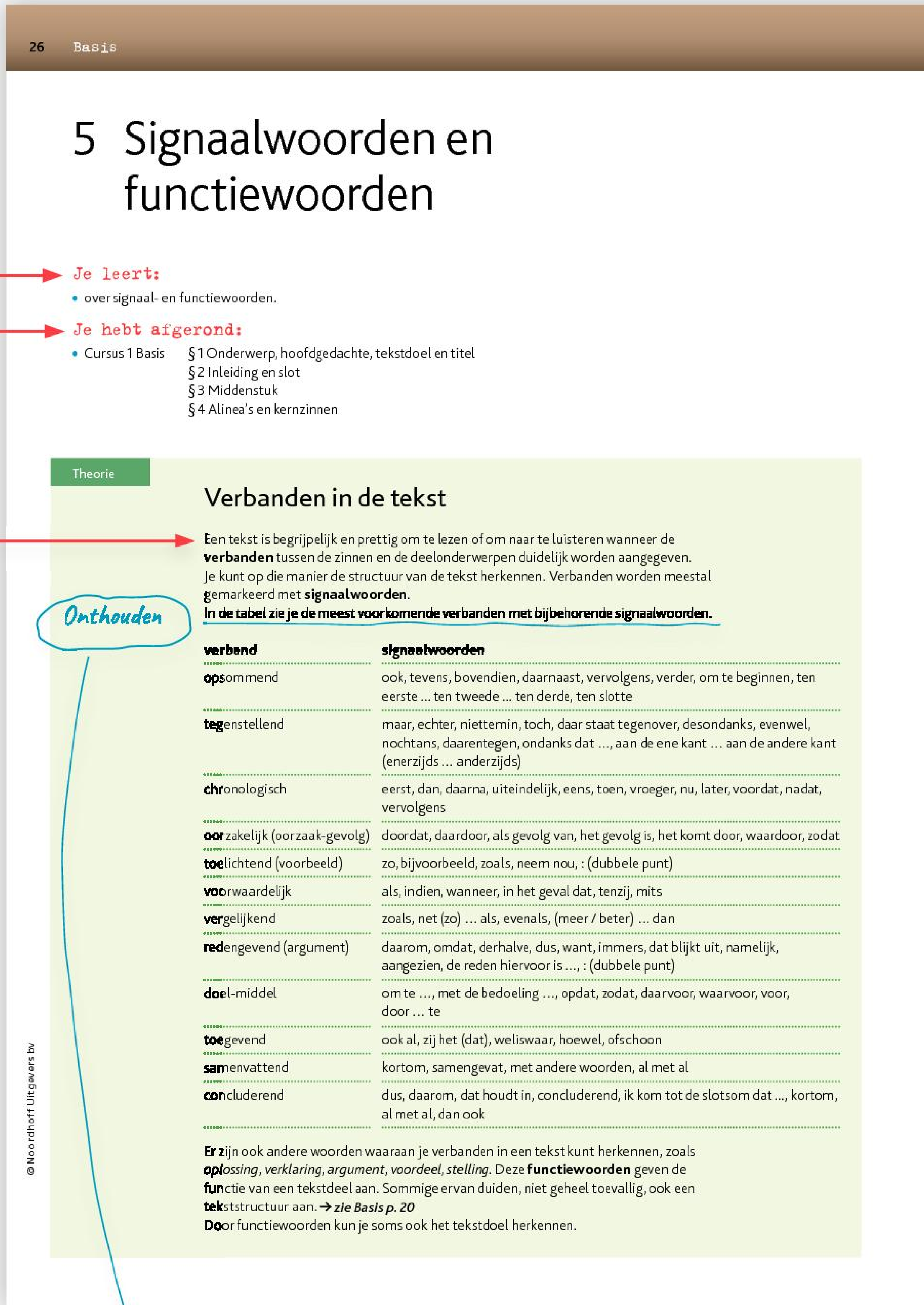
De cursus Praktijkopdrachten bestaat uit een set betekenisvolle opdrachten waarin verschillende vaardigheden samenkomen. Per opdracht wordt duidelijk aangegeven welke vaardigheden aan bod komen. Als je niet weet hoe je de opdracht moet aanpakken, kun je de bijbehorende theorie makkelijk in het boek of online opzoeken.

Nieuw Nederlands online

Op Nieuw Nederlands online kun je alle opdrachten uit het boek maken en teksten laten voorlezen. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals video's en formulieren. Daarnaast kun je er terecht voor extra opdrachten (op verschillende niveaus), overhoren en oefentoetsen. Met de losse module Examensprint kun je online trainen voor je examen.

'Je leert' geeft aan wat je gaat leren. Dat is het doel van de paragraaf.

'Je hebt afgerond' geeft aan welke onderdelen je al gedaan moet hebben om de paragraaf goed te kunnen maken.

26 Basis

5 Signaalwoorden en functiewoorden

Je leert:
- over signaal- en functiewoorden.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk
  § 4 Alinea's en kernzinnen

Theorie

Verbanden in de tekst

Een tekst is begrijpelijk en prettig om te lezen of om naar te luisteren wanneer de **verbanden** tussen de zinnen en de deelonderwerpen duidelijk worden aangegeven. Je kunt op die manier de structuur van de tekst herkennen. Verbanden worden meestal gemarkeerd met **signaalwoorden**. In de tabel zie je de meest voorkomende verbanden met bijbehorende signaalwoorden.

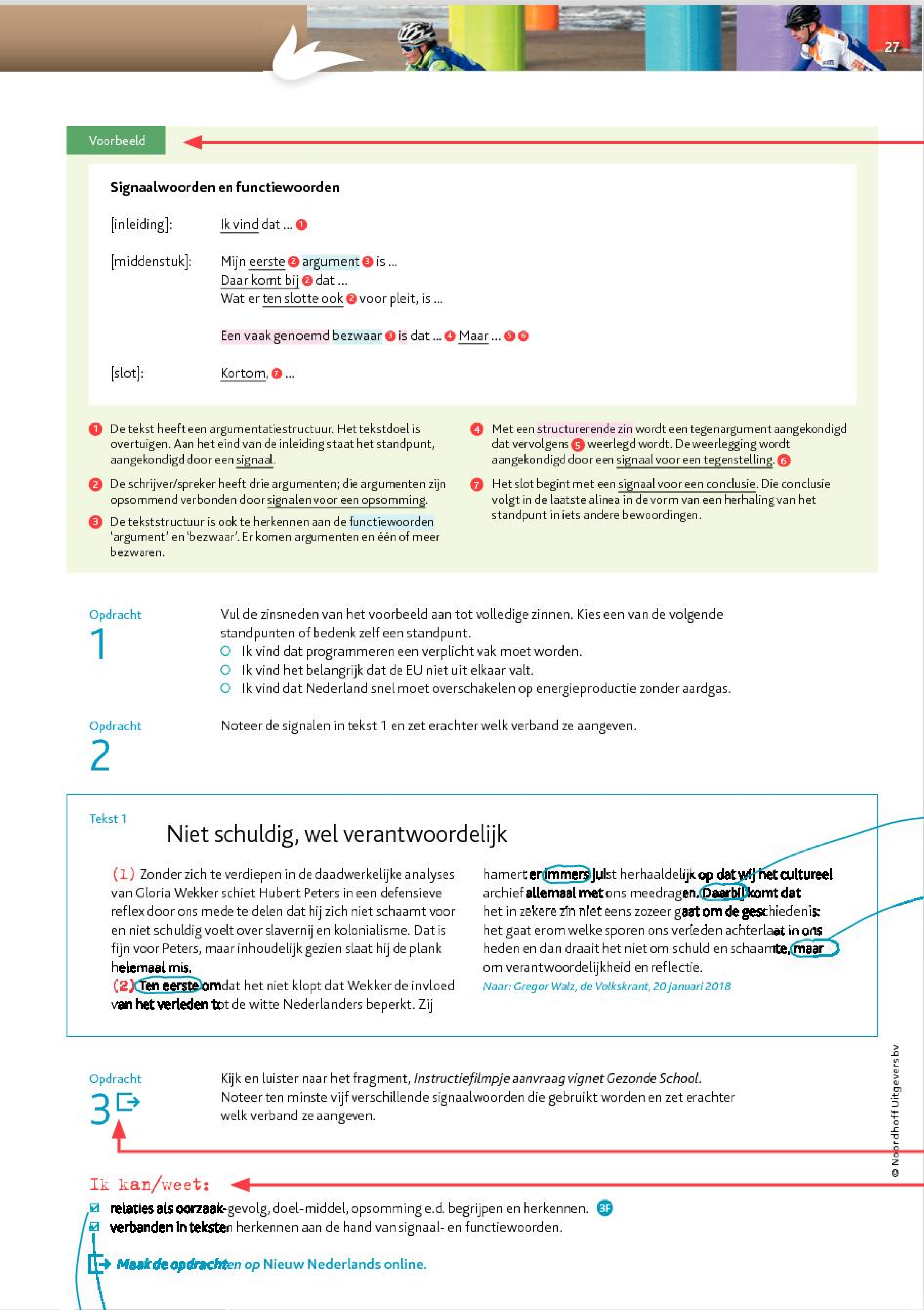
Onthouden

verband	signaalwoorden
opsommend	ook, tevens, bovendien, daarnaast, vervolgens, verder, om te beginnen, ten eerste ... ten tweede ... ten derde, ten slotte
tegenstellend	maar, echter, niettemin, toch, daar staat tegenover, desondanks, evenwel, nochtans, daarentegen, ondanks dat ..., aan de ene kant ... aan de andere kant (enerzijds ... anderzijds)
chronologisch	eerst, dan, daarna, uiteindelijk, eens, toen, vroeger, nu, later, voordat, nadat, vervolgens
oorzakelijk (oorzaak-gevolg)	doordat, daardoor, als gevolg van, het gevolg is, het komt door, waardoor, zodat
toelichtend (voorbeeld)	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, : (dubbele punt)
voorwaardelijk	als, indien, wanneer, in het geval dat, tenzij, mits
vergelijkend	zoals, net (zo) ... als, evenals, (meer / beter) ... dan
redengevend (argument)	daarom, omdat, derhalve, dus, want, immers, dat blijkt uit, namelijk, aangezien, de reden hiervoor is ..., : (dubbele punt)
doel-middel	om te ..., met de bedoeling ..., opdat, zodat, daarvoor, waarvoor, voor, door ... te
toegevend	ook al, zij het (dat), weliswaar, hoewel, ofschoon
samenvattend	kortom, samengevat, met andere woorden, al met al
concluderend	dus, daarom, dat houdt in, concluderend, ik kom tot de slotsom dat ..., kortom, al met al, dan ook

Er zijn ook andere woorden waaraan je verbanden in een tekst kunt herkennen, zoals *oplossing, verklaring, argument, voordeel, stelling*. Deze **functiewoorden** geven de functie van een tekstdeel aan. Sommige ervan duiden, niet geheel toevallig, ook een tekststructuur aan. → *zie Basis p. 20*
Door functiewoorden kun je soms ook het tekstdoel herkennen.

In de theorie worden de begrippen uitgelegd die je nodig hebt. Als je een begrip niet kent, kun je dat opzoeken op Nieuw Nederlands online.

Zet je aantekeningen gewoon in het boek.

Voorbeeld

Signaalwoorden en functiewoorden

[inleiding]: Ik vind dat ... (1)

[middenstuk]: Mijn eerste (2) argument (3) is ...
Daar komt bij (2) dat ...
Wat er ten slotte ook (2) voor pleit, is ...

Een vaak genoemd bezwaar (3) is dat ... (4) Maar ... (5) (6)

[slot]: Kortom, (7) ...

1. De tekst heeft een argumentatiestructuur. Het tekstdoel is overtuigen. Aan het eind van de inleiding staat het standpunt, aangekondigd door een signaal.
2. De schrijver/spreker heeft drie argumenten; die argumenten zijn opsommend verbonden door signalen voor een opsomming.
3. De tekststructuur is ook te herkennen aan de functiewoorden 'argument' en 'bezwaar'. Er komen argumenten en één of meer bezwaren.
4. Met een structurerende zin wordt een tegenargument aangekondigd dat vervolgens (5) weerlegd wordt. De weerlegging wordt aangekondigd door een signaal voor een tegenstelling. (6)
7. Het slot begint met een signaal voor een conclusie. Die conclusie volgt in de laatste alinea in de vorm van een herhaling van het standpunt in iets andere bewoordingen.

Opdracht 1

Vul de zinsneden van het voorbeeld aan tot volledige zinnen. Kies een van de volgende standpunten of bedenk zelf een standpunt.
- Ik vind dat programmeren een verplicht vak moet worden.
- Ik vind het belangrijk dat de EU niet uit elkaar valt.
- Ik vind dat Nederland snel moet overschakelen op energieproductie zonder aardgas.

Opdracht 2

Noteer de signalen in tekst 1 en zet erachter welk verband ze aangeven.

Tekst 1

Niet schuldig, wel verantwoordelijk

(1) Zonder zich te verdiepen in de daadwerkelijke analyses van Gloria Wekker schiet Hubert Peters in een defensieve reflex door ons mede te delen dat hij zich niet schaamt voor en niet schuldig voelt over slavernij en kolonialisme. Dat is fijn voor Peters, maar inhoudelijk gezien slaat hij de plank helemaal mis.
(2) Ten eerste omdat het niet klopt dat Wekker de invloed van het verleden tot de witte Nederlanders beperkt. Zij hamert er immers juist herhaaldelijk op dat wij het cultureel archief allemaal met ons meedragen. Daarbij komt dat het in zekere zin niet eens zozeer gaat om de geschiedenis: het gaat erom welke sporen ons verleden achterlaat in ons heden en dan draait het niet om schuld en schaamte, maar om verantwoordelijkheid en reflectie.

Naar: Gregor Walz, de Volkskrant, 20 januari 2018

Opdracht 3

Kijk en luister naar het fragment, *Instructiefilmpje aanvraag vignet Gezonde School*.
Noteer ten minste vijf verschillende signaalwoorden die gebruikt worden en zet erachter welk verband ze aangeven.

Ik kan/weet:
- ☑ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. begrijpen en herkennen. 3F
- ☑ verbanden in teksten herkennen aan de hand van signaal- en functiewoorden.

Maak de opdrachten op Nieuw Nederlands online.

Bij sommige theorieblokken vind je een voorbeeld. In het voorbeeld wordt voorgedaan hoe je de theorie kunt toepassen.

Bedenk dat je naar hartelust in je eigen boek woorden kunt markeren.

Dit symbool verwijst naar Nieuw Nederlands online. Het symbool staat bij opdrachten waarvoor je online moet werken of een kijk- of luisterfragment moet opzoeken.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat erbij welk referentieniveau daarbij hoort.

Vink af wat je kan/weet.

Inhoud

De lesstof is verdeeld in drie jaardelen: *4 vwo* (dat je nu voor je hebt), *5 vwo* en *6 vwo*.
Op Nieuw Nederlands online vind je het lesmateriaal voor alle jaardelen. Als je bijvoorbeeld het jaardeel van 4 vwo gebruikt, maar je wilt aan de slag met een paragraaf uit het jaardeel van 5 vwo of 4 havo, dan kun je die stof online vinden.

1 Basis

2 Lezen

3 Schrijven

4 Spreken, kijken en luisteren

5 Woordenschat

6 Argumenteren

7 Formuleren

Correct formuleren

Aantrekkelijk formuleren

8 Spelling

Werkwoordspelling

Overige spellingregels

9 Praktijkopdrachten

10 Eindexamen

Naslag

Basis

Buiten is de hele ochtend er al.

Griet Op de Beeck

Inhoud

In deze cursus vind je alle basiskennis die je nodig hebt om geschreven en gesproken teksten te begrijpen. Als je weet hoe teksten zijn opgebouwd, is het ook makkelijker om zelf goede teksten te produceren. Daarvoor moet je informatie kunnen verzamelen, beoordelen en verwerken.

1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel

Je leert:
- over het onderwerp, de hoofdgedachte, het tekstdoel en de titel van een tekst.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Onderwerp en hoofdgedachte

Elke tekst gaat over een onderwerp en heeft een hoofdgedachte. Het **onderwerp** van de tekst is een woord dat, of een woordgroep die aangeeft waarover de tekst gaat; het is géén zin. De **hoofdgedachte** is een mededelende zin (dus geen vraag!), die het belangrijkste weergeeft wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt.

Voorbeeld

Van de formuleringen in de rechter kolom kunnen er maar twee de hoofdgedachte van een tekst zijn.

(1) Een woord of (2) een woordgroep kan wel het onderwerp van een tekst zijn, maar niet de hoofdgedachte.

(3) De mededelende zinnen zouden de hoofdgedachte kunnen zijn van een tekst over het onderwerp boekverfilmingen.

(4) Een vraag kan niet de hoofdgedachte van een tekst zijn. Deze vraag zou wel de hoofdvraag kunnen zijn waarop de tekst antwoord geeft.

- Boekverfilmingen (1)
- Boekverfilmingen van boeken van Harry Mulisch (2)
- De verfilming van een boek is meestal minder indrukwekkend dan de roman die eraan ten grondslag ligt. (3)
- Driekwart van de Nederlandse speelfilms is gebaseerd op een Nederlandse roman. (3)
- Zijn boekverfilmingen altijd beter dan de roman die eraan ten grondslag ligt? (4)

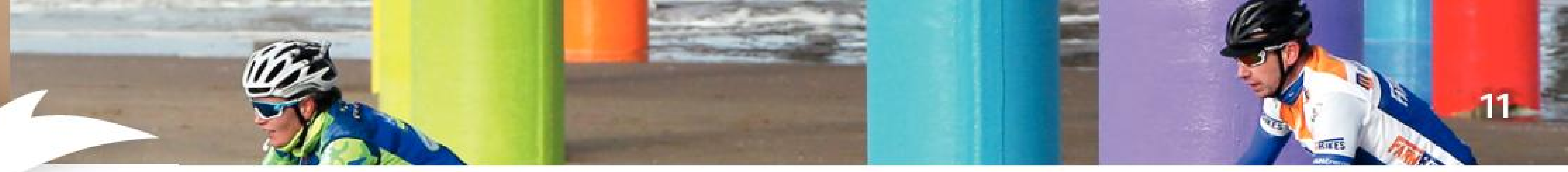
Opdracht
1

De zinnen 1, 2 en 3 zijn de hoofdgedachtes van drie teksten. Noteer van elke tekst het onderwerp.

1 Zittenblijven moet afgeschaft worden.
2 De huidige studiefinanciering heeft ertoe geleid dat veel opleidingen minder studenten hebben.
3 De invloed van Amerikaanse presidenten is minder groot dan velen denken.

De woorden en woordgroepen 4, 5 en 6 zijn het onderwerp van drie teksten. Formuleer bij elk onderwerp een hoofdgedachte.

4 de rekentoets
5 de plasticsoep in de oceanen
6 Noord-Korea

Theorie

Tekstdoel

Een schrijver of spreker wil met zijn tekst iets bereiken bij zijn publiek: hij heeft een bepaald doel. Er zijn verschillende **tekstdoelen**:

- **amuseren**: het publiek vermaken met iets wat leuk, spannend of ontroerend is;
- **informeren**: het publiek uitleggen hoe iets in elkaar zit, hoe iets is;
- **opiniëren**: het publiek zelf een mening laten vormen;
- **overtuigen**: het publiek een mening laten overnemen;
- **activeren**: het publiek aanzetten iets te gaan doen (of juist niet te doen).

Elke tekst heeft een van deze doelen als hoofddoel. Soms heeft een tekst een tweede, bijkomend doel.

Vaak geeft de hoofdgedachte aanwijzingen over het tekstdoel:

- de hoofdgedachte is een constatering: het tekstdoel is informeren of opiniëren;
- de hoofdgedachte is een mening: het tekstdoel is overtuigen en/of activeren.

Opdracht
2

Hier staan twee hoofdgedachtes bij het onderwerp *Boekverfilmingen*. Noteer bij elke hoofdgedachte het tekstdoel.

1 Driekwart van de Nederlandse speelfilms is gebaseerd op een Nederlandse roman.
2 De verfilming van een boek is meestal minder indrukwekkend dan de roman die eraan ten grondslag ligt.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Kies twee van de volgende onderwerpen:
- ○ vrouwenvoetbal
- ○ studiefinanciering
- ○ sociale media
- ○ de Nederlandse taal

2 Formuleer bij beide onderwerpen een hoofdgedachte voor een informerende tekst.
3 Formuleer bij beide onderwerpen een hoofdgedachte voor een overtuigende tekst.

Theorie

Titel

Bij een geschreven tekst staat de titel boven de tekst. Bij een gesproken tekst wordt de titel soms genoemd in de introductie of vooraankondiging (een affiche of programmagids). Er zijn twee soorten titels:

- een **informerende titel** geeft aan waarover een tekst gaat, bijvoorbeeld *Het terugbetalen van studieschuld is een groeiend probleem.*
- een **motiverende titel** maakt de lezer nieuwsgierig naar de tekst, bijvoorbeeld *Afgestudeerden zitten op zwart zaad.*

Geschreven teksten hebben vaak de combinatie van een motiverende titel en een informerende ondertitel:

De ware ware
Hoe ziet jouw ideale partner eruit?
Naar: Quest, augustus 2017

Opdracht
4

Hieronder zie je links tien motiverende titels en rechts tien informerende ondertitels.
Zoek de juiste combinaties.

1 Lol in Legoland
2 Loopt Dikkertje Dap wel genoeg trap?
3 Niets is wat het lijkt
4 Oorverdovend
5 Oost west, noord best
6 Opzouten!
7 Pillen, praten of hollen
8 Pompen of verzuipen
9 Tot de dood ons scheidt
10 Wat vliegt daar?

a De voedingsindustrie moet haar producten minder hartig maken
b Denen, het gelukkigste volk van de wereld
c Gehoorschade door harde muziek
d Het geheim van een goed huwelijk
e Overgewicht bij kinderen
f Reclamefoto's bijna altijd gefotoshopt
g Steeds meer drones in de lucht
h Trekvogels broeden steeds noordelijker
i Wat helpt er bij een depressie?
j Wateroverlast in Nederland

Opdracht
5

1 Wat zou het onderwerp kunnen zijn van een tekst met de titel *Als haringen in een ton*? Kies er drie:
- ○ film
- ○ Oscars
- ○ fotografie
- ○ goedkope busreizen
- ○ Lowlands
- ○ visquota
- ○ vluchtelingen uit Afrika

2 Bij welk onderwerp past de titel volgens jou het best? Leg uit.

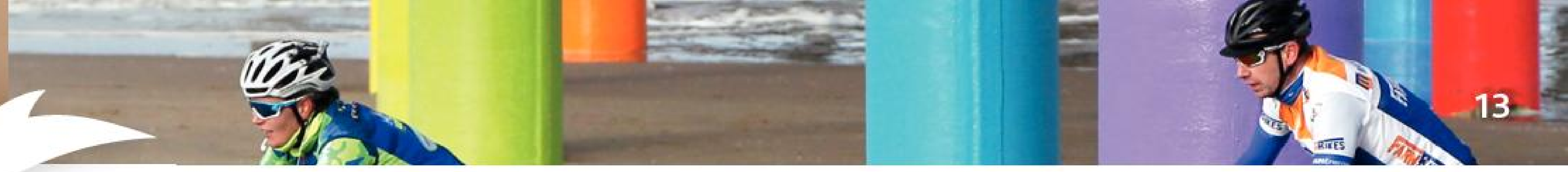
Opdracht
6

Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 3.
Bij opdracht 3 hebben jullie twee hoofdgedachtes voor de informerende tekst geformuleerd. Noteer voor die twee hoofdgedachtes een informerende titel en een motiverende titel.

Ik kan/weet:

- ☐ het verschil tussen onderwerp en hoofdgedachte.
- ☐ welke doelen een tekst kan hebben.
- ☐ welke functies een titel kan hebben.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

2 Inleiding en slot

Je leert:

- over de inleiding en het slot van een tekst.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel

Theorie

Inleiding: de aandacht trekken

Een goede tekst bestaat uit drie delen: inleiding, middenstuk en slot. De **inleiding** van een tekst heeft twee functies:
- de aandacht van het publiek trekken;
- het onderwerp van de tekst introduceren.

De inleiding van een tekst moet de aandacht van het publiek trekken. Schrijvers en sprekers willen immers dat het publiek verder leest of aandachtig blijft luisteren. De inleiding moet dus aantrekkelijk zijn.

Manieren om de inleiding aantrekkelijk te maken:
- *naar een actuele gebeurtenis verwijzen*
  Een tekst kan beginnen met iets wat nu (in de media, onder de mensen) in de belangstelling staat. Die actualiteit vormt dan de aanleiding voor de tekst.
- *kort de voorgeschiedenis beschrijven*
  De inleiding kan kort weergeven hoe er in het verleden over het onderwerp is gedacht of hoe ermee is omgegaan. Dat maakt het publiek nieuwsgierig naar hoe het tegenwoordig zit en dat is dan het onderwerp van de tekst.
- *een aantrekkelijk voorbeeld geven*
  Een voorbeeld is een kort verhaaltje, een specifiek geval van het onderwerp van de tekst. Een bijzondere vorm is de **anekdote**: een kort, grappig (waargebeurd) verhaaltje.
- *het belang voor het publiek aangeven*
  Wanneer de inhoud van de tekst van belang kan zijn voor het publiek, kan daar in de inleiding op gewezen worden. Zo wordt de aandacht van het publiek getrokken.

Een inleiding wordt ook aantrekkelijk door een sterke eerste zin. Klassieke manieren zijn:
- een intrigerende vraag:
  – *Waarom denkt men – waarschijnlijk ook hier in de zaal – dat wiskunde heel moeilijk is?*
- 'schokkende' of opvallende cijfers:
  – *Een op de tweehonderd inwoners van de Verenigde Staten zit achter slot en grendel.*
- een paradox (een schijnbare tegenstelling):
  – *Onze kennis van de wereld wordt steeds groter en tegelijkertijd weten we steeds minder.*
- een prikkelend citaat:
  – *'Er zijn drie soorten leugens: leugens, keiharde leugens en statistieken', zei Benjamin Disraeli.*
- een suggestieve of raadselachtige opsomming:
  – *Een geweer, een koe, een boom en een vrouw. Wat, dames en heren, hebben deze woorden met elkaar te maken?*

Opdracht
1

1 Bedenk een goede eerste zin voor een tekst met als onderwerp *Klachten over het Centraal Examen*. Gebruik een van de klassieke manieren.

2 Bedenk een goede eerste zin voor een tekst met als onderwerp *Het gebruik van laptops in de klas*. Gebruik nu een van de andere klassieke manieren.

Theorie

Inleiding: het onderwerp van de tekst introduceren

De tweede functie van de inleiding is duidelijk maken waarover de tekst gaat. Een onderwerp kan op de volgende manieren geïntroduceerd worden:
- Er worden één of meer vragen gesteld.
- Er wordt een mening (standpunt) geformuleerd.
- Er wordt een probleem geschetst.

In het middenstuk worden dan die vragen beantwoord, de argumenten bij het standpunt gegeven, of de verklaringen en/of oplossingen voor het probleem gepresenteerd.

Bij gesproken teksten kondigt de spreker in de inleiding vaak de deelonderwerpen aan die hij in het middenstuk van zijn tekst gaat bespreken.

Voorbeeld

1. De schrijver trekt in de inleiding de aandacht met enkele vragen die nieuwsgierig maken, want natuurlijk kopen we weleens wat en maken we gebruik van de openbare weg.
2. Vervolgens maakt hij duidelijk dat het in het belang van de lezer is om verder te lezen.
3. Aan het eind van de inleiding geeft de schrijver zijn mening, aangekondigd door een signaal. Dat standpunt is de hoofdgedachte van de tekst. Het tekstdoel is overtuigen. In het middenstuk kan de lezer argumenten voor het standpunt verwachten.

Voer het vak recht in op alle scholen

Hebt u een inkomen? Koopt u weleens iets in een winkel? Hebt u een woning gekocht of gehuurd? Maakt u gebruik van de openbare weg? (1) Waarschijnlijk wel. En dus krijgt u te maken met regels en wetten. Daarom ook moet u zich bewust zijn van de afspraken die binnen onze maatschappij gemaakt zijn over wat wel en niet is toegestaan en van welke rechten u heeft. (2)
Maar is iedereen zich daarvan bewust? Ongeveer 1 op de 20 studenten in het hoger onderwijs volgt een rechtenstudie. Dit betekent dat het overgrote deel van de studenten binnen het onderwijs geen (of zeer beperkt) kennis over het Nederlands recht vergaart. Dit geldt in grotere mate voor studenten in het mbo en scholieren die na de middelbare school direct de arbeidsmarkt betreden. Hierdoor ontstaat een bepaalde mate van rechtsonbewustheid bij een groot deel van de bevolking. En in een tijd waarin de rechten en plichten complexer worden, onder meer door de toenemende invloed van Europees en internationaal recht, is dit een zorgwekkend gegeven. Ik vind dan ook dat het vak recht op alle scholen ingevoerd moet worden. (3)
Naar: Levi Renneberg, NRC Handelsblad, 21 mei 2016

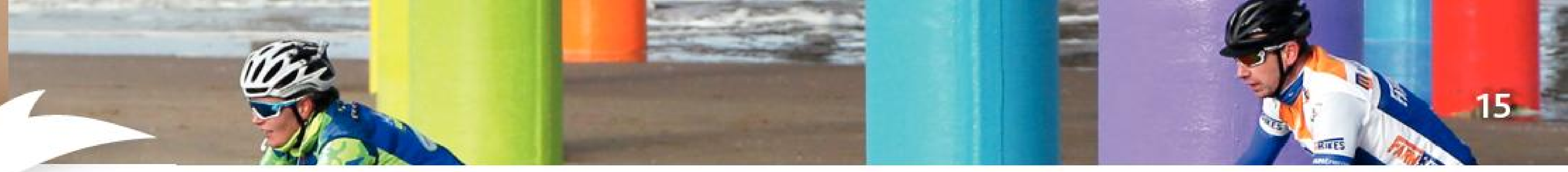
Opdracht
2

Lees de teksten 1 tot en met 4. Beantwoord voor elke tekst de vragen.
1. Op welke manier(en) trekt de schrijver de aandacht van het publiek?
2. Wat is het onderwerp van de tekst?
3. Op welke manier wordt het onderwerp van de tekst geïntroduceerd?
4. Wat is waarschijnlijk het tekstdoel?

Tekst 1

Op zoek naar het avontuur

(1) Eerst Rome zien en dan sterven ... Met goede moed was Vincent Laurensz. van der Vinne naar Italië vertrokken. Als jonge schilder wist hij dat een reis naar Rome, waar je Rafaël en Michelangelo kon bestuderen, gold als dé manier om je kunstenaarschap te vervolmaken. Maar Van der Vinne leefde in de zeventiende eeuw, toen zo'n reis nog een avontuur was. Dat merkte hij. Hij werd in Duitsland beroofd, kwam in een boerenopstand terecht in Zwitserland, waar hij gegijzeld werd, verzwikte vervolgens zijn enkel, moest nog bergen over en kwam oog in oog te staan met een wolf. Toen besloot hij terug te keren. Dan maar geen Rome.
(2) De ontberingen die de moderne reiziger tegenkomt, zijn van een heel andere aard: een dag geen internet, een paar uur vertraging op het vliegveld of lawaaierige buren in het appartementencomplex. Is reizen nog wel avontuurlijk?
Naar: Sandra Smets, NRC Handelsblad, 4 juli 2016

Tekst 2

Het trieste gevolg: gezinnen verlaten de grote steden

(1) Ze zijn blond en ze hebben schorre, bekakte stemmen. Dat geeft niks, maar vervelend is wel dat ze ieder weekend tot diep in de nacht luidruchtig feesten. Ook op doordeweekse dagen zitten ze op het balkon. Grappig gezicht: vijf rokende, vrijwel identieke meiden van eind twintig, en dat bij zes appartementen. 'Wijntje doen?' roept er af toe een.

(2) Ik sta op het balkon aan de overkant van de binnentuin en kijk uit op het huizenblok waar wij twaalf jaar hebben gewoond. Acht jaar geleden woonden in die ruime huurappartementen nog allemaal gezinnen, zoals wij. De Amsterdamse Rivierenbuurt, met veel groen, speelruimte en scholen, is een fijne stadsbuurt voor kinderen. Nu woont er nog een enkele buur van destijds, omringd door expats en opeengepakte werkende jongeren. Studenten zijn het doorgaans niet; die kunnen geen 800 euro betalen voor een van de vijf hokken waarin de huiseigenaar de woning heeft verdeeld. In de zomermaanden rammelen in deze straat de rolkoffers; dan verhuren de meisjes hun kamer via Airbnb.

(3) De hoge huizenprijzen schieten virulent door het land: in Almere, Leiden, Lelystad en Zuidwest-Friesland stegen de prijzen afgelopen jaar meer dan 15 procent; in Amsterdam, Haarlem, Utrecht en Amersfoort nog meer. Mensen bieden als gekken op de schaarse woningen. Gewone bieders concurreren kansloos met investeerders die de boel opkopen en in miniappartementen verkavelen. Het trieste gevolg: gezinnen verlaten de grote steden. Om te beginnen Amsterdam, maar de andere steden zullen volgen.

Naar: Aleid Truijens, de Volkskrant, 17 juli 2017

Tekst 3

Wie staat er op om de waanzin in de wielersport te stoppen?

(1) Bloed, zweet en tranen. In de negende etappe van de Tour de France van dit jaar smakten Richie Porte en Geraint Thomas, renners uit de top vijf van het algemeen klassement, in verschillende afdalingen zo hard tegen het asfalt dat zij gewond naar het ziekenhuis moesten worden afgevoerd. Het verwonderde me niet, ik ken die afdalingen toevallig.

(2) Waarom wordt dit soort levensgevaarlijke afdalingen in het parcours van de Tour opgenomen? Volgens de organisatoren omdat het publiek dat wil. De niet door veel wielerkennis gehinderde sponsoren brullen het hen na. Het tekent het morele verval van de volledig door de commercie beheerste Tour de France.

Naar: Harmen Malderik, de Volkskrant, 11 juli 2017

Tekst 4

Algoritme geeft werkzoekende sollicitatieadvies

(1) Stel je voor dat bij iedere vacature die je aanklikt, staat vermeld hoeveel kans jij met jouw profiel maakt om uitgenodigd te worden voor een sollicitatiegesprek. Maak je weinig kans, dan wordt ook direct voorgesteld welke trainingen je zou kunnen volgen om je kansen te vergroten. Handig, toch?
(2) In 2018 wordt dit scenario mogelijk voor alle kandidaten van uitzendbureau YoungCapital. 'Als je weinig kans maakt op een baan, laten we je ook meteen zien bij welke andere vacatures je meer succes kunt verwachten', vertelt Rogier Thewessen, een van de oprichters van het bureau. Hun doel? Minder afwijzingen en teleurstellingen en meer blije kandidaten met een baan die goed past.
(3) De techniek die het mogelijk maakt, heet *machine learning*. Heel simpel uitgelegd betekent het dat je een computer heel veel voorbeelden voorhoudt, zodat hij patronen gaat herkennen. Bij YoungCapital laten ze de computer zien welke feedback hun recruiters in het verleden hebben gegeven op vacatures en bijbehorende kandidaten.
Naar: Christel Don, NRC Handelsblad, 27 juli 2017

Opdracht
3

Bekijk fragment 1, *Hoe bepaal je voor elke schaatser wat zijn ideale techniek is?*, en fragment 2, *Werkt een leugendetector nou wel of niet?*, en beantwoord voor elk fragment de vragen.
1 Op welke manier(en) trekt de spreker de aandacht van het publiek?
2 Wat is het onderwerp van de tekst?
3 Op welke manier wordt het onderwerp van de tekst geïntroduceerd?
4 Wat is waarschijnlijk het tekstdoel?

Opdracht
4

Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 3 van paragraaf 1. → ***zie Basis p. 11***
Bij die opdracht hebben jullie bij twee onderwerpen hoofdgedachtes geformuleerd voor een informerende en een overtuigende tekst. Nu gaan jullie allebei een inleiding schrijven bij een van die hoofdgedachtes: de een schrijft een inleiding bij de informerende hoofdgedachte, de ander bij de overtuigende hoofdgedachte.
1 Kies een van de twee onderwerpen en verdeel de hoofdgedachtes.
2 Schrijf allebei een inleiding van ten minste 100 woorden. Trek in alinea 1 de aandacht van het publiek en introduceer in alinea 2 het onderwerp. Kies voor beide functies een van de besproken manieren.
3 Wissel jullie inleidingen uit. Bespreek samen het gemaakte werk:
- Hoe aantrekkelijk zijn de gebruikte aandachttrekkers?
- Is het onderwerp duidelijk geïntroduceerd?

Theorie

Slot

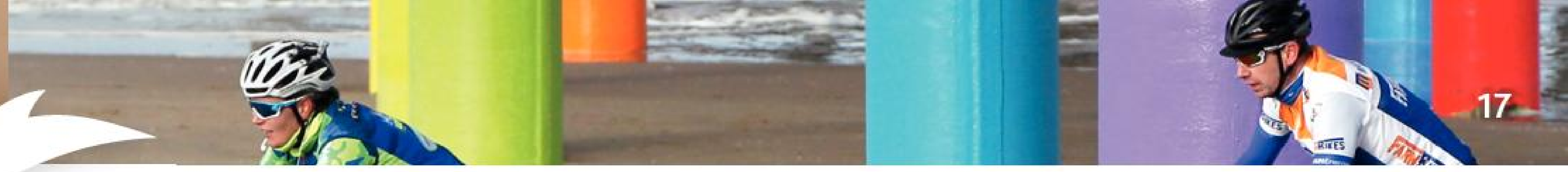
Een tekst wordt afgerond met een slot. Het **slot** bevat meestal de hoofdgedachte (de conclusie) van de tekst (meestal in één zin geformuleerd). Vaak begint het slot met een signaal, zoals *kortom*, *al met al*, *we hebben dus gezien dat ...*, *ik rond nu af met* ...

Naast de hoofdgedachte bevat het slot soms (een combinatie van):
- een samenvatting in enkele zinnen (niet bij korte teksten)
- een afweging
- een aansporing of aanbeveling
- een toekomstverwachting

De manier waarop een tekst wordt afgerond, wordt onder meer bepaald door het doel van de tekst en door de inleiding. Een activerende tekst kan bijvoorbeeld eindigen met een aansporing.

Manieren om aantrekkelijk te eindigen:
- een aansluiting bij het begin (de cirkel rondmaken): in het slot wordt teruggekomen op (de aandachttrekker uit) de inleiding;
- een **uitsmijter** (pakkende slotzin), bijvoorbeeld een retorische vraag of een citaat.

Rond niet af met clichés als *De tijd zal het leren* of *De meningen hierover zijn verdeeld en dat zal nog wel lang zo blijven.*

Voorbeeld

1. Het slot begint met een signaal voor een conclusie: *Kortom*.
2. De hoofdgedachte staat aan het begin van het slot. Het is de conclusie die de schrijver trekt.
3. 'Maar … maken' herhaalt de hoofdgedachte in andere woorden.
4. In 'Laten … blijven' doet de schrijver een aanbeveling: hij zegt wat we wél moeten doen.

Kortom (1), we moeten de patiënt niet de schuld van zijn ziekte geven. (2) Het gaat bij ziekten en gezondheid zelden om eenvoudige oorzaak-gevolgverbanden. Laten we dus niet doen alsof het wel heel eenvoudig is. Natuurlijk is leefstijl belangrijk en daar mogen we mensen binnen en buiten de spreekkamer heus wel op wijzen. Maar we moeten niet doorslaan en de patiënt tot dader maken. (3) Laten we daarentegen proberen Nederland gezonder te krijgen door gezonde keuzen aantrekkelijker te maken. En laten we over wie toch patiënt wordt vooral met ontferming bewogen blijven! (4)

Naar: Pieter Barnhoorn, de Volkskrant, 15 februari 2016

Opdracht 5

Lees tekst 5, het slot van tekst 3.

1 Onderstreep de hoofdgedachte van de hele tekst.

2 Welke elementen bevat dit slot nog meer?

- ○ A een aansluiting bij het begin
- ○ B een aansporing of aanbeveling
- ○ C een afweging
- ○ D een citaat
- ○ E een retorische vraag
- ○ F een samenvatting
- ○ G een toekomstverwachting
- ○ H een uitsmijter

Tekst 5

Wie staat er in het peloton eens op en heeft de moed te zeggen dat deze waanzin van levensgevaarlijke parcoursen moet stoppen voordat er in de wielersport nog meer doden en gewonden vallen? Waar zijn de tijden van Bernard Hinault gebleven? Die deed zijn mond nog weleens open als er met renners werd gesold. Er heerst in het peloton angst, angst voor de sponsoren, voor de organisaties van professionele wielerkoersen die steeds meer aan de wens van het publiek tegemoetkomen, opdat er bij het koffieapparaat weer gesproken kan worden over de 'sensationele' etappe van de vorige dag. Sensationeel ja, maar intussen liggen Richie Porte, Geraint Thomas en vele andere renners in het ziekenhuis.

Naar: Harmen Malderik, de Volkskrant, 11 juli 2017

Opdracht 6

Bekijk fragment 3, *Zijn vrouwen betere leiders dan mannen?*

1 Noteer de eerste zin van het slot.

2 Noteer de hoofdgedachte van de tekst.

Opdracht 7

Bij opdracht 4 heb je een inleiding geschreven. Schrijf bij die inleiding een passend slot van ongeveer 60 woorden. Gebruik een van de manieren uit de theorie om je slot aantrekkelijk te maken.

Ik kan/weet:

- ☐ verschillende manieren om de inleiding aantrekkelijk te maken.
- ☐ verschillende manieren om het onderwerp van de tekst te introduceren.
- ☐ verschillende manieren om een tekst af te ronden.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

3 Middenstuk

Je leert:
- over deelonderwerpen en tekststructuren.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis §1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  §2 Inleiding en slot

Theorie

Deelonderwerpen

Het onderwerp van de tekst wordt in het **middenstuk** uitgewerkt in **deelonderwerpen**: vragen uit de inleiding worden beantwoord, het standpunt wordt beargumenteerd, er worden oplossingen en/of verklaringen gegeven voor het probleem enz. Het middenstuk bevat een aantal deelonderwerpen. Zo'n deelonderwerp bestaat soms uit één alinea, maar meestal uit meerdere alinea's.
Een deelonderwerp kan worden aangekondigd door een **structurerende** (eerste) **zin** of door een (informatief) **tussenkopje**. Vaak wordt een deelonderwerp geformuleerd als vraag. De antwoorden op die vraag zijn uitgewerkt in de alinea's die samen het deelonderwerp vormen.

Voorbeeld

Onderwerp: *De videoscheidsrechter bij voetbal*

Deelonderwerpen middenstuk:
- *Welke beslissingen kan een videoscheidsrechter nemen?* (1)
  – Een videoscheidsrechter kan beslissen of een penalty terecht wordt toegekend.
  – Een videoscheidsrechter kan de daders van ernstige overtredingen die de scheidsrechter niet gezien heeft, bestraffen met een gele of rode kaart.
  – Een videoscheidsrechter kan bij doelpunten controleren of er sprake is geweest van buitenspel. (2)
- *Welke experimenten met het systeem met een videoscheidsrechter zijn er geweest?* (1)
  – In het Nederlandse bekertoernooi tijdens het seizoen 2016/2017 zijn er enkele wedstrijden gespeeld met een videoscheidsrechter. (3)
- *Wat zijn de voordelen van het systeem?*
  – Wedstrijden verlopen eerlijker.
  – Spelers accepteren makkelijker een beslissing die tegen hun elftal genomen wordt.
  – Er is minder frustratie bij de spelers, de trainers en het publiek.
- *Wat zijn de bezwaren tegen het systeem?* (4)
  – Een videoscheidsrechter kan per wedstrijd maar bij enkele beslissingen in actie komen.
  – De invoering ervan kost veel geld.

Deelonderwerpen

(1) Het middenstuk van deze tekst bestaat uit vier deelonderwerpen. Die zijn geformuleerd als deelvraag, maar ze kunnen ook als tussenkopjes geformuleerd worden, bijvoorbeeld: *De rol van de videoscheidsrechter, Experimenten, Voordelen, Bezwaren.*

(2) Op de eerste deelvraag worden in de tekst drie antwoorden gegeven. Dat deelonderwerp zal dus uit ten minste drie alinea's bestaan.

(3) Als op een deelvraag maar één antwoord gegeven wordt, kan het deelonderwerp bestaan uit één alinea.

(4) Een structurerende zin aan het begin van het vierde deelonderwerp zou kunnen zijn *Hoewel de videoscheidsrechter diverse voordelen heeft, zijn er ook een paar nadelen* of *Er zijn echter ook enkele bezwaren tegen de videoscheidsrechter.* De structurerende zin geeft in dit geval tevens (met een signaalwoord) de tegenstelling aan tussen deelonderwerp 3 en 4.

Opdracht
1

Lees tekst 1.
1 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Leg uit.
2 Uit welke alinea('s) bestaat het slot? Leg uit.

In het middenstuk van tekst 1 kunnen achtereenvolgens de volgende deelonderwerpen worden onderscheiden:
1 *Jong beginnen*
2 *Invloed op de eerste taal*
3 *Verband met alzheimer*
4 *Cognitief vaardiger*

3 Bij welke alinea begint het tweede deelonderwerp 'Invloed op de eerste taal'?
4 Bij welke alinea begint het derde deelonderwerp 'Verband met alzheimer'?
5 Bij welke alinea begint het vierde deelonderwerp 'Cognitief vaardiger'?

Tekst 1

It is a heel mooie cat, juf!

(1) Het Engels rukt op. Ook op de basisscholen. Het aantal scholen dat al vanaf groep 1 (kleuters van vier) één uur per week 'iets' aan Engels doet, neemt snel toe. Bovendien mag dat ene uurtje binnenkort, dankzij een nieuwe wet, uitgebreid worden naar drie uur per week.
(2) Daarnaast zijn er sinds anderhalf jaar achttien scholen waar geëxperimenteerd mag worden met volledig tweetalig onderwijs: de helft in het Nederlands, de helft in het Engels – vanaf groep 1.
(3) De voorstanders van meer Engels in het basisonderwijs verwijzen graag naar wetenschappelijk onderzoek. Jonge kinderen zouden dat Engels sneller leren, het Nederlands van de kinderen zou er niet onder lijden en meertaligheid zou goed zijn voor de hersenen. Sommige voorstanders beweren zelfs dat vroeg Engels leren later helpt tegen alzheimer. Maar de voorstanders zijn iets te enthousiast. Wat weten we nu?
(4) De belangrijkste gedachte achter het huidige beleid is: hoe jonger kinderen zijn, hoe sneller ze een taal leren. Inderdaad is het zo dat kinderen die vanaf hun geboorte tweetalig opgroeien, hun tweede taal beter leren dan kinderen die daar op hun twaalfde mee beginnen.
(5) Helaas is het leren van een vreemde taal op school heel iets anders dan het leren van een tweede taal in een natuurlijke omgeving. Uit een groot onderzoek in Barcelona, waar kinderen ook Engelse les krijgen op de basisschool, bleek dat kinderen van elf dat Engels sneller oppikten dan kinderen van acht. De verklaring ligt voor de hand: kinderen van elf zijn verder in hun cognitieve ontwikkeling dan kinderen van acht en daardoor kunnen ze die taal – in een schoolse situatie – sneller leren.
(6) Als kinderen één uur Engels per week krijgen, heeft dat geen meetbare gevolgen voor hun beheersing van het Nederlands. Ook niet bij kinderen die van huis uit nog een andere taal spreken (Turks, Marokkaans, Somalisch).
(7) Maar wat zijn de gevolgen op die achttien scholen die nu experimenteren met volledig tweetalig onderwijs? Een groep Nederlandse onderzoekers heeft gekeken naar een aantal experimenten met tweetalig basisonderwijs in het buitenland (Ellen van den Broek e.a., *Voorstudie Pilot Primair Tweetalig Onderwijs*, 2014). De conclusie was dat de taalvaardigheid in de eerste onderwijstaal (in Nederland is dat het Nederlands) er, op de langere termijn, niet onder hoeft te lijden.
(8) Wel vonden de onderzoekers bij sommige van die buitenlandse onderwijsprojecten iets eigenaardigs. De taalvaardigheid in de eerste onderwijstaal bleef aanvankelijk achter bij het niveau van leerlingen die eentalig onderwijs genoten. Maar tegen het einde van de basisschool was dat verschil weer ingehaald. Hoe kan dat? Dat is speculeren. Het uit elkaar houden van twee taalsystemen levert in het begin misschien wat vertraging op. In een latere fase zou het beheersen van de ene taal juist weer een gunstige invloed kunnen hebben op het beheersen van de andere taal.
(9) Maar het zou ook kunnen gaan om een indirect effect. Tweetalig onderwijs daagt de leerling meer uit, en als zo'n uitdaging tot succes leidt, kan dat een positief effect hebben op andere onderwijsprestaties.
(10) Er zijn aanwijzingen dat bepaalde vormen van tweetaligheid bij mensen die aanleg hebben voor alzheimer het begin van de ziekte kunnen vertragen, met zo'n vier jaar. Maar dat effect is alleen gevonden bij mensen die al vanaf heel jonge leeftijd dagelijks twee talen hanteerden. Voor →

mensen die op school een vreemde taal leren en daar later in hun leven af en toe wat mee doen, is dat effect niet gevonden. Het kan dus nooit een argument zijn voor meer vreemdetalenonderwijs.

(11) Hoe het verband tussen tweetaligheid en alzheimer precies in elkaar steekt, is nog niet goed opgehelderd. Het positieve effect werd in 2006 gevonden (Ellen Bialystok, publicaties op haar website lcad.lab.yorku.ca), in een spraakmakend onderzoek bij Canadezen die naast Engels van jongs af aan ook een immigrantentaal spraken, bijvoorbeeld Duits, Pools of Hongaars. Het zou kunnen dat tweetaligheid iets met de hersenen doet, waardoor die hersenen later de negatieve effecten van alzheimer nog een paar jaar kunnen compenseren. Dat is vooralsnog niet meer dan een hypothese.

(12) In latere onderzoeken, in andere landen en bij andere bevolkingsgroepen, werd dit gunstige effect niet altijd teruggevonden. In een later Canadees onderzoek bijvoorbeeld deed het effect zich niet voor bij volledig tweetalige Canadezen die Engels als eerste en Frans als tweede taal spraken. In een Amerikaans onderzoek, waarin gekeken werd naar tweetalige Amerikanen met Spaans als eerste en Engels als tweede taal, werd het effect alleen gevonden bij laagopgeleiden.

(13) Er is één positief effect gevonden (eveneens door Ellen Bialystok), maar opnieuw bij mensen die vanaf de babyleeftijd en heel hun leven lang met twee talen in de weer zijn geweest.

(14) Je kunt die mensen bepaalde cognitieve testjes laten doen: je laat ze kijken naar een beeldscherm en vraagt ze zo snel mogelijk te reageren op wat ze daarop te zien krijgen. Je maakt het de proefpersonen lastig door tegelijkertijd andere, storende informatie aan te bieden. De tweetaligen kunnen daar beter mee uit de voeten dan de eentaligen. Ze kunnen hun aandacht net iets beter concentreren op de relevante informatie en ze kunnen de storende informatie gemakkelijker negeren.

(15) Uit ander experimenteel onderzoek is duidelijk geworden dat bij mensen die volledig tweetalig zijn, beide talen continu actief zijn in het brein, ook als er maar in één taal wordt gesproken. Er moet dus een mechanisme zijn dat de niet-relevante taal tijdelijk blokkeert. Men vermoedt nu dat dit mechanisme samenhangt, of misschien zelfs samenvalt, met het cognitieve vermogen om niet-relevante informatie te negeren.

(16) Veel studies hebben overigens óók laten zien dat de vaardigheden waarover volledig tweetalige mensen in elk van die twee talen beschikken, meestal wat lager zijn dan de vaardigheden die een eentalige in zijn taal heeft. De passieve woordenschat (het aantal woorden dat je begrijpt) is bij tweetaligen wat kleiner. Ook zijn ze net even wat trager in het benoemen van plaatjes en een heel klein beetje langzamer in het herkennen of produceren van woorden.

(17) Al met al is wat voorstanders van meer vreemdetalenonderwijs vaak beweren – dat meertaligheid alleen maar voordelen heeft – dus niet helemaal waar. Het ligt allemaal wat genuanceerder: er zitten voor- en nadelen aan.

Naar: Berthold van Maris, NRC Handelsblad, 6 februari 2016

Opdracht
2

Bekijk fragment 1, *Wie is verantwoordelijk bij een ongeluk met een zelfrijdende auto?*
Welke deelonderwerpen behandelt Merel Noorman?

Opdracht
3

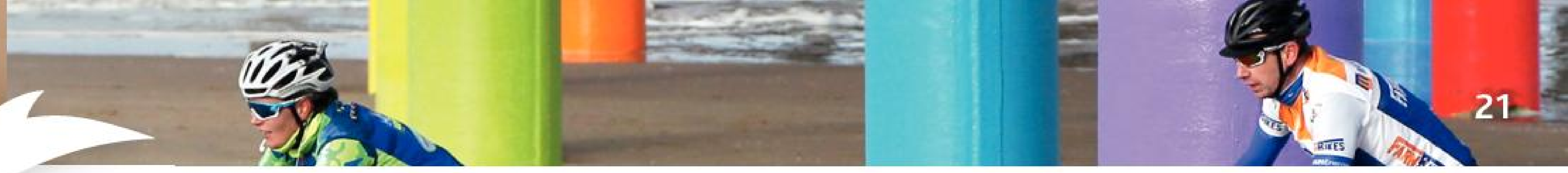
Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 4 van paragraaf 2. → ***zie Basis p. 16***

1 Kies een van de inleidingen die jullie gemaakt hebben bij opdracht 4 van paragraaf 2.
2 Bedenk bij die inleiding drie deelonderwerpen. Formuleer ze als vraag.
3 Beantwoord de drie vragen. Geef in totaal ten minste zes antwoorden. Zoek zo nodig informatie.

Theorie

Tekststructuren

Voor de opbouw van een tekst in inleiding, middenstuk en slot bestaan verschillende **tekststructuren**. De structuur van een tekst hangt vaak samen met het tekstdoel en de deelonderwerpen. Zo heeft een betogende tekst meestal een argumentatiestructuur of een voor- en nadelenstructuur.
We onderscheiden de volgende tekststructuren:
- argumentatiestructuur;
- aspectenstructuur;
- probleem-oplossingsstructuur;
- verklaringsstructuur;
- verleden-heden(-toekomst)structuur;
- voor- en nadelenstructuur;
- vraag-antwoordstructuur.

argumentatiestructuur

inleiding	stelling, standpunt (eventueel als vraag)
middenstuk	argumenten voor de stelling
slot	tegenargumenten (+ weerlegging)
	herhaling stelling (of beantwoording vraag)

NB Vanaf 2021 wordt het begrip 'weerlegging' niet meer gebruikt in het Centraal Examen. In plaats daarvan wordt 'tegenargument' gebruikt.

aspectenstructuur

inleiding	aankondiging onderwerp
middenstuk	diverse aspecten van het onderwerp
slot	samenvatting (maar niet altijd)

probleem-oplossingsstructuur

inleiding	probleem
middenstuk	gevolgen (waardoor is het een probleem?)
slot	oorzaken
	oplossingen
	de beste oplossing

verklaringsstructuur

inleiding	bepaald verschijnsel
middenstuk	kenmerken / voorbeelden
slot	verklaring(en) / oorzaak/oorzaken / reden(en)
	samenvatting of conclusie

verleden-heden(-toekomst)structuur

inleiding	introductie onderwerp
middenstuk	situatie vroeger
slot	situatie nu
	conclusie of voorspelling over de situatie in de toekomst

voor- en nadelenstructuur

inleiding	vraag of stelling
middenstuk	voor- en nadelen
slot	afweging en conclusie

vraag-antwoordstructuur

inleiding	vraag
middenstuk	antwoord(en)
slot	samenvatting of conclusie

Opdracht 4

1 Welke tekststructuur past het beste bij de tekst *De videoscheidsrechter bij voetbal* uit het voorbeeld op pagina 18?

2 Welke tekststructuur heeft tekst 1 *It is a heel mooie cat, juf!*?

Opdracht 5

1 Kies een van de volgende onderwerpen of bedenk zelf een onderwerp.
- studentenverenigingen
- het Nederlandse leger
- de examens

2 Vul de zinsneden aan tot volledige zinnen. Vul in de eerste zin het gekozen onderwerp in.
  a De laatste jaren gaat er steeds meer mis bij …
  b Dat komt onder andere door …
  c Ook een rol speelt dat …
  d Dat heeft ervoor gezorgd dat …
  e Een maatregel die deze ontwikkeling kan keren, is …
  f Een andere mogelijkheid is …
  g Uiteindelijk is wel iedereen het eens met het idee dat er iets aan … moet gebeuren, alleen over de manier waarop verschillen de meningen.

3 Van welke tekststructuur is sprake?

4 Welk tekstdoel hoort daarbij?

Opdracht 6

1 Kies een van de volgende onderwerpen of bedenk zelf een onderwerp:
- Amerikaanse presidentsverkiezingen
- de Chinese bevolkingspolitiek
- nationalisme
- robots in de zorg

2 Formuleer bij het onderwerp een informerende hoofdgedachte.

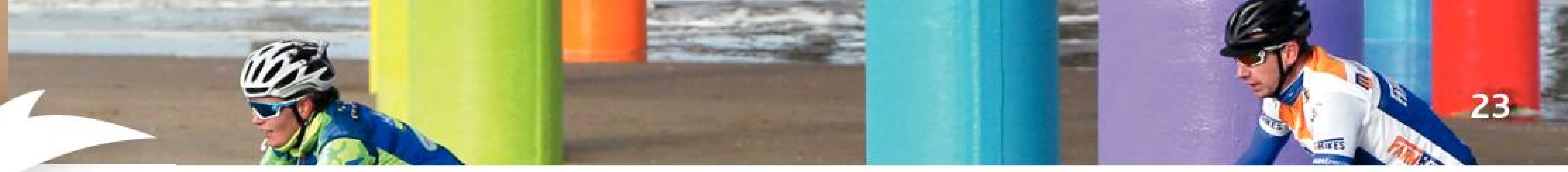
3 Kies bij de hoofdgedachte een geschikte tekststructuur.

4 Formuleer bij de hoofdgedachte en de tekststructuur drie deelonderwerpen in vraagvorm.

Ik kan/weet:

- ☐ deelonderwerpen in een tekst onderscheiden.
- ☐ tekststructuren herkennen en gebruiken.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

4 Alinea's en kernzinnen

Je leert:

- over alinea's en kernzinnen.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk

Theorie

Kernzinnen

Elke tekst is opgebouwd uit alinea's. Een goede **alinea** bevat één hoofdgedachte die in één zin geformuleerd is: de **kernzin**. De kernzin is meestal de eerste zin van een alinea, soms de tweede zin als de eerste een structurerende (of verbindende) zin is. In een enkel geval is de kernzin de laatste zin.

Voorbeeld

Deelonderwerp en alinea's
Deelonderwerp als vraag: *Wat zijn de voordelen van het systeem met een videoscheidsrechter?*
Drie antwoorden:

- Wedstrijden verlopen eerlijker.
- Spelers accepteren makkelijker een beslissing die tegen hun elftal genomen wordt.
- Er is minder frustratie bij de spelers, de trainers en het publiek.

(1) De eerste zin is een structurerende zin die het deelonderwerp noemt. Dit deelonderwerp is uitgewerkt in drie alinea's.

(2) De kernzinnen geven de antwoorden op de vraag die in dit deelonderwerp behandeld wordt.

(3) Signaalwoorden:

- *eerste, ander* en *ook* zijn signalen voor een opsomming;
- *kortom* is een signaal voor een samenvatting/conclusie.

Uitwerking deelonderwerp *Wat zijn de voordelen van het systeem?* in alinea's:

(7) Het invoeren van de videoscheidsrechter kan positief uitwerken. (1) Het eerste (3) voordeel is dat wedstrijden eerlijker verlopen. (2) Als iemand in het strafschopgebied naar de grond gaat, kan met behulp van videobeelden gecontroleerd worden of er werkelijk een overtreding is gemaakt of dat een speler alleen maar simuleert dat hij het slachtoffer is van een charge (en dus een schwalbe maakt). Na de wedstrijd kan niemand meer beweren dat er onterecht verloren is omdat de scheidsrechter iets verkeerd of niet gezien heeft.
(8) Een ander (3) pluspunt is dat spelers makkelijker een beslissing van het arbitrale team zullen accepteren. (2) Voetballers hebben de gewoonte om bij elke 'zware' beslissing tegen hun team en masse de scheidsrechter te bestormen. Daar zal nu een eind aan komen, omdat ze weten dat de beelden de scheidsrechter gelijk hebben gegeven. In veel stadions kunnen de spelers bovendien zelf de beelden zien.
(9) Als de voetballers minder gefrustreerd reageren, zal dat ook (3) invloed hebben op de reserves en de teamleiding op de bank. Hoe vaak zien we nu niet dat er een (hulp)trainer door de scheidsrechter weggestuurd moet worden, omdat hij in woord en gebaar duidelijk laat merken dat hij het niet met de beslissingen van de arbiter eens is? En als sporters en trainers heftig reageren, reageren de supporters navenant. Op de tribune zal het er dus ook rustiger aan toegaan. Kortom (3), er is minder frustratie bij de spelers, de trainers en het publiek. (2)

Opdracht 1

Lees de teksten 1, 2 en 3. Onderstreep in elke alinea de kernzin.

Tekst 1

De witte hoofdstad

(1) Inwoners van Turkmenistan kunnen zelf kiezen welke kleur auto ze rijden, zolang die maar wit of zilver is. Sinds 1 januari haalt de verkeerspolitie auto's met donkere kleuren van de weg. Chauffeurs krijgen hun auto pas terug als ze beloven die over te spuiten in wit of zilver. Dat melden Chronika Turkmenistan en Radio Azatlyk, twee mediaorganisaties die kritisch berichten over de Centraal-Aziatische dictatuur. In 2015 schortte Turkmenistan de import al op van zwarte, blauwe en rode auto's.

(2) De kleur wit is een speerpunt in het beleid van president Gurbanguly Berdimuhamedow, aan de macht sinds 2007. Hij liet hoofdstad Asjchabad de afgelopen jaren omtoveren in 'de witte stad'. Hele woonwijken van de stad in de woestijn zijn opgetrokken uit hagelwitte stenen. Nieuwe paleizen zijn in wit marmer gehuld. En in het centrum van Asghabad liet de president een witte, marmeren rots neerzetten van ruim twintig meter

hoog – met bovenop een gouden standbeeld van zichzelf op een paard.

Naar: Tom Vennink, de Volkskrant, 5 januari 2018

Tekst 2

De jonge jaren van Morrissey verfilmd

England is Mine haalde de Nederlandse bioscopen niet. Bewonderaars van zanger Morrissey (1959) moeten zich behelpen met een Britse import-dvd. De film van regisseur Mark Gill is de eerste biopic over de excentrieke zanger van The Smiths. Gill concentreert zich op vijf lange, moeizame jaren – eind jaren zeventig, begin jaren tachtig – na het einde van Morrisseys middelbareschooltijd, en vóór het begin van The Smiths, de band die in de jaren tachtig een hele generatie heeft gevormd. Wie wil weten waar de ongekende creatieve explosie van The Smiths vandaan kwam, kan in *England is Mine* zien wat zich in die jaren had opgehoopt in de jonge Steven Patrick Morrissey.

Naar: Peter de Bruijn, NRC Handelsblad , 2 januari 2018

Tekst 3

Debat? Wanvertoning!

(1) Marcel Gelauff schrijft in *NRC Handelsblad* dat de verkiezingsdebatten op tv weer inhoudelijk zijn geworden, in plaats van dat politici door elkaar gingen schreeuwen. Ik weet niet waar hij naar gekeken heeft. Wat ik zag, vond ik beschamend, de politiek onwaardig. In plaats van rustig een overwogen standpunt naar voren te brengen, zag ik politici als straatvechters elkaar op hoge toon verwijten maken, elkaar onbekommerd in de rede vallen en door elkaar praten.

(2) Wat voor beeld van openbaar bestuur roept dat op? Politici zijn mensen die niet in staat zijn redelijk met elkaar te spreken. Ze hebben kennelijk geen boodschap aan het zoeken van gezamenlijkheid. Ze gedragen zich als onvolwassen pubers die alleen maar kunnen drammen. De enigen die zich daaraan onttrokken, waren Gert-Jan Segers en Marianne Thieme. Geen wonder dat die hebben gewonnen.

(3) Is er niemand bij de NOS die een alternatief kan verzinnen voor deze wanvertoning? Een echt debat lijkt mij van groot belang voor de democratie.

Naar: Jos Kessels, NRC Handelsblad , 23 maart 2018

Opdracht
2

Lees tekst 4.

1 Onderstreep de kernzinnen van alinea 1, 2 en 4.

2 De alinea's 3 en 5 hebben geen kernzin. Formuleer voor beide alinea's een zin die als kernzin zou kunnen dienen.

Tekst 4

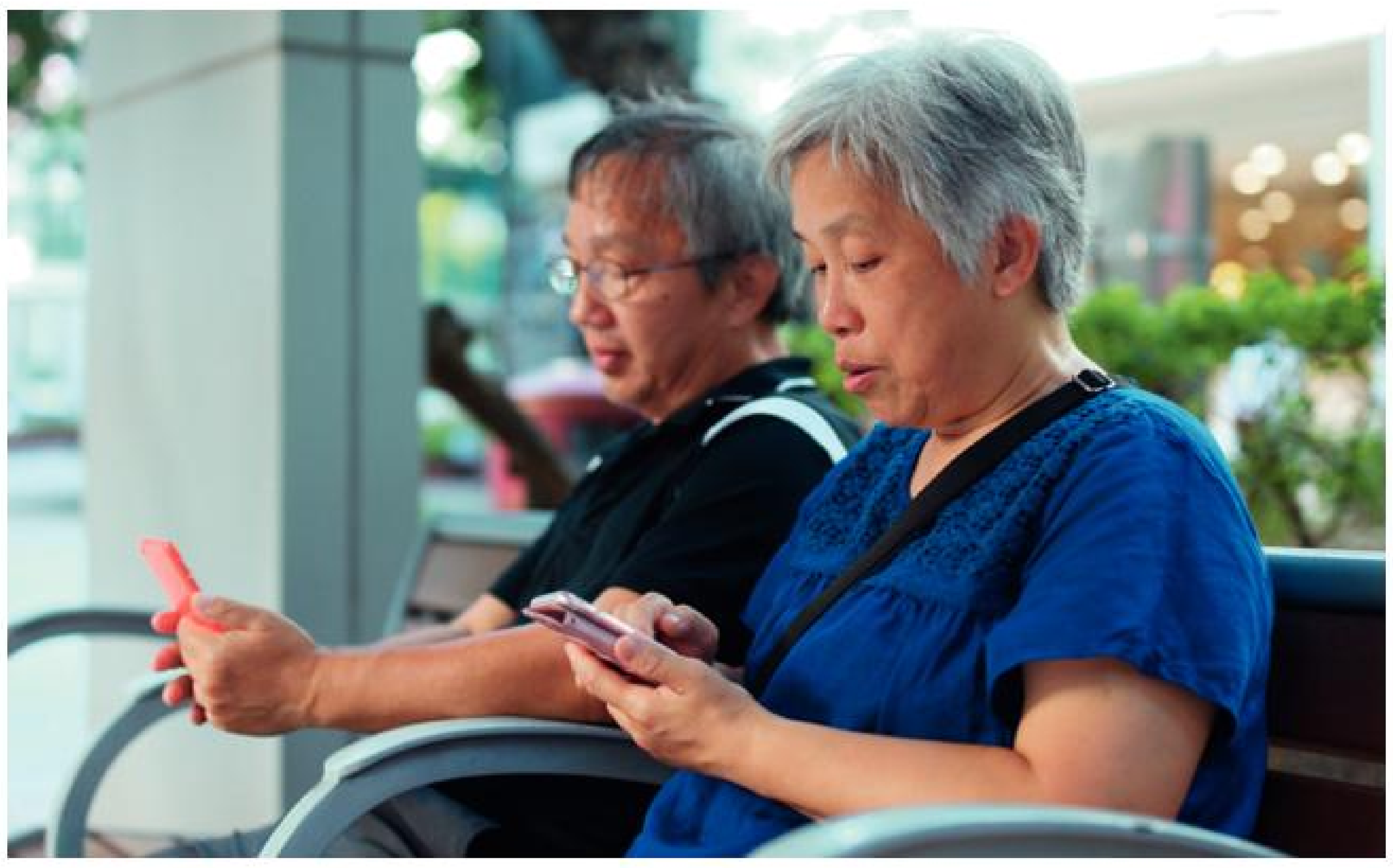
De online opmars van de 65-plusser: appen tegen eenzaamheid

(1) Ouderen hebben de laatste jaren massaal de sociale media ontdekt. Vooral 65- tot 75-jarigen maken meer gebruik van Facebook, WhatsApp en Twitter, blijkt uit onderzoek van het CBS. Dat doen ze vooral op hun mobiele telefoon of tablet. Inmiddels is 64 procent van deze groep online actief, terwijl dat in 2012 nog maar 24 procent was.

(2) Ook mensen van 75 jaar en ouder gebruiken internet niet alleen om informatie op te zoeken, maar zijn steeds vaker op sociale media te vinden. In 2012 ging het om 5 procent in deze leeftijdscategorie. Dit jaar is dat toegenomen tot 35 procent. Van deze ouderen gebruikt een kwart WhatsApp. 'Appen is bij de 75-plusser definitief doorgebroken', zegt een woordvoerder van het CBS.

(3) De stijging verbaast Annet van Betuw, auteur van het boek *Social media voor senioren*, niet. 'Het grootste misverstand is dat ouderen niet met sociale media kunnen omgaan.' Ze ziet dat de belangstelling binnen die groep alleen maar toeneemt. Een groot deel is volgens haar al lange tijd actief op internet en is zo ook bij sociale media terechtgekomen.

(4) Ouderen gebruiken sociale media om dezelfde redenen als jongeren dat doen: om contact te zoeken en te onderhouden met anderen, signaleert ouderenbond

ANBO. 'Zeker als je wat minder makkelijk het huis verlaat, is het fijn als je online op een laagdrempelige manier mensen kunt spreken met dezelfde interesses', aldus een woordvoerder. Als ouderen hun netwerk op die manier kunnen uitbreiden, is dat volgens haar 'heel waardevol'.

(5) Van Betuw komt veel senioren tegen die een paar jaar geleden zeiden dat sociale media niks voor hen waren, maar die nu toch een smartphone hebben gekocht om te whatsappen. 'Dat komt doordat hun kinderen en kleinkinderen whatsappen en allang niet meer e-mailen.' Vervolgens gaan de 65-plussers ook andere dingen proberen, zoals Facebook. Een goede ontwikkeling, vindt Van Betuw. Ze wijst op onderzoek waaruit blijkt dat sociale media kunnen helpen om mensen met elkaar in contact te brengen. 'Sociale media kunnen eenzaamheid niet opheffen, maar ze zijn wel een hulpmiddel.'

Naar: Maaike Vos, de Volkskrant, 30 december 2017

Opdracht
3

Bij opdracht 3 van paragraaf 3 op p. 20 heb je drie deelonderwerpen bedacht. Je hebt ze geformuleerd als vraag en vervolgens antwoorden op die vragen gezocht.
Werk een van deze deelonderwerpen uit in twee alinea's (samen ten minste 100 woorden).

Ik kan/weet:

- ☐ kernzinnen van alinea's herkennen en gebruiken.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

5 Signaalwoorden en functiewoorden

Je leert:

- over signaal- en functiewoorden.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk
  § 4 Alinea's en kernzinnen

Theorie

Verbanden in de tekst

Een tekst is begrijpelijk en prettig om te lezen of om naar te luisteren wanneer de **verbanden** tussen de zinnen en de deelonderwerpen duidelijk worden aangegeven.
Je kunt op die manier de structuur van de tekst herkennen. Verbanden worden meestal gemarkeerd met **signaalwoorden**.
In de tabel zie je de meest voorkomende verbanden met bijbehorende signaalwoorden.

verband	**signaalwoorden**
opsommend	ook, tevens, bovendien, daarnaast, vervolgens, verder, om te beginnen, ten eerste … ten tweede … ten derde, ten slotte
tegenstellend	maar, echter, niettemin, toch, daar staat tegenover, desondanks, evenwel, nochtans, daarentegen, ondanks dat …, aan de ene kant … aan de andere kant (enerzijds … anderzijds)
chronologisch	eerst, dan, daarna, uiteindelijk, eens, toen, vroeger, nu, later, voordat, nadat, vervolgens
oorzakelijk (oorzaak-gevolg)	doordat, daardoor, als gevolg van, het gevolg is, het komt door, waardoor, zodat
toelichtend (voorbeeld)	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, : (dubbele punt)
voorwaardelijk	als, indien, wanneer, in het geval dat, tenzij, mits
vergelijkend	zoals, net (zo) … als, evenals, (meer / beter) … dan
redengevend (argument)	daarom, omdat, derhalve, dus, want, immers, dat blijkt uit, namelijk, aangezien, de reden hiervoor is …, : (dubbele punt)
doel-middel	om te …, met de bedoeling …, opdat, zodat, daarvoor, waarvoor, voor, door … te
toegevend	ook al, zij het (dat), weliswaar, hoewel, ofschoon
samenvattend	kortom, samengevat, met andere woorden, al met al
concluderend	dus, daarom, dat houdt in, concluderend, ik kom tot de slotsom dat …, kortom, al met al, dan ook

Er zijn ook andere woorden waaraan je verbanden in een tekst kunt herkennen, zoals *oplossing*, *verklaring*, *argument*, *voordeel*, *stelling*. Deze **functiewoorden** geven de functie van een tekstdeel aan. Sommige ervan duiden, niet geheel toevallig, ook een tekststructuur aan. → ***zie Basis p. 20***
Door functiewoorden kun je soms ook het tekstdoel herkennen.

Voorbeeld

Signaalwoorden en functiewoorden

[inleiding]: Ik vind dat ... (1)

[middenstuk]: Mijn eerste (2) argument (3) is ...
Daar komt bij (2) dat ...
Wat er ten slotte ook (2) voor pleit, is ...

Een vaak genoemd bezwaar (3) is dat ... (4) Maar ... (5) (6)

[slot]: Kortom, (7) ...

(1) De tekst heeft een argumentatiestructuur. Het tekstdoel is overtuigen. Aan het eind van de inleiding staat het standpunt, aangekondigd door een signaal.

(2) De schrijver/spreker heeft drie argumenten; die argumenten zijn opsommend verbonden door signalen voor een opsomming.

(3) De tekststructuur is ook te herkennen aan de functiewoorden 'argument' en 'bezwaar'. Er komen argumenten en één of meer bezwaren.

(4) Met een structurerende zin wordt een tegenargument aangekondigd dat vervolgens (5) weerlegd wordt. De weerlegging wordt aangekondigd door een signaal voor een tegenstelling. (6)

(7) Het slot begint met een signaal voor een conclusie. Die conclusie volgt in de laatste alinea in de vorm van een herhaling van het standpunt in iets andere bewoordingen.

Opdracht 1

Vul de zinsneden van het voorbeeld aan tot volledige zinnen. Kies een van de volgende standpunten of bedenk zelf een standpunt.
- Ik vind dat programmeren een verplicht vak moet worden.
- Ik vind het belangrijk dat iedereen een basisinkomen krijgt.
- Ik vind dat Nederland snel moet overschakelen op energieproductie zonder aardgas.

Opdracht 2

Noteer de signalen in tekst 1 en zet erachter welk verband ze aangeven.

Tekst 1

Niet schuldig, wel verantwoordelijk

(1) Zonder zich te verdiepen in de daadwerkelijke analyses van Gloria Wekker schiet Hubert Peters in een defensieve reflex door ons mede te delen dat hij zich niet schaamt voor en niet schuldig voelt over slavernij en kolonialisme. Dat is fijn voor Peters, maar inhoudelijk gezien slaat hij de plank helemaal mis.
(2) Ten eerste omdat het niet klopt dat Wekker de invloed van het verleden tot de witte Nederlanders beperkt. Zij hamert er immers juist herhaaldelijk op dat wij het cultureel archief allemaal met ons meedragen. Daarbij komt dat het in zekere zin niet eens zozeer gaat om de geschiedenis: het gaat erom welke sporen ons verleden achterlaat in ons heden en dan draait het niet om schuld en schaamte, maar om verantwoordelijkheid en reflectie.

Naar: Gregor Walz, de Volkskrant, 20 januari 2018

Opdracht 3

Kijk en luister naar het fragment, *Instructiefilmpje aanvraag vignet Gezonde School*.
Noteer ten minste vijf verschillende signaalwoorden die gebruikt worden en zet erachter welk verband ze aangeven.

Ik kan/weet:

- ☐ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. begrijpen en herkennen. 3F
- ☐ verbanden in teksten herkennen aan de hand van signaal- en functiewoorden.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

6 Publiek

Je leert:
- over het publiek van een tekst.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot

Theorie

Rekening houden met het publiek

Een schrijver of spreker wil met zijn tekst iets bereiken. Door rekening te houden met het **publiek**, de mensen die de tekst lezen of aanhoren, vergroot hij de kans dat hij zijn tekstdoel bereikt. Voor welk publiek een tekst bedoeld is, kun je vaak zien aan het *onderwerp*, de *bron* (publicatieplaats), het *taalgebruik* (zinslengte, woordkeuze, toon) en de *lay-out* (lettertype(n), kleurgebruik, illustraties enz.).

Als je zelf schrijft of spreekt, moet je van tevoren een paar zaken bedenken:
- Wat weet het publiek al over het onderwerp en wat nog niet? Sluit aan bij de voorkennis van de lezers of luisteraars, maar vertel niet te veel dingen die ze al weten.
- Wat is het niveau van het publiek? Stem je woordkeuze en je zinsbouw daarop af. Gebruik bij een jong publiek geen moeilijke woorden en lange zinnen; leg in een scriptie of een profielwerkstukpresentatie specialistische begrippen (vaktermen) uit.
- Welke **toon** is het meest geschikt? Afhankelijk van onder andere het onderwerp, de situatie en het doel van je tekst kun je kiezen voor een serieuze toon (bijv. neutraal, kritisch, bezorgd) of voor een luchtige toon (humoristisch, ironisch). Ook in de aanspreekvorm kun je variëren: je klasgenoten spreek je aan met ‘jullie’, maar tot ouders richt je je (formeler) met ‘u’.

Opdracht
1

Lees de teksten 1, 2 en 3.
Geef van elke tekst aan voor welk publiek hij bedoeld is en waaraan je dat kunt zien.

Tekst 1

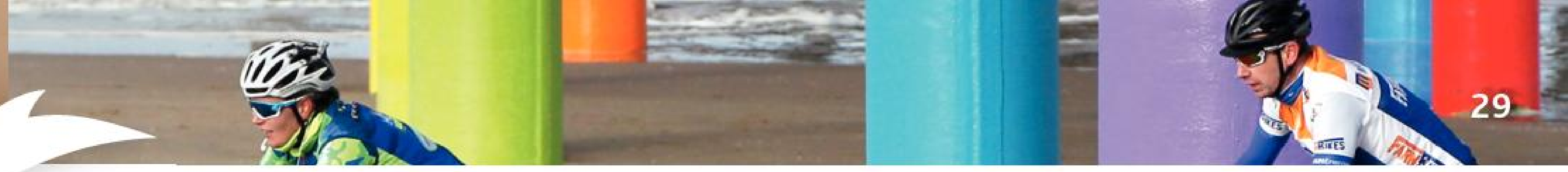
Soorten baantjes

(1) In Australië is niet alleen werk te vinden in de grote steden en toeristische gebieden, maar ook in de *outback* (de wat meer afgelegen gebieden). Veel backpackers weten dat niet. In de steden heb je het voordeel van veel gezelligheid, mensen om je heen en een bruisend uitgaansleven. In de *outback* heb je het voordeel sneller te kunnen sparen. Accommodatie is daar namelijk goedkoper en ook is de verleiding om na je werk nog op stap te gaan veel kleiner. Je zoekgebied is dus zo groot als Australië zelf!

(2) De meeste backpackers werken twee à drie maanden achter elkaar, om vervolgens weer een tijdje verder te kunnen reizen. Uiteraard zijn er ook banen te vinden waarbij je drie tot zes maanden achtereen kunt werken. Daarnaast zijn er allerlei ‘casual jobs’ te vinden, waar je slechts een aantal dagen werk hebt om snel even wat bij te verdienen. Zie het als een tijdje ‘knallen’, maar je weet waar je het voor doet!

(3) Van je zuurverdiende centen kun je weer leuke dingen doen, zoals *skydiven*, op expeditie gaan in de *outback* of duiken bij het Great Barrier Reef. Misschien breid jij je reis wel uit naar Nieuw-Zeeland of Thailand!

Naar: Australianbackpackers.nl

Tekst 2

Enerverende Negende van Bruckner

(1) Daniele Gatti, chefdirigent van het Concertgebouworkest, vindt Bruckner 'moeilijk', zo zei hij enkele maanden voor zijn aantreden in Amsterdam in deze krant. De knelpunten: de onstoffelijkheid en diepe religiositeit van Bruckners noten. 'Zijn muziek speelt zich af in een soort kosmische superdimensie', aldus de dirigent. Wellicht is het daarom dat Gatti zijn Bruckners twee keer per concertseizoen tegen het licht houdt. Alsof de diepere transcendente lagen van diens symfonieën zich pas echt laten doorvorsen na een paar maanden van tussentijdse reflectie. Zo verscheen Bruckners *Vierde symfonie* meteen na Gatti's aantreden op de lessenaars om in januari 2017 te worden hernomen. Ook de *Negende* kreeg dit weekend een reprise, na een Europese minitournee afgelopen september.

(2) Bruckner componeerde de laatste symfonie in het volle besef van zijn naderende dood. Sterker: de componist overleed nog voordat hij de finale kon voltooien. De overige drie delen schipperen voortdurend tussen doodsangst en de berusting van een diep gelovig mens die zich weldra verenigd weet met zijn schepper. (Bruckner krabbelde de opdracht 'Dem lieben Gott gewidmet' (opgedragen aan de lieve God) in de partituur.)

(3) Gatti zette die innerlijke tweestrijd zondag op scherp met dwingende contrasten. Neem het openingsdeel, waarin hij het eerste deel vervaarlijk liet ronken en het lyrische tweede thema liet opbloeien in breed ademende fraseringen. Het Scherzo pookte hij met pompende strijkers en stevige koperdecibellen op tot een angstaanjagende danse macabre, terwijl je in de snel genomen Trio-sectie de engelenvleugeltjes kon horen fladderen.

(4) Ook sterk waren de dwingende climaxen in het eerste en derde deel, waarin de orkestklank zich telkens trefzeker opstapelde tot gespierde climaxen. En toch: met overrompelende klankboetseringen en dramatische tegenstellingen zette Gatti weliswaar een enerverende Bruckner neer, de onstoffelijke dimensie bleef minder hoorbaar.

Naar: Joep Christenhusz, NRC Handelsblad, 10 januari 2018

Tekst 3

Reistempo

(1) *Sunday? Then this must be Holland.* De gemiddelde pakketreis naar een verre bestemming duurt twee tot drie weken. Je krijgt alle highlights van het land mee, maar blijft nergens langer dan twee of drie dagen. Alleen, met je partner of reisgezelschap, geen probleem. Met kinderen een absolute afrader. Wij zijn tijdens onze trips diverse uitgeputte ouders tegengekomen die het wel probeerden.

(2) Kinderen vinden andere dingen leuk dan ouders. Ze zijn niet per se diep onder de indruk van prachtige berglandschappen of tempelresten, die wij als ouders met bewondering bekijken. Ze reageren veel meer op de directe omgeving en ontmoetingen. Iedere nieuwe plek is een groot avontuur met oneindige mogelijkheden en ongekende ruimte. Voor kinderen betekent dit ook onveiligheid en onduidelijkheid. Waar liggen hier de grenzen? Wat mag wel en wat mag niet?

(3) Aankomen is even hard werken. Je kunt veel reprimandes voorkomen als je even kamer, huis of camping, zwembad en restaurant doorloopt met de kinderen en duidelijk maakt wat wel en niet mag. Maar dan nog zul je merken dat het iedere dag relaxter wordt als je ergens langer blijft. Pas na een paar dagen is er voldoende duidelijkheid, is de omgeving niet meer onbekend en onveilig en zijn er nieuwe patronen die vastigheid creëren. Kinderen hebben er baat bij als je ergens langer dan twee of drie dagen blijft.

(4) Dus ... Pas je reistempo aan. Om de paar dagen verkassen kan prima maar kost wel veel energie. Als je ergens een week of langer blijft, kun je namen vragen van het personeel en kunnen de kinderen vriendjes maken. Je kinderen hechten veel sneller aan iemand als ze weten hoe hij heet. Daar voelen ze zich veiliger bij. Obers, kamermeisjes, baliepersoneel, ze vinden het vaak juist reuzeleuk als je hun zo een eigen identiteit geeft. Het mes snijdt op die manier aan twee kanten.

Naar: verrereizenmetkinderen.nl

Opdracht **2**

Bekijk de fragmenten 1, 2 en 3.
Noteer van elk fragment voor welk publiek het bedoeld is en waaruit je dat hebt opgemaakt.

Opdracht
3

Lees de teksten 4 en 5.
Noteer van beide teksten voor welk publiek ze geschreven zijn en waaraan je dat kunt zien. Noem voor elke tekst ten minste drie kenmerkende zaken.

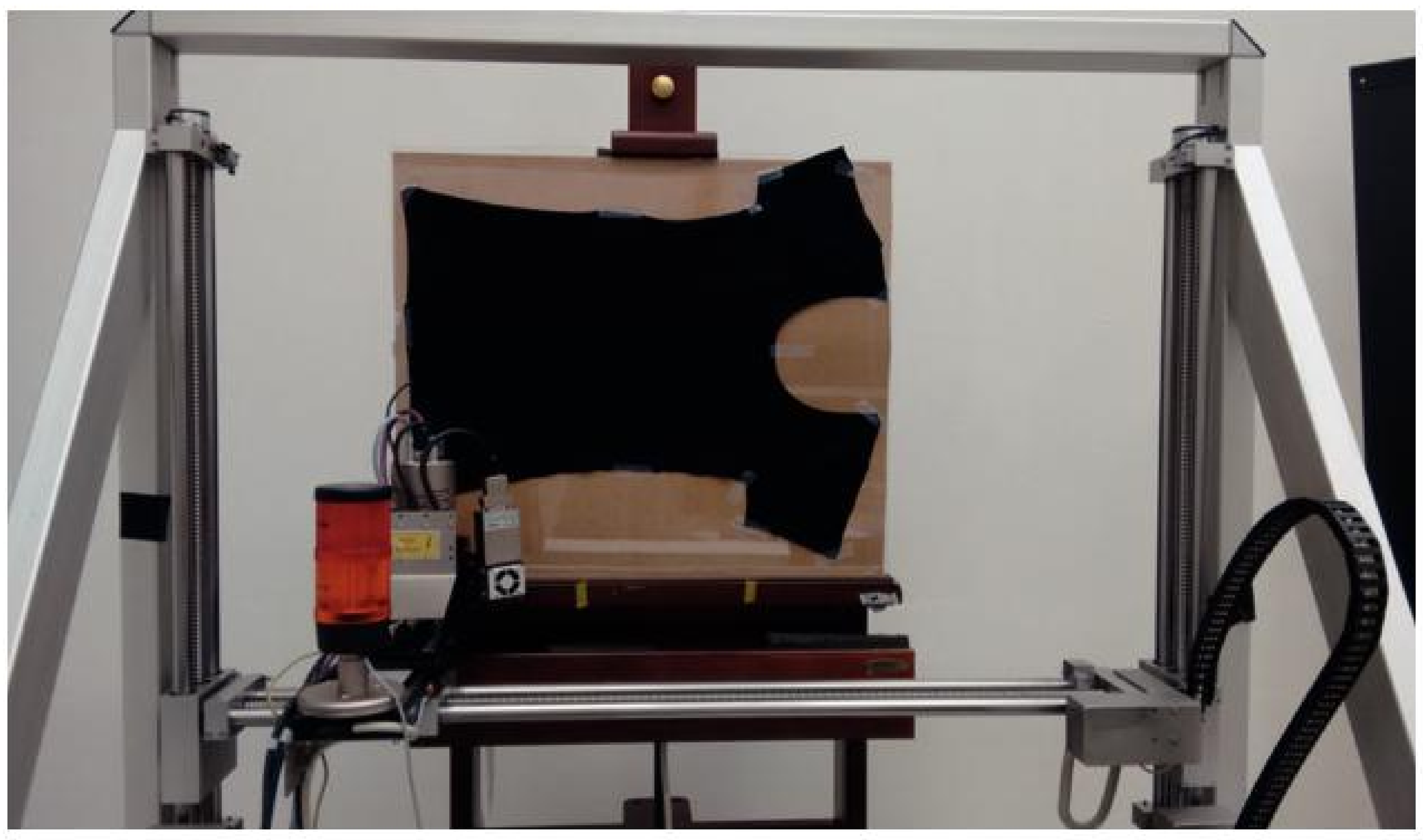
Tekst 4

Misdaden oplossen met schilderijscanner

(1) Wat hebben de schilderijen van Rembrandt en de kleding van een boef met elkaar gemeen? Ze kunnen onderzocht worden met hetzelfde apparaat: de schilderijscanner van het Rijksmuseum.
(2) Bekende schilderijen uit het museum in Amsterdam worden met de scanner onderzocht. Zit er misschien nog een ander meesterwerk onder, waar de schilder honderden jaren geleden overheen heeft geschilderd?

Misdrijven oplossen
(3) Arian van Asten hoorde van de scanner en kwam op het idee voor de samenwerking. Hij is onderzoeker en werkt voor het Nederlands Forensisch Instituut. Die organisatie helpt de politie bij het zoeken naar de beste manieren om misdrijven op te lossen. 'Ik dacht meteen aan T-shirts en spijkerbroeken onder de scanner', vertelt hij. En dat werkte.

Stofjes opsporen
(4) Het apparaat maakt röntgenfoto's om elke laag uit het schilderij te onderzoeken op bepaalde stofjes. De scanner

kan ook kleding laag voor laag onderzoeken. 'Zo kunnen we heel precies zoeken. In bloed zit bijvoorbeeld ijzer. Als de bloedvlekken niet meer te zien zijn, kan er nog wel ijzer in het shirt zitten. Dat kunnen we opsporen door elk laagje op ijzer te scannen. Zo kunnen we misschien DNA-sporen vinden en daarmee mensen opsporen die bij het misdrijf betrokken zijn', vertelt de onderzoeker.
(5) Of de politie nu ook echt zo'n scanner gaat kopen, is nog even afwachten. 'Het scanapparaat kost wel een paar honderdduizend euro. Misschien kunnen we het af en toe van het museum lenen.'

Naar: Janine de Wit, kidsweek.nl, 17 november 2017

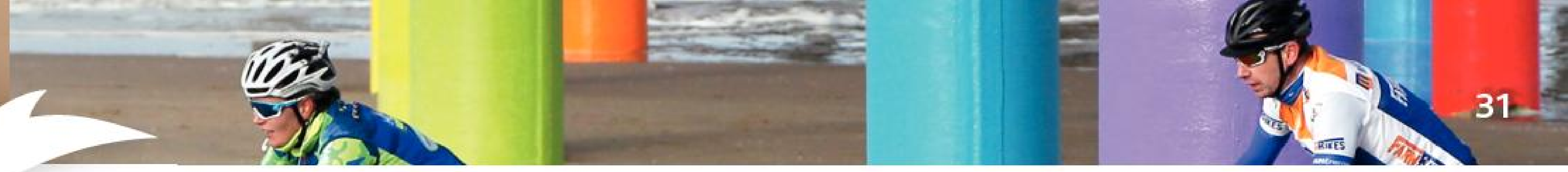
Tekst 5

Hoe de schilderijenscanner van het Rijks zomaar eens heel waardevol kan zijn bij het oplossen van misdrijven

(1) De schilderijenscanner werd in het Rijksmuseum gebruikt om een zelfportret van Rembrandt onder de 'Oude man in militair kostuum' en een Spaanse ridder onder het 'Portret van Don Ramón Satué' van Goya bloot te leggen. Uit nieuw onderzoek blijkt dat het mobiele röntgenapparaat ook moeilijk te vinden sporen kan traceren op bijvoorbeeld kledingstukken van slachtoffers en daders van misdrijven.

Eén spettertje
(2) Wetenschappers van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI), de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Technische Universiteit Delft publiceerden hun resultaten afgelopen week in *Scientific Reports*. 'Toen ik hoorde wat de XRF-scanner met schilderijen kan doen, dacht ik meteen: ik wil een spijkerbroek uit een moordzaak in dat apparaat hangen', zegt Arian van Asten. 'Bepaalde metalen die je in schilderijen aantreft, vinden we bijvoorbeeld ook terug in schotresten.' De bijzonder hoogleraar forensische analytische chemie van de UvA is bij het NFI onder meer verantwoordelijk voor innovatie.
(3) In sommige gevallen zijn bewijsstukken lastig te onderzoeken, bijvoorbeeld als de dader donkere kleding droeg en slechts een spettertje bloed van het slachtoffer op zijn kleding kreeg. 'Dat spettertje bloed kan van doorslaggevend belang zijn in een strafzaak, maar het is niet altijd zo makkelijk te vinden', zegt Van Asten.

Bewijs veilig stellen
(4) De schilderijenscanner legt dankzij de zogenoemde macroröntgenfluorescentie-spectrometrie verschillende elementen bloot. Millimeter voor millimeter worden de objecten onderzocht op de aanwezigheid van bijvoorbeeld ijzer, zink of kalium.
(5) Volgens Peter de Knijff, DNA-expert van de Universiteit Leiden en niet bij de studie betrokken, kan deze methode zeer waardevol zijn. 'Op dit moment zijn de tests waarmee je bijvoorbeeld de aanwezigheid van biologische sporen op kleding kunt vaststellen, nog erg onzeker. We weten dat met de huidige technieken veel kleine vlekjes worden gemist. Deze nieuwe techniek zou daarvoor

dus een goede oplossing kunnen zijn. Uiteindelijk valt en staat alles natuurlijk met praktijktests.' Een ander groot voordeel van deze methode is, volgens De Knijff, dat ze het spoor onaangetast laat.

Meerdere lagen

(6) Volgens de onderzoekers is dit het begin, en nog niet het ei van Columbus. Het apparaat heeft nu nog 'een hele nacht' nodig om bijvoorbeeld een T-shirt te scannen. Ze hopen dat dit sneller kan en dat ze een variant van het scanapparaat kunnen ontwikkelen die makkelijker te vervoeren is. 'En we willen ook kijken of er een 3D-variant mogelijk is. Dan zouden we de lagen op een schilderij kunnen onderscheiden en bij wijze van spreken tussen de oren van een kunstenaar kunnen kruipen.'

(7) Voor het NFI zou dat betekenen dat het beter kan analyseren in welke volgorde er stoffen op het bewijsstuk zijn gekomen. 'Dat zou van waarde kunnen zijn bij bijvoorbeeld onderzoek naar vervalste documenten of verfonderzoek bij het doorrijden na een aanrijding', zegt Van Asten.

(8) Het NFI beschikt vooralsnog niet over zo'n scanner, die al snel 'enkele tonnen' kost. 'Mijn wens is dat we op termijn zo'n scanner standaard kunnen gebruiken bij het vooronderzoek en op de plaats delict', zegt Van Asten. Tot die tijd zal hij niet schromen om het Rijksmuseum – waarmee het NFI een samenwerkingsverband heeft via onderzoekscentrum Nicas – te vragen of NFI'ers met lastig te onderzoeken bewijsstukken langs mogen komen in het Rijksatelier.

Naar: Elsbeth Stoker, de Volkskrant, 12 november 2017

Opdracht

4

Lees tekst 6. Je gaat die tekst herschrijven voor leerlingen uit klas 1.

1 Streep de woorden en uitdrukkingen aan die te moeilijk zijn.
2 Streep de zinnen aan die te lang zijn.
3 Herschrijf de tekst.

Tekst 6

Reactie van het LAKS op de lumpsumsystematiek

(1) Scholen worden betaald met een grote zak geld. Die zak geld noemen we de lumpsum. Zo hoeven scholen niet elk bonnetje te declareren bij de overheid en dat scheelt veel tijd en geld en levert vrijheid op. Omdat er geen bonnetjes meer zijn, is het echter niet altijd duidelijk waar de scholen het geld aan uitgeven. Soms is niet te achterhalen of het geld daadwerkelijk besteed is aan de zaken waarvoor het werd bedoeld. Daarom zoekt de Tweede Kamer alternatieven voor de bekostiging en manieren om de controle op die kosten te verbeteren. De vraag die voor ons ligt, is: wat is de beste manier om scholen te bekostigen?

(2) Het LAKS heeft het vraagstuk voorgelegd aan een panel van dertig leerlingen en binnen het bestuur gediscussieerd over de systematiek van bekostiging en de alternatieven. Ongeacht de complexiteit van het verhaal komt daar een kristalheldere visie uit voort voor de leerlingen van nu en in de toekomst.

Resultaatafhankelijke bekostiging

(3) Werken met resultaatafhankelijke bekostiging is volstrekt onwenselijk. Het is een instrument dat wellicht werkt in de commercie, maar haaks staat op de maatschappelijke aard van het onderwijs en in die sector perverse impulsen tot gevolg zou hebben (*teaching to the test,* onderschatting, onderdrukken van ambitie, inperking van onderwijsvrijheid).

(4) De druk die door resultaatafhankelijke bekostiging zou komen te liggen op besturen, sijpelt door naar schoolleiders, naar docenten, en uiteindelijk naar leerlingen. Leerlingen die moeilijker meekomen, krijgen dan te horen dat 'elke onvoldoende geld kost'. De kern van onderwijs is echter leren van je fouten. Het fout mogen doen is een recht. Je moet kunnen blijven zitten als dat nodig is. Nu worden leerlingen tegengewerkt als ze willen opstromen, omdat men vreest dat ze het hogere niveau misschien niet halen. Met resultaatafhankelijke bekostiging wordt opstromen zo goed als onmogelijk: geen enkele schoolleider gaat leerlingen nog de kans geven een hoger niveau te halen. Het systeem werkt dus niet alleen kansenongelijkheid in de hand, het creëert ook bange schoolleiders, bange docenten en bange leerlingen, die alleen nog les krijgen om het afrekensysteem zo goedkoop mogelijk te doorlopen.

Naar: Laks.nl, 18 oktober 2017

Ik kan/weet:

- ☐ hoe ik in een tekst rekening kan houden met mijn publiek.
- ☐ een register consequent toepassen: taalgebruik past binnen de gegeven situatie en is consistent in toon, doel, genre. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

7 Standpunt en argumenten

Je leert:

- over standpunten en argumenten.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk
  § 4 Alinea's en kernzinnen
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden

Theorie

Standpunten en argumenten

Als je een **standpunt** over iets inneemt, dan geef je je mening over die zaak.
Er zijn drie soorten standpunten:

- een positief standpunt: *Ik vind het een goed idee dat Nederland minder aardgas gaat gebruiken.*
- een negatief standpunt: *Volgens mij is het niet verstandig dat Nederland minder aardgas gaat gebruiken.*
- een standpunt van twijfel: *Ik ben er nog niet uit of het slim is dat Nederland minder aardgas gaat gebruiken.*

Je kunt een standpunt soms herkennen aan signaalwoorden als *ik vind, volgens mij, ik denk dat, mijn conclusie is dat, dan ook, dus, daarom, kortom.*

Met **argumenten** kun je je eigen standpunt verdedigen of het standpunt van een ander aanvallen. Een argument kan voor het standpunt staan of erachter.
Argumenten herken je vaak aan signaalwoorden als *want*, *omdat*, *namelijk*, *aangezien* en *immers.* Ook een dubbele punt (:) kan een signaal zijn voor een argument.

– *De laatste jaren zitten de prognoses voor de Tweede Kamerverkiezingen er altijd behoorlijk naast* (argument), *dus* (signaal) *we moeten maar niet veel aandacht aan die voorspellingen besteden* (standpunt).
– *De maximumsnelheid moet weer terug naar 120 kilometer per uur* (standpunt), *want* (signaal) *uit onderzoek is gebleken dat er dan minder verkeersslachtoffers vallen* (argument).

Opdracht
1

Lees de argumentaties *a* tot en met *j*.

1 Onderstreep het standpunt en zet erachter of het een positief standpunt (p), een negatief standpunt (n) of een standpunt van twijfel (t) is.
2 Zet een stippellijntje onder de argumenten.
3 Omcirkel het signaal (als dat er is).

a Tijdens marathons krijgen sommige deelnemers hartklachten. Hardlopen is dus helemaal niet zo gezond als iedereen denkt.
b Het is begrijpelijk dat veel Russen achter Poetin staan, omdat de levensstandaard in Rusland onder zijn bewind flink gestegen is.
c Ik kan je nog niet vertellen wat ik van het nieuwe boek van Peter Buwalda vind: ik heb alleen nog maar een recensie ervan gelezen.
d Vrouwen zijn net zo snel en handig aan de bal als mannen. Vrouwenvoetbal is als kijksport dan ook net zo aantrekkelijk als mannenvoetbal.

e Ik twijfel erg over welke vervolgstudie ik wil gaan doen. Misschien dat ik daarom wel een tussenjaar neem.
f Heb jij gezien hoe slecht die varkens behandeld worden! Ik eet vanaf nu geen varkensvlees meer!
g Netflix is fantastisch. Je kunt namelijk bijna voor niets heel veel films en series in hd-kwaliteit bekijken.
h In bijna alle cafés en discotheken is de muziek oorverdovend hard. Het is daarom verstandig oordopjes in te doen als je uitgaat.
i De NAM moet niet naar gas gaan boren in het Waddengebied. Het is een uniek natuurgebied.
j De Brexit is een zegen voor het Europese voetbal, want Engelse clubs kunnen nu niet meer zo makkelijk alle goede spelers wegkopen.

Opdracht
2

Lees de teksten 1, 2 en 3.
1 Onderstreep in elke tekst het standpunt.
2 Zet een stippellijn onder het argument of de argumenten.
3 Omcirkel signalen voor standpunt en argument (als die er zijn).

Tekst 1

De opmars van e-sports

(1) Het stereotype van de gamer als bleke puber op een zolderkamer klopt allang niet meer. De doelgroep is volwassen, en overal. Super Data Research becijferde dat consumenten vorig jaar 91 miljard dollar uitgaven aan interactief entertainment, vooral aan spelletjes op de smartphone, pc en consoles. Online nemen spelers van over de hele wereld het tegen elkaar op.
(2) In Azië is de populariteit als vanouds het hoogst. Vanaf 2022 worden e-sports als medaillesport toegevoegd aan de Asian Games, een variant op de Olympische Spelen. In Noord-Amerika (52,9 miljoen kijkers) en West-Europa (47,8 miljoen kijkers) groeit de sector sterk, mede door investeringen van grote merken als Intel, Gilette en VISA.
Naar: Max Veerbeek, de Volkskrant, 21 juni 2017

Tekst 2

Je ziekte is zeldzaam en je medicijn te duur

(1) Slechts zeventien Nederlanders lijden aan het Morquio-A-syndroom, een zeldzame stofwisselingsziekte. Maar de afwijzing van hun geneesmiddel Vimizim kan uiteindelijk vele Nederlanders raken.
(2) Het recente advies van het Zorginstituut Nederland (ZIN) om dit medicijn niet te laten vergoeden door zorgverzekeraars, fileert namelijk ook het hele systeem waardoor medicijnen in het basisverzekeringspakket van Nederlanders belanden. Het advies spreekt van een 'systeemfalen' en legt zoveel zwakten bloot dat radicale aanpassingen onvermijdelijk lijken.
(3) Deze harde bewoordingen zullen donderdag ongetwijfeld ook worden aangehaald in de Tweede Kamer. Dan overlegt de minister met de vaste Kamercommissie Volksgezondheid over dure medicijnen – voor de zoveelste keer.
Naar: Karel Berkhout, NRC Handelsblad, 20 juni 2017

Tekst 3

Nederland oorlogsgebied

(1) Oudejaarsdag 2016 loop ik nabij het Scheepvaartmuseum. Uitgelaten sfeer. Tussen omstanders midden op straat en ook tussen kleinere groepjes op de stoep worden om 23.00 uur wellustig vuurpijlen en knalvuurwerk afgestoken. Met grote alertheid zie ik toeristen en Nederlanders om zich heen kijken en elkaar waarschuwen. 'Kijk uit', hoor ik, gevolgd door een oorverdovende knal bij mij in de buurt. Iedereen grijpt naar zijn oren. Waakzaam lopen we verder, weg van de zich ontladende jeugd, veelal mannen.

(2) Een ijselijke schreeuw voorspelt niet veel goeds. Even later een ambulance. Een oorlogsslachtoffer met een uiteengereten hand wordt op een brancard gelegd.

(3) In 2007 volgde ik mijn huisartsenopleiding in Londen. Om 24.00 uur op 31 december dat jaar heb ik vanaf de Big Ben een overweldigend vuurwerk boven de Theems gezien. En vooral leuk was de relaxte sfeer op straat. Blije, onbezorgde gezichten, aandacht voor het spektakel, elkaar, de kinderen. Soms zoekend naar bekenden, maar niet naar de tekenen van naderend onheil.

(4) In de psychiatrie kennen dokters een gevaarscriterium: een patiënt mag worden opgenomen als hij een gevaar voor zichzelf of een ander is. Of de vuurwerkaanstekers hieronder zouden moeten vallen, is de vraag. Wel is het zo dat de overheid een gevaar is voor zichzelf of de ander. Immers, door vele honderden forse verwondingen bij burgers toe te staan, maakt ze Nederland tot oorlogsgebied. Een eendaagse oorlog, naast haar oorlog tegen IS. De overheid staat het gevaar voor anderen toe, in plaats van haar burgers in bescherming te nemen.

Naar: Raoul Hamers, de Volkskrant, 30 december 2017

Opdracht

3

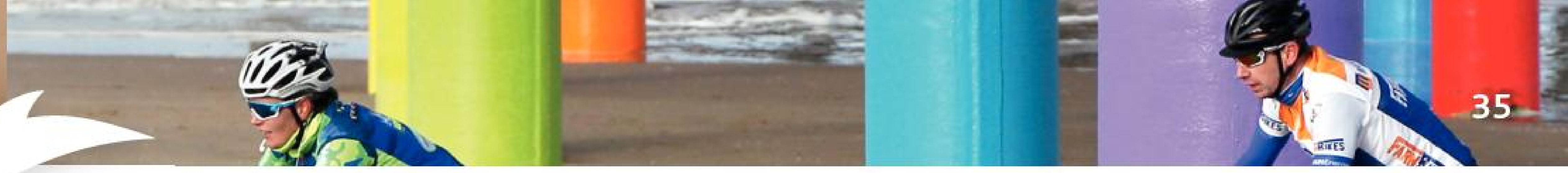
Noteer een argument vóór en een argument tegen de volgende standpunten:

1. Nederland is een veilig land.
2. De vierdaagse werkweek moet ingevoerd worden.
3. Op scholen moet een warme lunch aangeboden worden.
4. Buitenlandse stages zijn meer leuk dan nuttig.

Ik kan/weet:

- ☐ het verschil tussen positieve en negatieve standpunten en standpunten van twijfel.
- ☐ onderscheid maken tussen standpunten en argumenten. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

8 Betrouwbaarheid

Je leert:
- over de betrouwbaarheid van teksten.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Bronnen beoordelen

De **betrouwbaarheid** van de informatie op internet is afhankelijk van de **bron**. Wat er vroeger aan materiaal te vinden was in tijdschriften, boeken en andere publicaties, werd gecontroleerd door een redactie of een uitgever. De informatie op internet daarentegen is vaak niet gecontroleerd. De kwaliteit en de betrouwbaarheid hangen dus af van de schrijver: een boekverslag van een 16-jarige op www.scholieren.com is zeer waarschijnlijk van een andere kwaliteit dan een uittreksel van dat boek op de website www.nbdbiblion.nl.

Controleer bij het beoordelen van de betrouwbaarheid van een website de *auteur* en/of de *organisatie*, het *doel* van de informatie, de *inhoud*, de *actualiteit* en de *bronnen*.

Auteur en organisatie
Niet iedereen verstrekt betrouwbare informatie. Sites van bibliotheken en universiteiten zijn betrouwbaarder dan een blog of een openbaar forum. Als je een bron niet kent, kijk dan bij websites bij 'Over ons' of in de disclaimer.
Stel jezelf de volgende vragen:
- Van wie is de site: van een particulier, een bedrijf, een organisatie, een stichting of een overheidsinstantie?
- Is de site een weblog of een forum?
- Wie is de schrijver? Heeft hij verstand van het onderwerp? Heeft hij bepaalde belangen?
- Wat is de schrijfstijl: zakelijk, persoonlijk, objectief, subjectief?
- Bevat de tekst taalfouten?

Doel
Om de auteur en daarmee de kwaliteit van de bron te beoordelen, moet je weten wat het doel is van de schrijver of van de organisatie waarvoor hij schrijft.
Stel jezelf de volgende vragen:
- Welke bedoeling heeft de auteur? Wil hij de lezer zo goed mogelijk informeren over een bepaalde kwestie of wil hij de bezoeker overtuigen van zijn standpunt?
- Worden er verschillende kanten van het onderwerp belicht?
- Is de site eigendom van een organisatie met bepaalde belangen? Dat kunnen politieke, financiële of andere belangen zijn.

Inhoud
Organisaties of bedrijven geven soms andere informatie over een onderwerp dan een overheidsinstelling, omdat hun doelen verschillend zijn. Je moet beoordelen in hoeverre de gevonden informatie objectief is. In het algemeen zijn berichten waarin veel op de emotie ingespeeld wordt, minder betrouwbaar dan die waarin dat niet gebeurt. WEES WAAKZAAM!!!!!! als de koppen van berichten veel HOOFDLETTERS en UITROEPTEKENS bevatten. Muziek bij video's is meestal ook bedoeld om de kijker te beïnvloeden.
Stel jezelf de volgende vragen:
- Voor welke doelgroep is de website bestemd?
- Is de informatie op de site zelf verkregen (primair) of in andere bronnen gevonden?
- Is de informatie controleerbaar, bijvoorbeeld op andere websites?
- Komt de informatie overeen met die op andere websites?

Actualiteit
Informatie op internet kan achterhaald zijn. Stel jezelf de volgende vragen:
- Hoe oud is de informatie?
- Kan de informatie achterhaald zijn? Het is niet per definitie een probleem wanneer informatie al een paar jaar oud is; dat is afhankelijk van het onderwerp.
- Komt de informatie overeen met informatie die je elders hebt gevonden?

Eenzijdige bronnen
Zoekmachines en sociale media gebruiken algoritmes om te bepalen welke zoekresultaten je krijgt en welk nieuws je ziet. Ze creëren voor iedereen een eigen *filter bubble*. Een algoritme werkt automatisch en maakt geen verschil tussen ware en fictieve 'feiten'. Als jij iets liket, een reactie plaatst of deelt, wordt op Facebook opgeslagen dat jij dit leuk vindt. Hetzelfde geldt voor wat je opzoekt met behulp van Google. Het gevolg hiervan is dat door je kijk- en zoekgedrag bepaald wordt wat je te zien krijgt en wat niet. Wat wij zien, weten, denken, geloven en vinden is dus deels bepaald door algoritmes en dat kan gevaarlijk zijn: je krijgt namelijk steeds bevestigd wat je al dacht.

Vuistregel
Als je iets hoort of leest dat te mooi, te gek, te vreemd, te onwaarschijnlijk enzovoort is om waar te zijn, dan is het zeer waarschijnlijk ook niet waar.

Opdracht 1

1 Geef bij elk bericht aan hoe jij het waarheidsgehalte inschat.
2 Vergelijk jouw resultaten met die van een klasgenoot. Als jullie bij een bericht van mening verschillen over het waarheidsgehalte, bespreek dan hoe dat komt.

bericht	bron	waarschijnlijk waar	misschien waar	waarschijnlijk niet waar
De Europese Unie is erop uit de Nederlandse economie kapot te maken.	OranjeOffensief			
De Verenigde Staten zullen over enkele jaren geen toeristen uit Europa meer toelaten.	PowNews			
Feyenoord wint van Ajax in Amsterdam.	handinhand			
In China wordt het eten van hondenvlees verboden.	RTL Nieuws			
In Rusland wordt het homohuwelijk toegestaan.	lieverrooddandood			
In verband met protesten tegen zijn seksistische uitlatingen, stopt rapper Boef voorlopig met optreden.	de Volkskrant			
Meer dan de helft van de Nederlandse jongeren zegt verslaafd te zijn aan sociale media.	Trouw			

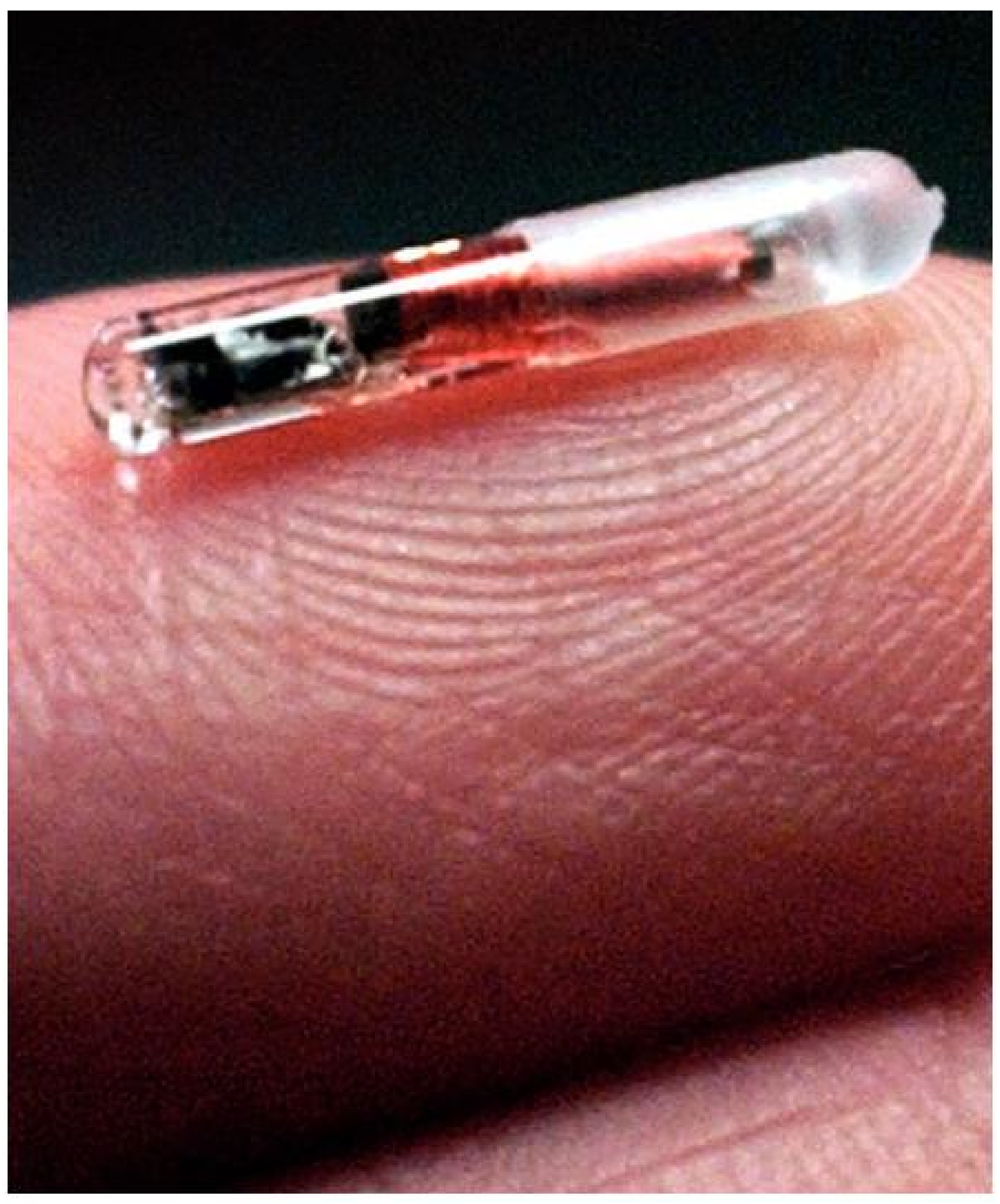
Opdracht
2

Lees de teksten 1 tot en met 4. Het zijn nieuwsberichten die niet waar zijn. Noteer bij elke tekst waardoor je zou kunnen vermoeden dat de informatie ongeloofwaardig is.

Tekst 1

Plannen voor verplichte chip vanaf geboorte steeds serieuzer

Technologie om menselijke 'evolutie' te veranderen wordt reeds getest - Einde kapitalisme brengt invoering dichterbij

(1) *Er wordt al jaren veel over geschreven: de mogelijke verplichte invoering van een geïmplanteerde chip voor alle mensen. Mede door de huidige economische crisis worden deze plannen steeds serieuzer.*

(2) Volgens de laatste editie van het *Foreign Policy Magazine*, dat wordt uitgegeven door de Washington Post en grotendeels gefinancierd wordt door de Europese Unie, worden de plannen om ieder mens al vanaf zijn geboorte te voorzien van een verplichte chip of capsule, steeds serieuzer. In deze capsule zit niet alleen een klein zend- en ontvangsteenheid, waardoor de locatie van ieder mens tot op de centimeter nauwkeurig kan worden gevolgd, maar ook een kleine dosis anti-stress hormonen, die op commando in het lichaam kunnen worden geïnjecteerd op het moment, dat de persoon agressieve neigingen of gedachten krijgt.
(3) De implantatie van de capsule, die iedere vijf jaar moet worden vervangen, zal weliswaar gratis zijn, maar wél verplicht. Het artikel stelt dat er streng op zal worden toegezien, dat iedereen de chip/capsule krijgt. Het doel is, dat geen enkel moment van het leven van iedereen ongeregistreerd blijft.
(4) Op iedere straathoek, bij de deur van elk huis en wellicht zelfs in iedere kamer en onder elk bed, zal een klein metalen doosje worden geplaatst, dat onverwoestbaar is en niet te stelen zal zijn. Elk doosje zal een zender/ontvanger bevatten, die in verbinding staat met een centrale computer. Iedere keer dat iemand langs zo'n doosje loopt, wordt er een elektronisch rapport verzonden dat bijvoorbeeld de volgende boodschap zou kunnen bevatten: *'Het stress-hormonen niveau in de bloedbaan van nummer KJ-090679883 is enigszins verhoogd. Injecteer 21 milligram van het juiste anti-middel in zijn bloedbaan, om te voorkomen dat hij gewelddadig wordt.'*
(5) Naast het feit dat de elite alle mensen van zo'n capsule willen voorzien en dus totaal willen controleren, wil men ook de evolutie van de mens beïnvloeden en veranderen. Op dat gebied worden volgens het artikel enorme vorderingen gemaakt. De meest recente ontdekkingen wijzen erop, dat men inmiddels in staat is 'een menselijke cel te manipuleren en een specifieke, gewenste functie kan geven. Het betekent dat we cellen kunnen veranderen in programmeerbare en producerende entiteiten.'
(6) Door deze technologische doorbraken zullen we binnenkort in staat zijn om bij mensen nieuwe lichaamsdelen te laten aangroeien. Bij kippen is men er reeds in geslaagd om een extra paar vleugels te laten aangroeien.

Naar: xandernieuws.punt.nl, op 21 januari 2018

Tekst 2

PAS OP MENSEN BANANEN UIT MEXICO ZIJN INGESPOTEN MET HIV BESMET BLOED

(1) Volgens diverse verhalen zouden een miljoen bananen afkomstig uit Guatemala met HIV geinfecteerd bloed zijn ingespoten. De originele berichten zijn in het Spaans geschreven, maar daarna zijn er ook berichten in het Engels op diverse sites opgedoken.
(2) er zijn ongeveer 2 miljoen trossen bananen van de week ons land binnen gekomen via Rotterdam haven waarschuwing komt van de inter ationale gezondheidszorg deel dit bericht zovaak mogelijk met al uw vrienden en familie voordat er slachtoffers vallen en later zult uw hier meer nieuws over krijgen bekijk de filmpje aub en deel dit zovaak mogelijk 1 gewaarschuwd mens telt voor 2

Naar: not100.nl, op 21 januari 2018

Tekst 3

WAARSCHUWING! LEVENSGEVAARLIJK insect opgedoken in NEDERLAND! Lees als je niet DOOD wilt!

(1) **Bij insecten Nederland denk je al snel aan een mier, of een mug of zo. De insecten Nederland waar je het meeste voor moet uitkijken zijn misschien wel wespen, of iets dergelijks, en zelfs die zijn niet levensgevaarlijk, totdat dit monster zich onder de insecten Nederland bevond.**

(2) Dit insect draagt een levensgevaarlijk huidvernietigend virus met zich mee die bij aanraking de huid hevig verminkt. Als je dit insect dus ergens ziet, zorg dan dat je het nooit in contact laat komen met je huid. Zodra dat wel gebeurt, kan het virus zich over je lichaam verspreiden.

(3) Het insect komt oorspronkelijk uit India, is al gesignaleerd in Amerika en lijkt nu ook op te zijn gedoken in Europa, inclusief Nederland. Duizenden mensen zijn in 2017 al met spoed naar het ziekenhuis afgevoerd en ongeveer 100 mensen zijn eraan overleden. Het 'India Contra Virus' is levensgevaarlijk.

Naar: geweldig.nu, op 21 januari 2018

Tekst 4

Kustwacht treft stuurloze schepen aan met bejaarden

(1) Zaterdag 31 mei kreeg de kustwacht om 9:13 uur een melding binnen dat er twee stuurloze schepen op de Noordzee rond dobberden. Deze schepen bevonden zich ongeveer 20 km ten noorden van Den Helder. Met al het beschikbare materiaal zijn ze er op af gegaan.
(2) Tot hun verbazing troffen zij hier twee oude onzeewaardige schepen vol met Nederlandse bejaarden en gepensioneerden aan. De senioren zaten onder erbarmelijke omstandigheden op deze overvolle boten.
(3) De kustwacht heeft de boten naar de haven van Den Helder gesleept en de senioren ondervraagd.
(4) De oude van dagen verklaarden: Wij waren van plan om onze paspoorten overboord te gooien en ons aan te melden als asielzoekers, om op deze manier aanspraak te maken op betere voorzieningen dan we nu hebben. Denk bijvoorbeeld aan gratis wonen bij Duinrell, kleding, sporten, meubels, tv, internet, opleidingen, verzekeringen, medicijnen, gratis medische hulp en een uitkering met vakantiegeld en geen sollicitatieplicht!
(5) Hierna heeft de kustwacht, na een felle berisping en een waarschuwing, de senioren weer op de bus naar hun woonplaats gezet.

Naar: De Loermeeuw, op 8 mei 2012

Ik kan/weet:

☐ de betrouwbaarheid van teksten beoordelen. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

9 Documenteren

Je leert:
- documenteren.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis
  - § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  - § 4 Alinea's en kernzinnen
  - § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  - § 8 Betrouwbaarheid

Theorie

Documentatievragen

Als je gaat deelnemen aan een discussie of debat, een voordracht gaat houden of een (profiel)werkstuk moet schrijven, is het belangrijk dat je veel weet over het onderwerp. Dus moet je informatie verzamelen: je moet je documenteren. Je formuleert een aantal **documentatievragen** waarop je antwoord wilt hebben. Soms krijg je die vragen bij de opdracht, maar bij 'open opdrachten' moet je ze zelf bedenken. Het gaat daarbij niet om het aantal vragen, maar om de juiste vragen. Je moet je vragen zó kiezen dat de antwoorden de belangrijkste informatie over het onderwerp bevatten. Twee vragen die bijna altijd beantwoord moeten worden, zijn:
- Wat zijn de feiten en cijfers met betrekking tot …?
- Wat zijn goede voorbeelden?

De voorbeelden die je vindt, kun je onder andere gebruiken voor een aantrekkelijke inleiding, als ondersteuning van een argument of als illustratie bij je uitleg. Voorbeelden maken een tekst ook aantrekkelijker.
Gebruik geen gesloten vragen als documentatievraag. Ja/nee-vragen en vragen waarop maar één antwoord zal komen, zijn niet geschikt.

Voorbeeld

1. Je gaat debatteren over het onderwerp 'Dierproeven in Nederland'. Je hebt weinig kennis over dit onderwerp paraat. Je moet je dus documenteren.
2. Met deze zes documentatievragen krijg je veel informatie over het onderwerp.

Onderwerp: Dierproeven in Nederland (1)

Documentatievragen: (2)
1 Wat zijn de feiten en cijfers met betrekking tot dierproeven in Nederland?
2 Welke soorten dierproeven zijn er?
3 Wat zijn de argumenten om dierproeven uit te voeren?
4 Wat zijn de argumenten tegen dierproeven?
5 Welke alternatieven zijn er voor dierproeven?
6 Wat zijn goede voorbeelden?

Opdracht
1

Kies twee van de volgende onderwerpen. Bedenk bij beide onderwerpen ten minste vijf documentatievragen.
- (gewapende) drones
- gokverslaving
- het leenstelsel
- straffen in Nederland
- verkeersveiligheid

Theorie

Bronnen

Als je je documentatievragen hebt geformuleerd, kun je informatie gaan zoeken. Informatie kun je verkrijgen op internet, in de bibliotheek/mediatheek, via radio- en televisieprogramma's, door een interview of door een enquête. → ***zie Schrijven p. 44 (5 vwo) en Spreken, kijken en luisteren p. 38 (6 vwo)***

Internet
Op internet zoek je het snelst via een **zoekmachine**, bijvoorbeeld Google. Het is van belang de juiste zoektermen te bedenken en gebruik te maken van de middelen die zoekmachines bieden.
Je kunt de **encyclopedie** Wikipedia raadplegen. Wikipedia wordt samengesteld door internetgebruikers. Hoewel Wikipedia daardoor geen garanties kan geven dat de informatie juist is, is de encyclopedie behoorlijk betrouwbaar.
Ook **tv- en radioprogramma's** kun je als bronnen gebruiken. Denk aan nieuws- en actualiteitenprogramma's, documentaires, interviews en debat- of discussieprogramma's. Programma's van de publieke omroep kun je op internet bekijken via www.omroep.nl, www.uitzendinggemist.nl of www.documentaire.nl. Verder hebben veel nieuws- en actualiteitenprogramma's ook zelf een archief dat je via hun eigen website kunt raadplegen. Er is veel terug te vinden via YouTube en via de digitale kanalen van de publieke omroepen.

Stel, je gaat antwoorden zoeken op de documentatievragen over dierproeven in Nederland:
1 *Wat zijn de feiten en cijfers met betrekking tot dierproeven in Nederland?*
2 *Welke soorten dierproeven zijn er?*
3 *Wat zijn de argumenten om dierproeven uit te voeren?*
4 *Wat zijn de argumenten tegen dierproeven?*
5 *Welke alternatieven zijn er voor dierproeven?*
6 *Wat zijn goede voorbeelden?*

Goede (combinaties) van zoektermen zijn dan bijvoorbeeld:
dierproeven voordelen
dierproeven voorargumenten
dierproeven tegenargumenten
dierproeven betoog
alternatieven dierproeven
regels dierproeven

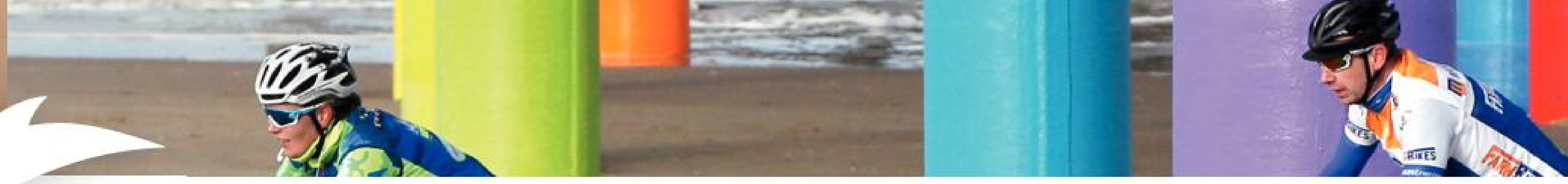
Als je deze zoektermen gebruikt, doen de zoekmachines ook suggesties. Kijk daar goed naar. Als je bijvoorbeeld *alternatieven dierproeven* typt, geeft Google als suggesties: *alternatieven dierproeven medicijnen* en *alternatieven dierproeven cosmetica*.

Opdracht
2

Kies een van de onderwerpen waarvoor je bij opdracht 1 documentatievragen hebt geformuleerd. Noteer ten minste vijf (combinaties van) zoektermen die je kunt gebruiken als je op internet informatie wilt zoeken.

Opdracht
3

Bekijk fragment 1, een college van Thijs Launspach met de titel *Waarom zitten zoveel millennials thuis met een burn-out?*.
1 Maak tijdens het kijken en luisteren aantekeningen die betrekking hebben op de volgende vijf documentatievragen:
   1 *Wat zijn de feiten en cijfers met betrekking tot burn-out in Nederland?*
   2 *Wat zijn de kenmerken van een burn-out?*

  3 *Wat zijn de oorzaken van een burn-out?*
  4 *Wat zijn de gevolgen van een burn-out?*
  5 *Hoe kan een burn-out voorkomen worden?*

2 Werk je aantekeningen uit.

Theorie

Enquête

Een **enquête** is een onderzoek onder een grote groep mensen. Meestal gaat een enquête over één onderwerp, bijvoorbeeld vrijetijdsbesteding, verkiezingen, eetgewoonten. Enquêtes kunnen mondeling of schriftelijk afgenomen worden, maar in beide gevallen moeten de ondervraagden kiezen uit een aantal antwoordmogelijkheden. Het antwoord hoeven ze dan alleen maar aan te kruisen. Voor degene die de enquête afneemt, heeft dat als voordeel dat de antwoorden eenvoudig te verwerken zijn.

Voorbereiding
Een enquête kan alleen goede resultaten opleveren als hij goed is voorbereid. Daarvoor is het van belang dat je van tevoren een aantal zaken voor jezelf hebt vastgelegd:
- Hoeveel en welke mensen moet je ondervragen om een goed beeld te krijgen?
- Neem je de enquête schriftelijk of mondeling af?
- Hoe ga je de mensen vragen mee te doen?
- Welke vragen ga je stellen en uit welke antwoorden mogen de ondervraagden kiezen?
- Hoe ga je de resultaten verwerken? (in een verslag, in diagrammen, in tabellen)

Vragen en antwoorden
Er zijn twee soorten enquêtevragen: meerkeuzevragen en vragen als stelling.
Bij vragen als stelling worden de mogelijke antwoorden aangeboden op bijvoorbeeld een vierpuntschaal, zoals *onvoldoende / matig / voldoende / goed.* Soms wordt ook een vijfpuntschaal gehanteerd, zoals *geheel mee eens / een beetje mee eens / geen mening / een beetje mee oneens / geheel mee oneens.*
Je kunt vragen naar:
- feiten;
- meningen;
- waarderingen.

Doordat de mogelijke antwoorden vastliggen, zijn de vragen min of meer gesloten.

Tips voor de vragen en de antwoorden
- Stel de vragen in eenvoudige taal, zodat iedereen ze begrijpt.
- Vraag naar één ding per vraag.
- Formuleer de vraag zo dat die maar op één manier uitgelegd kan worden.
- Zorg ervoor dat de antwoorden elkaar niet overlappen.
- Zorg ervoor dat er geen belangrijke mogelijkheden ontbreken.
- Rangschik de antwoorden in een logische volgorde, bijvoorbeeld van klein naar groot.
- Bied zo veel mogelijk te verwachten antwoorden als meerkeuzemogelijkheid aan. Zo voorkom je dat de geënquêteerden veel antwoorden geven in de 'restcategorie' (Geen van deze mogelijkheden, maar …). Een restcategorie kost veel tijd bij het verwerken van de resultaten.
- Geef per vraag aan of de ondervraagde één antwoord of meerdere antwoorden mag geven.

Enquêtegegevens verwerken
Als je de enquête hebt afgenomen, moet je de verkregen gegevens verwerken en analyseren. De verwerking kan op verschillende manieren, maar als je veel gegevens moet verwerken, kun je dat doen met Excel. Met behulp van Excel kun je je gegevens op allerlei manieren weergeven (staafdiagrammen, grafieken enz.).

→

Voorbeeld

Enquêtevragen

1 Voorbeelden van vragen naar feiten

Onderwerp: Gebruik van de mobiele telefoon

Hoe vaak per dag stuur jij een berichtje met je mobiele telefoon? 1

- O *nooit*
- O *1 tot 10 keer*
- O *10 tot 100 keer*
- O *meer dan 100 keer*

Als je een berichtje stuurt: aan wie is dat dan gericht? (meerdere antwoorden mogelijk). 1

- O *een van mijn vrienden*
- O *meerdere vrienden*
- O *mijn klasgenoten*
- O *(een van) mijn ouders*
- O *een ander, namelijk ....*

2 Voorbeelden van vragen naar een mening

	geheel mee eens	*mee eens*	*mee oneens*	*geheel mee oneens*
Ik zou geen dag zonder mijn telefoon kunnen. 2	*1*	*2*	*3*	*4*
Ik vind het prettig niet altijd bereikbaar te zijn. 2	*1*	*2*	*3*	*4*

3 Voorbeeld van een vraag naar een waardering

Geef met de cijfers 1 tot en met 8 aan waarvoor jij je telefoon het meest (1) en het minst (8) gebruikt. 3

- *bellen* ...
- *gebeld worden* ...
- *berichten sturen* ...
- *berichten ontvangen* ...
- *filmpjes bekijken* ...
- *foto's maken* ...
- *foto's versturen* ...
- *muziek luisteren* ...

Opdracht 4

Werk in tweetallen.
Jullie moeten een enquête afnemen over het verschijnsel burn-out.

1. Hoeveel mensen moeten jullie ondervragen om een goed beeld te krijgen?
2. Wat is handiger: de enquête schriftelijk afnemen of mondeling? Leg uit.
3. Noteer ten minste vier vragen naar feiten. Geef ook de antwoordmogelijkheden.
4. Noteer ten minste vier vragen naar een mening. Geef ook de antwoordmogelijkheden.
5. Noteer ten minste twee vragen naar een waardering. Geef ook de antwoordmogelijkheden.
6. Wissel je vragen uit met die van een ander tweetal. Controleer elkaars vragen:
   - Zijn de vragen duidelijk geformuleerd?
   - Zijn er geen vragen vergeten?
   - Zijn de antwoordmogelijkheden compleet?
   - Overlappen de antwoordmogelijkheden elkaar niet?
   - Staan de antwoordmogelijkheden in een logische volgorde?
7. Verbeter jullie enquêtevragen zo nodig op basis van het commentaar.

Theorie

Stappenplan Documentatiemap

Om informatie op een overzichtelijke manier bij elkaar te zetten, kun je een **documentatiemap** maken. Gebruik het volgende stappenplan.

Stap 1: Noteer op de eerste pagina van je documentatiemap het onderwerp en je documentatievragen. Nummer ze en geef elke vraag een eigen kleur.
Stap 2: Selecteer aan de hand van die vragen geschikte bronnen (teksten, beeldfragmenten). Print de teksten waarin je veel antwoorden op je documentatievragen vindt.
Stap 3: Stel van de gebruikte bronnen een genummerde bronnenlijst op. De bronnenlijst wordt pagina 2 van je documentatiemap. Ook een afgenomen interview of enquête neem je op in de bronnenlijst.
Stap 4: Markeer in elke bron de antwoorden die je vindt op de documentatievragen. Gebruik voor elke vraag een andere kleur. In plaats van met kleuren te werken, kun je ook telkens het nummer van de vraag in de marge van de brontekst noteren.
Stap 5: Noteer bij de fragmenten die je bekijkt, de antwoorden op de documentatievragen.
Stap 6: Verzamel per documentatievraag de antwoorden uit alle bronnen. Noteer achter elk antwoord uit welke bron het komt. Noteer bij citaten wie de uitspraak heeft gedaan.

Voorbeeld

Onderwerp: Burn-out in Nederland ❶

❷ ❹

Documentatievragen

1 *Wat zijn de feiten en cijfers met betrekking tot burn-out in Nederland?*
2 *Wat zijn de kenmerken van een burn-out?*
3 *Wat zijn de oorzaken van een burn-out?*
4 *Wat zijn de gevolgen van een burn-out?*
5 *Hoe kan een burn-out voorkomen worden?*
6 *Wat zijn goede voorbeelden?*

❸

Bronnenlijst

1 *Ellen de Bruin, Burn-out, wat is het nu eigenlijk?, NRC Handelsblad, 14 september 2017*
2 *nl.wikipedia.org/Burn-out, op 14 januari 2018*
3 *www.gezondheidsplein.nl/aandoeningen/burn-out, op 18 november 2017*
4 *Marjon op de Woerd, Vrouw en jonger dan 36? Pas op voor een burn-out, Trouw, 17 november 2017*
5 *Henk Steenhuis, De schuld van een burn-out wordt nog steeds bij de zieke gelegd, Trouw, 24 mei 2017*
6 *Martine Kamsma, Baas luister! Zo bespaar je ons een burn-out, NRC Handelsblad, 22 september 2017*
7 *Thijs Launspach, Waarom zitten zoveel millennials thuis met een burn-out?, Universiteit van Nederland, op 14 februari 2018*

Stap 1:
❶ Noteer het onderwerp van de documentatiemap.
❷ Noteer je documentatievragen. Nummer ze.

Stap 2:
❸ Selecteer geschikte bronnen.

Stap 3:
❸ Stel van de gebruikte bronnen een genummerde bronnenlijst op. Zie ook Stap 5.

Stap 4:
❹ Markeer in elke bron de antwoorden die je vindt op de documentatievragen. Gebruik voor elke vraag een andere kleur.

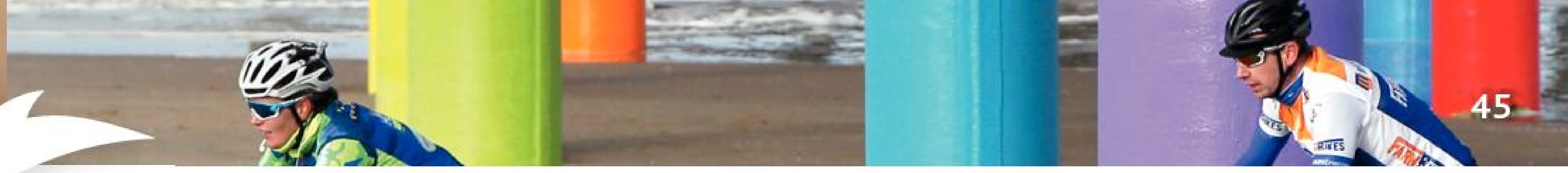
→

Bron 1

Burn-out, wat is het nu eigenlijk?

Soms lijkt het wel alsof er een epidemie van burn-out over ons land trekt. Is net de ene collega weer voorzichtig aan het werk, valt de volgende om. Vaak tot hun eigen verbazing. Want je hóórt wel veel over burn-out – het onderwerp staat in de bladen en er zijn vele boeken over volgeschreven – maar dat zijn vaak verhalen van mensen die over hun eigen ervaringen vertellen. Die mensen zagen het allemaal niet aankomen, anders hadden ze er wel iets aan gedaan, maar ineens konden ze niets meer.
Wat is een burn-out eigenlijk? Wat is er wetenschappelijk bekend over de oorzaken? En zitten we nu echt midden in een epidemie?
Volgens een oude dooddoener is het IQ datgene wat een IQ-test meet. Datzelfde kun je zeggen over burn-out: een burn-out is datgene wat een burn-outvragenlijst meet. En veel wetenschappers zéggen dat inderdaad.
In de wetenschappelijke literatuur wordt een burn-out namelijk vaak gedefinieerd als een combinatie van drie dingen: uitputting, een cynische houding tegenover het werk en het gevoel dat het niet meer lukt om het werk goed te doen. En die driedeling komt uit de internationaal meest gebruikte vragenlijst voor burn-out: de *Maslach Burn-out Inventory* (MBI), in 1981 gepubliceerd door de Amerikaanse psycholoog Christina Maslach.
Maar de *Multidisciplinaire richtlijn overspanning en burn-out*, die Nederlandse bedrijfsartsen, eerstelijnspsychologen en huisartsen – praktijkmensen dus – in 2011 publiceerden, hanteert een definitie waarin die drie factoren niet centraal staan en waarin cynisme zelfs geen noodzakelijk symptoom is. Burn-out wordt in die richtlijn gedefinieerd als een vorm van overspanning die meer dan een half jaar duurt en waarbij de nadruk ligt op vermoeidheid, maar waarbij zich ook symptomen als prikkelbaarheid, labiliteit en concentratieproblemen kunnen voordoen.
Zo op het oog lijkt die definitie goed te vangen wat er gebeurt als mensen een collega (of zichzelf) zien 'omvallen' op het werk. Beter dan de op Maslachs werk geïnspireerde constatering: aha, die is kennelijk uitgeput, cynisch, en kan niks meer.
Wilmar Schaufeli werkt samen met Steffie Desart en Hans De Witte van de KU Leuven aan een nieuwe wetenschappelijke definitie van burn-out. Ze hebben bedrijfsartsen, coaches, huisartsen en psychologen geïnterviewd over de symptomen van burn-outpatiënten. Ze concludeerden dat algehele uitputting het kernsymptoom is, waaruit drie andere soorten symptomen voortkomen: cognitief controleverlies (bijvoorbeeld geheugen- en concentratieproblemen), emotioneel controleverlies (bijvoorbeeld huilbuien, woedeaanvallen) en mentale distantie (bijvoorbeeld weerstand tegen het werk, cynisme).
'Doordat je zo moe bent, kun je je eigen gedachten en emoties niet meer reguleren', legt Schaufeli uit. 'En dan wil je in een poging tot zelfbescherming afstand nemen tot je werk en de mensen daar, maar dat maakt het alleen maar erger. Want dan worden de relaties met die mensen slechter, dus je werk wordt slechter. Dat maakt het nog zwaarder.'
En dat leidt weer tot depressieve klachten en spanningsklachten, denken de wetenschappers. Burn-outpatiënten zijn vaak somber, slapen slecht, piekeren en rapporteren een heel scala aan lichamelijke klachten: hoofdpijn, buikpijn, spierpijn, hartkloppingen, huiduitslag, vatbaarheid voor ontstekingen en nog veel meer.
Waarschijnlijk werken al die symptomen ook op elkaar in en kunnen ze elkaar versterken: wie steeds vage klachten heeft, kan daar slecht van gaan slapen en raakt nog vermoeider.
Vermoeidheid is een lastig concept, zegt Schaufeli. Is vermoeidheid psychisch, is het lichamelijk? 'Ik denk dat je dat niet kunt onderscheiden, en ik denk ook dat er nooit een stofje gevonden zal worden dat vermoeidheid veroorzaakt.'
Daar hebben onderzoekers wel naar gezocht, net zoals er gezocht is naar objectieve manieren om de diagnose burn-out te kunnen stellen, met 'biomarkers', zoals hormonen. Maar dat lukt dus (nog) niet. Helaas. 'Mensen willen graag horen dat er een hormonaal probleem is', zegt Schaufeli. 'Ze willen dat het niet aan hen ligt.' En dat is ook niet zo – het ligt in elk geval niet *louter* aan hen.
In de wetenschap wordt als belangrijkste oorzaak van een burn-out meestal een verstoorde balans genoemd tussen enerzijds wat iemand allemaal moet op het werk (van de baas of van zichzelf), en anderzijds wat diegene allemaal terugkrijgt van het werk, bijvoorbeeld autonomie, waardering, gezellige collega's, een goed salaris, prettige werkroosters, zien dat het werk resultaat oplevert. 'Er zijn heel veel mensen die hard werken en nooit burned-out raken', zegt Schaufeli. 'Je kunt meer hebben naarmate je meer compensatie krijgt. Het gaat om de balans.' Dat geldt trouwens ook, zegt hij, voor het evenwicht tussen inspanning en herstel: wie niet uitrust, wordt steeds vermoeider.
Het is wel zo dat sommige mensen meer kans lopen op een burn-out dan andere. Bij perfectionisten en mensen die moeilijk 'nee' kunnen zeggen, raken bovenstaande evenwichten bijvoorbeeld makkelijker verstoord. Mensen die 'bevlogen' zijn, zoals psychologen dat graag noemen, dus die

erg genieten van hun werk, lopen juist minder risico – mits ze het werk ook kunnen loslaten. Workaholics die niet werken, daarentegen, voelen zich nutteloos, zegt Schaufeli. 'Dan is het dwangmatig, die mensen lopen juist een verhoogd risico op burn-out.'
Volgens de Amerikaanse psycholoog Christina Maslach, die ook nog steeds over burn-out publiceert, moeten we de oorzaak vooral niet louter bij de persoon zoeken; de rol van de werkomgeving negeren verergert het probleem. Zij is dan ook blij dat burn-out niet in de DSM staat als psychologische tekortkoming of ziekte. Eerder dit jaar schreef Maslach over het gevaar dat mensen niet over hun vermoeidheid durven praten op het werk uit angst om zwak gevonden te worden. In organisaties met zo'n angstcultuur lopen mensen een hoger risico op burn-out. Als mensen een burn-out willen voorkomen, moeten ze hun eigen grenzen goed bewaken, zodat ze niet te veel van zichzelf vragen. Daarnaast dienen ze voldoende rustmomenten in te bouwen om te voorkomen dat ze ongemerkt toch hun grenzen overschrijden. En, zoals voor bijna alles belangrijk: ze moeten veel bewegen.
Er bestaat onduidelijkheid over de hoeveelheid mensen in Nederland die een burn-out hebben. De bekendste cijfers zijn waarschijnlijk die van de jaarlijkse Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) van TNO en het CBS onder ruim 46.000 werkende Nederlanders: in 2015 en 2016 kampte ongeveer 1 op de 7 werknemers met burn-outklachten. Maar ten eerste is dat onderzoek gedaan onder werkenden; de opgebrande thuiszitters zijn dus niet meegerekend. De NEA vraagt wel naar de reden van het laatste ziekteverzuim; 4,5 procent vulde daar 'psychische klachten, overspannenheid, burn-out' in. Daar zitten dus ook andere psychische klachten bij. De aantallen mensen met een burn-out worden nergens goed bijgehouden. Arbodiensten en bedrijfsartsen zouden het aan het Nationaal Centrum voor Beroepsziekten (NCvB) moeten doorgeven, maar volgens het NCvB gebeurt dat niet consequent. Dat maakt hun cijfers moeilijk te interpreteren. Sinds 2014 waren er steeds tussen 700 en 800 meldingen van burn-out en circa 1200 meldingen van overspannenheid per jaar, terwijl Nederland zo'n 7 miljoen werknemers telt. Volgens uitkeringsinstantie UWV hadden in 2016 in totaal 4965 mensen met een burn-out een arbeidsongeschiktheidsuitkering (WAO of WIA), op een totaal van 546.311 uitkeringsgerechtigden. Bijna de helft van hen is al tien jaar of langer ziek. Die kunnen trouwens nog een andere aandoening náást hun burn-out hebben. Het is overdreven om van een epidemie te spreken, zegt Irene Houtman, de burn-outspecialist bij TNO. De burn-outklachten waarnaar de NEA vraagt, zijn de laatste jaren amper toegenomen. Het percentage werknemers met burn-outklachten stijgt weliswaar licht sinds 2013, maar het is de vraag of die stijging doorzet. En het aantal mensen dat overspannen de huisarts bezocht, daalt sinds 1990 zelfs nog steeds een beetje, is te zien op de site volksgezondheidenzorg.info van het RIVM.

Naar: Ellen de Bruin, NRC Handelsblad, 14 september 2017

Stap 5:

Deze stap is hier niet van toepassing.

Stap 6:

1. Verzamel per documentatievraag de antwoorden uit alle bronnen. Neem voor elke vraag een apart A4'tje en noteer die bovenaan het blad.
2. De gevonden antwoorden staan daaronder: puntsgewijs en in eigen woorden.
3. Noteer achter elk antwoord het nummer van de bron en (zo nodig) de naam en de persoon die in die bron het antwoord gegeven heeft. Deze informatie heb je nodig voor bronverwijzingen in je uiteindelijke tekst. Als meerdere bronnen (ongeveer) hetzelfde antwoord geven, schrijf het antwoord dan één keer op en noteer de verschillende bronnummers erachter.

Documentatievraag 1: *Wat zijn de feiten en cijfers met betrekking tot burn-out in Nederland?* (1)

(2)

- In 2015 en 2016 kampte ongeveer 1 op de 7 werknemers met burn-outklachten. (bron 1) (3)
- Sinds 2014 zijn er tussen 700 en 800 meldingen van burn-out en circa 1200 meldingen van overspannenheid per jaar. (Nederland heeft 7 miljoen werknemers.) (bron 1)
- In 2016 hadden in totaal 4965 mensen met een burn-out een arbeidsongeschiktheidsuitkering (WAO of WIA), op een totaal van 546.311 uitkeringsgerechtigden. (bron 1)
- Bijna de helft van hen is al tien jaar of langer ziek. (bron 1)
- Het percentage werknemers met burn-outklachten stijgt licht sinds 2013. (bron 1)
- Het aantal mensen dat overspannen de huisarts bezocht, daalt licht sinds 1990. (bron 1 en 2) (3)
- Twaalf procent van de huisartsbezoeken heeft te maken met burn-out en andere stressklachten. (bron 2)
- …

Opdracht
5

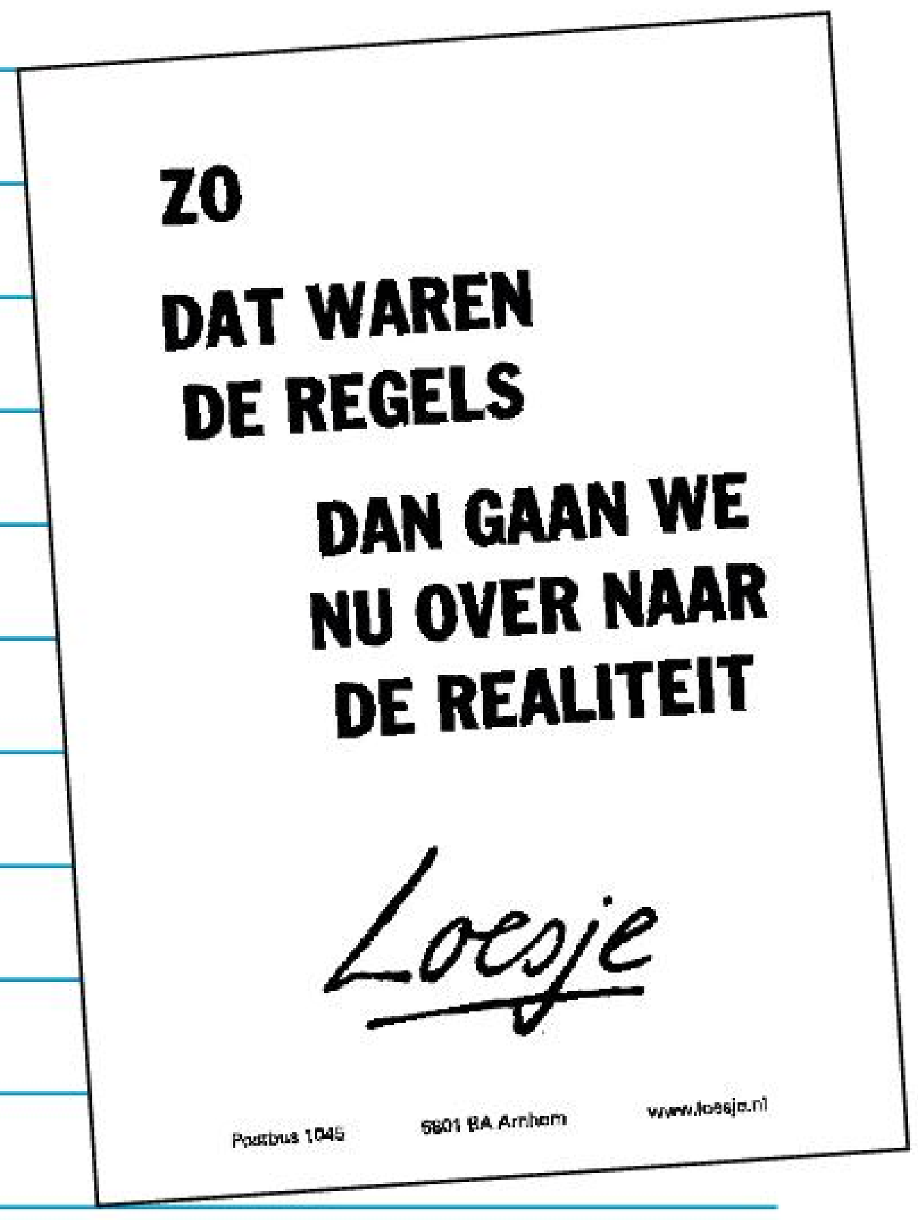
Maak een documentatiemap over *Burn-out in Nederland*. Gebruik de zes gegeven documentatievragen en de aangestreepte antwoorden uit bron 1. Je krijgt van je docent nog vijf artikelen of je downloadt ze op *Nieuw Nederlands online*. Verwerk bij stap 5 het college van Thijs Launspach uit opdracht 3 (bron 7).

Ik kan/weet:

- ☐ documentatievragen formuleren.
- ☐ antwoorden op documentatievragen in teksten vinden.
- ☐ informatie verzamelen en verwerken via het houden van een vraaggesprek. 2F
- ☐ een documentatiemap maken.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

Lezen

En's avonds op het stille strand,
dan is er weer iets aan de hand

Boudewijn de Groot & Lennaert Nijgh

Inhoud

Als lezer neem je kennis van de boodschap die een schrijver wil overbrengen. Naarmate je leesvaardigheid en tekstinzicht toenemen, begrijp je de boodschap van de schrijver beter en sneller. Een goede lezer studeert ook makkelijker. Er is dus alle reden om aandacht te besteden aan lezen.

1 Tekstsoorten

Je leert:
- over tekstsoorten en -doelen.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel

Theorie

Tekstsoorten

Er zijn veel verschillende **tekstsoorten**. Je kunt ze onderverdelen op basis van hun doel, het tekstdoel.

Tekstdoel	Tekstsoorten
informeren	achtergrondartikel, bijsluiter, column (soms), familiebericht, folder, gebruiksaanwijzing, handleiding, instructie, nieuwsbericht, notulen, rapport, recensie, recept, studieboek, uiteenzetting, verslag
opiniëren	beschouwing, column (soms), discussiestuk, recensie (soms)
overtuigen	betoog, column (soms), ingezonden brief, recensie (soms), redactioneel commentaar
activeren	advertentie, affiche/poster, betoog (soms), brochure, column (soms), direct mail, flyer, recensie (soms), reclamefolder
amuseren	column (soms), gedicht, mop, roman, strip, verhaal

Opdracht **1**

Lees de teksten 1 tot en met 8; dit zijn korte teksten of alinea's uit langere teksten. Noteer van elke tekst het belangrijkste doel en de tekstsoort.

Tekst 1

Een club als SIRE, waarbij reclamemakers en media er duidelijk voor kiezen iets te doen voor een betere wereld, bestaat in Amerika, Nederland en Japan. 'We hebben een puur ideële drijfveer. We bundelen de krachten van reclame en media. Die creativiteit gebruiken we om onderwerpen op de kaart te zetten. De maatschappij een beetje mooier maken, dat is onze missie', aldus directeur Lucy van der Helm.
En dat gebeurt allemaal gratis. 'Er gaat in een campagne geen euro rond. Ter illustratie: voor ons nieuwe filmpje was een crew van 37 man bezig; dan is er nog een evenement, de nieuwe SIRE-site, de campagnesite en een onderzoek om de effectiviteit van de campagne te meten. Het is niet normaal hoeveel mensen er gratis meewerken en het is heel mooi dat dat nog steeds zo is.' Het SIRE-bureau zelf draait op donaties.

Tekst 2

Letterlijk boven op Station Amersfoort CS vind je onze Seats2meet-locatie. Onze twaalf meetingspaces zijn perfect voor een vergadering, workshop of training. Ook kun je (een deel van) de locatie inzetten voor jouw evenement. Ons gastvrije team zorgt daarbij voor persoonlijke aandacht en service, zodat jouw bijeenkomst succesvol en plezierig is!
Geïnteresseerd? Kom langs voor een vrijblijvende rondleiding, vraag een offerte aan of maak online je boeking op www.seats@meetamersfoortcs.com.

Tekst 3

Meer lightrail graag

Enkele deskundigen betwijfelen of de mobiliteit wel zo sterk zal groeien dat de noodkreet om lightrailverbindingen gerechtvaardigd is (Economie, 20 januari).
‘Halveer het autoverkeer’ was enige tijd geleden een leuze van Milieudefensie, die wat mij betreft nog steeds gerechtvaardigd is. Elke sneltram kan een rij auto’s van een kilometer voorkomen, en wat voor lappen aan parkeerplaatsen kunnen er bijvoorbeeld niet in de duinen verdwijnen als reizigers naar Hoek van Holland voortaan de metro nemen?
Openbaar vervoer vraagt ook veel minder energie en grondstoffen, dus je zou toch mogen verwachten dat klimaat en aardbevingen een rol spelen bij het mobiliteitsbeleid. En wil je echt het autoverkeer, en het daarmee gepaard gaande gebruik aan ruimte, energie en grondstoffen significant beperken, dan zal het openbaar vervoer veel sterker moeten worden uitgebreid dan met de paar lightrailverbindingen die nu gepland zijn.

Tekst 4

Opnieuw wolf gesignaleerd

In Gelderland is vanochtend op verschillende plaatsen een wolf gezien. Het dier is vastgelegd op foto en video. Deskundigen van de organisatie Wolven in Nederland bevestigen dat het om een wolf gaat, meldt www.naturetoday.com.
Het is de derde keer dit jaar dat een wolf in Nederland gesignaleerd wordt. Vorige week dinsdag werd in Twente een wolf gezien en half januari zwierf een wolvin door de oostelijke provincies.

Tekst 5

Punt 3 Locatie nieuwbouw

De directie heeft een aantal mogelijkheden voor andere huisvesting bekeken en komt nu met twee voorstellen. Deze worden hier vandaag besproken, waarna het personeel een advies kan uitbrengen. De directie beslist uiteindelijk welk voorstel wordt aangenomen. Men zal niet streven naar een unaniem advies: de stemmen zullen gewoon geteld worden. De heer Rademakers krijgt het woord en presenteert de voorstellen van de directie. Hij legt uit dat er vijf criteria zijn meegewogen: leef- en werkbaarheid binnen het gebouw; de grootte; de bereikbaarheid; de financiën; eventuele mogelijkheden tot uitbreiding van de ruimte in de toekomst.

Tekst 6

De eerste keer dat Lomark van Joe en zijn familie hoorde, was toen die Scania het monumentale trapgevelpand van de familie Maandag in de Brugstraat binnen reed. Bijna tot aan zijn kont in de voorkamer, waar zoon Christof met een videospelletje voor de buis zat. Die bleef doodstil zitten toen het gebeurde. Het eerste wat hij na een tijdje zag, was een koplamp die als een woedend oog door de werveling van stof en puin prikte. Het drong maar langzaam tot hem door dat er een vrachtwagen in zijn huis stond. Al die tijd hoorde je alleen het toeink-toeink van het balletje van zijn videospel dat over het beeldscherm sprong.

Tekst 7

Shame – Songs of praise

(Dead Oceans/Konkurrent) ★★★★☆
Ze zijn met z'n vijven, komen uit Londen en leveren met *Songs of praise* een visitekaartje af waar je u tegen kunt zeggen. We hebben het over de jonge honden van Shame, die op hun debuutalbum een spannende mix brengen van postpunk, wave, britpop en noise. In Engeland wordt de band al op het schild van 'spannendste nieuwe band' gehesen, en dat is altijd gevaarlijk. Maar in het geval van Shame valt daar weinig op af te dingen. Luister naar 'Concrete', dat klinkt alsof ze Black Flag-zanger Henry Rollins hebben losgelaten bij The Sound. Agressief en tegelijkertijd melodieus klinkt ook 'Gold hole', waarin het beste van Oasis en Joy Division wordt verenigd. Zo overtuigend klinkt een debuutplaat niet vaak.

Tekst 8

Rugobservatie

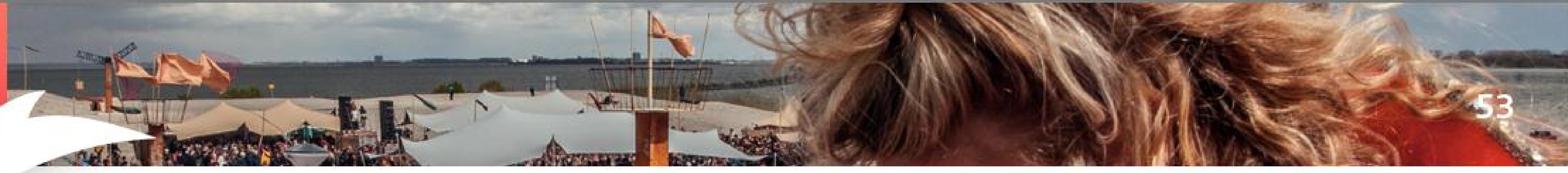
U heeft, waarschijnlijk al langere tijd, rugklachten. Door uw huisarts, medisch specialist of revalidatiearts zijn specifieke oorzaken zoals een hernia of breuk al uitgesloten, maar toch heeft u pijn. Rugklachten kunnen een lichamelijke oorzaak hebben, maar ze kunnen ook blijven bestaan of versterkt worden door andere factoren. Bijvoorbeeld door een verslechterde lichamelijke conditie, een zittend bestaan, langdurige gespannenheid of langdurige overbelasting. Binnen de rugobservatie wordt onderzocht wat bij u de voornaamste oorzaak is van uw huidige klachten en hoe u gewend bent met uw klachten om te gaan.

Wat is het doel van de rugobservatie?
Het doel van de rugobservatie is om binnen een periode van vier weken gericht advies te geven ten aanzien van een behandeling die voor u geschikt is. Er zijn zowel binnen als buiten het Westfriesgasthuis verschillende mogelijkheden.

Wie zijn bij het observatieprogramma betrokken?
Omdat aanhoudende rugpijn op veel verschillende levensgebieden invloed kan hebben, vinden wij het nodig dat er ook vanuit verschillende disciplines naar uw rugklachten gekeken wordt. U krijgt bij ons te maken met vijf verschillende disciplines, met elk een andere achtergrond: een revalidatiearts, een fysiotherapeut, een ergotherapeut, een maatschappelijk werker en een psycholoog.

Ik kan/weet:
- ☐ tekstsoorten benoemen. 3F
- ☐ het doel van de schrijver aangeven. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

2 Column

Je leert:

- over columns.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  § 6 Publiek
  § 7 Standpunt en argumenten
- Cursus 2 Lezen § 1 Tekstsoorten

Theorie

Column

Een **column** is een regelmatig verschijnende tekst op een vaste plaats in een tijdschrift, krant of vakblad. In een column geeft een auteur (de columnist) een persoonlijke visie op een actuele gebeurtenis of ontwikkeling. Dat kan uiteenlopen van een huishoudelijk voorval tot een incident op het wereldtoneel. De **toon** → ***zie Basis p. 28*** van een column kan luchtig zijn, maar ook serieus; dit hangt onder andere af van het doel van de auteur: informeren, opiniëren, overtuigen, activeren of amuseren.
Een columnist kent zijn publiek en het publiek kent hem. Daardoor kan hij onderwerpen aansnijden en terminologie hanteren zonder veel te hoeven uitleggen.

Een column bevat vaak:
- de aanleiding voor het schrijven van de column;
- de persoonlijke mening (invalshoek) van de columnist; die kan tegendraads zijn, dat wil zeggen: tegen de gangbare opinie in.

Opdracht **1**

Lees tekst 1 en beantwoord de vragen.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Noteer de betekenis van de volgende woord(groep)en. Pas een woordraadstrategie toe of gebruik een woordenboek.
brallerig (al. 2) – fiscaal (al. 2) – nerd (al. 2) – geuren (al. 4) – neurowetenschappen (al. 6) – geesteswetenschappen (al. 7) – op den duur (al. 7) – uitbrakken (al. 8)

3 Naar aanleiding waarvan is de tekst geschreven?

4 Wat zijn pretstudies volgens de ondervraagde studenten?

5 Wat is de mening van de auteur over 'pretstudies'? (al. 3)

6 Welke twee opvattingen bestrijdt de auteur in alinea 3?
- ○ A De wereld kan makkelijk zonder mensen die economie hebben gestudeerd.
- ○ B Geschiedenis, kunstgeschiedenis en filosofie zijn veel makkelijker dan andere studies.
- ○ C Het is niet erg als er geen historici, kunsthistorici en filosofen meer zijn.
- ○ D 'Pretstudies' zijn bedoeld om iets van de wereld en de mensen te begrijpen.
- ○ E Sommige studenten hebben een verkeerd beeld van een studie.

7 'Je kunt het best ver schoppen met een pretstudie.' (al. 4) Wat is de overeenkomst tussen de argumenten waarmee de auteur haar standpunt ondersteunt?

8 Aan welke alinea kun je zien dat de auteur haar lezers kent? Waaraan zie je dat?

9 'Leuke studies, waarmee je nooit een baan vindt.' (al. 1) Wat brengt de auteur in alinea 5, 6 en 7 hiertegen in?

10 Wat is de strekking van alinea 8?

11 Welke emotie komt bij de auteur op als ze de studenten beluistert?

12 Citeer een zinsnede uit alinea 1 of 2 waaruit je de mening van de auteur over de ondervraagde studenten kunt opmaken.
13 Citeer twee zinnen die ironie (of zelfs sarcasme) bevatten. Zoek in het tekstgedeelte van alinea 4 tot en met alinea 8.
14 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
15 Wat is het (belangrijkste) tekstdoel?

Tekst 1

Pretstudies afschaffen?

(1) 'Pretstudies? Van ons belastinggeld? Afschaffen!' Ik viel er middenin, een programma op Radio 1 over studie-uitval en kans op werk. Wat waren dat voor studies, pretstudies? De ondervraagde studenten, nog schor van het weekend, wisten het wel: vage studies met kunst en media. Communicatie, filosofie. Geschiedenis, kunstgeschiedenis. 'Leuke studies, waarmee je nooit een baan vindt.' De VVD wil dat pretstudies niet langer gefinancierd worden. ICT'ers hebben we nodig. Daar waren de studenten het mee eens, al wilde niemand dat studeren.

(2) Zelfs bouwkunde was een 'knutselstudie', vond een brallerig meisje met een Gooise r; na een jaar was ze overgestapt op fiscale economie. Dat verdiende beter, dus was het een topstudie. Een jongen die games ontwerpen had gestudeerd, was nu postbode. Hadden ze hem maar verteld dat het een pretstudie was! Het begon al op school, vond een Delftse nerd, daar kreeg je onzinnige vakken als ckv.

(3) Ik werd steeds nijdiger, in de auto. Geschiedenis, kunstgeschiedenis, filosofie, de universitaire oervakken, bedoeld om iets van de wereld en de mensen te begrijpen – pretstudies? Dat zou die studenten nog lelijk tegenvallen als ze er tentamen in moesten doen. Een wereld zonder economen, dat wordt lastig. Maar zonder mensen die het verleden begrijpen, cultuur doorgeven, dingen verzinnen, die nadenken over de samenleving en haar bespotten, wordt het rampzalig.

(4) Je kunt het best ver schoppen met een pretstudie. Opper-VVD'er Mark Rutte studeerde geschiedenis, Pechtold kunstgeschiedenis. Jet Bussemaker en Edith Schippers deden politicologie en Buma internationaal recht, studies die onderaan bungelen op lijstjes met kans op werk. Jesse Klaver deed hbo sociaal werk – tamelijk kansloos. Het merendeel van de mensen die deze krant volschrijven, vormgeven of illustreren, deed een pretstudie. Alle acteurs, architecten, designers, dansers en musici met wie we internationaal geuren, volgden zo'n achterlijke kunstopleiding.

(5) Een opleiding is meer dan een glijbaan naar een baan. Het is een uitvalsbasis. Niets is zo onvoorspelbaar als toekomstig werk. Er is bijvoorbeeld een tekort aan piloten of verpleegkundigen, maar als die zijn opgeleid ineens niet meer. Eén verandering bij de zorgverzekeraar en fysiotherapeuten hebben geen werk.

(6) De term pretstudie betekent niks. Biologie en neurowetenschappen zijn geen makkelijke, lollige studies, maar er is weinig werk. Rechten is niet moeilijk, maar je vindt wel werk. Taalstudenten vinden lastig een baan, maar leraren Nederlands juist wel. Afgestudeerden van de pabo krijgen werk, maar behoren tot de slechtst betaalde hbo'ers. Dat alles zou je beginnende studenten wel kunnen vertellen. Ja, tandartsen en verloskundigen hebben werk én verdienen veel; je moet er maar net zin in hebben. (Bron: SEO/ Elsevier 2017)

(7) Baanloos is niet altijd werkloos. Een reden dat studenten van kunstopleidingen en geesteswetenschappen altijd onderaan lijstjes met baankansen staan, is dat velen in die sector zzp'er zijn. Dat telt niet als 'baan'. Creativiteit en ondernemingszin zouden bij álle studies voorop moeten staan. Een goede filmacademie leidt niet meteen tot banen, maar wel tot betere filmmakers en films. Een 'overschot' aan mensen in kunst en media kan bloeiende mediabedrijven opleveren, en op den duur banen.

(8) Zouden die studenten uit dat radioprogramma nooit uitbrakken met een fijne serie? Gaan ze nooit naar een festival? Ze dragen kleren, kopen spulletjes, willen een leuk huis. Misschien hangen ze ooit kunst boven hun bank. Dat moet allemaal eerst bedacht en gemaakt worden, door artistieke, armoedige sukkels.

(9) De wereld heeft alle soorten mensen nodig. Laat iedereen doen waar hij goed in is.

Naar: Aleid Truijens, de Volkskrant, 26 augustus 2017

Aleid Truijens is schrijver, literatuurrecensent en biograaf.

Opdracht
2

Lees tekst 2 en beantwoord de vragen.

1 Noteer de betekenis van de volgende woord(groep)en. Pas een woordraadstrategie toe of gebruik een woordenboek.
aanslaan (al. 1) – collectieve taalgeheugen (al. 2) – geen deuk in een pakje boter slaan (al. 3) – reuring (al. 4) – verderf (al. 4) – gelazer (al. 4) – legendarisch (al. 4) – chapeau (al. 5) – quotum (al. 8) – republikein (al. 8)

2 Naar aanleiding waarvan is tekst 2 geschreven? Waaraan zie je dat?

3 *NRC Handelsblad* is een krant voor hoger opgeleide lezers met een brede algemene kennis. Noem ten minste drie voorbeelden waaruit blijkt dat de auteur haar lezers kent.

4 'Als je de Bijbel, de oude Grieken of Shakespeare leest, is de koning eigenlijk altijd een sukkel, een man achter wiens rug van alles gebeurt zonder dat hij het doorheeft.' (al. 3) Kun je een voorbeeld bedenken van zo'n koning? Denk aan de Bijbel, de Griekse mythologie of de toneelstukken van Shakespeare, maar ook aan oude Nederlandse literatuur en geschiedenis.

5 Noteer welke vijf veranderingen de auteur wil invoeren en schrijf erachter welke argumenten ze daarvoor geeft.

6 Prinsjesdag was vroeger de dag waarop de verjaardag van 'de Prins van Oranje' gevierd werd. Tegenwoordig is het de dag waarop koning Willem-Alexander de troonrede uitspreekt. Leg met deze kennis uit wat de auteur bedoelt met 'Ik zou dan ook zeggen: we maken er weer Koninginnedag van. Op Prinsjesdag zijn er ook geen prinsjes en daar hoor je ook nooit iemand over.' (al. 7)

7 De auteur geeft volop argumenten voor haar voorstellen om dingen te veranderen. Leg uit waarom het toch niet haar belangrijkste tekstdoel is de lezer te overtuigen.

Tekst 2

Laten we stoppen met 'Koningsdag'

(1) Het is nu de zoveelste keer dat we het proberen, Koningsdag, maar ik zeg: stop er maar mee, het lukt niet, het slaat niet aan. En dan bedoel ik natuurlijk het woord 'Koningsdag'. Overal om me heen hoor ik nog steeds mensen zich vergissen en 'Koninginnedag' zeggen.

(2) In theorie was het een prima idee om er Koningsdag van te maken toen we in 2013 een koning kregen, maar in de praktijk werkt het niet. We hebben ook al sinds 1890 een koningin op de troon. Dat krijg je niet zomaar uit het collectieve taalgeheugen gepoetst. Het is ook geen fijn woord, Koningsdag. Het klinkt als iets met waterwerken, toiletpotten of een Koningslied – in ieder geval niet als iets waar je bij moet zijn.

(3) Koningen zijn ook gewoon saaier dan koninginnen, ik zeg het maar even zoals het is. Kijk de wereldliteratuur er maar op na: koningen slaan er vaak geen deuk in een pakje boter. Als je de Bijbel, de oude Grieken of Shakespeare leest, is de koning eigenlijk altijd een sukkel, een man achter wiens rug van alles gebeurt zonder dat hij het doorheeft. Of ze zijn al dood, zoals BB King, de King of Pop, de Lion King en Elvis.

(4) Koninginnen daarentegen zorgen voor reuring, verderf, gelazer, spanning, sensatie en grootsheid; ik noem een stiefmoeder van Sneeuwwitje, een Koningin van de Nacht of een Guinevere. Het is ook niet voor niets dat er wel een legendarische popgroep is die Queen heette en geen 'King'.

(5) Ik zeg niet dat dat koning Willem-Alexander een saaie man is, maar een beetje wel natuurlijk. Een hele vriendelijke, warme man die er keihard voor werkt – zoals we deze week ook weer konden zien in het steengoede gesprek met Wilfried de Jong – chapeau. Maar Máxima. Ja, dat is toch wel even een ander verhaal. Want wat een koningin hebben we, jongens. Soms denk ik weleens: wás Willem er eigenlijk wel? Bij zijn eigen huwelijk, zijn inhuldiging, de skivakanties, de feesten en de staatsbezoeken?

(6) In mijn geheugen zijn het vooral de traan van Máxima, de blauwe jurk van Máxima, Máxima en Armin van Buuren en een hopeloos in haar ogen verdrinkende Barack Obama die om voorrang strijden; geen flauw idee meer wat Willem daar precies deed. Máxima zegt ook dingen. Dat de Nederlandse identiteit niet bestaat, dat haar man soms een beetje dom is en dat alleen een betere verdeling van geld de armoede kan verslaan.

(7) Ik zou dan ook zeggen: we maken er weer Koninginnedag van. Op Prinsjesdag zijn er ook geen prinsjes en daar hoor je ook nooit iemand over. En we voeren ook de commissaris van de Koningin weer in, dat is voor die mensen ook een veel leukere baan. →

(8) Wat zeg ik: we maken Máxima óók ons staatshoofd. Hebben we er twee, kan ons het schelen. Ook goed voor het quotum van vrouwen op topposities. En als we dan toch bezig zijn, maken we er ook weer 30 april van. Kunnen de toeristen met een Lonely Planet van 2002 ook weer meedoen, kunnen alle oude Koninginnedagspullen weer van de zolders en bij alle ambtenaren stond die datum toch al voor de komende 30 jaar als een vrije dag in de agenda's. Van 27 april maken we dan Republikeinendag. Hebben die mensen ook eens een feestje.

Naar: Japke-d. Bouma, NRC Handelsblad, 27 april 2017

Opdracht
3

Lees tekst 3 en beantwoord de vragen.

1 Noteer de betekenis van de volgende woord(groep)en. Pas een woordraadstrategie toe of gebruik een woordenboek.
macaber (al. 1) – verzengen (al. 1) – psychedelisch (al. 1) – in onbruik raken (al. 2) – intrigerend (al. 3) – fascineren (al. 3) – evolutionair (al. 3) – substantie (al. 4) – definiëren (al. 4) – essentieel (al. 5) – waarlijk (al. 5) – beklemmen (al. 6)

2 Welke twee gebeurtenissen waren aanleiding voor het schrijven van de tekst?

3 'We weten dat de dingen die je ziet, hoort, of ruikt, in een hersenkern genaamd de hippocampus worden verwerkt tot een "episode".' (al. 4) Wat zijn de drie kenmerken van een episode?

4 Leg met behulp van informatie in alinea 2 uit waaruit de 'episode' bestaat die de herinnering van de auteur vormt.

5 Noteer op basis van alinea 4 wat in het oorzaak-gevolgschema bij a, b en c moet worden ingevuld.

a → b →

c → Er is een herinnering.

6 'Op die manier wordt een ervaring uit het verleden gebruikt om beter voorbereid te zijn op de toekomst, een waarlijk evolutionair systeem.' (al. 5) Bedenk nog een voorbeeld van zo'n ervaring.

7 Past de herinnering van de auteur aan de oude popsongs ook in het evolutionair systeem? Leg uit.

8 Wat vraagt de auteur zich af na zijn ervaring met de teksten van de oude popsongs in combinatie met de inhoud van het *Neuron*-artikel?

9 Wat is het (belangrijkste) tekstdoel?

10 Heb je zelf ook weleens ervaren dat je iets wist waarvan je niet wist dat je het wist? Wat gebeurde er?

Tekst 3

Niet weten dat je iets weet

(1) Afgelopen zomer deed ik een ontdekking. Ik hoorde het lied *The Garden of Jane Delawney*, een macabere folksong over een tuin waar de roos die je plukt een vuur ontsteekt dat je haren verzengt en waar de beek gevoed wordt met het bloed van Janes geliefde. Ik kende het nummer goed, kon het zo meezingen, maar waar kwam het vandaan? Al snel kwam ik erachter dat het afkomstig was van een lp uit 1970, die ik had opgenomen op de band[1], van de Engelse groep Trees, die destijds bekendstond om haar psychedelische folkmuziek. Ik kwam er ook achter dat hun lp's jaren later uitgebracht zijn op cd's en toen ik die in huis had, bleek bovendien dat ik alle nummers van voor tot achter kon meezingen.

(2) Indertijd heb ik de band waarop ik de lp's van Trees had opgenomen heel vaak gedraaid, maar later raakte mijn bandrecorder in onbruik; ik heb die muziek zeker 40 jaar niet meer gehoord. Toch zaten die nummers, twee lp's lang, compleet met melodie en een groot deel van de tekst, nog ergens in mijn hersenen. Veertig jaar hebben ze daar gezeten, samen met de sfeer van mijn studentenkamer in Amsterdam, de vrienden van toen en de geur van halfzware shag. Alleen wist ik niet dat ik het wist. Als ik er niet toevallig tegenaan gelopen was, was ik doodgegaan zonder te weten dat ik de muziek van Trees kende.

(3) Dit intrigerende aspect van de werking van ons geheugen fascineerde me. Gelukkig stond er toevallig een mooi overzichtsartikel in het juli-nummer van het blad *Neuron*, een toptijdschrift op het gebied van de

neurowetenschappen. Ik werd vooral getroffen door het verhaal omdat de auteurs de werking van het geheugen analyseren vanuit een evolutionair perspectief: het geheugen helpt ons om beter te kunnen omgaan met de toekomst.

(4) We weten dat de dingen die je ziet, hoort, of ruikt, in een hersenkern genaamd de hippocampus worden verwerkt tot een 'episode'. Zo'n episode wordt gekenmerkt door een bepaalde plaats, een tijd, en een context, zoals sfeer, geluid of reuk. Vervolgens wordt die episode in je hersenen opgeslagen. Maar hoe? Het zit hem niet in bepaalde substanties, maar in het patroon van verbindingen tussen zenuwcellen. Zenuwcellen communiceren met elkaar met behulp van stroompjes, boodschapperstofjes en hormonen. Als groepen cellen vaak met elkaar actief zijn, worden de verbindingen tussen die cellen sterker en als ze eenmaal heel sterk geworden zijn doordat ze voortdurend in samenhang gestimuleerd worden, blijven de verbindingen heel lang in stand. Het patroon van verbindingen definieert de herinnering.

(5) Voor het opslaan van zo'n episode is de volgordelijkheid van dingen, de manier waarop ze achter elkaar in de tijd gebeuren, essentieel. Als je je voet stoot aan een steen is dat vervelend, maar misschien geen reden om het te onthouden; als je hem daarna weer stoot, wordt het hersencircuit dat bij die ervaring geactiveerd wordt, versterkt. Bovendien kunnen andere delen van de hersenen van de herinnering gebruikmaken als de betreffende context

zich voordoet. ('Pad in de bergen, losse steenslag? Dan uitkijken dat je je voet niet stoot.') Op die manier wordt een ervaring uit het verleden gebruikt om beter voorbereid te zijn op de toekomst, een waarlijk evolutionair systeem.

(6) Maar tegelijkertijd beklemde mijn ontdekking me. Misschien heb ik nog veel meer van die episodes in mijn hersenen zitten waarvan ik niet weet dat ik ze weet. Ik voel me als Jane Delawney, die een tuin had met dromen die ze nooit ontdekte.

Naar: Nico van Straalen, Leidsch Dagblad, 8 september 2017

Nico van Straalen is bioloog, gespecialiseerd in evolutie.

[1] band: magnetische band (voorloper van het cassettebandje) voor het opnemen en afspelen van geluid op een bandrecorder

Opdracht 4

Vergelijk de drie columns uit deze paragraaf.

1. Bij welke column(s) is een actuele gebeurtenis of een actuele situatie de aanleiding geweest voor het schrijven? Leg uit.
2. Van welke column(s) was de aanleiding tot schrijven een persoonlijke ervaring? Leg uit.
3. In welke column(s) gaat het om een serieus probleem? Leg uit.
4. In welke column(s) komt de persoonlijke mening van de auteur duidelijk naar voren? Leg uit.
5. Voor welke column(s) is het vooral belangrijk dat je als lezer (of: publiek) de auteur kent? Leg uit.

Ik kan/weet:

- ☐ de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven. 3F
- ☐ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. herkennen en begrijpen. 3F
- ☐ het doel van de schrijver aangeven. 3F
- ☐ conclusies trekken over de intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur. 3F
- ☐ ironie herkennen. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing

Je leert:

- over uiteenzetting, betoog en beschouwing.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk
  § 4 Alinea's en kernzinnen
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  § 7 Standpunt en argumenten
- Cursus 2 Lezen § 1 Tekstsoorten

Theorie

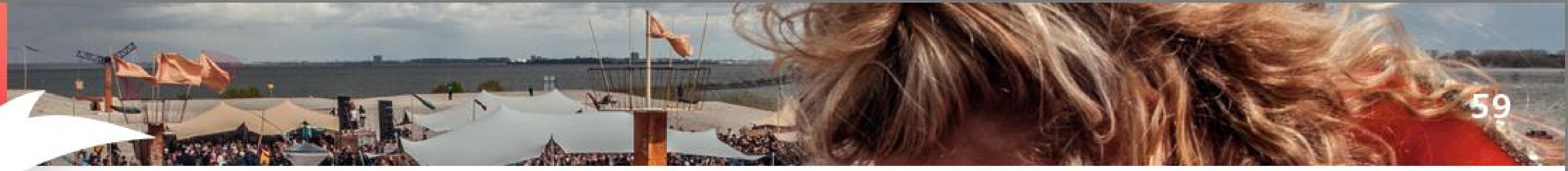
Uiteenzetting, betoog en beschouwing

De belangrijkste tekstsoorten zijn de uiteenzetting, het betoog en de beschouwing.

Uiteenzetting
Een **uiteenzetting** is bedoeld om de lezer te *informeren*: een bepaald onderwerp wordt objectief uitgewerkt. De auteur legt bijvoorbeeld iets uit, hij beantwoordt een vraag, hij draagt oplossingen aan voor een probleem of hij geeft een historisch overzicht van iets. In een uiteenzetting staan meestal veel feiten en toelichtingen of voorbeelden. De hoofdgedachte van een uiteenzetting is vaak een constatering (= de vaststelling van een feit of een verschijnsel), bijvoorbeeld: 'Technische studies zijn hun nerd-achtige imago kwijtgeraakt.'

Betoog
Een **betoog** is bedoeld om te *overtuigen*: de schrijver wil dat de lezers zijn mening (standpunt) over een bepaalde kwestie overnemen. Die mening is ook de hoofdgedachte van de tekst, bijvoorbeeld: 'Tweede Kamerleden die uit hun fractie stappen, moeten hun Kamerzetel afstaan.' De auteur geeft argumenten voor zijn standpunt en soms weerlegt hij argumenten die de lezers tegen zijn standpunt kunnen inbrengen: hij toont aan dat die minder zwaar wegen dan zijn eigen (vóór)argumenten.

Beschouwing
Een **beschouwing** is bedoeld om te *opiniëren*: de auteur wil zijn lezers zelf over iets laten nadenken, zodat ze zich er een mening over kunnen vormen. Hij geeft bijvoorbeeld de voor- en nadelen van een verschijnsel, verschillende meningen van deskundigen en betrokkenen over een kwestie, de oorzaken en gevolgen van een probleem, verschillende oplossingen en de voor- en nadelen van die oplossingen. De hoofdgedachte van een beschouwing is dan ook vaak een formulering als 'Hoewel de geleerden het erover eens zijn dat er iets moet gebeuren om de wereldbevolking van voedsel te voorzien, zijn de meningen verdeeld over wat dat dan precies moet zijn.'

Opdracht
1

Lees tekst 1, 2, 3 en 4. Je gaat van elke tekst de tekstsoort vaststellen.

1. Tekst 1, 2, 3 en 4 gaan over hetzelfde onderwerp. Welk onderwerp is dat?
2. Bekijk de titels. Noteer van elke titel de functie. Kies uit:
   - ○ A de lezer motiveren de tekst te lezen
   - ○ B de mening van de auteur weergeven
   - ○ C een nieuwsfeit vaststellen
   - ○ D het onderwerp van de tekst noemen
3. Noteer de betekenis van de volgende woord(groep)en. Pas een woordraadstrategie toe of gebruik een woordenboek.
   Tekst 1: *uit de gratie raken (al. 1) – in essentie (al. 2) – rieken (al. 2) – (er) part noch deel (aan) hebben (al. 3) – verdienste (al. 3) – euforisch (al. 4) – genocide (al. 4) – mores (al. 5) – extremistisch (al. 7) – sokkel (al. 7)*
   Tekst 2: *een hoog karakter (al. 1) – superlatief (al. 1) – tableau vivant (al. 5) – luister bijzetten (al. 5) – van heinde en verre (al. 5) – omstreden (al. 6) – je vingers branden (al. 6) – rechtlijnig (al. 6)*
   Tekst 3: *de gemoederen raken verhit (al. 1) – crux (al. 6) – artefact (al. 6) – organisch al. 7) – plaquette (al. 8)*
   Tekst 4: *decoreren (al. 3) – mausoleum (al. 3) – domineren (al. 3) – verguizen (al. 5)*
4. In welke tekst(en) vind je de meeste informatie over het onderwerp?
5. In welke tekst(en) geven diverse deskundigen hun visie op het onderwerp?
6. In welke tekst(en) wordt het duidelijkst een standpunt ingenomen over het onderwerp?
7. Noteer van elke tekst de hoofdgedachte.
8. Noteer van elke tekst het tekstdoel en de tekstsoort.

Tekst 1

Mogen we niet meer trots zijn op onze geschiedenis?

(1) De beeldenstorm is terug. In Amerika trekken woedende menigten standbeelden omver van historische figuren die ergens onderweg uit de gratie zijn geraakt. Nederlandse activisten volgen de Amerikanen doorgaans braaf in zulke ophef. Afgelopen oktober, al ver voor de rellen in Charlottesville, werd een standbeeld van Johan Pieterszoon Coen besmeurd. Vorige week werd in enkele Nederlandse kranten opgeroepen tot een beeldenstorm in Nederland. En een politieke partij wil het liefst alle straatnamen in Nederland 'dekoloniseren'.

(2) Geschiedenis is de manier waarop we omgaan met het verleden. Dat verleden zelf staat in essentie nooit ter discussie, de geschiedenis des te meer. Neem de wens van het CDA om het Wilhelmus verplicht te stellen op scholen, die leidde tot de gebruikelijke ophef bij mensen die tegen alles zijn wat ook maar riekt naar nationalisme. Een bekende zucht ging door het land: is er dan niets meer heilig? Mogen we dan niet eens meer trots zijn op onze geschiedenis?

(3) 'Trots' heb ik zelf altijd een wat vervreemdend begrip gevonden. Het is geen emotie die direct bij me opkomt als ik denk aan prestaties waaraan ik part noch deel had. En dat ik ben geboren uit Nederlandse ouders is ook al niet mijn verdienste. Toch is de Nederlandse geschiedenis wel spectaculair, dus 'trots' als een soort individu-overstijgende, culturele houding is begrijpelijk. De Nederlandse geschiedenis verdient het om beter te worden onderwezen en gewaardeerd. 'Gewaardeerd' bedoel ik vrij letterlijk: wij moeten de geschiedenis op waarde schatten.

(4) Het verleden – met al zijn pieken en dalen, met euforische vooruitgang en diepe ellende, met geweldige mensenrechten en gruwelijke genocides – heeft ons gebracht waar wij nu zijn. En heel slecht staan we er niet voor, toch? Met die democratie, die vrijheid, die welvaart? Dat dacht ik.

(5) Om goed te begrijpen waar wij nu zijn en wie wij nu zijn, moeten we meer weten over waar we vandaan komen. Dat doen we niet door op het verleden onze moderne mores te projecteren, met alle opgeheven vingertjes en stampende voetjes. Bescheidenheid en nieuwsgierigheid komen meer van pas. Wacht maar tot je zelf aan de beurt bent.

(6) Er schuilt ook een gevaarlijke boemerang in de moralistische geschiedsopvattingen. In een scherpe column in *HP/De Tijd* citeerde Arthur van Amerongen deze week uit George Orwells *1984*. Orwell kan niet vaak genoeg worden gelezen, daarom herhaal ik het hier:
'Every record has been destroyed or falsified, every book rewritten, every picture has been repainted, every statue and street building has been renamed, every date has been altered. And the process is continuing day by day and minute by minute. History has stopped. Nothing exists except an endless present in which the Party is always right.'

(7) Wie nu met alle geweld standbeelden en straatnamen wil zuiveren, die staat met lege handen als er ooit een extremistisch clubje Nelson Mandela of Mahatma Gandhi van hun sokkel begint te trekken. Het verleden is geen keuzemenu, maar een kostbaar en kwetsbaar bezit.

Naar: Geerten Waling, www.elsevierweekblad, op 22 augustus 2017
Geerten Waling is historicus en schrijver.

Tekst 2

Stille getuigen: het standbeeld van Jan Pieterszoon Coen

(1) Een groot man, een hoog karakter, een Nederlandse held – feestredenaar Herman Schaepman, Tweede Kamerlid voor de Rooms-Katholieken, kwam in 1893 bij de onthulling van het standbeeld van Jan Pieterszoon Coen superlatieven tekort. Vier jaar eerder, precies 250 jaar na Coens dood, had Schaepman de vaderlandse elite warm gemaakt voor het plan. De schepper van het rijk van Insulinde kon een bron van inspiratie in het heden zijn. Had Coen niet beweerd dat in Indië iets groots moest worden verricht? Een beeld in Coens geboorteplaats Hoorn kon dit ideaal levend houden.

(2) Jan Pieterszoon Coen werd geboren in 1587. Na een commerciële opleiding in Rome, waar hij leerde boekhouden en zich verschillende talen eigen maakte, keerde hij terug naar Hoorn. Daar vond hij werk als onderkoopman op een VOC-schip. Bij de volgende reis was hij al opgeklommen tot opperkoopman en nadat hij in Indië de belangrijke handelspost Bantam, in het westen van Java, had gereorganiseerd, was de VOC zo tevreden over hem, dat hij in 1617 benoemd werd tot gouverneur-generaal – de hoogste bestuursfunctie in Indië. Hij stichtte er, ook op Java, de handelspost Batavia, dat onder zijn leiding uitgroeide tot een machtig handelscentrum.

(3) In 1621 trad Coen hard op tegen de Bandanezen die onder druk van de Engelsen hun specerijencontract niet nakwamen. Hij reisde met een grote vloot naar de Banda-eilanden. Hoewel de bevolking vluchtte, ontkwamen slechts weinigen. Naar schatting overleefden slechts zeshonderd van de 15.000 Bandanezen de aanval. Coen, die het monopolie op de handel in nootmuskaatnoten en foelie veilig had gesteld, kreeg door deze gebeurtenis de bijnaam Slachter van Banda.

(4) Na een mislukte poging China te veroveren, keerde Coen terug naar Nederland, maar nadat hij plannen had ontwikkeld voor de reorganisatie van de VOC, werd hem gevraagd het gouverneur-generaalschap opnieuw op zich te nemen. Zijn komst in 1627 leidde ertoe dat de Engelsen besloten Batavia definitief te verlaten. Tijdens een Javaanse aanval op Batavia in 1629 overleed Coen, vermoedelijk aan cholera. Hij werd begraven in het stadhuis van de stad, omdat de kerk tijdens de aanval kort daarvoor was verwoest.

(5) Coen ging de geschiedenisboeken in als een van de bekendste VOC-dienaren. Op verschillende plekken zijn standbeelden van hem te vinden, waaronder dat in zijn geboorteplaats Hoorn. Na de onthulling van dit beeld in 1893 vierde Hoorn drie dagen feest. Een toneelstuk over de stichting van Batavia, tableaux vivants, vuurwerk en een bal waren aan de onthulling voorafgegaan. Een vloot van zes oorlogsschepen in de haven zette de plechtigheid luister bij met een eresaluut. Van heinde en verre waren duizenden 'vreemdelingen' toegestroomd.

(6) Toch was Coens standbeeld vanaf het begin al omstreden. Zo waren er bij de onthulling opvallende afwezigen: regentes Emma en haar dochter prinses Wilhelmina. De Oranjes wilden hun vingers niet branden. Zowel tijdgenoten als historici uitten namelijk kritiek op Coens even rechtlijnige als harde optreden tegen de lokale bevolking. Vooral zijn actie op de Banda-eilanden wekte veel afschuw. Hierom werd hij door critici gezien als de personificatie van de zwarte kant van het kolonialisme. Coen had een handelsimperium gevestigd, maar ten koste van wat?

Naar: Marcel Broersma, www.historischnieuwsblad.nl, op 20 oktober 2017 en Historiek.net, 21 augustus 2015

Tekst 3

Moeten oude helden op hun sokkels blijven staan?

(1) Overal ter wereld zijn standbeelden van historische figuren met enige regelmaat onderwerp van discussie – of zelfs van gewelddadige rellen. Ook in Nederland raken de gemoederen nogal eens verhit over monumenten voor historische helden die aan de verkeerde kant van de geschiedenis zijn beland. 'Zou er in deze stad een standbeeld van Van Heutsz staan, men moest het onopvallend maar vandaag nog slopen', dichtte J.B. Charles al in 1953. De generaal, ooit held van de Atjehoorlog (1873-1942), is voor veel Nederlanders inmiddels een hoofdverdachte in het bloedige koloniale verleden. Hetzelfde geldt voor een VOC-kopstuk als Jan Pietersz. Coen. Moeten deze oude helden op hun sokkels blijven staan?

(2) Ad Geerdink, directeur van het Westfries Museum in Hoorn, de stad waar het standbeeld van Coen staat, vindt van wel. ‘Dat betekent niet dat ik Coen een held vind. Maar dit standbeeld zegt iets over het Nederland van vroeger. Dat moet je niet weghalen.’ Geerdink vindt het weinig nuttig om gebeurtenissen uit het verleden langs de morele maatlat van nu te leggen. ‘Dat zegt meer over de zaken waarmee we nu worstelen, zoals globalisering en nationale identiteit, dan over wat er eeuwen geleden is gebeurd.’

(3) De kantelende visie op Coen is als fenomeen op zich wel interessant, aldus Geerdink. Het standbeeld werd namelijk niet al in de Gouden Eeuw neergezet, in de tijd van Coen zelf, maar pas in 1893. ‘Dat was de tijd van het imperialisme, van het oprukkend nationalisme. Daarin paste het heldenverhaal van de man die ons Nederlands-Indië had bezorgd.’

(4) Martin Sommer, historicus en journalist van *de Volkskrant*, is het met Geerdink eens. ‘Al die omstreden standbeelden zeggen iets over ons eigen verleden. Ze doordringen ons ervan dat mensen er vroeger heel andere denkbeelden op na hielden dan wij tegenwoordig.’ Sommer vindt dan ook dat er niets mis is met het standbeeld van Coen. ‘Er is toch geen voorbijganger die erbij gaat staan juichen en roept dat we de massamoord op de Banda-eilanden nog eens over zouden moeten doen? Het begint met het neerhalen van Coen en waar eindigt het? In Den Haag staat een beeld van Willem Drees, premier van 1948-1958. Onder zijn politieke verantwoordelijkheid vonden de politionele acties in Nederlands-Indië plaats. Mag dat beeld nog blijven? En het standbeeld van koningin Wilhelmina op het Rokin in Amsterdam – kan dat nog, nu zoveel mensen vinden dat zij in de oorlog te lang zweeg over wat er in de Duitse kampen gebeurde?’ Sommer noemt verder de schrijver W.F. Hermans nog, die onder de apartheid Zuid-Afrika bezocht, waarop de Amsterdamse PvdA-fractie al zijn boeken uit de bibliotheek wilde laten verwijderen. ‘Dat was niet goed’, meent hij. ‘Wat begint met het zuiveren van de doden, eindigt immers met het zuiveren van de levenden.’

(5) Ook hoogleraar geschiedenis Beatrice de Graaf van de Universiteit Utrecht vindt een oorlog tegen standbeelden zinloos en misleidend. ‘De geschiedenis vlak je er immers niet mee uit. Toch kunnen we de huidige *history wars* ook niet zomaar terzijde schuiven. Nieuwe generaties en nieuwe bevolkingsgroepen hebben het recht hun eigen geschiedenis te schrijven. Ook wanneer die botst met de oudere. Het is daarbij de uitdaging om de geschiedenis als complex en veelvoudig geheel te laten bestaan.’

(6) Als voorbeeld noemt De Graaf Duitsland. ‘Daar heeft men door schade en schande geleerd hoe om te gaan met “schuldige monumenten”. De Muur werd na 1989 meteen afgebroken, en alle Lenins en Stalins zijn van hun sokkel gehaald. Toch zijn er daarna op een aantal plaatsen stukjes Muur teruggeplaatst; sommige DDR-monumenten zijn expres gespaard – met het oog op het historisch besef van die nieuwe generatie. De crux is echter dat de context van deze artefacten fundamenteel is veranderd én dat dat duidelijk is aangegeven. Bij de resten van de Muur staan bordjes; Lenin en Stalin zijn opgesteld in een museale context, mét toelichting.’ De Graaf wijst erop dat de Duitsers tegelijk nieuwe standbeelden hebben opgericht, voor de nieuwe helden van de revolutie. ‘Naar mijn mening verdienen beide groepen hun sokkel, als het onderschrift maar helder is.’

(7) Historicus en schrijver Felix Klos is voor het verdwijnen van ‘oude helden’ uit het straatbeeld, maar dat zou dan volgens hem wel organisch en geleidelijk moeten gaan, met oog voor het gewicht van de geschiedenis en de behoeftes van het heden. Misschien wel zoals het recentelijk ging in het Cubaanse Havana, waar

een standbeeld van de oprichter van de eerste communistische partij in Cuba, Julio Antonio Mella, moest plaatsmaken voor een splinternieuwe Gucciboetiek. ‘Het incident leek wel verzonnen als metafoor voor de opkomst van het kapitalisme in het land dat altijd enorm communistisch was. Je zou alleen nog willen dat het beeld van Mella voor het nageslacht was bewaard. We mogen geen voorbeeld nemen aan de middeleeuwse christenen, die de bronzen ruiterstandbeelden van heidense Romeinse keizers vernietigden. Daardoor hebben we nu alleen nog het standbeeld van Marcus Aurelius over – en dat alleen maar omdat ze dachten dat het een beeld van de christelijke keizer Constantijn betrof.’

(8) Klos vindt dat standbeelden symbolen zijn van de waarden van een gemeenschap. ‘Beelden van historische personen die misdaden tegen de menselijkheid hebben begaan, zouden we niet moeten omsmelten, maar op een andere manier moeten presenteren. Met behulp van plaquettes en tentoonstellingen kunnen de “oude helden” worden ingezet als ontstekingsvonk voor nieuwe gesprekken over het verleden.’

Naar: Maurice Blessing, Historisch Nieuwsblad, oktober 2017 en Bart Funnekotter, NRC Handelsblad, 14 april 2012

Tekst 4

Een blijvende morele verantwoordelijkheid stelt vragen over de koloniale tijd

(1) In 2017 is het negentig jaar geleden dat oud-gouverneur-generaal J.B. van Heutsz (1851-1924) een staatsbegrafenis kreeg. Met die zeldzame eer werd hij drie jaar na zijn dood verheven tot nationale held. Nu geldt hij als de foute koloniaal bij uitstek. Waarom gaat Nederland zo krampachtig om met koloniale helden?

(2) Coen, Daendels en Van Heutsz zijn drie gevelbeelden van het Amsterdamse Gemeentearchief aan de Vijzelstraat, waar ooit het hoofdkantoor van de Nederlandsche Handel-Maatschappij was gevestigd. Je moet ver omhoogkijken om iets te zien en daar ligt het vermoedelijk aan dat ze gespaard zijn gebleven voor de huidige wegmaakwoede. Een gevaarlijke woede. Verdrongen geschiedenis wordt snel vergeten geschiedenis, en die kan als een boemerang terugkeren.

(3) Van alle koloniale helden – degenen die toen als zodanig werden vereerd en gedecoreerd – ligt Van Heutsz het dichtste bij onze tijd. Enkele generaties geleden werden voor hem grote en kostbare standbeelden opgericht, van zijn geboorteplaats Coevorden tot in het toenmalige Batavia toe. De staatsbegrafenis van 1927 resulteerde in een nationale Van Heutsz-hype, vergelijkbaar met de begrafenis van prinses Diana, en in het mausoleum dat tot op de dag van vandaag op de Oosterbegraafplaats staat. Ondanks de toenmalige kritiek domineerde de verering. De monumenten waren tekenen van bewondering, onder meer betaald door landelijke geldinzamelingsacties met steun van de elite en het vorstenhuis. Het waren tekenen van waardering voor hetgeen Van Heutsz tot stand had gebracht, op zijn manier en met zijn methoden. Die waren bepaald niet wat wij nu wenselijk en prettig vinden.

(4) Maar kan een koloniale oorlog, zoals Van Heutsz die namens de Nederlandse regering voerde, wél wenselijk en prettig zijn? Is het denkbaar dat er ook onder Van Heutsz in de kolonie goede zaken tot stand werden gebracht? Hij dwong het proces van staatsvorming af – een belangrijke factor bij het ontstaan van Indonesië.

(5) Wanneer de tijd rijp is om naar de dekolonisatie-oorlog te kijken, dan is het moment ook gekomen om naar de kolonisatie te kijken. Juist door Van Heutsz kunnen we zien dat de historische werkelijkheid ingewikkelder is dan de tweedeling held of schurk, goed of fout, vereren of verachten. Wanneer we alleen twee opties vasthouden, blijven we in de kramp van het huidige verguizen hangen. Dat is morele zelfbevrediging – meer niet. Een blijvende morele verantwoordelijkheid stelt vragen naar het hoe en waarom van de koloniale tijd en eist dat in het Nederlandse zelfbeeld het besef plaatskrijgt dat 'wij' de kolonisator waren. Niet de anderen, van wie namen en standbeelden vergeten en verdrongen moeten worden.

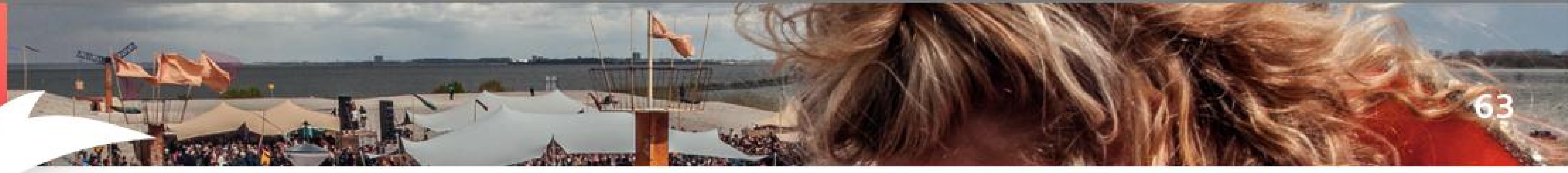
(6) Wij waren het. Toen.

Naar: Villan van de Loo, de Volkskrant, 10 november 2017

Ik kan/weet:

- ☐ de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven. 3F
- ☐ onderscheid maken tussen uiteenzettende, beschouwende en betogende teksten. 4F
- ☐ een vergelijking maken met andere teksten en tussen tekstdelen. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

4 Stappenplan Tekstanalyse

Je leert:

- teksten analyseren.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  - § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  - § 2 Inleiding en slot
  - § 3 Middenstuk
  - § 4 Alinea's en kernzinnen
  - § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  - § 6 Publiek
  - § 7 Standpunt en argumenten
- Cursus 2 Lezen
  - § 1 Tekstsoorten
  - § 3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing

Theorie

Stappenplan Tekstanalyse

Tot nu toe heb je teksten leren begrijpen aan de hand van vragen. Op school, tijdens je vervolgopleiding, op je werk of gewoon als je de krant leest, wordt echter van je verwacht dat je teksten kunt lezen en begrijpen zonder dat je daarbij door vragen geleid wordt. Het volgende stappenplan is daarbij een hulpmiddel.

Stap 1: Oriënterend lezen

- Bepaal het onderwerp van de tekst: lees de titel, bekijk de eventuele afbeelding(en) en lees de eerste alinea('s).
- Vraag je af:
  – *Wat weet ik al van dit onderwerp?*
  – *Wat zal de tekst over dit onderwerp zeggen?*

Stap 2: Globaal lezen

Om alvast een idee van de inhoud te krijgen, lees je de tekst vluchtig door:

- Stel vast uit welke alinea('s) de **inleiding** en het **slot** bestaan. Zet strepen tussen inleiding, middenstuk en slot.
- Probeer **deelonderwerpen** → *zie Basis p. 18* te onderscheiden: lees van elke alinea het begin en het eind en ga op zoek naar **kernzinnen**. Zet strepen tussen de delen.

Stap 3: Precies lezen

Lees de tekst aandachtig van het begin tot het eind:

- Ga na of je eerdere verwachtingen over de tekst bevestigd worden.
- Markeer van elke alinea de kernzin of de zinnen die samen de belangrijkste informatie geven.
- Markeer de **signaalwoorden** die verbanden tussen alinea's aangeven.
- Noteer (in de marge) de deelonderwerpen: informerende kopjes of vragen die in het betreffende tekstgedeelte beantwoord worden.
- Noteer de betekenis van woorden die je niet kent: achterhaal die via een woordraadstrategie of raadpleeg een woordenboek.
- Markeer (als die er zijn) woorden die de **functie** van een alinea aanduiden.
- Markeer signaalwoorden die een belangrijk **verband** tussen zinnen aangeven.
- Noteer de **structuur** van de tekst (als die duidelijk herkenbaar is). → *zie Basis p. 20*
- Markeer de **hoofdgedachte** van de tekst of noteer die in eigen woorden.
- Noteer het (belangrijkste) **tekstdoel**.
- Noteer de **tekstsoort.**

→

Voorbeeld

Voor een duidelijk onderscheid van de stappen laat het voorbeeld eerst stap 1 en 2 zien. Daarna volgt (bij een kopie van dezelfde tekst) stap 3.

Stap 1

1 De tekst gaat over proeven en welke factoren daarbij een rol spelen. Dat blijkt uit de titel en uit alinea 1 (de eerste en de laatste regel). Over dit onderwerp weet je misschien al iets, maar het kan ook zijn dat je er nog nooit bij hebt stilgestaan en dat je ook geen andere factoren kunt bedenken die invloed hebben op je smaak. Geluid blijkbaar, gezien de titel, en de kleur en de prijs, zoals in de eerste alinea staat.

Stap 2

2 In de laatste zin van alinea 1 wordt aangekondigd dat er meer factoren zijn die onze smaak beïnvloeden. Met deze zin wordt de inleiding afgesloten.

3 Het slot begint bij alinea 9. Je herkent het aan het signaalwoord 'Kortom', dat een samenvatting (de functie van deze alinea) aankondigt.

4 De strepen geven de scheiding aan tussen de inleiding, het middenstuk en het slot; in het middenstuk staan ook strepen tussen de deelonderwerpen.

5 De factoren die aan het eind van alinea 1 worden aangekondigd, zijn de deelonderwerpen.

Hè? Proeven met je oren? 1

(1) Proeven doen we met meer dan onze tong alleen. Een blauwe biefstuk laten we links liggen, net als roze spruitjes. Ook de prijs is van belang: dure drankjes smaken beter dan goedkope, al komen ze uit precies dezelfde fles. Zo zijn er meer factoren die onze smaak beïnvloeden. 2 5

---- 4

(2) 'Eten doe je met je ogen', zeggen Japanners. Ofwel: hoe iets eruitziet, bepaalt hoe je het vindt smaken. Dat ondervond Coca-Cola toen het in 2011 de kleur van zijn blikjes van rood in wit veranderde. Het wit diende om een ijsberenactie van het Wereld Natuur Fonds te steunen. Na een paar maanden krabde de frisdrankfabrikant zich achter de oren over de actie: coladrinkers wilden het witte blikje niet. Ze klaagden dat de cola anders smaakte, al was er niets aan veranderd. Als je lacht om zulke mensen, moet je je voorstellen in een restaurant een groene biefstuk voorgezet te krijgen. Of een blauwe. De kans is groot dat je er niets van eet.

(3) De meeste wetenschappers voeren die gevoeligheid voor de kleur van voedsel terug naar de oermens. 'Rijpe vruchten', schrijft bioloog Lyall Watson in *The omnivorous ape*, 'hebben meestal een schaduw van rood of oranje; wortels en scheuten zijn geelachtig, noten en eetbare dieren vaak bruin. Al deze warme kleuren vielen waarschijnlijk op tussen het groene loof of gras.' Dat we een afkeer hebben van groen of blauw vlees komt mogelijk doordat oermensen niet alleen jagers-verzamelaars waren, maar ook, zo vermoeden wetenschappers, aas aten. Dat kan hun geleerd hebben dat groen of blauw vlees oud is, en potentieel levensgevaarlijk. Dat overlevingsmechanisme zit in onze genen.

----

(4) Verder speelt geluid soms een rol bij de waardering van voedsel. In de jaren tachtig maakte chipsmerk Smith's furore met de kreet 'Ze smaken zoals ze kraken'. Het is reclametaal, maar het is wel waar. Chips die niet kraken, zijn waarschijnlijk oudbakken, en oudbakken spullen vinden we niet lekker. Dat geldt ook voor broodkorsten en patat. Uit de textuur van voedsel trekken we blijkbaar conclusies over de versheid ervan.

----

(5) Mensen die hun reukvermogen kwijt zijn, hebben weinig plezier in eten. Ze proeven alleen de vijf basissmaken zoet, zout, zuur, bitter en umami (het Japanse woord voor 'hartig'). Voor hen is vanille-ijs alleen zoet, een pizza alleen zout. Proeven doe je dus ook met je neus: als je niets ruikt, proef je ook niets. Let er maar eens op als je verkouden bent en je tijdelijk niet zo goed ruikt.

----

(6) Een taaie biefstuk vindt niemand echt lekker en slappe groente die eigenlijk stevig had moeten zijn, lusten we ook niet. Voedsel moet goed voelen, anders smaakt het niet. Culinair deskundigen, vooral wijnliefhebbers, hebben jargon ontwikkeld om het gevoel van voedsel in je mond uit te leggen. 'Het filmt de tong', zeggen ze bijvoorbeeld als het voelt alsof er room over je tong spoelt. Tegenover 'filmend' staat 'strak': het strak van een hap appel, van zure bessen, van zout.

(7) Voor het voelen van voedsel heeft de mond zijn eigen tastcellen. Voor vet, bijvoorbeeld: speciale neuronen voelen de textuur van vet en geven de aanwezigheid ervan door aan de hersenen. Het voelen van voedsel is een natuurkundig verschijnsel en heeft niets met chemie te maken. Dat is een van de redenen waarom vet niet tot de vijf basissmaken gerekend wordt. De vijf 'echte' smaken hebben hun eigen smaakcellen op de tong en in het verhemelte, de smaakreceptoren. Deze receptoren reageren op de stofjes in het speeksel, en niet op aanraking.

----

(8) De vijfde en laatste factor die meespeelt bij het proeven, is de prijs van het voedsel. Hoe hoger de prijs, hoe beter het eten smaakt, ook als het om precies

hetzelfde product gaat. Amerikaanse wetenschappers van de Cornell-universiteit huurden in 2013 stiekem een Italiaans restaurant af, ergens in de buurt van New York. De onwetende bezoekers kregen twee keuzes: een goedkoop of een duur menu. De gasten die het dure menu kozen, waren ruim 10 procent tevredener over het gebodene dan degenen met het goedkope menu. Maar: iedereen kreeg precies dezelfde gerechten. Proeven doen we dus zelfs met onze portemonnee.

(9) Kortom (3), er komt bij het genieten en waarderen van voedsel veel meer kijken dan alleen de smaak: het moet er mooi uitzien, het moet lekker ruiken, het moet goed in je mond voelen en het mag niet te goedkoop zijn. En als het moet kraken, dan graag lekker hard.

Naar: Jeroen Thijssen, Psychologie Magazine, januari 2016

Stap 3

(6) De geel gemarkeerde zinnen zijn de kernzinnen van de alinea's of ze bevatten samen de belangrijkste informatie.

(7) De blauw gemarkeerde woorden geven verbanden tussen alinea's, deelonderwerpen of tekstdelen aan.

(8) In de eerste zinnen van alinea 2 gaat het over *de kleur van voedsel*. Dat is het eerste deelonderwerp.

(9) Alinea 3 hoort bij alinea 2: ze gaan allebei over de kleur van voedsel. Alinea 3 geeft een verklaring (dit is de functie van de alinea) voor het verschijnsel dat in alinea 2 genoemd wordt; daardoor weet je dat deze alinea's bij elkaar horen en dat het volgende deelonderwerp niet eerder dan bij alinea 4 begint.

(10) 'Verder' is een signaalwoord voor een opsomming. Het kondigt het tweede deelonderwerp aan: *het geluid van voedsel*.

(11) In alinea 5 gaat het over 'ruiken' en 'geur'. Dat is iets anders dan geluid. Hier begint dus het derde deelonderwerp: *de geur van voedsel*. Let op het signaalwoord 'ook'.

(12) In alinea 6 gaat het over hoe voedsel moet voelen. Dat is iets anders dan 'ruiken' en 'geur'. Hier begint dus het vierde deelonderwerp: *het gevoel van voedsel in je mond*; het wordt niet aangekondigd met een signaalwoord.

Hè? Proeven met je oren?

(1) Proeven doen we met meer dan onze tong alleen. (6) Een blauwe biefstuk laten we links liggen, net als roze spruitjes. Ook (16) de prijs is van belang: dure drankjes smaken beter dan goedkope, al komen ze uit precies dezelfde fles. Zo zijn er meer factoren die onze smaak beïnvloeden. (17)

(2) 'Eten doe je met je ogen', zeggen Japanners. Ofwel: hoe iets eruitziet, bepaalt hoe je het vindt smaken. (8) Dat ondervond Coca-Cola toen het in 2011 de kleur van zijn blikjes van rood in wit veranderde. Het wit diende om een ijsberenactie van het Wereld Natuur Fonds te steunen. Na een paar maanden krabde de frisdrankfabrikant zich achter de oren over de actie: coladrinkers wilden het witte blikje niet. Ze klaagden dat de cola anders smaakte, al was er niets aan veranderd. Als je lacht om zulke mensen, moet je je voorstellen in een restaurant een groene biefstuk voorgezet te krijgen. Of een blauwe. De kans is groot dat je er niets van eet.

(3) De meeste wetenschappers voeren die gevoeligheid voor de kleur van voedsel terug naar de oermens. (9) 'Rijpe vruchten', schrijft bioloog Lyall Watson in *The omnivorous ape*, 'hebben meestal een schaduw van rood of oranje; wortels en scheuten zijn geelachtig, noten en eetbare dieren vaak bruin. Al deze warme kleuren vielen waarschijnlijk op tussen het groene loof of gras.' Dat we een afkeer hebben van groen of blauw vlees komt mogelijk doordat oermensen niet alleen jagers-verzamelaars waren, maar ook, zo vermoeden wetenschappers, aas aten. Dat kan hun geleerd hebben dat groen of blauw vlees oud is, en potentieel (15) levensgevaarlijk. Dat overlevingsmechanisme zit in onze genen.

(4) Verder (7) (10) speelt geluid soms een rol bij de waardering van voedsel. In de jaren tachtig maakte chipsmerk Smith's furore met de kreet 'Ze smaken zoals ze kraken'. Het is reclametaal, maar het is wel waar. Chips die niet kraken, zijn waarschijnlijk oudbakken, en oudbakken spullen vinden we niet lekker. Dat geldt ook voor broodkorsten en patat. Uit de textuur van voedsel trekken we blijkbaar conclusies over de versheid ervan.

(5) Mensen die hun reukvermogen (11) kwijt zijn, hebben weinig plezier in eten. Ze proeven alleen de vijf basissmaken zoet, zout, zuur, bitter en umami (het Japanse woord voor 'hartig'). Voor hen is vanille-ijs alleen zoet, een pizza alleen zout. Proeven doe je dus ook met je neus: als je niets ruikt, proef je ook niets. Let er maar eens op als je verkouden bent en je tijdelijk niet zo goed ruikt.

(6) Een taaie biefstuk vindt niemand echt lekker en slappe groente die eigenlijk stevig had moeten zijn, lusten we ook niet. Voedsel moet goed voelen (12), anders smaakt het niet. Culinair deskundigen, vooral wijnliefhebbers, hebben jargon ontwikkeld om het gevoel van voedsel in je mond uit te leggen. 'Het filmt de tong', zeggen ze bijvoorbeeld als het voelt alsof er room over je tong spoelt. Tegenover 'filmend' staat 'strak': het strak van een hap appel, van zure bessen, van zout. →

(13) Alinea 7 hoort bij alinea 6: ze gaan beide over hetzelfde deelonderwerp.

(14) De formulering aan het begin van alinea 8 geeft aan dat er een vijfde deelonderwerp volgt: *de prijs van voedsel*. Mocht je het vierde deelonderwerp gemist hebben, dan kun je uit deze signaalwoorden afleiden dat er tussen alinea 5 en alinea 8 nog een factor besproken is.

(15) Het woord 'potentieel' ken je misschien niet. Als je de betekenis ook niet uit de context kunt afleiden, moet je een woordenboek raadplegen. Dat geldt ook voor de andere roze gemarkeerde woorden.

(16) De groen gemarkeerde woorden geven belangrijke verbanden tussen zinnen aan.

(17) De laatste zin van alinea 1 geeft aan dat de tekst een aspectenstructuur heeft: er worden aspecten (hier: factoren) besproken die onze waardering voor de smaak van voedsel bepalen.

(18) Het signaalwoord 'Kortom' kondigt een samenvatting (de functie van de laatste alinea) aan. Deze samenvatting vormt (samen met de informatie uit de inleiding) de hoofdgedachte van de tekst. Uit deze hoofdgedachte kun je het (belangrijkste) tekstdoel afleiden: informeren.

(7) Voor het voelen van voedsel (13) heeft de mond zijn eigen tastcellen. Voor vet, bijvoorbeeld: speciale neuronen voelen de textuur van vet en geven de aanwezigheid ervan door aan de hersenen. Het voelen van voedsel is een natuurkundig verschijnsel en heeft niets met chemie te maken. Dat is een van de redenen waarom vet niet tot de vijf basissmaken gerekend wordt. De vijf 'echte' smaken hebben hun eigen smaakcellen op de tong en in het verhemelte, de smaakreceptoren. Deze receptoren reageren op de stofjes in het speeksel, en niet op aanraking.

––––

(8) De vijfde en laatste factor die meespeelt bij het proeven, is de prijs van het voedsel. (14) Hoe hoger de prijs, hoe beter het eten smaakt, ook als het om precies hetzelfde product gaat. Amerikaanse wetenschappers van de Cornell-universiteit huurden in 2013 stiekem een Italiaans restaurant af, ergens in de buurt van New York. De onwetende bezoekers kregen twee keuzes: een goedkoop of een duur menu. De gasten die het dure menu kozen, waren ruim 10 procent tevredener over het gebodene dan degenen met het goedkope menu. Maar: iedereen kreeg precies dezelfde gerechten. Proeven doen we dus zelfs met onze portemonnee.

––––

(9) Kortom (18), er komt bij het genieten en waarderen van voedsel veel meer kijken dan alleen de smaak: het moet er mooi uitzien, het moet lekker ruiken, het moet goed in je mond voelen en het mag niet te goedkoop zijn. En als het moet kraken, dan graag lekker hard.

Naar: Jeroen Thijssen, Psychologie Magazine, januari 2016

Opdracht **1**

Je gaat tekst 1 analyseren: je voert het *Stappenplan Tekstanalyse* uit aan de hand van de instructies.

Stap 1: Oriënterend lezen

1 Markeer in de titel en in het begin van de tekst de woorden en/of zinnen waaruit je kunt opmaken waar de tekst over gaat. Bekijk de eventuele afbeelding(en). Noteer het onderwerp.

2 Wat weet je al over het onderwerp? Noteer ten minste twee dingen. Maak zo nodig een mindmap.

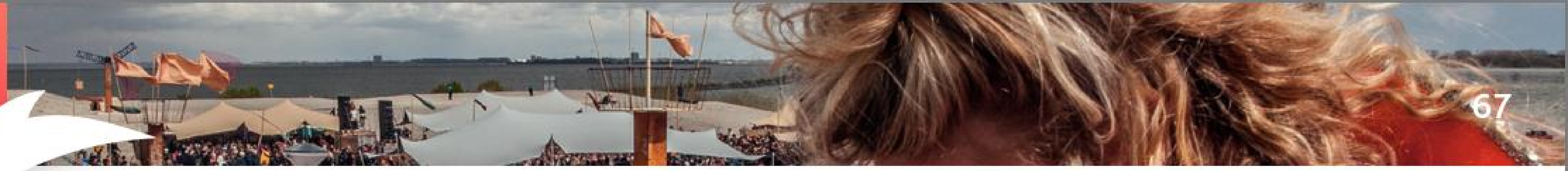
3 Noteer een of meer vragen waarop de tekst volgens jou antwoord zou kunnen geven. Licht je antwoord toe.

Stap 2: Globaal lezen

4 Bepaal uit welke alinea('s) de inleiding bestaat. Zet een streep tussen inleiding en middenstuk.

5 Bepaal uit welke alinea('s) het slot bestaat. Zet een streep tussen middenstuk en slot.

6 Probeer vijf deelonderwerpen te onderscheiden: lees van elke alinea het begin en het eind. Zet strepen tussen de deelonderwerpen.

Stap 3: Precies lezen

7 Markeer van elke alinea de kernzin(nen).
8 Markeer de signaalwoorden die verbanden tussen alinea's aangeven.
9 Benoem de deelonderwerpen met een kopje of een vraag in de marge (tussen de strepen waarmee je de deelonderwerpen hebt afgebakend).
10 Noteer van onbekende woorden de betekenis die je achterhaald hebt.
11 Markeer (als die er zijn) woorden die de functie van een alinea aanduiden.
12 Markeer woorden die een belangrijk verband tussen zinnen aangeven.
13 Noteer de vaste tekststructuur (als die er is). Licht je keuze toe.
- ○ A argumentatiestructuur
- ○ B aspectenstructuur
- ○ C probleem-oplossingsstructuur
- ○ D verklaringsstructuur
- ○ E verleden-heden(-toekomst)structuur
- ○ F voor- en nadelenstructuur
- ○ G vraag-antwoordstructuur

14 Markeer de hoofdgedachte van de tekst of noteer die in eigen woorden.
15 Noteer het (belangrijkste) tekstdoel.
16 Noteer de tekstsoort.

Beantwoord nu de overige vragen.

17 Noteer op basis van alinea 7 wat er in onderstaand schema van oorzaak en gevolg bij a, b en c moet worden ingevuld.

Kinderen spelen buiten.	→	a	→
b	→	c	

18 Noteer op basis van alinea 10 wat er in onderstaand schema van oorzaak en gevolg bij a, b, c en d moet worden ingevuld.

a	→	b	→
c	→	d	→

Kinderen worden minder snel bijziend.

19 De tekst bespreekt een aantal gunstige effecten van buiten zijn. Welk effect past het minst goed in het rijtje? Leg uit.

Tekst 1

Ga toch lekker naar buiten!

(1) De meeste mensen zijn uit vrije wil minder lang buiten dan de boeven die we bij wijze van straf opsluiten. Gevangenen worden twee uur per dag gelucht. Zelfs van nature speelse zes- tot negenjarigen halen dat niet met vijf kwartier per dag buiten. Tijdens een onderzoek van Wageningen University rapporteerde 70 procent van de ondervraagden dat ze 's winters weleens een hele dag binnenbleven.
(2) Dat komt niet alleen door de videospelletjes, *Better Call Saul* en al die andere series op Netflix, de apps op de mobiele telefoon en alle sociale media waardoor je voortdurend met familie, vrienden en kennissen in contact kunt zijn. Je hoeft tegenwoordig zelfs het huis niet uit om boodschappen te doen of om nieuwe kleren te passen. Binnenblijven is echter niet verstandig: het is buiten een stuk gezonder.
(3) Zo maakt het lichaam in zonlicht vitamine D aan. Dat is meer dan een vitamine. Onderzoekers noemen het zelfs een hormoon. Elke cel heeft er receptoren voor en dat geeft aan dat het in elke uithoek van het lichaam nuttige taken verricht. Deze supervitamine kan ook uit haring komen, →

maar wordt bovenal aangemaakt in zonlicht van een specifieke golflengte (tussen 290 en 315 nanometer), het zogeheten uv-B (ultraviolet B). In huidcellen zit een vorm van cholesterol. Wanneer dit wordt gekieteld door lichtdeeltjes, transformeert het via enkele tussenstappen tot vitamine D3. Cholesterol is dus niet alleen maar slecht.
(4) Vaststaat dat de vitamine beschermt tegen verschillende aandoeningen, zoals de Engelse ziekte (rachitis). Deze ziekte is rond 1900 verdwenen, maar heeft inwoners van landen met te weinig zonneschijn eeuwen geplaagd. Verder is het waarschijnlijk dat vitamine D preventief werkt tegen multiple sclerose, diverse typen kanker en hartaanvallen. Dat komt doordat vitamine D cruciaal is voor het afweersysteem, de groei van cellen en het remmen van ontstekingen.
(5) Daarnaast is buiten zijn goed voor je afweersysteem. Kinderen die buiten spelen, komen vaak in contact met grasvelden, bomen en struiken en krijgen zo goedaardige bacteriën binnen. Men denkt dat ze hierdoor minder gevoelig zijn voor astma, allergie en eczeem. Het is al een tijd bekend dat wie op een boerderij opgroeit, minder last heeft van allergie dan stadskinderen. Het zijn geen enorme verschillen, maar ze zijn er wel: 17 versus 25 procent.
(6) Een beroemd voorbeeld is Duitsland na de val van de Muur: in Oost-Duitsland – met zijn zware luchtvervuiling, maar meer platteland – kwamen veel minder astma en allergie voor. Na de hereniging namen astma en allergie toe toen de lucht schoner werd.
(7) Dit leidde tot de hygiënehypothese (nog niet bewezen, maar wel waarschijnlijk): astma, allergie en hooikoorts hebben niets met luchtvervuiling te maken, maar met de precieze afstelling van het afweersysteem. Dat moet geregeld in contact komen met viezigheid, anders gaat het zich vervelen en zich richten op onschuldigen: de eigen cellen (denk aan auto-immuunziekten als multiple sclerose) of ongevaarlijke indringers zoals pollen (hooikoorts) of uitwerpselen van de huisstofmijt (astma). Buiten is een grote microbiële biodiversiteit. Bij kinderen die vaker buiten zijn, leert hun afweersysteem de verschillende gradaties tussen vriend en vijand en alles daartussenin te onderscheiden.
(8) De kans dat je schone lucht inademt, is buiten groter dan binnen. Zo'n vijftig jaar geleden gold dat niet: toen was er in Nederland serieuze luchtvervuiling. Dat probleem is vrijwel verdwenen. Neem SO_2, zwaveldioxide, een agressieve stof. Vijftig jaar geleden zat daarvan vijftig- tot honderdmaal zoveel in de lucht als nu. De lucht is tegenwoordig zo schoon, zelfs in de steden, dat er buiten minder vervuiling is dan binnen. In huis komen meer radon (een radioactief gas), allergenen, schimmels en bacteriën voor, die door de goede isolatie geen kans krijgen de woning te verlaten.

(9) Wie te vaak voorwerpen binnen een afstand van 30 centimeter bekijkt, moet zijn ogen te zeer inspannen. Zowel boeken lezen als op een laptop kijken, verlengt de oogbol een tikje. Daardoor wordt het beeld van een object in de verte wazig en moet een bril ondersteuning bieden. Er is een epidemie van bijziendheid (myopie, brillen met een min) gaande, zo waarschuwt de Rotterdamse hoogleraar Caroline Klaver. In Azië is inmiddels al 80 tot 90 procent van de twintigjarigen aan de bril. Europa gaat eveneens die kant uit.
(10) De verlenging van de oogbol wordt tegengegaan door de stof dopamine, die in het oog wordt geproduceerd door licht. Hoe sterker het licht, hoe beter. Binnenshuis is het licht ongeveer 500 lux sterk, buitenshuis tussen de 15.000 en 40.000 lux, ofwel dertig- tot tachtigmaal zo krachtig. Uit een Chinees onderzoek bleek dat kinderen die elke dag 40 minuten buiten moesten spelen, 30 procent minder bijziend waren dan hun leeftijdgenoten die binnenbleven. Wil je dus het dragen van een bril zo lang mogelijk uitstellen, dan kun je het beste veel onder de blote hemel zijn. Daarmee staat het aantal voordelen van buiten zijn op vier.
(11) En er is nog meer. Je wordt ook nog eens creatiever als je de deur uit gaat, beweert Ap Dijksterhuis, hoogleraar sociale en cultuurpsychologie aan de Radboud Universiteit. Hoe verder weg, hoe beter. Reizen bevrijdt ons van de dagelijkse ballast en stress en biedt aldus ruimte voor persoonlijke groei. In zijn boek *Wie (niet) reist, is gek* haalt hij dertig wetenschappelijke publicaties aan die aantonen dat hoe langer en verder je van huis bent, hoe beter het wordt. In het dagblad *AD* zei hij: 'Een dag thuis voelt als een dag, een dag Zuid-Frankrijk voelt als twee dagen, een dag Isfahan (Iran) voelt als vier dagen en een dag Dhaka (Bangladesh) voelt als een week.'
(12) Met andere woorden, in de openlucht zijn biedt zoveel voordelen dat je wel gek moet zijn om de hele dag binnen te zitten. Trek dus die deur achter je dicht en ga naar buiten!
Naar: Simon Rozendaal, Elsevier, 20 mei 2017

Opdracht
2

1 Analyseer tekst 2 volgens het *Stappenplan Tekstanalyse*.

Beantwoord nu de vragen.

2 'Natuurlijk beginnen we niet zomaar met de eerste de beste. Je moet iemand wel knap vinden.' (al. 4) Waarom is een goed uiterlijk van belang?
3 Welke drie factoren spelen nog meer een rol bij de keuze van een partner?
4 'Die verliefdheid is ook weinig meer dan een slimmigheidje van de natuur.' (al. 8) Leg dat uit.
5 Welke omstandigheid kan een rol spelen als je verliefd wordt? Baseer je antwoord op alinea 9.
6 'Verliefdheid is geen magie, maar een prima stuurbare emotie, en met dat inzicht kun je je voordeel doen.' (al. 10) Welke twee voordelen worden er genoemd?
7 Alinea 2 wordt afgesloten met twee vragen. Geeft de tekst op allebei een antwoord? Leg uit.
8 Voor welk publiek is de tekst geschreven, denk je? Noem ten minste twee kenmerken waaraan je dat ziet.

Tekst 2

Wat is liefde?

Waarom de een woest aantrekkelijk is en de ander je koud laat

(1) Wauw. De vonk slaat over. Als door een bliksem getroffen word je bevangen. Je ogen lijken wel vast te plakken aan die ander, je hart slaat een keer te veel. Dit moet de liefde van je leven zijn. Je kunt aan niets anders meer denken. Komt het door haar blonde lokken, is het zijn gulle lach? Je bent stapelverliefd, helemaal in de wolken. Je weet het zeker, jullie zullen tot het einde der tijden samen gelukkig zijn.
(2) Verliefdheid beschrijven lijkt wel een explosie van clichés. Het is natuurlijk leuk, die knetterende vonken en smeltende harten, maar hoe werkt het nou precies? Elke dag passeer je talloze knappe, geestige en charmante dames en heren, maar verliefd word je slechts op één persoon. Wie weet breng je daarmee inderdaad wel je hele verdere leven door. Waarom worden we eigenlijk verliefd? En wat maakt juist die ene voor jou de ware?
(3) 'De ware, dat is de grootste misvatting die er bestaat', verzucht Jan Hindrik Ravesloot, hoogleraar fysiologie aan de Universiteit van Amsterdam. 'Er passen namelijk duizenden deksels op een potje.' Er zijn dus genoeg mensen op wie jij verliefd kunt worden. Niet voor niets verslijten de meeste Nederlanders meerdere partners tijdens hun leven. Ze komen meer dan één persoon tegen die prima bij ze past.
(4) Natuurlijk beginnen we niet zomaar met de eerste de beste. Je moet iemand wel knap vinden. Er is al veel psychologisch onderzoek gedaan, waarin proefpersonen de aantrekkelijkheid van mensen moesten beoordelen aan de hand van foto's die steeds licht aangepast werden. Hieruit komen steeds dezelfde kenmerken terug die ons aanspreken, constateerden de Engelse psychologen Craig Roberts en Tony Little (nu verbonden aan de University of Stirling) in een overzichtsstudie uit 2007. Een knap persoon heeft een sportief uiterlijk, een symmetrisch gezicht, een gave huid en een uitgesproken mannelijk of vrouwelijk gezicht (afhankelijk van het geslacht). Het liefst zouden we, kortom, met een fotomodel trouwen. En die schoonheidsvoorkeuren blijken breed door proefpersonen te worden gedeeld.
(5) Waarom is schoonheid zo aantrekkelijk? Omdat het iets vertelt over de gezondheid van de potentiële partner, legt Ravesloot uit. 'Over verliefdheid moeten we niet te romantisch doen. Hand in hand over het strand slenteren is leuk, maar daar draait liefde niet om. Net als alle dieren zijn mensen gemaakt om zich voort te planten. Onze voorouders wisten het dankzij hun grote voortplantingsdrift tot hier te schoppen, en wij zijn uitgerust met dezelfde genen. Verliefdheid is een onderdeel van dat mechanisme. Je zoekt dus degene die de fitste kinderen kan maken en grootbrengen.' Daar is de verliefdheid op gericht. Omdat je niet weet hoe goed iemands genen zijn, ga je af op uiterlijke kenmerken.
(6) Toch valt niet iedereen op precies hetzelfde type. Waarom vindt de een blonde lokken onweerstaanbaar en wil de ander bruin haar? Om te beginnen hangt de juiste partnerkeuze deels van je eigen genen af, constateerde bioloog Jerram Brown van University at Albany (VS) in 1997. Voor de weerstand van een baby is het gunstig als beide ouders iets eigens bijdragen. Daarvoor moeten de ouderlijke genen die de weerstand regelen, niet te veel op elkaar lijken. Vrouwen blijken zulke 'andere genen' aan de geur te kunnen detecteren. De lichaamsgeur van mannen met een voor het nageslacht gunstige weerstand vinden ze aangenamer dan →

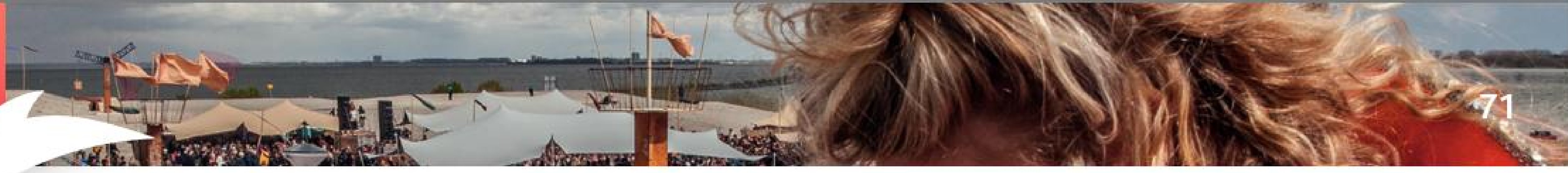
de geur van andere mannen. Daardoor valt een vrouw eerder op mannen met voor haar 'gunstige genen', is de gedachte.
(7) Het is alleen niet zo duidelijk of die genen de partnerkeuze in de praktijk sterk beïnvloeden. Dat komt doordat veel factoren meespelen. Zelfs de oog- en haarkleur van onze ouders zijn van belang, ontdekte psycholoog Little met collega's in 2002. Vaak vinden vrouwen mannen met dezelfde haarkleur als hun vader aantrekkelijker. Bij heteroseksuele mannen is moeders haarkleur in trek. Die kleur heeft iets vertrouwds, zo is het idee. Bovendien hangt onze waardering van anderen af van ons eigen uiterlijk. Minder knappe mensen blijken het uiterlijk van anderen minder streng te beoordelen, bleek uit psychologisch onderzoek aan de Schotse University of St Andrews in 2001. We passen onze eisen dus aan onze mogelijkheden aan. Zo word je minder gauw op een onmogelijk doelwit verliefd. Doutzen Kroes ligt voor de meeste stervelingen nu eenmaal buiten bereik.
(8) Die verliefdheid is ook weinig meer dan een slimmigheidje van de natuur. Met de juiste persoon in bed belanden is niet voldoende om je genen door te geven. Kinderen hebben veel zorg nodig tot het moment dat ze de volwassen leeftijd bereiken. Verliefdheid zorgt ervoor dat beide ouders hier werk in steken. Je gaat er van alles aan doen om de ander leuk te vinden, zo blijkt uit onderzoek van psychologe Sandra Langeslag aan de University of Missouri-St. Louis (VS). Ze liet verliefde proefpersonen het uiterlijk beoordelen van vrienden, vreemden en hun geliefde. 'Proefpersonen vonden hun geliefde bijna de mooiste van de wereld.' De zwijmelaars strooiden met hoge cijfers voor hun beminden, terwijl die volgens neutrale beoordelaars lang niet zo knap waren. Liefde maakt echt blind dus. 'Verliefdheid is gemaakt als bindmiddel om bij elkaar te blijven', zegt Langeslag. 'De roze bril helpt je daarbij.'
(9) Het proces van verliefdheid komt op gang als je opwinding voelt door iemands aanwezigheid. Je hartslag versnelt, je spierspanning gaat omhoog, waardoor je vlinders voelt. Natuurlijk moet je die ander leuk vinden, maar de spanning hoeft niet per se door je potentiële geliefde te komen. In 1974 deden psychologen in Canada een experiment. Daarbij liepen mannen in een natuurpark een knappe onderzoekster tegen het lijf, die hun een aantal vragen stelde. Voor meer informatie konden de mannen naderhand met de vrouw bellen. Bij sommige mannen stond de onderzoekster op een wiebelige hangbrug boven een diep ravijn, bij anderen op een veilige, lage brug. Mannen uit de eerste groep bleken veel vaker te bellen voor 'extra informatie'. Ze hadden de spanning van op de wiebelige brug lopen verbonden aan de mooie vrouw. 'De mannen verwarden hun lichamelijke opwinding met seksuele opwinding, waardoor ze zich verliefd gingen voelen', zegt Langeslag. 'Ze dachten: mijn hart klopt zo snel doordat die vrouw zo knap is.' Zo'n verkeerde toeschrijving van opwinding verklaart volgens fysioloog Ravesloot ook waarom het er in een discotheek op vrijdagavond wilder aan toegaat dan in het dagelijks leven. 'Dat is een plek waar mensen zich goed voelen. Wachtend op een metro word je niet zo snel verliefd.' Het betekent dat liefde om veel meer draait dan louter een knappe man of vrouw tegenkomen. Ook het juiste moment is van belang.
(10) Al met al wordt verliefdheid dus door willekeur geleid. De ware bestaat niet, je hoeft alleen iemand op het juiste moment tegen te komen. Het maakt niet veel uit wie dat is, zolang je er maar gezonde kinderen mee kunt maken. Als je zo redeneert, is de romantiek snel verdwenen. Maar volgens Langeslag is zo'n nuchtere, biologische blik juist handig. 'Verliefdheid is geen magie, maar een prima stuurbare emotie, en met dat inzicht kun je je voordeel doen. Zo kun je actief werken aan een succesvolle relatie. Van samen sporten of leuke dingen doen wordt je geliefde namelijk een stuk leuker. En bij liefdesverdriet hoef je niet te vrezen dat het nooit meer goed zal komen. Besef dan dat het een soort afkickreactie is. Het voelt onaangenaam, maar het gaat heus over, zodra de hormoonhuishouding in je lichaam weer op orde is.'
(11) En zodra je over je liefdesverdriet heen bent, weet je waar je wezen moet. Slijt wat avonden in een discotheek, of boek een avontuurlijke vakantie. Voor je het weet, staat je hart weer in vuur en vlam. Of pardon, zetten hormonen je voortplantingsdrift weer aan. Die rationele verklaring hoeft volgens Langeslag het plezier niet te verminderen. 'Ook al weet je wat er gebeurt, dan nog voelt het goed.'

Naar: Pepijn van der Gulden, Quest, augustus 2016

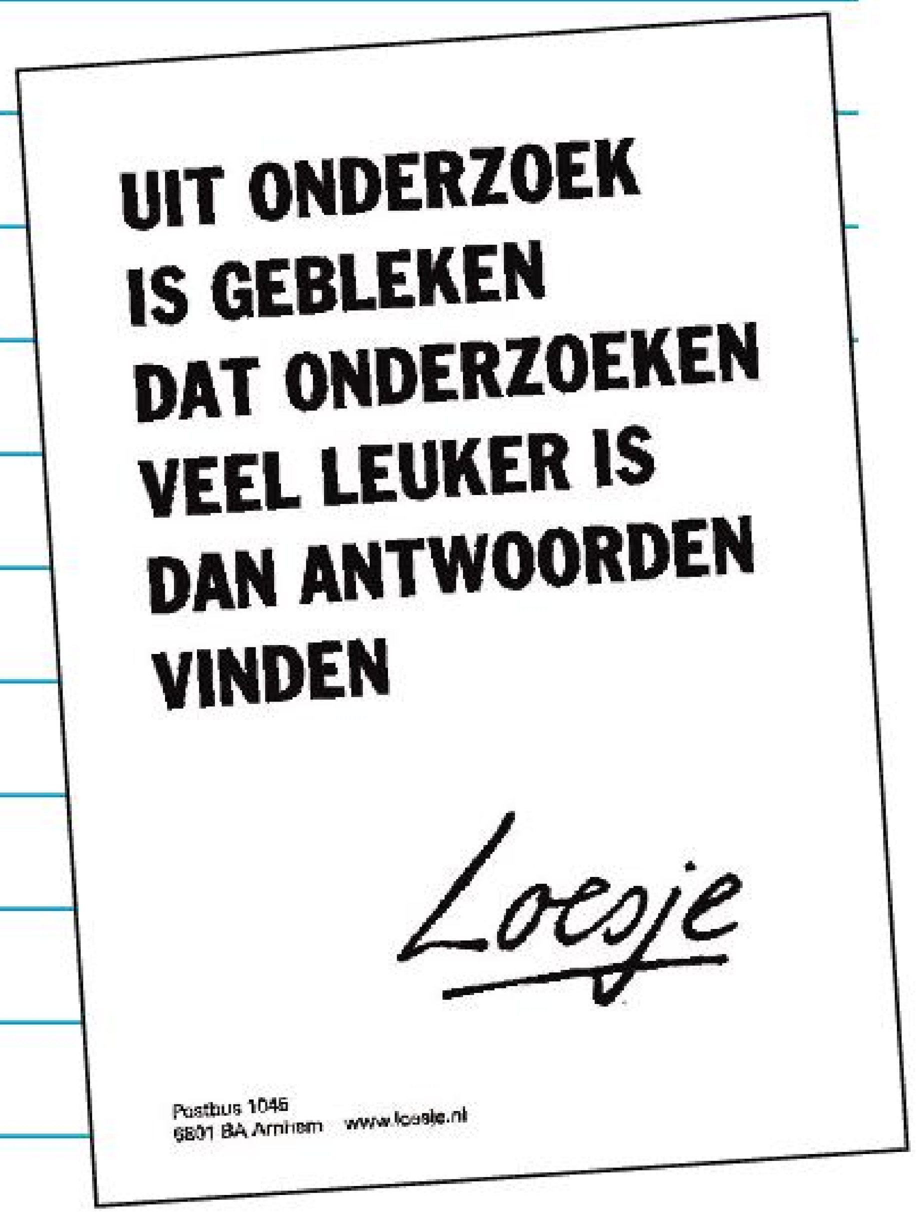
Ik kan/weet:

- ☐ onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken, meningen en feiten. 3F
- ☐ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. herkennen en begrijpen. 3F
- ☐ het doel van de schrijver aangeven 3F
- ☐ de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden en de functie van deze eenheden benoemen. 3F
- ☐ onderscheid maken tussen uiteenzettende, beschouwende en betogende teksten. 4F
- ☐ argumentatieschema's herkennen. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

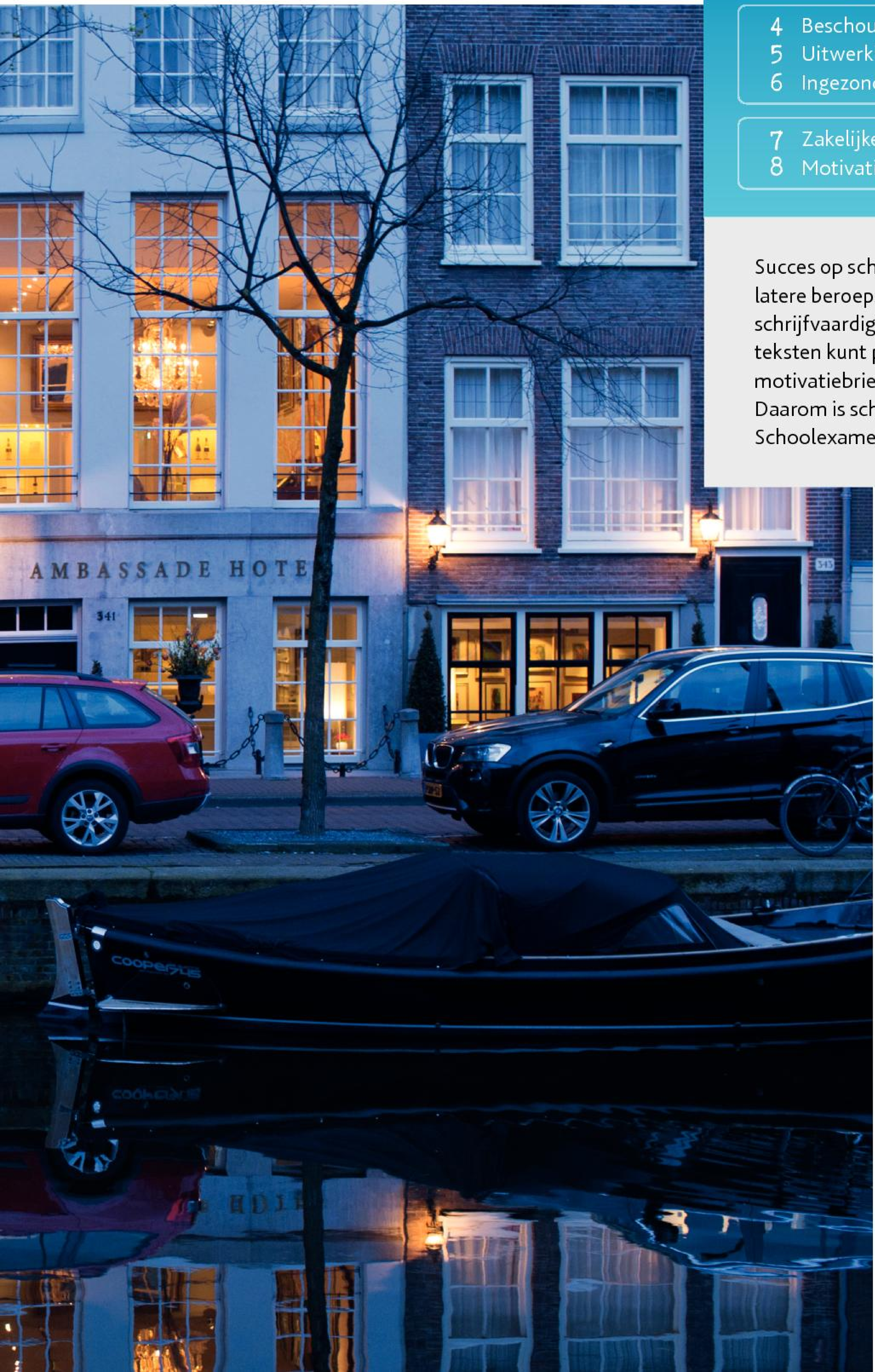

Schrijven

Omdat het vandaag je laatste dag is,
zal ik je sparen.

W. F. Hermans

Inhoud

Succes op school, tijdens de vervolgstudie en in de latere beroepspraktijk hangt mede af van je schrijfvaardigheid. Het is een voordeel als je goede teksten kunt produceren: werkstukken, scripties, motivatiebrieven, stage- en onderzoeksverslagen. Daarom is schrijfvaardigheid een onderdeel van het Schoolexamen Nederlands.

1 Van bouwplan naar tekst

Je leert:

- schrijven met een stappenplan.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  - § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  - § 2 Inleiding en slot
  - § 3 Middenstuk
  - § 4 Alinea's en kernzinnen
  - § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  - § 6 Publiek
  - § 9 Documenteren
- Cursus 7 Formuleren
- Cursus 8 Spelling

Theorie

Het schrijfproces

Schrijven is een moeilijke vaardigheid. Net als bij spreken moet je zorgen voor een informatieve en aantrekkelijke inhoud van je tekst en voor een heldere structuur, een logische opbouw: in welke volgorde presenteer je de informatie?

Maar er zijn ook belangrijke verschillen met spreken:

- Wanneer je als spreker merkt dat de luisteraars iets niet begrijpen, kun je even wat extra uitleg geven; bij schrijven bestaat die mogelijkheid niet.
- Als je als spreker eens een zin niet afmaakt of opnieuw formuleert, neemt het publiek je dat niet kwalijk: iedereen doet dat. Bij schrijven moeten de zinnen echter foutloos geformuleerd zijn.
- Bij spreken hoor je het verschil niet tussen 'word' en 'wordt' of tussen 'nieuwschierig' en 'nieuwsgierig'. Een schrijver moet altijd op de spelling letten.

Over het **schrijfproces** is nog niet alles bekend. Maar uit onderzoek zijn wel een paar zaken duidelijk geworden.
Schrijvers die goede teksten produceren, blijken hun schrijfproces te verdelen in **drie fasen**:

1. inhoud genereren en structureren;
2. tekst produceren;
3. tekst reviseren (verbeteren).

In **fase 1 - *Inhoud genereren en structureren*** bedenken deze goede schrijvers op basis van hun bronnen wát ze gaan schrijven: de *inhoud*. De beste resultaten worden geboekt door schrijvers die ook nadenken over de *volgorde* waarin ze de informatie gaan presenteren.

In **fase 2 - *Tekst produceren*** wordt de tekst geschreven. Het lijkt verstandig om in deze fase nog niet te veel te verbeteren. Iets verbeteren aan de laatste, zojuist geschreven alinea kan wel, maar de betere schrijvers veranderen zelden iets aan reeds eerder geproduceerde tekst. Dat komt pas in fase 3.

Fase 3 - *Tekst reviseren* is bedoeld om de tekst te verbeteren. Goede schrijvers doen dat in twee of drie rondes:
– In ronde 1 kijkt de schrijver nog eens kritisch naar de *inhoud*: is alles duidelijk? Zijn de alinea's een logische eenheid rondom een kernzin? Zijn de deelonderwerpen herkenbaar? Is de *structuur* duidelijk door signaalwoorden en structurerende zinnen? Moet er nog iets overbodigs weg uit de tekst? Is nog ergens extra toelichting nodig? Schrijvers die in deze fase nog bronnen raadplegen, produceren minder goede teksten.
– In ronde 2 komt het *taalgebruik* aan de orde: zijn de woorden goed gekozen en de zinnen correct geformuleerd? Kunnen sommige zinnen misschien nog aantrekkelijker gemaakt worden?
– In ronde 3 is de *spelling* aan de beurt: zijn de woorden en de werkwoordsvormen correct gespeld? Zijn de hoofdletters en de leestekens juist geplaatst? Kijk ook naar de *lay-out*.

Op deze onderzoekresultaten is het *Stappenplan Schrijven* gebaseerd.

Theorie

Stappenplan Schrijven

Stap 1: Inhoud genereren en structureren
- Bedenk wat je allemaal over het onderwerp weet. Maak een mindmap of noteer je ingevingen in steekwoorden en korte zinnen.
- Documenteer je als je niet genoeg kennis hebt over het onderwerp:
  – Formuleer je documentatievragen.
  – Zoek geschikte bronnen.
  – Maak (zo nodig) een documentatiemap.
- Maak een bouwplan:
  – Noteer het onderwerp van de tekst.
  – Noteer het tekstdoel: informeren, overtuigen, activeren of opiniëren.
  – Noteer voor welk publiek je de tekst schrijft.
  – Formuleer in één zin de hoofdgedachte van de tekst.
  – Kies een geschikte tekststructuur. → ***zie Basis p. 20***
  – Noteer de deelonderwerpen in vraagvorm.
  – Noteer van elke alinea de inhoud in steekwoorden.

Stap 2: Tekst produceren
- Schrijf je bouwplan uit tot een eerste versie van je tekst.

Stap 3: Tekst reviseren
- Reviseer je tekst in drie rondes: inhoud(/structuur), taalgebruik, spelling en lay-out.
- Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot, geef elkaar commentaar aan de hand van een feedbackformulier en verbeter zo nodig je tekst.

Theorie

Stap 1: Inhoud genereren en structureren

Een **bouwplan** zorgt voor samenhang in de tekst. In een bouwplan leg je de inhoud en de opbouw van je tekst vast: welke deelonderwerpen komen aan de orde en in welke volgorde. Ook noteer je de inhoud van de verschillende alinea's in steekwoorden. Dan hoef je je bij het schrijven alleen nog maar te concentreren op de formulering (woordkeuze en zinsbouw), de spelling en de lay-out.

Je kunt je bouwplan in een schema zetten.

→

Voorbeeld

Bouwplan

Onderwerp:	Ongelukken met e-bikes
Tekstdoel:	opiniëren
Hoofdgedachte:	Er zijn verschillende manieren om het aantal ongelukken met e-bikes te verminderen.
Publiek:	lezers van een landelijk dagblad
Tekststructuur:	probleem/oplossing

1	2	3	4
Tekstdeel	**Al.nr.**	**(Deel)onderwerp**	**Uitwerking in steekwoorden**
Inleiding	1	Aandacht trekken: voorbeeld	opa – 70 jaar – twintig jaar niet meer op fiets – misschien een e-bike
	2	Introductie onderwerp: probleemstelling	meer ongelukken met e-bikes dan met gewone fietsen – steeds meer ouderen betrokken
Middenstuk	3	Hoe groot is het probleem?	aantal verkeersongelukken e-bikes sterk gegroeid – letsel ernstiger dan met gewone fiets – meer dan 80 doden sinds 2014 volgens de ANWB – hoofdwonden – gebroken heupen en polsen
	4	Wat zijn de oorzaken van het stijgend aantal ongevallen met e-bikes?	e-bikes rijden harder – berijders realiseren zich dat niet – andere verkeersdeelnemers schatten snelheid verkeerd in
	5		mensen die een e-bike kopen – ouder – jaren niet gefietst
	6	Wat zijn mogelijke oplossingen?	geen e-bike kopen – boven de zeventig – slecht ter been – moeilijk te verbieden
	7		e-biketraining volgen – koppelen aan aanschaf e-bike – omgaan met zware fiets – omgaan met snelheid – gevaren herkennen
	8		minder letsel door fietshelm – speedpedelecs en brommers helmplicht – uitbreiden naar alle e-bikes – minder fietsen door helm – gewenning
Slot	9	Hoofdgedachte: Aansluiting bij de aandachttrekker:	Er zijn verschillende manieren om het aantal ongelukken met e-bikes te verminderen. opa koopt e-bike – een fietshelm – volgt cursus

Opdracht
1

Bekijk het bouwplan voor de tekst ‘Loterijen ten behoeve van goede doelen’.

1 Wat is het tekstdoel?
2 Wat is de tekststructuur?
3 Noteer kort de inhoud van een aantrekkelijke eerste alinea.
4 Op welke manier zou je in alinea 2 het onderwerp introduceren?
5 Werk het deelonderwerp ‘Welke voordelen hebben loterijen ten behoeve van goede doelen?’ uit in twee alinea’s: noteer van beide alinea’s de inhoud in steekwoorden.
6 Bedenk nog een deelonderwerp; het moet uit twee alinea’s bestaan. Noteer van beide alinea’s de inhoud in steekwoorden.
7 Bedenk een goede titel voor de tekst.
8 Schrijf voor de tekst een slotalinea van ten minste 60 woorden. In het slot moet een afweging gemaakt worden die naar de hoofdgedachte leidt.

Bouwplan

Onderwerp: Loterijen ten behoeve van goede doelen
Tekstdoel: ...
Hoofdgedachte: Loterijen zijn een prima manier om goede doelen te steunen.
Publiek: jongeren
Tekststructuur: ...

1	2	3	4
Tekstdeel	**Al.nr.**	**(Deel)onderwerp**	**Uitwerking in steekwoorden**
Inleiding	1	Aandacht trekken:	
	2	Introductie onderwerp:	
Middenstuk	3	Welke voordelen hebben loterijen ten behoeve van goede doelen?	Voordeel 1:
	4		Voordeel 2:
	5		
	6		
Slot	7	Afweging:	
		Conclusie:	Loterijen zijn een prima manier om goede doelen te steunen.

Theorie

Stap 2: Tekst produceren

Wanneer je bouwplan in orde is, ga je de tekst schrijven: je werkt de informatie in kolom 3 en 4 van het bouwplan uit tot deelonderwerpen en alinea's.

- De **inleiding** bestaat uit twee alinea's: in de eerste trek je de aandacht van de lezer, in de tweede introduceer je het onderwerp van de tekst. → *zie Basis p. 13*
- In het **middenstuk** werk je de deelonderwerpen uit kolom 3 uit. In kolom 4 staat in steekwoorden min of meer de inhoud van elke alinea. Je zet de steekwoorden om in zinnen, die steeds samen een alinea vormen.
  Elke **alinea** heeft een **kernzin**: meestal de eerste, minder vaak de tweede en soms de laatste zin. De kernzin bevat de hoofdgedachte van de alinea. De andere zinnen zijn uitwerking, uitleg, voorbeeld(en), onderbouwing enz. bij de kernzin. Maak de structuur →

van de tekst duidelijk door structurerende zinnen en geef tekstverbanden aan met signaalwoorden voor opsomming, tegenstelling enzovoort. → *zie Basis p. 23 en p. 26*
- Het **slot** bevat in ieder geval de hoofdgedachte van de tekst, soms aangevuld met andere elementen. Denk aan een goede slotzin. → *zie Basis p. 16*

Bij het uitschrijven moet je rekening houden met het beoogde **publiek**. → *zie Basis p. 28*

Structuur door lay-out
Een goede opmaak van een tekst is belangrijk: de lay-out maakt de structuur van je tekst duidelijk. Een aantrekkelijke en overzichtelijke opmaak zorgt er bovendien voor dat de lezer verder zal lezen.
De netversie van de tekst ziet er als volgt uit:
- een (motiverende) titel tegen de linkerkantlijn met **vette** letters;
- een eventuele (informerende) ondertitel met *cursieve* letters;
- een witregel tussen titel(s) en schrijver;
- de naam van de schrijver;
- twee witregels tussen schrijver en inleiding;
- de inleiding;
- twee witregels tussen inleiding en middenstuk;
- steeds één witregel tussen de deelonderwerpen van het middenstuk;
- eventuele tussenkoppen met vette letters; geen witregel na een tussenkop;
- een tab (inspringing) bij een nieuwe alinea (maar niet na een witregel);
- doorlopende tekst binnen een alinea (dus niet elke zin op een nieuwe regel);
- zo min mogelijk cursiveringen, geen onderstrepingen;
- twee witregels tussen middenstuk en slot;
- enkele aanhalingstekens (‘ en ’).

Voorbeeld

Structuur door lay-out (deelonderwerp)

1. In de structurerende eerste zin wordt het deelonderwerp aangekondigd.
2. De woorden *eerste*, *andere* en *ook* zijn signalen voor een opsommend verband.
3. In alinea 6 is de tweede zin de kernzin; de eerste zin kondigt het deelonderwerp aan.
4. In alinea 7 en 8 is de eerste zin de kernzin.
5. Lay-out: bij alinea 7 en 8 wordt ingesprongen met een tab.

Het deelonderwerp *Wat zijn mogelijke oplossingen?* (alinea 6, 7 en 8 van de tekst over ongelukken met e-bikes) kan als volgt worden uitgeschreven:

(6) Er zijn verschillende manieren om het aantal ongelukken met e-bikes omlaag te brengen. ❶ De eerste ❷ is aan sommige mensen duidelijk te maken dat ze beter geen e-bike kunnen aanschaffen. ❸ Te denken valt aan mensen van boven de zeventig die al jaren niet meer gefietst hebben. Ook mensen die slecht ter been zijn, moeten misschien niet meer op een e-bike gaan zitten. Het zal echter moeilijk zijn mensen te verbieden een e-bike te berijden.
(7) ❺ Een andere ❷ oplossing is mensen die lang niet meer gefietst hebben, een e-biketraining te laten volgen. ❹ Zo'n vaardigheidstraining kan gekoppeld worden aan de aanschaf van een e-bike. Op de cursus leren e-bikers met hun zware fiets om te gaan. Bovendien merken ze wat het betekent dat ze veel harder rijden dan gewone fietsen, en leren ze specifieke verkeersgevaren herkennen.
(8) ❺ Als iedereen verplicht wordt een goede fietshelm te dragen, zal ook ❷ dat ervoor zorgen dat het aantal ongelukken met ernstig letsel kleiner wordt. ❹ Voor speedpedelecs, de snelle variant van de elektrische fiets, en brommers die 45 kilometer per uur halen, geldt al een helmplicht. Het kan geen kwaad om deze plicht uit te breiden naar alle e-bikes. Op dit moment gaan mensen minder fietsen als ze hoofdbescherming moeten dragen. Als ze geen keuze meer hebben, zullen ze er echter snel aan gewend zijn.

Opdracht
2

1. Schrijf op basis van het bouwplan *Ongelukken met e-bikes* op p. 76 het deelonderwerp ‘Wat zijn de oorzaken van het stijgend aantal ongevallen met e-bikes?’ (alinea 4 en 5). Gebruik ten minste 100 woorden.
2. Schrijf op basis van het bouwplan *Loterijen ten behoeve van goede doelen* op p. 77 het deelonderwerp ‘Welke voordelen hebben loterijen ten behoeve van goede doelen?’ (alinea 3 en 4). Gebruik ten minste 100 woorden.

Theorie

Stap 3: Tekst reviseren

Als je de eerste versie van je tekst geschreven hebt, kijk je die goed na en breng je verbeteringen aan. Gebruik daarbij het *Feedbackformulier Schrijven* als checklist. Werk bij voorkeur in drie rondes: ronde 1 - inhoud en structuur, ronde 2 - taalgebruik, ronde 3 - spelling en lay-out. → ***zie Schrijven p. 74-75***
Laat daarna iemand anders je tekst beoordelen met behulp van het *Feedbackformulier Schrijven*. Een ander ziet altijd dingen die jou als schrijver niet zijn opgevallen.
Als de klasgenoot die je de tekst heeft beoordeeld, veel (kritische) opmerkingen had, vul dan het *Zelfevaluatieformulier Schrijfproces* in.

Feedbackformulier Schrijven

De tekst is gemaakt door:
De tekst is beoordeeld door:

Inhoud en structuur	- +
De tekst heeft een aantrekkelijke motiverende titel.	O O O O
De tekst heeft een informerende ondertitel.	O O O O
De eerste alinea van de inleiding trekt de aandacht van de lezer.	O O O O
De tweede alinea van de inleiding maakt het onderwerp goed duidelijk.	O O O O
De deelonderwerpen zijn goed gekozen.	O O O O
De deelonderwerpen zijn voldoende uitgewerkt.	O O O O
De deelonderwerpen zijn te herkennen aan structurerende zinnen, signaalwoorden of tussenkopjes.	O O O O
Elke alinea heeft een kernzin.	O O O O
In de alinea's zijn de kernzinnen duidelijk uitgewerkt.	O O O O
Elke alinea bevat functie- en/of signaalwoorden.	O O O O
Het slot bevat de hoofdgedachte van de tekst (in één zin geformuleerd).	O O O O
Het slot bevat een goede afronding, bijvoorbeeld een uitsmijter.	O O O O
De lay-out is volgens de regels en maakt de opbouw van de tekst duidelijk. *De beoordelaar geeft in de tekst aan waar de lay-out niet correct is.*	O O O O
Formulering en spelling *De beoordelaar geeft in de tekst fouten in formulering en spelling aan, zo mogelijk voorzien van het nummer van de formuleringsfout.*	- +
De tekst bevat geen formuleringsfouten.	O O O O
Het taalgebruik is afwisselend, doordat er variatie is in woordkeuze, zinsopbouw en zinslengte.	O O O O
Het taalgebruik is aantrekkelijk, doordat er uitdrukkingen, beeldspraak en/of stijlfiguren zijn gebruikt.	O O O O
De tekst bevat geen fouten in spelling en interpunctie.	O O O O

Tips en tops
Wat is er goed: wat moet de schrijver zeker zo houden?
Wat kan er beter: wat moet de schrijver anders doen?

Opdracht

3

Lees tekst 1, de eerste versie van een tekst die geschreven is door Jeroen (5 vwo).
Je krijgt van je docent het *Feedbackformulier Schrijven*. Controleer de tekst met behulp van het feedbackformulier. Noteer ook enkele tips en tops.

Tekst 1

Biologische landbouw principieel of essentieel?

Als u het lekker vind, eet dan vooral biologisch voedsel. De vraag is of u geblinddoekt het verschil proeft. In Brits onderzoek zei tweederde van de ondervraagden dat biologisch voedsel beter smaakt. Bijna niemand kon echter zonder etiket het verschil proeven tussen reguliere en biologische producten, ook in Amerikaans onderzoek konden consumenten het verschil niet proeven tussen biologisch en regulier fruit en groenten. Bovendien, smaken verschillen. Zo vonden proefpersonen in het Britse onderzoek biologische sinaasappelsap lekkerder, terwijl in het Amerikaanse onderzoek regulier sinaasappelsap juist smaakvoller werd gevonden. De verschillen tussen biologisch en regulier geteeld voedsel zijn dus nihil. Wat is dan de noodzaak van biologische landbouw?

Ten eerste voorkomt Biologische landbouw dat er niet zo veel regenwoud gekapt wordt. Zestig procent van het veevoer van biologische boeren moet namelijk uit eigen regio komen. Hierdoor wordt er minder soja aan het vee gevoerd. In de reguliere veeteelt is een groeiende vraag naar goedkope eiwitten. Deze eiwitten worden uit soja gehaald omdat soja een eiwithoudend gewas is. Om aan de groeiende vraag naar soja te voldoen, moeten grote stukken regenwoud eraan geloven. Die worden gekapt voor de aanleg van nieuw plantages. Wanneer meer boeren biologisch worden hoeft er dus minder regenwoud gekapt te worden.

Ten tweede reduceert Biologische landbouw het risico op epidemieën. In de biologische veeteelt gebruikt minder antibiotica waardoor de kans op het ontstaan van resistente bacteriën wordt gereduceerd. Hierdoor wordt de kans op ernstige epidemieën zoals in het pluimvee verkleind. Ook komt er minder antibiotica in onze voeding terecht wat ook de kansen op antibioticaresistente bacteriën voor mensen reduceert.

Ten derde verbeterd biologische landbouw de landschapskwaliteit en biodiversiteit. Wetenschappers van universiteit Oxford hebben aangetoond dat biologische landbouw de biodiversiteit met 30% verhoogd. Hiermee kan biologische landbouw het uitsterven van diersoorten voorkomen. Het is in de biologische teelt niet toegestaan om kunstmest te mogen gebruiken. Het fosfaat wat de boer gebruikt om het land te bemesten komt dan ook uit mest van eigen veestapel of die van een omliggen de boerderij. De bodemkwaliteit wordt door het verminderen van het fosfaat gebruik sterk verbeterd. Met als kers om de taart dat prominenten soorten zoals de brandnetel worden verjaagd. Omdat deze soorten te goed groeien op fosfaatrijke gronden.

Echter kent de biologische landbouw ook grote nadelen. Zo kan bijvoorbeeld het massaal overschakelen naar biologisch tot hongersnoden lijden. De opbrengst in biologische landbouw is ook 20% lager dan de opbrengsten uit de reguliere landbouw. Uit onderzoek blijkt dat als een biologische boer de geavanceerdste landbouwtechnieken zou toepassen, het hem nog niet zal lukken de reguliere boer op kwantiteit te verslaan. Gezien de groeiende wereldpopulatie is het dus onmogelijk om massaal over te gaan op biologisch.

Ook op het onderdeel klimaat doen biologische boeren het een stuk minder goed. Biologische dieren zijn namelijk slechter voor het klimaat dan reguliere dieren.
Biologische dieren produceren veel hogere hoeveelheden methaan en lachgas. Dit komt door een verschil in dieet. Bij de productie van regulier vlees komt er echter wel meer CO2 vrij. Deze CO2 komt vrij bij de productie van kunstmest. Dit wordt voor de teelt van de voeding
voor regulieren dieren veel gebruikt. Ondanks de hogere uitstoot van CO2 is de reguliere teelt toch minder schadelijker. Methaan is namelijk een 18 keer sterker boeikasgas dan CO2, hierdoor verliest het biologische dier het van de reguliere dieren.
Tenslotte is biologische landbouw veel slechter voor het milieu. Biologische landbouw verlaagd de namelijk voedselproductie. Wanneer de biologische markt groeit is er dus meer land vereist om in totaal dezelfde hoeveelheid voedsel te kunnen produceren.

Biologische landbouw zal dus ten kosten gaan van natuurgebieden, bossen en het regenwoud. Dit maakt biologisch een stuk minder duurzaam omdat het kappen van regenwoud natuurlijk CO2-uitstoot. Ook verlaagd biologische

landbouw door haar landhonger de biodiversiteit omdat bio diverse natuur wordt ingewisseld voor landbouwgrond.

Biologische landbouw is goed voor de biodiversiteit, voorkomt de houtkap en dat bacteriën resistent worden. Aan de anderen kant is biologische landbouw slechter voor het milieu. Ook kunnen de voordelen van een hogere biodiversiteit en het voorkomen van de houtkap te niet worden gedaan omdat er voor biologische landbouw meer land nodig is. De noodzaak van biologische landbouw mag u zelf bepalen.

Jeroen Eelman 5va

Theorie

Schrijven in tweetallen

Als je met zijn tweeën een schrijfopdracht maakt, zijn er twee rollen die jullie afwisselend vervullen, die van schrijver en die van observant.
Schrijver: Je schrijft en 'denkt hardop': je vertelt de observant wat je denkt voordat je een zin opschrijft, tijdens het schrijven, en nadat je een zin geschreven hebt: wat wil de lezer weten in de volgende zin?
Observant: Je luistert naar de gedachten van de schrijver en je leest wat hij opschrijft. Daarbij kun je vragen stellen als:

- Trekt de eerste alinea van de inleiding de aandacht van de lezer?
- Blijkt uit de tweede alinea van de inleiding duidelijk wat het onderwerp van de tekst is?
- Wordt elk deelonderwerp aangekondigd met een structurerende zin?
- Bevat elke alinea een kernzin en staat die op een voorkeursplaats?
- Geven de andere zinnen voldoende toelichting op de kernzin?
- Is er door middel van signaalwoorden verband aangebracht tussen de zinnen, de alinea's en de deelonderwerpen?
- Staat in het slot de hoofdgedachte? Wordt het op een aantrekkelijke manier afgerond?
- Zijn de zinnen correct geformuleerd?
- Zijn de woorden correct gespeld?
- Is het taalgebruik afwisselend en aantrekkelijk?

Zeg niet steeds voor wat de schrijver moet opschrijven; je mag wel suggesties geven.

Opdracht
4

Werk in tweetallen. Schrijf voor jullie klasgenoten een informerende tekst van 500 à 600 woorden over een van de volgende onderwerpen:

- nepnieuws
- (digitaal) pesten
- zelfrijdende auto's
- (gluten)allergie

Volg het *Stappenplan Schrijven*. Gebruik als checklist het *Feedbackformulier Schrijven*.

Ik kan/weet:

- ☐ alinea's verbinden tot een coherent betoog. 3F
- ☐ de opbouw van de tekst aan het doel van de tekst aanpassen. 3F
- ☐ een heldere structuur aan de tekst geven door witregels, marges en kopjes te gebruiken. 3F
- ☐ een langere tekst indelen in paragrafen. 3F
- ☐ duidelijk aangeven wat de hoofdzaken zijn en wat ondersteunend is in het betoog. 4F

→ *Maak de opdrachten op* **Nieuw Nederlands online.** *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Schrijven** *en het* **Zelfevaluatieformulier Schrijfproces.**

2 Uiteenzetting

Je leert:

- een uiteenzetting schrijven.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis — § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk
  § 4 Alinea's en kernzinnen
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  § 6 Publiek
- Cursus 2 Lezen — § 3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing
- Cursus 3 Schrijven — § 1 Van bouwplan naar tekst
- Cursus 7 Formuleren
- Cursus 8 Spelling

Theorie

Uiteenzetting: de lezer informeren

Een **uiteenzetting** is een informatieve en objectieve tekst. Het tekstdoel van een uiteenzetting is informeren. Je geeft daarom in een uiteenzetting veel feiten en daarnaast leg je veel uit. Bij de uitleg gebruik je voorbeelden.
Als er in je uiteenzetting meningen staan, dan geef je die objectief weer. Je noemt ze om aan te geven hoe iemand anders over het onderwerp denkt. Jouw mening is in een uiteenzetting niet van belang.

De hoofdgedachte van een uiteenzetting is een constatering. Bijvoorbeeld:
– *De vergrijzing in Nederland vindt vooral buiten de Randstad plaats.*
– *Er worden de laatste jaren steeds meer huwelijken gesloten tussen mensen met verschillende nationaliteiten.*

Je kunt voor een uiteenzetting de volgende tekststructuren gebruiken:
- vraag-antwoordstructuur;
- verklaringsstructuur;
- aspectenstructuur;
- verleden-heden(-toekomst)structuur;
- probleem-oplossingsstructuur.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een uiteenzetting.

1 Welke aandachttrekker wordt er gebruikt in alinea 1?
2 Hoe wordt in alinea 2 het onderwerp van de tekst geïntroduceerd?
3 Het slot bevat de hoofdgedachte. Noteer die.
4 Welke andere elementen bevat het slot?
5 Welke structuur heeft de tekst?
6 Het middenstuk van de tekst bestaat uit vier deelonderwerpen. Noteer voor elk deelonderwerp een geschikte tussenkop. Je houdt twee tussenkoppen over. Kies uit:
- ○ Functioneren op het werk
- ○ Persoonlijk welzijn
- ○ Professionele hulp
- ○ Relatieproblemen
- ○ Scheiden: de consequenties
- ○ Sparringpartner

7 Waaraan kun je zien dat tekst 1 een uiteenzetting is? Noem ten minste twee kenmerken.

Tekst 1

Scheiden is slecht – niet alleen voor u

Slechte relaties kosten de maatschappij veel geld

Uit een onlangs gepubliceerd onderzoek van de EU blijkt dat in Nederland en de ons omringende landen het huwelijk en samenwonen nog steeds de meest voorkomende leefvormen zijn: bijna 60 procent van de Nederlanders boven de twintig jaar woont samen met een partner. Van de ruim drie miljoen alleenwonenden heeft nog altijd bijna een kwart een latrelatie.

Hoewel het aantal huwelijksvoltrekkingen afneemt, neemt het aantal stellen dat ongehuwd samenwoont toe. En gaat het mis, dan vormt bijna één op de drie ex-gehuwden binnen een jaar weer een huishouden met een nieuwe partner. Kortom, de meeste mensen hebben een relatie en wanneer deze verbroken wordt, gaan de meeste mensen weer relatief snel op zoek naar een nieuwe partner. Hoe belangrijk is een goede relatie en welke gevolgen heeft het verbreken van een relatie of het hebben van een slechte relatie?

De kwaliteit van de partnerrelatie is essentieel voor ons welzijn: hoe beter de relatie, hoe gelukkiger we zijn, ook op de langere termijn. Mensen met een goede relatie zijn tevens gezonder en hebben een hogere levensverwachting dan mensen die een slechte relatie hebben. Deze effecten op de gezondheid zijn vergelijkbaar met die van gezond gedrag, zoals een dieet volgen en voldoende bewegen.

Het verbreken van relaties heeft eveneens grote gevolgen. Een scheiding is meestal een zeer stressvolle en emotionele rollercoaster, met vaak grote sociale en economische consequenties. Kinderen van gescheiden ouders presteren minder goed op school, vertonen meer gedragsproblemen en hebben een lager psychologisch welzijn.

Naast persoonlijk leed zijn er kosten voor de samenleving. In een verkennend onderzoek raamt onderzoeksbureau EconoVision de kosten van echtscheiding in totaal op ten minste 2,3 miljard euro per jaar. Daaronder vallen de kosten van het justitiële apparaat, sociale uitkeringen voor eenoudergezinnen en verhoogde zorgkosten.

Verder zijn er kosten waar we niet zo snel bij stilstaan. Zo ligt het gemiddelde verzuimpercentage onder gescheiden werknemers in Nederland 2 procent hoger dan onder niet-gescheiden werknemers. Dat is een flinke kostenpost voor werkgevers. Internationaal onderzoek wijst op een verband tussen echtscheiding en ziekteverzuim.

En dat niet alleen, relatieproblemen en de stress die daarmee gepaard gaat, kunnen tevens leiden tot verminderde prestaties op het werk. Als werknemers mentaal 'bezet' zijn door problemen thuis, is te verwachten dat zij minder aandacht en concentratie hebben voor het werk. Omgekeerd kan het zo zijn dat goede relaties de inzetbaarheid op het werk verhogen. In onderzoek vonden we dat werknemers stress op het werk beter aankunnen, dat ze beter samenwerken en dat ze minder last van een burn-out hebben, wanneer zij een (goede) partnerrelatie hebben.

Uiteraard gaat het de werkgever niet aan wat werknemers thuis doen en laten. Maar wanneer relatieproblemen of een scheiding leiden tot verminderde werkprestaties en ziekteverzuim, hebben werkgevers wel te maken met de gevolgen ervan. Kennis over hoe partnerrelaties van invloed zijn op het functioneren op het werk, kan werkgevers helpen beter in te spelen op de behoeften van hun personeel. Wat hebben werknemers die door een scheiding gaan, nodig om te voorkomen dat ze langdurig uitvallen? Aan een werkcoach heb je niet zoveel als het probleem in de privésfeer ligt.

→

De eisen die we tegenwoordig aan relaties stellen, zijn enorm hoog. Dat de partner het inkomen verzekert of het huishouden bestiert, is allang niet meer voldoende. Deze moet daarnaast een *sparring partner* zijn, een beste vriend en een gepassioneerde minnaar of minnares. We moeten precies de juiste gevoelens hebben en ons volkomen begrepen voelen. Dat is nogal wat. Voor veel mensen is het in stand houden van een goede relatie dan ook een behoorlijke opgave. Als we moeten afvallen of meer moeten bewegen, zoeken we gemakkelijk persoonlijke begeleiding, maar voor relatieproblemen ligt die drempel veel hoger. De hulp en begeleiding van relatieproblematiek moet laagdrempelig zijn. Werkzame interventies, zoals relatietherapie, zijn beschikbaar, maar moeten wel bereikbaar zijn, zowel financieel als praktisch.

Kortom, de preventie en de behandeling van relatieproblemen zijn van groot belang, niet alleen voor partners en hun kinderen, maar ook voor werkgevers en de maatschappij. Een gezond gewicht en voldoende bewegen is onderdeel van het Nationaal Programma Preventie dat de overheid in 2014 is gestart. Investeren in gezonde relaties verdient evenzeer aandacht, gezien de vergelijkbare gezondheidseffecten.

Naar: Esther Kluwer, NRC Handelsblad, 7 oktober 2017

Prof. dr. **Esther Kluwer** is bijzonder hoogleraar Duurzame Relaties en Welzijn aan de Radboud Universiteit en tevens verbonden aan de Universiteit Utrecht.

Opdracht 2

Werk eventueel in tweetallen. Schrijf voor je klasgenoten een uiteenzetting van 500 à 700 woorden over een van de volgende onderwerpen:

- Buitenlandse studenten op Nederlandse universiteiten
- Carrière maken en kinderen opvoeden
- Elektrische auto's
- Vakantiebestemmingen van Nederlanders

Volg het *Stappenplan Schrijven*. Gebruik als checklist het *Feedbackformulier Uiteenzetting*.

Ik kan/weet:

- ☐ met gebruikmaking van verscheidene bronnen teksten schrijven met een uiteenzettend karakter waarin verbanden worden gelegd tussen afzonderlijke onderwerpen. 4F
- ☐ een complexe gedachtegang goed en helder weergeven. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.** *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Uiteenzetting**, *het* **Formulier Bouwplan voor een tekst** *en het* **Zelfevaluatieformulier Schrijfproces.**

3 Betoog

Je leert:

- een betoog schrijven.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  - § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  - § 2 Inleiding en slot
  - § 3 Middenstuk
  - § 4 Alinea's en kernzinnen
  - § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  - § 6 Publiek
  - § 7 Standpunt en argumenten
- Cursus 2 Lezen
  - § 3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing
- Cursus 3 Schrijven
  - § 1 Van bouwplan naar tekst
- Cursus 6 Argumenteren
- Cursus 7 Formuleren
- Cursus 8 Spelling

Theorie

Betoog: een standpunt beargumenteren

Een **betoog** is een tekst waarmee je als schrijver de lezers wilt overtuigen van jouw standpunt. Een betoog bevat:
- het **standpunt** (de mening) van de schrijver over een bepaalde kwestie;
- feitelijke en/of waarderende **argumenten** voor dat standpunt;
- feiten en/of voorbeelden die de waarderende argumenten ondersteunen;
- eventueel **tegenargumenten** en de **weerlegging** daarvan.

Je betoog is overtuigend als je argumentatie goed is. Let daarbij op de volgende punten:
- Feitelijke argumenten moeten waar zijn.
- Waarderende argumenten moeten waar zijn: ze moeten door iedereen gedeeld worden (*Een moord plegen is fout.*), of ze moeten ondersteund worden met feiten, cijfers of voorbeelden.
- De argumenten moeten relevant zijn; drogredenen bijvoorbeeld zijn niet relevant.
- De argumenten moeten consistent zijn: ze mogen elkaar niet tegenspreken.
- De argumenten moeten met elkaar het standpunt voldoende ondersteunen.
- Eventuele tegenargumenten moeten gevolgd worden door een afdoende weerlegging.

Je kunt voor een betoog de volgende tekststructuren gebruiken:
- argumentatiestructuur;
- voor- en nadelenstructuur.

Standpunt van het publiek

De opbouw van een betoog hangt af van het vermoedelijke standpunt van de lezers. Je moet dus vooraf bepalen hoe je publiek waarschijnlijk over de kwestie denkt.
Bijvoorbeeld: bij een nieuw, nog onbekend onderwerp hebben de lezers vaak nog geen standpunt bepaald; ze hebben een **standpunt van twijfel**.
Zo werk je als de lezers vermoedelijk een standpunt van twijfel hebben:
- Introduceer in de inleiding van het betoog het onderwerp en presenteer je standpunt (mening, stelling).
- Geef in het middenstuk de argumenten voor dat standpunt. Je hoeft bij een publiek met een standpunt van twijfel geen tegenargumenten te geven. Als je wel een tegenargument noemt, dan geef je ook een weerlegging erbij.

→

- Herhaal in het slot je standpunt in iets andere bewoordingen.

NB Ook voor- en nadelen kun je inzetten als argumenten. In plaats van de argumentatiestructuur kun je dus ook de voor- en nadelenstructuur gebruiken.

Je moet anders te werk gaan als je een standpunt hebt waarmee de lezers het waarschijnlijk niet eens zijn, bijvoorbeeld *Nederland kan beter een dictatuur worden*. De lezers hebben dan een **tegenovergesteld standpunt**.
Zo werk je als de lezers waarschijnlijk een tegenovergesteld standpunt hebben:
- Presenteer in de inleiding je standpunt als een vraag (die je in de tekst beantwoordt). Let erop dat je ook in de titel niet meteen je standpunt verraadt.
- Geef in het middenstuk naast de (vóór)argumenten ook tegenargumenten, maar weerleg die meteen: laat zien dat ze niet kloppen of minder zwaar wegen dan de argumenten vóór je standpunt.
  Als je de voor- en nadelenstructuur gebruikt, noem je nu wél de nadelen en toon je aan dat die nadelen minder belangrijk zijn dan de voordelen.
- Beantwoord in het slot de vraag uit de inleiding. Dat is je conclusie, je eigen standpunt. Voordat je jouw standpunt geeft, kun je kort de argumenten tegen elkaar afwegen: welke argumenten wegen het zwaarst en waarom, de voorargumenten (voordelen) of de tegenargumenten (nadelen)?

NB Vanaf 2021 wordt het begrip ‘weerlegging’ niet meer gebruikt in het Centraal Examen. In plaats daarvan wordt ‘tegenargument’ gebruikt.

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1 Formuleer op basis van alinea 1 en 5 het standpunt van de auteur.
2 Onderstreep het argument vóór het standpunt dat de auteur geeft in alinea 2.
3 Van welk argumentatieschema is sprake in alinea 2?
Van een argumentatie op basis van
- ○ A autoriteit
- ○ B eigenschappen
- ○ C oorzaak en gevolg
- ○ D voorbeelden

4 Onderstreep het argument vóór het standpunt dat de auteur geeft in alinea 3.
5 Is dit een feitelijk of een waarderend argument?
6 Onderstreep het argument vóór het standpunt dat de auteur geeft in alinea 4.
7 Vind je dat de auteur haar standpunt goed beargumenteerd heeft? Licht je antwoord toe.

Tekst 1

Tactisch doubleren in de vijfde klas

(1) Dit jaar is de loting voor studies met een numerus fixus afgeschaft. Universiteiten mogen zelf bepalen hoe ze hun aankomende studenten selecteren. Nu zijn er verschillende manieren om de leerlingen uit vwo 6 die geïnteresseerd zijn en zich hebben aangemeld, te beoordelen. Zij moeten bijvoorbeeld toetsen maken of in een gesprek vertellen over hun motivatie. Daarnaast gebruiken de opleidingen vaak de rapportcijfers van de kandidaten uit vwo 5. Dat criterium lijkt logisch en objectief, maar niets is minder waar!
(2) Dit laatste criterium leidt tot ongelijkheid tussen leerlingen die doubleren en leerlingen die dat niet doen. Neem een leerling die heeft gedoubleerd in klas 5 en daardoor de tweede keer een eindlijst met veel mooiere cijfers heeft. Die maakt een grotere kans dan de leerling die klas 5 in één keer heeft afgerond, terwijl de laatstgenoemde misschien veel geschikter is. Wat beide leerlingen vervolgens in klas 6 tijdens het eindexamen presteren, blijft buiten beschouwing. En dat, terwijl dat laatste jaar recentere informatie over de capaciteiten van de kandidaat geeft en bovendien objectievere cijfers laat zien. De helft van deze cijfers wordt tenslotte bepaald door het voor iedereen gelijke landelijke eindexamen. Maar goed, die cijfers zijn pas in juni bekend en daar kunnen de opleidingen en universiteiten misschien niet op wachten.

(3) De kandidaat die is afgewezen op grond van de cijfers uit klas 5 en het een jaar later nogmaals wil proberen, heeft dubbel pech: ook de tweede keer (als die er al is, want sommige universiteiten staan maar één inschrijving toe) worden de cijfers uit klas 5 meegenomen in de beoordeling, óók als klas 6 een beter beeld toont. Zuur voor de betrokken leerling, onwenselijk en onrechtvaardig.

(4) Een ander ongewenst effect van deze eis is dat leerlingen er soms voor kiezen klas 5 om deze reden over te doen, óók als ze wel bevorderd zijn. Ze bedenken dat een tweede keer klas 5 doen tot een hogere eindlijst zal leiden en hebben dat graag over voor de zo gewenste studie. Op 'mijn' school zijn er meerdere leerlingen die dit zo hebben besloten en ze hebben het recht om te doubleren. Dat daarmee overheidsgeld over de balk wordt gesmeten, lijkt me duidelijk.

(5) Ik roep de universiteiten op nogmaals de selectiecriteria onder de loep te nemen en de 'vwo 5-eis' te vervangen door een betere.

Naar: Irma Raadgreep, NRC Handelsblad, 4 juli 2017

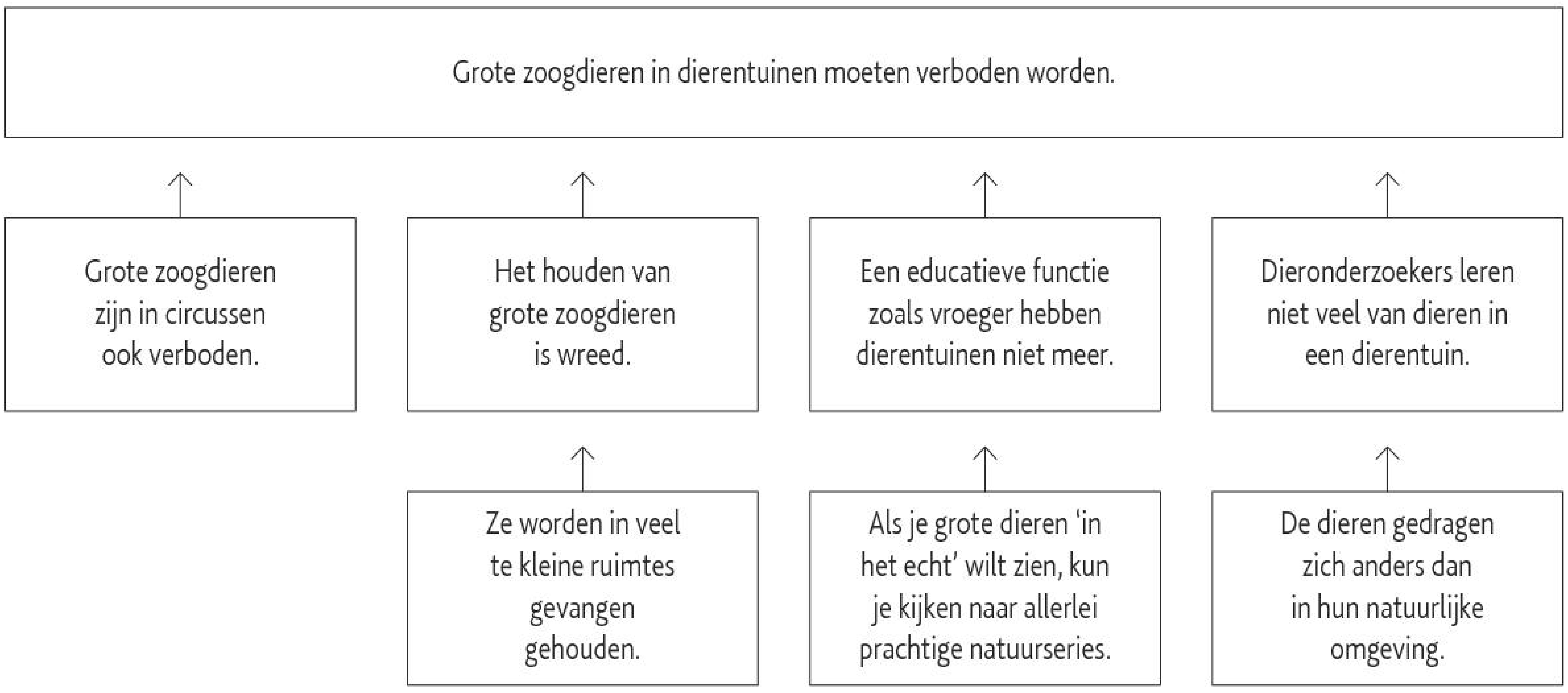
Irma Raadgeep is teamleider klas 4, 5 en 6 van het tweetalig vwo aan het Scala College in Alphen aan den Rijn.

Opdracht

2

Schrijf op basis van het onderstaande blokjesschema een betoog van ongeveer 400 woorden voor een publiek met een standpunt van twijfel. Zoek zo nodig meer informatie.

1 Bedenk een motiverende titel en een informerende ondertitel.
2 Schrijf een inleiding van twee alinea's: in alinea 1 trek je de aandacht van de lezers en in alinea 2 introduceer je het onderwerp.
3 Bedenk ten minste één tegenargument met een bijbehorende weerlegging.
4 Zorg voor een logische alinea-indeling in het middenstuk.
5 Neem in het slot in elk geval de hoofdgedachte op. Zorg voor een aantrekkelijke afronding.

Opdracht

3

Werk in tweetallen.
Het ministerie van Onderwijs heeft besloten dat er volgend schooljaar op een tiental scholen geëxperimenteerd gaat worden bij het eindexamen: vwo-leerlingen mogen één vak afsluiten op havoniveau. Deze manier zou bepaalde talenten van leerlingen meer aanspreken, recht doen aan specifieke vaardigheden en ook de doorstroom naar sommige vervolgopleidingen soepeler maken. Jullie school overweegt om mee te doen aan het experiment.
Jullie gaan over dit experiment een betoog schrijven van ongeveer 400 woorden. Het artikel wordt gepubliceerd in de plaatselijke krant. Ga uit van een publiek met een standpunt van twijfel → ***zie Schrijven p. 85-86.***

1 Bepaal of jullie voor of tegen deelname aan het experiment zijn en noteer de hoofdgedachte (het standpunt).
2 Bedenk goede argumenten voor en tegen het standpunt. Zoek zo nodig aanvullende informatie. NB De tegenargumenten heb je nodig bij onderdeel 5 van deze opdracht.
3 Noteer de beste drie argumenten voor jullie standpunt.

4 Zet de argumentatie in een blokjesschema.
5 Noteer het beste tegenargument en een manier om dat te weerleggen. NB Het tegenargument en de weerlegging heb je nodig bij opdracht 5.
6 Verdeel de alinea's en schrijf samen het betoog. → ***zie Schrijven p. 86***
7 Zet boven jullie tekst een motiverende titel en een informerende ondertitel.

Opdracht
4

Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 3.
1 Bekijk het *Feedbackformulier Betoog*. Je krijgt het van je docent of downloadt het op *Nieuw Nederlands online*.
2 Controleer jullie betoog. Voldoet het aan alle criteria? Is de tekst gericht op een publiek met een standpunt van twijfel? Noteer wat er de volgende keer beter kan.

Opdracht
5

Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 3 en 4. Jullie gaan het betoog bewerken voor een publiek met een tegenovergesteld standpunt.
1 Herschrijf de inleiding die jullie bij opdracht 3 hebben gemaakt. Gebruik ook een andere aandachttrekker.
2 Bedenk zo nodig een andere titel en een andere ondertitel, die geschikt zijn voor een publiek met een tegenovergesteld standpunt.
3 Schrijf de alinea van het middenstuk met het tegenargument en de weerlegging die jullie hebben bedacht bij opdracht 3, vraag 5.

Opdracht
6

Werk eventueel in tweetallen.
Je gaat een betoog schrijven van 600 à 750 woorden over een van de onderstaande stellingen. Je schrijft voor de lezers van een landelijk dagblad. Ga uit van een publiek met een tegenovergesteld standpunt.
1 Kies een van de volgende stellingen:
  - ○ De politie moet meer vertegenwoordigers van etnische minderheden in dienst nemen.
  - ○ We moeten in Nederland de minister-president kunnen kiezen middels een stemming.
  - ○ Er moet in de maatschappij meer rekening gehouden worden met genderneutrale mensen.
  - ○ Leerlingen moeten pas na hun vijftiende in een bepaald schooltype geplaatst worden.
  - ○ Nederland moet de EU verlaten.
  - ○ Elk land moet het recht krijgen om kernwapens te ontwikkelen.

2 Zoek informatie en bepaal op basis van je documentatie je standpunt: voor of tegen de stelling. Volg het *Stappenplan Schrijven*. Gebruik als checklist het *Feedbackformulier Betoog*.

Ik kan/weet:

- ☐ met gebruikmaking van verscheidene bronnen teksten schrijven met een betogend karakter waarin verbanden worden gelegd tussen afzonderlijke onderwerpen. 4F
- ☐ in een betoog standpunten vrij uitvoerig uitwerken en ondersteunen met ondergeschikte punten, redenen en relevante voorbeelden. 4F
- ☐ relevante argumenten inzichtelijk weergeven. 4F
- ☐ anticiperen op het standpunt van het publiek en een passende tekststructuur kiezen.
- ☐ een complexe gedachtegang goed en helder weergeven. 4F

→ ***Maak de opdrachten op* Nieuw Nederlands online. *Daar vind je ook het* Feedbackformulier Betoog, *het* Formulier Bouwplan voor een tekst *en het* Zelfevaluatieformulier Schrijfproces.**

Aantekeningen

Cursus 4

Spreken, kijken en luisteren

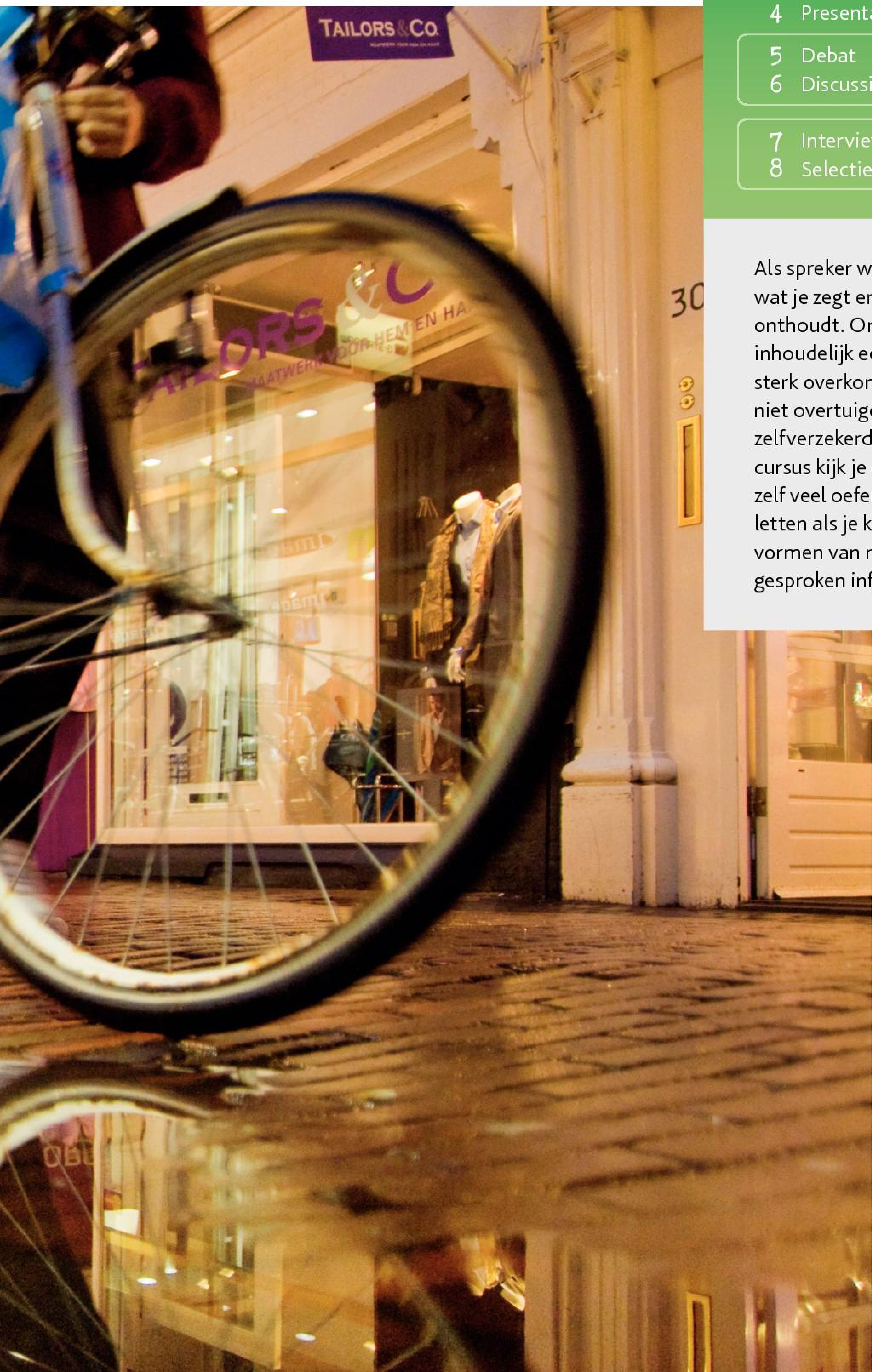

hier is mijn wiel, Madame, en daar het Uwe
wil toch voorgoed het Uwe naast
het mijne duwen.

Judith Herzberg

Inhoud

Als spreker wil je dat het publiek goed kan volgen wat je zegt en dat het de hoofdzaken van je verhaal onthoudt. Om dat te bereiken, moet je niet alleen inhoudelijk een sterk verhaal hebben, maar ook sterk overkomen. Als je staat te stuntelen, kom je niet overtuigend over. Je moet dus leren om zelfverzekerd voor het publiek te staan. In deze cursus kijk je de kunst af van goede sprekers en ga je zelf veel oefenen. Daarnaast leer je waarop je moet letten als je kijkt en luistert naar verschillende vormen van mondelinge communicatie en hoe je gesproken informatie kunt verwerken.

1 Verbale en non-verbale communicatie

Je leert:
- over verbale en non-verbale communicatie.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Spreken voor publiek

Als je spreekt voor publiek, is het niet alleen belangrijk wát je zegt (**verbale communicatie**), maar ook hóé je het zegt en wat je uitstraalt terwijl je het zegt (**non-verbale communicatie**). Je **stemgebruik**, **lichaamstaal** en **interactie** met het publiek bepalen voor meer dan de helft het succes van je presentatie.
Let daarom bij het spreken voor publiek op het volgende:
- *Stemgebruik*: spreek niet te snel en niet te hard of te zacht. Let op je **intonatie**: varieer in toonhoogte en volume om de inhoud van je presentatie te ondersteunen. Articuleer goed: spreek woorden duidelijk uit.
- *Lichaamstaal*: sta rechtop, met je voeten stevig op de grond. Maak **gebaren** die je woorden ondersteunen. Overdrijf hierin niet: blijf jezelf en herhaal niet steeds hetzelfde gebaar. Straal enthousiasme uit en laat zien dat je gelooft wat je zegt.
- *Interactie*: maak **oogcontact** met het publiek. Kijk goed rond en betrek het hele publiek bij je presentatie. Kijk dus niet steeds naar dezelfde personen of naar dezelfde plek in de ruimte. Reageer op wat er in het publiek gebeurt. Als er gelachen wordt of onrust ontstaat, wacht dan tot het weer rustig wordt.

Opdracht
1

Je gaat twee keer kijken naar een kort fragment uit het NK Pitchen voor ondernemers: de eerste keer zonder geluid, de tweede keer met geluid.

1. Noteer tijdens het kijken zonder geluid drie opvallende dingen die de spreker doet met zijn handen. Zet achter elk gebaar hoe jij dit interpreteert.
2. Noteer tijdens het kijken met geluid drie gebaren die de woorden van de spreker sterk ondersteunen. Zet achter elk gebaar waarom hij dit gebruikt.
3. Vergelijk je antwoorden bij vraag 1 en 2. Heb je dezelfde gebaren genoteerd? Verklaar eventuele verschillen.
4. Had je de gebaren die je bij vraag 1 genoteerd had, juist geïnterpreteerd? Als dat niet zo is, hoe komt dat dan?

Opdracht
2

Je gaat het fragment uit het NK Pitchen voor ondernemers helemaal bekijken. Lees voordat je gaat kijken de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1. Noteer uit het gedeelte dat je nog niet gezien had, drie gebaren waarmee de spreker zijn woorden perfect ondersteunt. Zet achter elk gebaar waarom hij het gebruikt.
2. Noteer drie dingen die je opvallen aan het stemgebruik van de spreker. Let daarbij op spreektempo, volume en intonatie.
3. De spreker articuleert niet altijd duidelijk. Noteer drie woorden waarbij hij dat niet doet.
4. Waaraan kun je zíén dat de spreker klaar is met zijn praatje?
5. Vul voor deze spreker het *Feedbackformulier Verbale en non-verbale communicatie* in.
6. Vind je deze spreker overtuigend overkomen? Leg uit.

Opdracht
3

Je gaat kijken naar het begin van twee filmpjes met tips voor beginnende fotografen. Lees voordat je gaat kijken de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1 Noteer voor beide sprekers wat je opvalt aan stemgebruik en houding.
2 Welke spreker komt het meest enthousiast over? Leg uit.
3 Van welke spreker verwacht je de beste tips te krijgen? Leg uit.
4 De overtuigingskracht van beide sprekers zit niet alleen in wát ze zeggen, maar ook in hóé ze het zeggen. Noteer voor beide sprekers welke non-verbale communicatie een rol speelt bij hun overtuigingskracht en geloofwaardigheid.
5 Vergelijk je antwoorden op vraag 4 met je antwoorden op vraag 1. Markeer verschillen en overeenkomsten met twee verschillende kleuren. Wat valt je op?

Theorie

Non-verbale communicatie

Non-verbale communicatie vindt voor het grootste deel onbewust plaats. Hierdoor is het lastig om er invloed op uit te oefenen zonder gemaakt over te komen. Een ander lastig punt is dat het per persoon verschilt hoe gebaren of intonaties overkomen.

Enthousiast, zeker en natuurlijk overkomen bij het spreken voor een groep kun je niet leren door een stappenplan te volgen. Er zijn wel wat algemene tips te geven voor het verbeteren van je houding en je lichaamstaal, maar de beste manier om te leren presenteren, is veel te oefenen en feedback te vragen aan de kijkers en luisteraars.

Algemene tips

- Neem een goede startpositie aan: sta rechtop, zet je voeten op schouderbreedte en houd je handen naast je lichaam.
- Wees je bewust van je natuurlijke lichaamstaal en blijf daar dichtbij.
- Wees je bewust van zenuwtrekjes en onbewuste gebaren die je veel maakt en oefen het voorkómen ervan of zorg ervoor dat je ze niet kunt maken: doe je snel je handen in je zakken, doe dan een broek aan zonder zakken of zorg dat je iets in je handen hebt.
- Studeer gebaren niet in óf oefen ze zo vaak dat ze natuurlijk overkomen.
- Oefen voor een publiek en vraag specifiek feedback op je houding en je lichaamstaal.

Opdracht
4

De school organiseert een studiereis naar Zweden. Doel van de reis is het onderwijs te vergelijken met het onderwijs in Nederland. Uit elke klas van de bovenbouw van het vwo mogen drie leerlingen mee. Wie mee wil, moet een elevatorpitch houden: een presentatie van maximaal één minuut, waarmee hij de rector en twee docenten ervan overtuigt dat hij zeker mee moet naar Zweden.

1 Bereid de pitch voor: bedenk waarom juist jij mee moet naar Zweden. Houd rekening met wat de rector en de docenten goede redenen zullen vinden.
2 Oefen de pitch een paar keer binnen een kleine groep. Vraag feedback op je houding en lichaamstaal.
3 Houd de pitch voor de klas. De overige leerlingen vullen het *Feedbackformulier Verbale en non-verbale communicatie* in.
4 Bespreek de pitches na aan de hand van de feedbackformulieren. De klas beslist wie mee mag naar Zweden.

Ik kan/weet:

- ☐ de bedoeling van de spreker(s) verwoorden, alsook de verbale en non-verbale middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. 3F
- ☐ de intonatie variëren en de juiste nadruk in zinnen leggen om ook fijnere betekenisnuances uit te drukken. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.** *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Verbale en non-verbale communicatie.**

2 Aantekeningen maken

Je leert:
- aantekeningen maken terwijl je kijkt en luistert.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis
  - § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  - § 2 Inleiding en slot
  - § 3 Middenstuk
  - § 4 Alinea's en kernzinnen
  - § 5 Signaalwoorden en functiewoorden
  - § 8 Betrouwbaarheid
  - § 9 Documenteren
  - § 11 Schematiseren *(optioneel: 5 vwo)*
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren
  - § 1 Verbale en non-verbale communicatie

Theorie

Gesproken informatie van radio, tv of internet verwerken

Als je je documenteert voor een schrijf- of spreekopdracht, maak je niet alleen gebruik van geschreven **bronnen**, maar ook van radio- of tv-fragmenten of filmpjes op internet. Om de informatie uit deze bronnen te kunnen verwerken, moet je tijdens het kijken en luisteren **aantekeningen** maken.

Voordat je gaat zoeken naar filmpjes, bedenk je **documentatievragen**. → *zie Basis p. 39*
Deze vragen gebruik je als uitgangspunt bij je zoektocht. Wees kritisch ten aanzien van de fragmenten die je vindt: vraag je af voor welk publiek de filmpjes bedoeld zijn en check de betrouwbaarheid van de bron.

Zo verwerk je gesproken informatie van radio, tv of internet
- Noteer je documentatievragen. Zorg ervoor dat je per vraag voldoende ruimte hebt om antwoorden te noteren.
- Zoek filmpjes en radiofragmenten over je onderwerp.
- Kijk en luister naar de filmpjes. Zoek naar antwoorden op de documentatievragen en luister aandachtig als er antwoorden gegeven worden. Let op **structurerende zinnen** en **signaalwoorden**.
- Noteer antwoorden op je documentatievragen zodra je ze hoort. Gebruik signaalwoorden, **symbolen** en **afkortingen**.
- Bekijk zo mogelijk het filmpje nogmaals en controleer je aantekeningen.
- Maak een lijstje van de bronnen die je gebruikt. Vermeld bij elke bron de vindplaats en de datum waarop je gekeken en geluisterd hebt.

Opdracht
1

Je gaat aantekeningen maken bij een fragment over snellezen, waarin tips gegeven worden om twee tot vier keer sneller te lezen dan je nu doet. Lees voordat je gaat kijken de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1 Bekijk het fragment en maak aantekeningen bij de volgende drie documentatievragen:
– Wat is snellezen?
– Welke technieken worden toegepast bij snellezen?
– Wanneer kun je beginnen met het trainen van snellezen?

2 Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Pas je antwoorden zo nodig aan.

3 Bekijk het filmpje nogmaals en controleer of je alle informatie overzichtelijk hebt weergegeven. Vul zo nodig je aantekeningen aan.

Opdracht
2

Je wilt een werkstuk maken over het belang van lezen voor de taalvaardigheid. Bij je zoektocht naar informatie stuit je op de Nederlandse leesdeskundige drs. Kees Broekhof. Je vindt onder andere een filmpje waarin hij uitlegt hoe het komt dat kinderen die veel lezen beter zijn in taal. Je besluit het filmpje als bron te gebruiken. Voordat je het filmpje gaat bekijken, denk je na over wat je kunt verwachten. Beantwoord daarom eerst vraag 1, 2 en 3.

1 Noteer in steekwoorden waarom lezen belangrijk zou kunnen zijn voor de taalvaardigheid.
2 Bedenk drie documentatievragen.
3 Wissel je vragen uit met die van een klasgenoot. Kies samen de drie beste vragen.
4 Bekijk het fragment en maak aantekeningen. Noteer antwoorden op de vragen zodra je die hoort.
5 Bekijk het filmpje nogmaals en controleer of je alle informatie overzichtelijk hebt weergegeven. Vul zo nodig je aantekeningen aan. Noteer nu ook informatie die geen antwoord geeft op een van de vragen, maar wel belangrijk is.
6 Welke informatie had je niet verwacht? Hoe komt dat?

Opdracht
3

Je wilt een beschouwing schrijven over de verengelsing van het hoger onderwijs: steeds meer hogescholen en universiteiten bieden (master)opleidingen volledig in het Engels aan. Je vindt een fragment uit het radioprogramma *De Taalstaat* waarin Ad Verbrugge, universitair hoofddocent filosofie en oprichter van de vereniging BON (Beter Onderwijs Nederland) geïnterviewd wordt over dit onderwerp. Je besluit het fragment te beluisteren om te kijken of je het kunt gebruiken als bron voor je beschouwing.

1 Bedenk drie documentatievragen bij het onderwerp.
2 Beluister het fragment en noteer antwoorden op de vragen zodra je die hoort.
3 Beluister het fragment nogmaals en controleer je aantekeningen.
4 Is dit fragment geschikt als bron voor je beschouwing? Waarom (niet)?

Opdracht
4

Je wilt een werkstuk maken over politieke speeches. Je vindt een aflevering van *DWDD Summerschool*, waarin Wouter Bos uitleg geeft over het houden van een politieke speech en een college van Eugène Sutorius, waarin hij uitlegt hoe je je publiek kunt bespelen. Je besluit de filmpjes als bron te gebruiken.

1 Bekijk de twee fragmenten en maak aantekeningen bij onderstaande documentatievragen. Geef steeds duidelijk aan uit welk fragment de informatie komt.
– Welke elementen bevat een goede speech?
– Welke retorische middelen kan een spreker gebruiken in zijn speech?
– Wanneer ben je een goede spreker?
– Wie worden als voorbeeld genoemd en waarom?
2 Markeer in je aantekeningen de informatie die in beide fragmenten gegeven wordt.
3 Welk fragment bevat de meeste informatie over het onderwerp?
4 Geef per filmpje aan tot welk publiek de spreker zich richt. Leg uit.
5 Beoordeel de betrouwbaarheid van deze beide bronnen. **→ *zie Basis p. 35***
6 Welk filmpje is het meest geschikt om te gebruiken als bron voor je werkstuk? Leg uit.

Ik kan/weet:

☐ in langere uiteenzettingen de hoofdpunten en onderbouwingen begrijpen. 3F
☐ onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 3F

→ *Maak de opdrachten op* Nieuw Nederlands online.

3 Feedback

Je leert:
- feedback geven en ontvangen.

Je hebt afgerond:
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren § 1 Verbale en non-verbale communicatie

Theorie

Feedback

Feedback is opbouwend (nuttig en positief bedoeld) commentaar op gedrag of op uitingen van een ander. Van goede feedback kun je als ontvanger veel leren.
In spreeksituaties wordt meestal feedback gegeven op:
- inhoud (aantrekkelijkheid, volledigheid, publiekgerichtheid, doeltreffendheid);
- structuur (inleiding – middenstuk – slot, structurerende zinnen, signaalwoorden);
- actieve lichaamshouding (gezichtsuitdrukking, gebaren);
- manier van spreken (tempo, volume, enthousiasme, intonatie: variatie in hoog en laag);
- formulering (woordkeuze, zinsbouw);
- contact met het publiek (oogcontact, inspelen op reacties).

Zo geef je feedback
- Richt je alleen op recent waargenomen gedrag en op recente uitspraken van de ander.
- Vertel wat je gezien of gehoord hebt en hoe je dat interpreteert.
- Beschrijf welk effect het gedrag of de uitspraken op je hebben.
- Spreek vanuit jezelf: 'ik zie …', 'ik hoor …', 'daardoor denk ik dat …'
- Geef de ander een tip hoe hij zijn gedrag of uitspraken kan verbeteren.

Zo ontvang je feedback
- Vat de feedback niet op als een persoonlijke aanval.
- Geef aan of je herkent wat er gezegd wordt.
- Vraag door naar de bedoeling als iets je niet duidelijk is, maar verdedig je niet.
- Bedank voor de feedback.

Opdracht
1

Je gaat kijken naar een fragment uit een cabaretvoorstelling van Mike Boddé en Kees Torn, waarin ze vertellen wat ze van elkaar vinden. Je krijgt eerst het fragment te zien zonder geluid. Beantwoord de vragen.

1 Zijn de cabaretiers positief of negatief over elkaar? Licht je antwoord toe met drie dingen waaraan je dat kunt zien.
2 Bekijk het fragment nu met geluid. Wat valt je op?
3 Wat kun je van dit fragment leren als het gaat om toon en houding bij het geven van feedback?

Opdracht
2

Je gaat kijken naar een fragment uit het programma *Maestro*, waarin bekende Nederlanders een groot orkest dirigeren. Ze krijgen feedback van een deskundige jury, bestaande uit dirigent Vincent de Kort, violiste Isabelle van Keulen en contrabassist Dominic Seldis. Het programma wordt gepresenteerd door Frits Sissing. Lees voordat je gaat kijken de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1 Hoe heeft de eerste kandidaat in de voorgaande afleveringen gepresteerd? Leg uit.
2 Waar zal de jury volgens Frits Sissing in deze aflevering vooral op letten?
3 Waarom laat coach Henrik Schaeffer kandidaat Ferry Doedens oefenen met een theremin?

4 Wat zou Ferry Doedens volgens Vincent de Kort vooral moeten doen tijdens het dirigeren?
5 Dominic Seldis geeft aan dat hij vindt dat Doedens achteruit is gegaan. Wat ging er volgens hem mis?
6 Welke verklaring geeft Seldis voor het feit dat het orkest het stuk toch wel goed speelde?
7 Wat voor effect heeft het optreden van Doedens op Seldis?
8 Waarom vindt Isabelle van Keulen het maar goed dat Doedens geen stok had?
9 Welke tip geeft Van Keulen?
10 Welke verklaring geeft Van Keulen voor het feit dat het orkest het stuk toch wel goed speelde?
11 Welk jurylid houdt zich het meest aan de regels met betrekking tot het geven van feedback? Leg uit.

Opdracht 3

Je gaat kijken naar een fragment uit *Idols*, waarin Luana van de juryleden Martijn Krabbé en Eva Simons feedback krijgt op haar auditie.

1 Martijn Krabbé geeft aan dat hij het optreden van Luana niet goed genoeg vindt. Waar ligt dat volgens Luana aan?
2 Eva Simons zegt vervolgens dat het natuurlijk ook wel spannend is. Waarom zegt ze dit?
3 Wat is er volgens Eva Simons mis met het optreden van Luana?
4 Hoe reageert Luana op de feedback?
5 Houden Krabbé en Simons zich aan de regels met betrekking tot het geven van feedback? Leg uit.
6 Houdt Luana zich aan de regels met betrekking tot het ontvangen van feedback? Leg uit.

Opdracht 4

Werk in viertallen. Je gaat oefenen in het geven van feedback in alledaagse situaties.

1 Kies in tweetallen een van onderstaande situaties of bedenk zelf een situatie waarin je feedback kunt geven.
   - Je werkt samen aan een werkstuk en één groepslid houdt zich niet aan de afspraken. Een van de anderen spreekt hem hierop aan.
   - Een lid van jullie sportteam (voetbal, hockey, korfbal) verslaapt zich elke keer als jullie een uitwedstrijd hebben, waardoor jullie altijd te laat vertrekken. Een van jullie is het zat en vraagt hem na de training of hij komende zaterdag op tijd wil komen.
   - Een vriend van je heeft nooit geld bij zich als jullie uitgaan. Elke keer heeft hij een ander smoesje. Als hij vraagt of je zaterdagavond mee op stap wilt, besluit je om te vragen of hij dan geld mee wil nemen.
2 Spreek af wie feedbackgever en wie feedbackontvanger is.
3 Bereid het gesprek kort voor. Noteer in steekwoorden wat je in ieder geval wilt zeggen.
4 Voer het gesprek. De andere twee leerlingen observeren en vullen het *Feedbackformulier Feedback geven en ontvangen* in.
5 Wissel van rol: het andere tweetal voert nu het gesprek.
6 Bespreek de gesprekken na aan de hand van de ingevulde feedbackformulieren.

Opdracht 5

Je gaat feedback geven op een speech uit de debatwedstrijd *Op weg naar het Lagerhuis*. Lees voordat je gaat kijken de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1 Noteer twee dingen die de spreker goed doet.
2 Noteer twee dingen die de spreker beter zou kunnen doen.
3 Formuleer jouw feedback op deze spreker. Geef aan wat je gezien en gehoord hebt, hoe je dit interpreteert en welk effect het op je heeft. Begin met iets wat goed ging. Geef bij datgene wat beter kan, ook aan hoe het beter kan.
4 Lees je feedback hardop voor aan een klasgenoot. De ander beoordeelt of je je houdt aan de regels met betrekking tot het geven van feedback.

Ik kan/weet:

☐ feedback geven en ontvangen.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online**. *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Feedback geven en ontvangen.**

4 Presentatie

Je leert:
- presenteren.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis — § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel; § 2 Inleiding en slot; § 3 Middenstuk; § 4 Alinea's en kernzinnen; § 5 Signaalwoorden en functiewoorden; § 6 Publiek; § 9 Documenteren
- Cursus 3 Schrijven — § 1 Van bouwplan naar tekst
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren — § 1 Verbale en non-verbale communicatie; § 3 Feedback
- Cursus 7 Formuleren — § 12 Uitdrukkingen *(optioneel: 6 vwo)*; § 13 Beeldspraak *(optioneel: 6 vwo)*; § 14 Stijlfiguren *(optioneel: 6 vwo)*

Theorie

Een presentatie voorbereiden

Als je een **presentatie** moet houden, staan **onderwerp** en **publiek** meestal vast. Je moet bijvoorbeeld je profielwerkstuk presenteren aan ouders of een praktisch onderzoek aan klasgenoten. Als het onderwerp nogal breed is, moet je het goed afbakenen. Daarbij houd je rekening met je publiek en met het **doel** van je presentatie. → ***zie Basis p. 28***

Je hebt geleerd dat het succes van een presentatie mede bepaald wordt door de **non-verbale communicatie** van de spreker. → ***zie Spreken, kijken en luisteren p. 92***. Dat betekent niet dat de inhoud onbelangrijk is. De **inhoud** blijft het belangrijkste element van de presentatie. Het publiek verwacht dat jij iets te vertellen hebt. Bereid je daarom goed voor. Als je kennis van zaken hebt, straal je dat uit en heb je meer zelfvertrouwen. Dat komt je presentatie ten goede.

Theorie

Stappenplan Presentatie

Stap 1: Noteer in steekwoorden of korte zinnen wat je al weet over het onderwerp.
Stap 2: Documenteer je. → ***zie Basis p. 39***
Stap 3: Kies een passende structuur.
Stap 4: Maak een bouwplan. Denk goed na over de inleiding en het slot. Geef de deelonderwerpen een **label**.
Stap 5: Bepaal welke hulpmiddelen je gaat gebruiken.
Stap 6: Maak spiekkaartjes en/of een diapresentatie.
Stap 7: Oefen de presentatie een paar keer hardop. Vraag een aantal mensen om feedback.

Opdracht 1

Je gaat oefenen in het afbakenen van een onderwerp voor verschillende doelgroepen.

1 Kies een van de onderwerpen:
- ○ Ingrijpen in het DNA van de mens
- ○ Inkomensverdeling in Nederland
- ○ Jouw school

2 Noteer bij het gekozen onderwerp twee verschillende doelgroepen voor een presentatie over het onderwerp. Bij *Ingrijpen in het DNA van de mens* en *Inkomensverdeling in Nederland* kun je bijvoorbeeld kiezen voor klasgenoten bij twee verschillende schoolvakken; bij *Jouw school* voor ouders en toekomstige leerlingen.
3 Noteer voor beide doelgroepen over welke voorkennis ze beschikken.
4 Noteer voor beide doelgroepen welke informatie aan de orde moet komen.
5 Noteer voor beide presentaties waarop de nadruk zal komen te liggen.
6 Welke rol speelt de doelgroep bij het bepalen van de inhoud van de presentatie?

Theorie

Structuur

Een presentatie is een mondelinge tekst. Die bestaat net als een geschreven tekst uit een inleiding, een middenstuk en een slot. De structuur van een presentatie is afhankelijk van het onderwerp, het doel van de spreker en de **hoofdgedachte**.

Omdat een luisteraar – anders dan een lezer – niet even terug kan kijken in de tekst als hij de draad kwijtraakt, moet een presentatie een duidelijke, goed te volgen **tekststructuur** hebben. Maak altijd een **bouwplan** voor een presentatie. → ***zie Schrijven p. 76*** en denk goed na over de manier waarop je de verschillende onderdelen met elkaar gaat verbinden. Besteed tijdens de presentatie expliciet aandacht aan de structuur.

Begin een presentatie met een goede **inleiding**, waarmee je de aandacht van het publiek trekt en vervolgens het onderwerp introduceert. → ***zie Basis p. 13*** De inleiding moet passen bij de lengte van je presentatie. Vermeld bij langere presentaties aan het eind van de inleiding ook de **opbouw** van je presentatie, zodat de luisteraar weet wat er aan de orde komt.

Behandel in het **middenstuk** de verschillende **deelonderwerpen**. Kies een geschikte structuur voor je presentatie. Een informerende presentatie heeft een andere structuur dan een overtuigende of opiniërende presentatie. → ***zie Basis p. 18***
Gebruik bij de overgangen tussen de deelonderwerpen **structurerende zinnen**: sluit het ene deelonderwerp af en kondig het volgende deelonderwerp aan, zodat het voor de luisteraars duidelijk is dat je overgaat op een ander deel van de presentatie.

Eindig je presentatie met een duidelijk **slot**, met in ieder geval de hoofdgedachte en een korte (!) samenvatting van de inhoud en eventueel een afweging, aansporing, aanbeveling of toekomstverwachting. Zorg voor een goede **uitsmijter**: een zin waaruit duidelijk blijkt dat je presentatie is afgelopen, zodat daar geen twijfel over kan bestaan. → ***zie Basis p. 16***

Opdracht 2

Werk in tweetallen. Jullie gaan een bouwplan maken voor een presentatie.
1 Kies een van de onderwerpen van opdracht 1.
2 Maak een woordweb of een mindmap bij het onderwerp van jullie keuze.
3 Bedenk minimaal drie deelonderwerpen voor de presentatie.
4 Kies een passende structuur.
5 Maak een bouwplan voor het middenstuk van je presentatie. → ***zie Schrijven p. 76***
Gebruik het *Formulier Bouwplan voor een tekst*.
6 Wissel je bouwplan uit met dat van een klasgenoot. Geef elkaar feedback op de keuze van de deelonderwerpen en de gekozen structuur.
7 Pas je bouwplan zo nodig aan.

Opdracht 3

Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 2. Jullie gaan de inleiding van jullie presentatie oefenen.
1 Bedenk twee inleidingen voor jullie presentatie. Noteer de inhoud in steekwoorden.
2 Vorm een groep met een ander tweetal. Presenteer elk een van de inleidingen binnen de groep van vier. Het andere tweetal beantwoordt voor beide inleidingen de volgende vragen:
– Hoe wordt de aandacht getrokken?
– Hoe wordt het onderwerp geïntroduceerd?

– Is het onderwerp van de presentatie duidelijk?
– Worden de deelonderwerpen van de presentatie aangekondigd?
– Welke inleiding is beter en waarom?

3 Kies op grond van de feedback een van de inleidingen. Pas die zo nodig nog wat aan.
4 Vul het bouwplan dat jullie bij opdracht 2 hebben gemaakt, aan met de gekozen inleiding.

Opdracht 4

Werk in dezelfde viertallen als bij opdracht 3. Jullie gaan het slot van de presentatie oefenen.

1 Bedenk als tweetal een goede manier om de presentatie af te ronden. Noteer enkele steekwoorden.
2 Presenteer jullie slot aan het andere tweetal. Zij beantwoorden de volgende vragen:
   – Bevat het slot de hoofdgedachte?
   – Wordt de inhoud van de presentatie kort samengevat?
   – Bevat het slot een goede uitsmijter?
3 Pas jullie slot zo nodig aan op basis van de feedback.
4 Vul het bouwplan dat jullie bij opdracht 2 hebben gemaakt, aan met het slot.
5 Bewaar het bouwplan. Jullie hebben het nodig bij opdracht 7.

Opdracht 5

Je gaat kijken naar een speech uit de debatwedstrijd *Op weg naar het Lagerhuis*.

1 Vul voor de spreker het *Feedbackformulier Presentatie* in.
2 Vergelijk jouw ingevulde formulier met dat van een klasgenoot. Bespreek de punten waarover jullie van mening verschillen. Probeer tot overeenstemming te komen. Bekijk zo nodig het fragment nog een keer.

Theorie

Hulpmiddelen

Bij een presentatie kun je **hulpmiddelen** gebruiken om de structuur en/of de inhoud te verduidelijken en het verhaal te verlevendigen. Denk er goed over na welke hulpmiddelen je gaat inzetten en op welk moment. Als je apparatuur gebruikt, zorg er dan voor dat je weet hoe die werkt.
Een aantal tips voor de meest gebruikte hulpmiddelen:

Beeld-/geluidsfragmenten
- Laat fragmenten van film of geluid niet te lang duren; gebruik ze puur als ondersteuning, niet als vervanging voor je eigen verhaal.
- Geef toelichting voor of na een fragment; verbind het met de inhoud van je presentatie.

Spiekkaartjes
- Neem per deelonderwerp een kaartje.
- Gebruik steekwoorden, afkortingen en symbolen.
- Schrijf niet meer op dan je nodig hebt.
- Oefen je presentatie met behulp van de kaartjes.

PowerPoint of Prezi
- Zet elk deelonderwerp op een aparte dia.
- Gebruik steekwoorden.
- Gebruik plaatjes en grafieken die passen bij je presentatie.
- Laat alleen zien wat voor het publiek noodzakelijk is om je presentatie te kunnen volgen.
- Kijk tijdens de presentatie naar je publiek en zo min mogelijk naar het scherm.

Opdracht 6

Je gaat kijken naar een presentatie van presentatiecoach Sylvie Verleye over het gebruik van PowerPoint bij presentaties. Maak tijdens het kijken en luisteren aantekeningen.

1 Op welke twee manieren wordt in de inleiding de aandacht van de luisteraar getrokken?
   ○ A De voorgeschiedenis wordt kort beschreven.
   ○ B Er wordt een aantrekkelijk voorbeeld gegeven.
   ○ C Er wordt verwezen naar een actuele gebeurtenis.
   ○ D Het belang voor de luisteraar wordt aangegeven.

2 Wat wil Sylvie Verleye met haar presentatie bereiken?
3 Kondigt Verleye haar deelonderwerpen aan? Leg uit.
4 Waarom maakt het gebruik van PowerPoint sprekers lui?
5 Waarom denken sprekers dat ze PowerPoint moeten gebruiken?
6 Welke eisen stelt Johnny Thijs, topman van bpost, aan een presentatie?
7 Hoe zorgt Verleye ervoor dat de eisen die Johnny Thijs stelt, kristalhelder worden?
8 Noteer twee structurerende zinnen die Verleye gebruikt.
9 Waarmee ondersteunt Verleye haar mening over het gebruik van PowerPoint?
- ○ A onderzoeksgegevens
- ○ B vergelijkingen
- ○ C voorbeelden
- ○ D waardeoordelen

10 Hoe sluit Verleye haar presentatie af?
11 Voldoet de presentatie van Verleye aan de eisen van Johnny Thijs (zie vraag 6)? Leg uit.
12 Waarvoor moet je volgens Verleye PowerPoint wel gebruiken en waarvoor niet?
13 Ben je het eens met Verleye? Waarom (niet)?

Opdracht 7

Je gaat spiekkaartjes en een diapresentatie maken. Gebruik het bouwplan dat je gemaakt hebt bij opdracht 2, 3 en 4.

1 Neem voor elk deelonderwerp en voor je inleiding en je slot een apart kaartje.
2 Geef de kaartjes een titel. Noem ze niet deelonderwerp 1, 2 en 3, maar geef ze een duidelijk label. Deze labels kun je gebruiken om de overgangen tussen de deelonderwerpen te markeren.
3 Noteer op elk kaartje kort de inhoud van het betreffende deel van je presentatie.
4 Maak vervolgens een opzet voor je diapresentatie. Teken per kaartje een dia en bedenk wat je publiek moet zien om je te kunnen volgen. Heeft het publiek tekst nodig of kun je een toepasselijk plaatje laten zien? Wees hierin kritisch!
5 Maak de diapresentatie.
6 Wissel je werk uit met dat van een klasgenoot. Geef elkaar feedback.
7 Pas je kaartjes en diapresentatie zo nodig aan. Bewaar je materiaal goed; je hebt het nodig bij opdracht 8.

Opdracht 8

Werk in viertallen. Je gaat de presentatie die je hebt voorbereid, houden binnen de groep. Bereid je thuis voor:
- Kijk de kaartjes en de diapresentatie die je bij opdracht 7 hebt gemaakt, goed door.
- Oefen de presentatie een keer hardop.

1 Houd de presentatie binnen de groep. De overige leerlingen vullen het *Feedbackformulier Presentatie* in.
2 Bespreek de presentaties na aan de hand van de ingevulde feedbackformulieren.
3 Noteer de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Opdracht 9

Je gaat een presentatie houden.

1 Kies in overleg met je docent een onderwerp voor een presentatie.
2 Bereid je voor volgens het stappenplan.
3 Houd de presentatie voor de klas. De overige leerlingen vullen het *Feedbackformulier Presentatie* in.

Ik kan/weet:

- ☐ een goed gestructureerde presentatie geven en daarbij gezichtspunten ondersteunen met redenen en relevante voorbeelden. 4F
- ☐ beschrijvingen geven en een argumentatie ontwikkelen waarin belangrijke punten extra aandacht krijgen. 4F
- ☐ een presentatie geven met een inleiding, een kern en een slot. 3F
- ☐ het publiek de opbouw en structuur duidelijk maken en deze ook volgen. 3F
- ☐ gebruikmaken van middelen voor tekstcohesie om uitingen te verbinden tot een heldere, samenhangende tekst. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.** *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Presentatie** *en het* **Formulier Bouwplan voor een tekst.**

Aantekeningen

COMMUNICATIE
ALS HET VAN
TWEE KANTEN KOMT
HOEFT HET
NOG NIET
TE BOTSEN
Loesje

Woordenschat

Te veel kennis over onszelf doen we op uit de blikken van anderen.

Arthur Japin

Inhoud

Soms moet je de betekenis van een moeilijk woord goed kennen om een groter stuk tekst te begrijpen. Het is dan niet altijd nodig om een woordenboek te gebruiken. De betekenis van zo'n moeilijk woord kun je vaak vinden door woordraadstrategieën. Je kijkt dan goed naar de context of de woorddelen.

1 Woordraadstrategieën

Je leert:
- de betekenis van moeilijke woorden in de tekst vinden.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Woordraadstrategieën

De betekenis van een moeilijk woord in een tekst kun je soms vinden door **woordraadstrategieën** te gebruiken. Je kijkt dan goed naar de **context**. Dat is het tekstdeel rond het moeilijke woord. In de tekst staat misschien:
- een synoniem; in de buurt van het woord *gerenommeerd* staat bijvoorbeeld 'beroemd';
- een tegenstelling; vlak bij het woord *kwijnend* staat bijvoorbeeld 'bloeiend';
- een voorbeeld; bij het woord *reflex* staat 'een pupil vernauwt "uit zichzelf" bij fel licht';
- een omschrijving of definitie; bij *quotum* staat 'het vastgesteld, evenredig deel';
- een afbeelding; bij *meteoriet* staat een foto van een vallende ster.

Ook woorddelen kunnen je op het goede spoor zetten:
- Het moeilijke woord bevat een bekend woorddeel. In het woord *traditiegetrouw* herken je het woord *traditie* en *getrouw* (= trouw aan, volgens).
- Het moeilijke woord is te herleiden tot een woord uit een andere taal. In het woord *fragiliteit* herken je misschien het Engelse *fragile* (= breekbaar).

Opdracht
1

Noteer de onderstreepte woorden. Geef de betekenis. Pas daarbij een van de woordraadstrategieën toe.

1. De honderdjarige is mentaal nog ijzersterk, maar lichamelijk takelt zij toch wel af.
2. De politiewoordvoerster deed alsof zij openheid van zaken gaf, maar in werkelijkheid probeerde zij juist te verhullen wat de recherche wist over de motieven van de moordenaar.
3. Sinds het aantreden van de nieuwe president is de repressie toegenomen en kunnen journalisten, advocaten en vloggers niet meer openlijk kritiek geven op het regime.
4. Wie getuige is van een ernstig verkeersongeluk, reageert niet altijd adequaat, maar er zijn ook mensen die bij een ongeval het hoofd koel houden en precies doen wat nodig is.
5. Je kunt veel van die supporters zeggen, maar ze zijn absoluut loyaal aan de club en daarom begrijp ik het wel dat zij het 'verraad' noemen nu de steraanvaller heeft aangekondigd volgend seizoen voor de grote concurrent uit te komen.
6. Al jaren beloven allerlei landen om de CO_2-uitstoot te reduceren, maar in de praktijk blijkt het lastig om die terug te dringen.
7. Sommige leerlingen vinden het stoer om een ongeïnteresseerde attitude uit te stralen bij alles wat met school te maken heeft, maar het getuigt juist van volwassenheid dat je in je houding tegenover school en huiswerk enige belangstelling toont.
8. De coach uitte weer eens zijn ongenoegen over de prestaties van het team; hij staat dan ook bekend als iemand die beslist niet snel tevreden is.
9. Cybercriminelen kunnen via een DDoS-aanval een website van bijvoorbeeld een bank saboteren, waardoor uren- of soms dagenlang geen betalingsverkeer mogelijk is.
10. Sommige historici zien graag parallellen in de geschiedenis; zo vergelijken zij de opbloei van het nationalisme dat we nu in Europa en de VS zien, met de opkomst van het fascisme en het nationaalsocialisme in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw.

11 Nederlanders staan erom bekend vaak naar consensus te streven: net zolang praten totdat partijen die het eigenlijk niet met elkaar eens zijn, toch overeenstemming bereiken.

12 In plaats van kleine aanpassingen aan de waterkeringen zijn er volgens deskundigen drastische maatregelen nodig om de Nederlandse dijken te verstevigen.

Opdracht
2

Lees tekst 1. Noteer de betekenis van de onderstreepte woorden. Die kun je vinden met behulp van de woordraadstrategieën.

Tekst 1

Drumsolo

(1) Als je in een stil bos loopt, hoor je soms plotseling een zeer duidelijke, krachtige roffel: (1) onmiskenbaar de drumsolo van de (2) bonte specht. Maar waarom doet de specht dat eigenlijk? Het tikken heeft drie functies: een nest uithakken, voedsel (3) vergaren en met soortgenoten communiceren. Een veilig plekje maken en eten verzamelen – het lijkt logisch dat het tikken daarvoor dient. Maar wat wisselt deze opvallend gekleurde vogel via het geroffel uit met andere spechten?

(2) Poolse vogeldeskundigen ontdekten dat er geen (4) uniformiteit is in dat gehamer: elke specht heeft een (5) unieke solo. Zowel mannetjes als vrouwtjes gebruiken de roffels onder andere om (6) potentiële partners aan te trekken en (7) rivalen af te schrikken. Geen specht klinkt hetzelfde door de geheel eigen combinatie van de duur van het getik én het aantal roffels per tijdseenheid. Als die combinatie mogelijke paringsmaatjes (8) zint, zoeken ze contact. Bevalt het geroffel niet, dan (9) negeren ze het en gaan ze elders hun geluk beproeven. Concurrenten blijven op afstand.

(3) De (10) ornithologen maakten geluidsopnamen van veertig bonte spechten. (11) Analyses van de opnamen (12) brachten aan het licht dat er (13) drumpatronen in het getik zitten: die spechten roffelen niet zomaar wat, er zit een bepaalde regelmaat in het geroffel qua duur en (14) frequentie. Dankzij zorgvuldige ontleding van de roffelgeluiden werd duidelijk dat het getik verschilt per (15) individuele specht. In verreweg de meeste gevallen slaagden de onderzoekers erin om aan te geven welke roffel bij welke vogel hoorde. Spechten geven met de duur van hun drumwerk mogelijk aan hoe (16) vitaal ze zijn. Voor een langdurige solo hebben ze sterke rug- en nekspieren nodig. Een fitte en krachtige specht kan volgens kenners tot wel tien keer per seconde met zijn snavel op de boomschors inhakken.

(4) De steeds terugkerende vraag van (17) leken is: krijgen spechten geen hoofdpijn van dat getik? Nee, zeggen deskundigen, want ze hebben een dikkere schedel en (18) relatief weinig hersenvocht. (19) Dientengevolge komen de hersenen bij het roffelen niet snel in contact met de schedel. Bovendien is het bot van de schedel (20) ietwat elastisch. Doordat het bot een beetje (21) veerkrachtig is, kan het de schokken betrekkelijk goed opvangen.

(5) Overigens is er (22) al naargelang de functie van het tikken ook een verschil in (23) intensiteit. Bij het uithakken van een nest zet de specht er echt de turbo op en klinkt het geroffel daardoor heel luid. Als de specht (24) proviand zoekt, tikt hij op de boom om kevertjes achter de schors te vinden en dat (25) gaat gepaard met zachtere tikken. Dan gaat het er in het bos een stukje rustiger aan toe.

Naar: Wetenschapsnieuws, de Volkskrant, 10 februari 2018

Ik kan/weet:

☐ de betekenis van onbekende woorden uit de vorm, de samenstelling of de context afleiden. 2F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

2 Griekse en Latijnse woorden, woorddelen en uitdrukkingen

Je leert:

- over Griekse en Latijnse woorden, woorddelen en uitdrukkingen.

Je hebt afgerond:

- Cursus 5 Woordenschat § 1 Woordraadstrategieën

Theorie

Griekse en Latijnse woorden

Sommige 'moeilijke woorden' bevatten woorden of woorddelen uit het Grieks of Latijn. Het is handig die woorden en woorddelen te kennen. Dan begrijp je die 'moeilijke woorden' beter.

Schema 1 - Griekse en Latijnse woorden en woorddelen

woord(deel)	**betekent/heeft te maken met**	**voorbeeld**
alter	ander	*alter ego*
-antroop	mens	*filantroop, misantroop*
-arch(ie)	heerser, heersen, regering	*monarch(ie)*
audi(o)-	geluid	*audioloog*
bio-	leven	*biochemie*
chrono-/-chroon	tijd	*chronometer*
-cratie	heerschappij, staatsvorm	*bureaucratie*
demo-	volk	*democratie*
didact	leren	*didactiek*
-fiel	vriend van, beminnend	*cinefiel*
-fobie	angst voor	*spinnenfobie*
fysio-	lichaam	*fysiologie*
-gamie	huwelijk	*monogamie*
-geen	soort, aard, afstammen	*heterogeen*
geo-	aarde	*geoloog*
-grafie/-graaf	beschrijving/beschrijver	*geografie, geograaf*
-gram	letter, geschrift	*cryptogram*
hetero-	ander, ongelijk, wisselend	*heterogeen*
homo-	eender, hetzelfde, gelijk	*homogeen*
-logie/-loog	leer, wetenschap/wetenschapper	*psycholoog*
macro-	groot, lang	*macro-economie*
-manie/-maan	waanzin, geestdrift	*kleptomaan*
mega-, megalo-	groot	*megastal*
micro-	klein	*micro-organisme*
neo-, novum	nieuw	*neofascist, noviteit*
-oniem	naam	*synoniem*
ortho-	recht	*orthodontie*
-pathie/patho(s)	pijn, lijden, gevoel	*apathie*
poly-	veel, meer	*polyinterpretabel*

woord(deel)	betekent/heeft te maken met	voorbeeld
potent	kunnen, vermogen	*impotent*
pseudo-	vals, onwaar	*pseudowetenschapper*
psyche	geest, ziel	*psychotherapie*
-scoop/-scopie	kijken (naar), kijker	*bioscoop*
tele-	ver	*telecommunicatie*
-theek	bewaarplaats	*mediatheek*
theo-	god	*theologie*
therapie	behandeling, verzorging	*fysiotherapie*
these	stelling	*hypothese*
un-/uni-	één	*unaniem, uniform*
verbum	woord	*verbaal*
visie	zicht	*supervisie*
xeno-	vreemd(eling)	*xenofobie*

Opdracht
1

Noteer de onderstreepte woorden. Die hebben een Griekse of Latijnse oorsprong. Geef de betekenis. Gebruik daarvoor schema 1 en de context.

1 Midden jaren zestig kwam de democratisering op de universiteiten op gang, waardoor studenten en medewerkers meer inspraak kregen in het bestuur.
2 Al van jongs af aan tuurde Thijs nachtenlang door zijn telescoop naar de sterrenhemel.
3 Sommige schrijvers bedienen zich van verschillende pseudoniemen, zodat niet altijd duidelijk is welke boeken aan hen moeten worden toegeschreven.
4 De bouw van de toren van Babel is een bekend megalomaan project uit de Bijbelse geschiedenis.
5 Door een microkrediet te verstrekken, probeert deze instelling beginnende ondernemers in ontwikkelingslanden financieel te ondersteunen.
6 Staat er op de menukaart een goed alternatief voor mensen die geen vlees of vis eten?
7 Bij de meldkamer kwam een anoniem telefoontje binnen, waarin iemand met een verdraaide stem dreigde het stadhuis in brand te steken.
8 Het bedrijf van deze jonge ondernemer heeft de potentie om uit te groeien tot een multinational.

Opdracht
2

1 Maak een lijstje met vijftien woorden: drie woorden die eindigen op *-fobie*, drie op *-logie* en drie op *-manie*; noteer ook drie woorden die beginnen met *bio-* en drie die beginnen met *mono-*.
2 Wissel je lijstje uit met dat van een klasgenoot en noteer de betekenissen van elkaars woorden.

Theorie

Griekse en Latijnse voorvoegsels

Van woorden worden soms **afleidingen** gemaakt door er een voorvoegsel of achtervoegsel aan te verbinden. Die voor- en achtervoegsels hebben een vaste betekenis. Met behulp van de voorvoegsels uit schema 2 kun je veel woordbetekenissen achterhalen, soms in combinatie met de woord(del)en uit schema 1.

Schema 2 - Griekse en Latijnse voorvoegsels

voorvoegsel	betekenis	voorbeeld
a-/an-	on-, niet	*asymmetrisch*
anti-	tegen	*antibacterieel*
aut(o)-	zelf, eigen	*autisme*
bi-	twee	*bicultureel*

→

voorvoegsel	betekenis	voorbeeld
co-/col-/com-/con-	met (z'n tweeën), tegelijkertijd	*coproductie*
contra-	tegen(over), omgekeerd	*contrabezoek*
de-/des-	niet, uiteen	*decentraliseren, desinfectie*
di-	twee	*dioxide*
dia-	door, doorheen	*diafragma*
dis-	niet	*diskwalificatie*
ex-	uit	*excellent*
extra-	(naar) buiten	*extraordinair*
in-/il-/im-/ir-	on-, niet	*illegaal*
inter-	tussen	*interland*
intra-	binnen, in	*intranet, intraveneus*
intro-	(naar) binnen	*introductie*
mono-	alleen, enig	*monografie*
omni-	alle	*omnivoor*
para-	tegen(over), naast	*paranormaal, parachute*
post-	na	*posttraumatisch*
pre-	voor(uit), van tevoren	*prehistorie*
pri(m)-	eerste	*primeur*
pro-	voor(uit)	*promoveren*
proto-	oer-	*protohistorie*
re-	terug-	*regressie*
semi-	half	*semi-arts*
sub-	onder	*subcategorie*
super-	groot	*superhit*
supra-	boven	*supranationaal*
sym-/syn-	samen	*synthese*
trans-	overheen	*transferium*
ultra-	uiterst	*ultramodern*

Opdracht 3

Vul in onderstaande zinnen een passend woord in. Soms moet je de vorm van het woord enigszins aanpassen. Kies uit: *anarchistisch – autodidact – collectief – conform – destructief – diagnose – exclusief – expliciet – extramurale zorg – indirect – innovatie – monogamie – prototype – repressie – subtropisch – symbiose – synthese*. Je houdt vijf woorden over.

1. Omdat hij haar als enige vertrouwde, kreeg de misdaadjournaliste van *De Telegraaf* een … interview met de beruchte baas van de Amsterdamse onderwereld.
2. In de nieuwe plannen van de chipfabrikant neemt … een belangrijke plaats in, want in de ICT-wereld is het cruciaal om de nieuwste ontwikkelingen bij te houden.
3. Rutger, onze klusjesman, is een typisch voorbeeld van een …: hij volgde geen vakopleiding, maar heeft zichzelf alles op jonge leeftijd geleerd.
4. Als je geen enkel staatsgezag aanvaardt en ervan overtuigd bent dat de mens volstrekt autonoom moet zijn, kun je jezelf … noemen.
5. Tijdens de luchtvaartshow presenteerde de vliegtuigbouwer het … van het passagierstoestel van de toekomst.
6. Agressie, koopverslaving, gokken, pesten en liegen behoren volgens psychologen tot de meest voorkomende vormen van … gedrag.
7. Grote gebeurtenissen als de aanslagen op 11 september 2001 zijn in het … geheugen gegrift: iedereen die ze bewust heeft meegemaakt, kan zich die heftige feiten herinneren.
8. Via het Donorregister geef je … aan dat je wel of niet kiest voor donatie van organen en weefsel.
9. In de dierenwereld is … vrij zeldzaam, maar gibbons en zwanen bijvoorbeeld blijven zo goed als hun hele leven bij dezelfde partner.

10 Als twee ongelijksoortige organismen samenleven en daar beide voordeel van hebben, spreekt men van ….
11 Als de dokter de … heeft gesteld, is het vervolgens de vraag hoe de ziekte of de aandoening het beste aangepakt kan worden.
12 De laatste dertig jaar heeft de … een hoge vlucht genomen, want de overheid wil dat zo weinig mogelijk mensen in verpleeghuizen terechtkomen.

Opdracht 4

Bekijk nogmaals de zinnen van opdracht 3. Noteer de betekenis van de woorden die je hebt ingevuld. Gebruik je kennis van de woorddelen en let op de context.

Theorie

Latijnse woorden in het Nederlands

Het Latijn is lang de taal van wetenschappers en de kerk geweest. Het heeft veel woorden aan het Grieks ontleend. In het Nederlands gebruiken we sommige van die woorden nog steeds. Ook in andere westerse talen als het Frans en het Engels komen ze voor.

Opdracht 5

Zoek de juiste betekenis in de rechterkolom bij de woorden in de linkerkolom.

1	antidepressiva	*a*	als voorbeeld; bij wijze van voorbeeld
2	crescendo	*b*	beeld dat mensen van iets of iemand hebben
3	data	*c*	datgene waar je je op concentreert; brandpunt
4	essentie	*d*	gegevens
5	exemplarisch	*e*	geneeswijze; manier om psychische en fysieke aandoeningen te genezen
6	expressief	*f*	middel (om informatie te verspreiden)
7	focus	*g*	middelen die neerslachtigheid onderdrukken of voorkomen
8	imago	*h*	redevoering; toespraak; (ook:) eerste openbare college van een hoogleraar
9	legitiem	*i*	toenemend; stijgend; langzaam sterker wordend
10	medium	*j*	veelzeggend; met een sterke uitdrukking
11	oratie	*k*	wezen; hoofdzaak
12	therapie	*l*	wettig; rechtmatig

Opdracht 6

Zijn de onderstreepte woorden in de volgende zinnen *juist* of *onjuist* gebruikt?

1 De overheid noemt haar asielbeleid humaan, omdat ze mensen die daar recht op hebben, van een permanente verblijfsvergunning voorziet.
2 Na lang wikken en wegen nam Alexanne een impulsief besluit en verbrak ze haar relatie.
3 Golf is volgens sommigen typisch een sport voor de elite, want het lidmaatschap van een club is zeer prijzig.
4 Anisha probeert haar kledingwebsite te provoceren door die te pas en te onpas te noemen.
5 Roald is zo feministisch dat geen enkele vrouw veilig voor hem is.
6 Op intercontinentale vluchten krijgen oudere mensen vaak last van hun benen, omdat hun vliegreis wel tien of twaalf uur duurt en zij nauwelijks kunnen bewegen.
7 Het is onze intentie om deze zomer vrijwilligerswerk te doen in een tehuis voor daklozen.
8 De soldaten generaliseerden over het slechte eten door met spruitjes te gaan gooien.

Opdracht 7

Noteer de betekenis van de onderstreepte woorden in opdracht 6. Gebruik je kennis van de woorddelen en let op de context.

Theorie

Latijnse uitdrukkingen

Latijnse begrippen en uitdrukkingen gebruiken we nog regelmatig in het Nederlands, zoals 'in optima forma' (in prima conditie) en 'alea iacta est' (de teerling is geworpen = de beslissing is genomen, maar de uitkomst is onzeker). Een teerling is een dobbelsteen.

Opdracht 8

Zoek de juiste betekenis in de rechterkolom bij de Latijnse begrippen en uitdrukkingen in de linkerkolom.

1	ad hoc	*a*	algemene mening; opvatting van de gemiddelde burger
2	ad rem	*b*	andere kant van jezelf; tweede ik
3	alter ego	*c*	gepast; ter zake; (ook:) gevat
4	casu quo (c.q.)	*d*	in het zich voordoende geval [en *niet* 'respectievelijk']
5	communis opinio	*e*	met de zijnen
6	conditio sine qua non	*f*	met lof
7	contradictio in terminis	*g*	noodzakelijke voorwaarde
8	corpus delicti	*h*	op gelijke hoogte
9	cum laude	*i*	term of uitspraak die een innerlijke tegenspraak bevat
10	cum suis (c.s.)	*j*	voor deze zaak; voor dit doel in het bijzonder
11	Deo volente (D.V.)	*k*	voorwerp waarmee een misdrijf is gepleegd
12	ex aequo	*l*	zo de Heere wil

Opdracht 9

Zijn de onderstreepte uitdrukkingen in de volgende zinnen *juist* of *onjuist* gebruikt?

1 Dankzij een zeer goede scriptie kon Leande <u>cum laude</u> afstuderen.
2 In Vlissingen en IJmuiden staat <u>casu quo</u> rond 12.00 en om 14.00 uur windkracht 10.
3 De politie toonde de verdachte een Javaanse kris, het vermoedelijke <u>corpus delicti</u>.
4 Is de <u>communis opinio</u> over de gaswinning 'Stop ermee'?
5 Sanne reageerde vaak heel <u>ad hoc</u>, waaruit blijkt dat ze een scherpe geest heeft.
6 <u>Deo volente</u> treden wij op 28 september aanstaande in het huwelijk.
7 'Haast u langzaam' lijkt een <u>contradictio in terminis</u>.
8 Denk niet voortdurend aan jezelf, maar ook eens aan je medemens en <u>alter ego</u>.

Opdracht 10

Zoek de juiste betekenis in de rechterkolom bij de Latijnse begrippen en uitdrukkingen in de linkerkolom.

1	modus operandi	*a*	de eerste onder zijns gelijken
2	mutatis mutandis	*b*	let goed op
3	nota bene (NB)	*c*	met de veranderingen die nodig zijn bij een andere toepassing
4	persona non grata	*d*	meteen; op staande voet
5	postscriptum (PS)	*e*	naschrift; toevoeging in een brief of mail ná de handtekening
6	primus inter pares	*f*	onbekend land; zaak waarvan men niets weet
7	pro Deo	*g*	onbeschreven blad; schone lei
8	stante pede	*h*	ongewenst persoon
9	status quo	*i*	toestand waarin zich iets bevindt; bestaande toestand
10	sub rosa	*j*	vertrouwelijk; in vertrouwen
11	tabula rasa	*k*	voor niets; zonder financiële vergoeding
12	terra incognita	*l*	werkwijze

Opdracht 11

Zijn de onderstreepte uitdrukkingen in de volgende zinnen *juist* of *onjuist* gebruikt?

1 Vrijwilligers doen per definitie allerlei werkzaamheden <u>pro Deo</u>.
2 Zakkenrollers gebruiken als <u>modus operandi</u> vaak een afleidingsmanoeuvre waardoor hun slachtoffers eventjes niet op hun waardevolle spullen letten.
3 Is de mens bij de geboorte een <u>tabula rasa</u> of voorgeprogrammeerd door DNA?
4 Na een spannende sprint kwamen de hardlopers <u>stante pede</u> over de finish.
5 Conservatieve politici willen meestal graag de <u>status quo</u> handhaven.

6 De gids gedroeg zich als primus inter pares door heel bazig op te treden en geen enkele inspraak van de groep te dulden.
7 Ewald studeerde eerst tandheelkunde en mutatis mutandis geologie.
8 De hekkensluiter mocht als persona non grata de troostprijs in ontvangst nemen.

Opdracht 12

Zoek de juiste betekenis in de rechterkolom bij de Latijnse spreekwoorden en bekende uitspraken in de linkerkolom.

1	Carpe diem	*a*	Bid en werk.
2	Divide et impera	*b*	De naam is een voorteken.
3	Errare humanum est	*c*	Een gezonde geest in een gezond lichaam.
4	In vino veritas	*d*	Gedenk te sterven; onthoud dat je sterfelijk bent.
5	Memento mori	*e*	Geld stinkt niet.
6	Mens sana in corpore sano	*f*	IJdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid.
7	Morituri te salutant	*g*	Ik kwam, zag en overwon.
8	Nil volentibus arduum	*h*	Niets te moeilijk voor hen die willen.
9	Nomen est omen	*i*	Pluk de dag.
10	Pecunia non olet	*j*	Verdeel en heers.
11	Ora et labora	*k*	Vergissen is menselijk.
12	Quo vadis?	*l*	Waarheen gaat gij?
13	Si vis pacem, para bellum	*m*	Wie de vrede liefheeft, wapene zich ten oorlog.
14	Vanitas vanitatum, omnia vanitas	*n*	Wie dronken is, laat zijn ware aard zien.
15	Veni, vidi, vici	*o*	Zij die gaan sterven, groeten u.

Opdracht 13

Vul in onderstaande zinnen een passende Latijnse uitdrukking in. Kies uit de uitdrukkingen van opdracht 12.

1 Mario verdient enorme bedragen met illegale handel in exotische dieren, maar als je hem daarop aanspreekt, zegt hij schouderophalend: '…'
2 Wees doordrongen van de eindigheid van het bestaan: '…'.
3 Mevrouw Treur is niet bepaald het zonnetje in huis: '…'.
4 Zijn acteertalent was beperkt, maar hij heeft op wilskracht de top bereikt: '…'.
5 Tim is een echte levensgenieter. Zijn motto is dan ook '…'.
6 Na zo'n dag achter de laptop is het heerlijk om even een stuk te rennen: '…'.
7 Tijdens de Koude Oorlog wilden sommigen meer geld voor defensie onder het motto: '…'.
8 Een kapitale fout die mensenlevens kost, kun je niet goedpraten met de dooddoener '…'.

Opdracht 14

De Latijnse uitdrukkingen uit opdracht 12 hebben (bijna) allemaal een historische achtergrond. Noteer in het kort waar onderstaande uitdrukkingen vandaan komen:

1 Divide et impera
2 Mens sana in corpore sano
3 Morituri te salutant
4 Pecunia non olet
5 Ora et labora
6 Quo vadis?
7 Vanitas vanitatum, omnia vanitas
8 Veni, vidi, vici

Ik kan/weet:

- ☐ de betekenis van veelvoorkomende Griekse en Latijnse woorden, woorddelen en uitdrukkingen.
- ☐ veelvoorkomende Griekse en Latijnse woorden, woorddelen en uitdrukkingen gebruiken.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

Aantekeningen

Argumenteren

Geachte cliënten, 't wordt lente, wat zullen we nou eens voor prettigs gaan doen.

Annie M.G. Schmidt

Inhoud

In allerlei situaties willen mensen vertellen wat ze van iets vinden én waarom. Daarom gebruiken ze argumenten om anderen te overtuigen van hun mening. Dat kan mondeling - in een gesprek, een discussie of een debat - of op papier.
Ook op school is argumenteren een belangrijke vaardigheid. Je moet een betogende tekst kunnen schrijven en kunnen deelnemen aan een debat of een discussie. Argumentatie herkennen en beoordelen is ook onderdeel van het examen.

1 Argumenten, tegenargumenten en weerleggingen

Je leert:

- over argumenten, tegenargumenten en weerleggingen.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 7 Standpunt en argumenten

Theorie

Feitelijke en waarderende argumenten

Als je een standpunt over een kwestie inneemt, dan geef je je mening over die zaak. Met argumenten kun je je eigen standpunt verdedigen of het standpunt van een ander aanvallen.
Als je je standpunt ondersteunt met een feitelijke uitspraak, noemen we die uitspraak een **feitelijk argument**.
Je kunt je standpunt ook ondersteunen met een **waarderend argument**. Een waarderende uitspraak geeft aan dat iets (on)wenselijk, (on)gepast, goed of slecht, mooi of lelijk is.
Over een waarderend argument kun je van mening verschillen, over een feitelijk argument niet, want je kunt de juistheid ervan controleren: het is waar of onwaar. Een waarderend argument moet vaak ondersteund worden, bijvoorbeeld met feiten.

Voorbeeld

1. signaal voor een argument
2. Het argument is een feitelijke uitspraak: hij is waar of onwaar.
3. Het argument is een uitspraak waarover je van mening kunt verschillen: een waarderend argument.
4. signaal voor een standpunt

Soorten argumenten

Ik kan beter maar geen wiskunde-B nemen, want (1) ik heb nog nooit hoger dan een 6 gehaald voor een wiskundetoets. (2)

Er is niets mooier dan een ingewikkelde wiskundesom oplossen (3); daarom (4) is wiskunde mijn favoriete vak op school.

Opdracht
1

Onderstreep in de zinnen het argument. Zet erachter of het een feitelijke uitspraak (f) of een waarderende uitspraak (w) is. Omcirkel het signaal (als dat er is).

1. Jeroen Huizinga is een leuke docent. Het is dus geen wonder dat leerlingen goed naar hem luisteren.
2. De ouders van Nikki zullen met kerst waarschijnlijk niet gourmetten, want ze zijn een jaar geleden vegetariër geworden.
3. Het is goed dat er dierproeven gehouden worden; er zijn immers meerdere geneeswijzen door ontdekt.
4. Omdat je in Italië zo lekker kunt eten, wil ik elk jaar wel naar dat land op vakantie.
5. Ik denk dat het wel meevalt met de opwarming van de aarde en de smeltende ijskappen: de zeespiegel is nog nauwelijks gestegen.
6. Elk jaar gebeuren er veel ongelukken met het afsteken van vuurwerk. Daarom willen veel mensen consumentenvuurwerk verbieden.

Theorie

Tegenargumenten en weerleggingen

Als je het niet met iemands argumentatie eens bent, kun je argumenten tegen het standpunt inbrengen en/of weerleggingen van de argumenten geven. Met een **tegenargument** ontkracht je een standpunt; met een **weerlegging** ontkracht je een argument.
NB Vanaf 2021 wordt het begrip 'weerlegging' niet meer gebruikt in het Centraal Examen. In plaats daarvan wordt 'tegenargument' gebruikt.

Voorbeeld

Er moet op school meer aandacht besteed worden aan vaderlandse geschiedenis, want jongeren moeten leren trots te zijn op ons verleden (1).

– Meer aandacht voor vaderlandse geschiedenis zal ten koste gaan van de tijd voor wereldgeschiedenis. (2)

– Er is anders weinig in ons verleden waar we trots op kunnen zijn. (3)

(1) Deze uitspraak bestaat uit een standpunt, een signaal voor een argument en een argument.

(2) Deze uitspraak is gericht tegen het standpunt en is dus een tegenargument.

(3) Deze uitspraak is gericht tegen het argument en is dus een weerlegging.

Opdracht 2

Hieronder staan argumentaties met daarbij twee reacties. Onderstreep in de zinnen a het standpunt en zet een stippellijn onder het argument. Noteer van de zinnen b en c of er sprake is van een weerlegging (w) of van een tegenargument (t).

1 **a** Omdat Nederland een kenniseconomie is, moet er meer geïnvesteerd worden in het onderwijs.
b Meer investeren in het onderwijs zal ten koste gaan van de zorg.
c Voor de Nederlandse economie is de diensten- en transportsector veel belangrijker.

2 **a** Honden moet je op 31 december binnen houden. Ze zijn allemaal doodsbang voor vuurwerk.
b Vuurwerk doet onze honden niets.
c De honden zullen toch een paar keer eruit moeten om hun behoefte te doen.

3 **a** Er zijn weer dode buizerds gevonden. Er moeten echt minder insecticiden gebruikt worden.
b Zonder insecticidengebruik kunnen er misoogsten voorkomen.
c Er zijn tegenwoordig veel meer buizerds dan een jaar of tien terug.

4 **a** Omdat het mensen die weinig lezen in contact brengt met literatuur, is het goed dat literaire romans als stripboek verschijnen.
b Het verstrippen van een literaire roman maakt er een karikatuur van.
c Mensen die strips lezen, gaan echt geen literaire romans lezen.

5 **a** Mensen moeten veel verre reizen maken. Dat vergroot hun talenkennis.
b Verre reizen maken is erg slecht voor het milieu.
c Als je in Azië of Afrika op reis bent, communiceer je voornamelijk met handen en voeten, dus daar wordt je talenkennis niet groter van.

Opdracht 3

Hieronder staan argumentaties met daarbij een reactie. Onderstreep in de zinnen a het standpunt en zet een stippellijn onder het argument. Noteer van de zinnen b of er sprake is van een weerlegging of van een tegenargument.

1 **a** Je moet ervoor zorgen dat je niet op jonge leeftijd al afstudeert. Je moet dan maar liefst vijftig jaar werken.
b Als je jong begint met werken, kun je ook eerder stoppen met werken.

2 **a** Programmeren moet een verplicht vak op scholen worden. Computers zijn uit het dagelijks leven niet meer weg te denken.
b Je kunt heel goed met computers omgaan zonder dat je kunt programmeren.

3 **a** Asielhonden zijn soms vals en agressief. Het is dus verstandiger je hond niet uit het asiel te halen.
b Door een hond uit het asiel te halen, geef je hem een kans op een beter leven.

4 **a** Met de auto op vakantie gaan is slecht voor het milieu. Niet doen dus!
b Met het vliegtuig op vakantie gaan is veel slechter voor het milieu.

Opdracht
4

Noteer bij de volgende argumentaties een tegenargument en een weerlegging.

1 Iedereen moet orgaandonor worden, want daardoor zullen de wachtlijsten voor organen verdwijnen.
2 Omdat je door een tussenjaar te nemen je studieritme onderbreekt, lijkt het mij niet verstandig om dat te doen.
3 In Iran is de bevolking erg ontevreden, want er worden geregeld grote demonstraties tegen de corruptie bij de overheid gehouden.
4 Er moet snel belasting op vet eten ingevoerd worden. Dat is de beste manier om overgewicht in Nederland te bestrijden.
5 Omdat we afhankelijk zijn van het Russische aardgas, moeten we wel proberen Rusland te vriend te houden.

Opdracht
5

Lees tekst 1.

1 Welk standpunt heeft Arnon Grunberg over het voornemen van de minister van VWS?
2 Welk argument heeft Grunberg daarvoor?
3 Formuleer het standpunt van de auteur uit alinea 2.
4 Aan welk signaal herken je het standpunt?
5 Noteer de argumenten die de auteur in alinea 2 voor zijn standpunt geeft.
6 Zet achter elk argument of het een feitelijk of een waarderend argument is.
7 'Eenzaamheid is immers het pijnlijke gemis aan kwaliteit en kwantiteit van sociale relaties.' Is dit een tegenargument of een weerlegging bij Grunbergs argumentatie?
8 Noteer het standpunt van de auteur in alinea 3.
9 Noteer het argument dat de auteur daarvoor geeft.
10 Is dat een feitelijk of een waarderend argument?
11 Noteer de conclusie van de auteur in alinea 4.
12 Aan welk signaal herken je de conclusie?

Tekst 1

Steun eenzame ouderen

(1) In zijn Voetnoot van donderdag 21 december zet Arnon Grunberg grote vraagtekens bij het voornemen van de nieuwe minister van VWS, Hugo de Jonge, de eenzaamheid onder ouderen te verminderen. Grunberg doet alsof ouderen graag eenzaam willen blijven, terwijl de overheid ze wil helpen er vanaf te komen.

(2) Grunberg slaat hier mijns inziens de plank volledig mis. Eenzaamheid is immers het pijnlijke gemis aan kwaliteit en kwantiteit van sociale relaties. Ongeveer 10 procent van de volwassen Nederlanders heeft er in sterke mate last van, en onder 85-plussers is dat 15 procent.

(3) Het gaat erom die mensen te steunen die willen proberen hun eenzaamheid te verminderen. Eenzaamheid kan namelijk een grote negatieve impact op de geestelijke en lichamelijke gezondheid hebben.

(4) Het voornemen van de minister om eenzaamheid onder ouderen te bestrijden, verdient derhalve steun. Als Grunberg later oud is en wellicht eenzaam, maar niet gemotiveerd is om er iets aan te doen en het wel goed vindt zo, zal niemand hem lastigvallen.

Eenzaamheid voorkomen of verminderen is overigens geen sinecure en niet alle ingezette activiteiten helpen echt. Maar dat is een andere zaak.

Naar: Arie Ouwerkerk, de Volkskrant, 27 december 2017

Ik kan/weet:

- ☐ onderscheid maken tussen feitelijke (objectieve) en waarderende (subjectieve) argumenten. 4F
- ☐ argumenten, tegenargumenten en weerleggingen herkennen en begrijpen.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

2 Argumentatiestructuren

Je leert:

- argumentatiestructuren herkennen.

Je hebt afgerond:

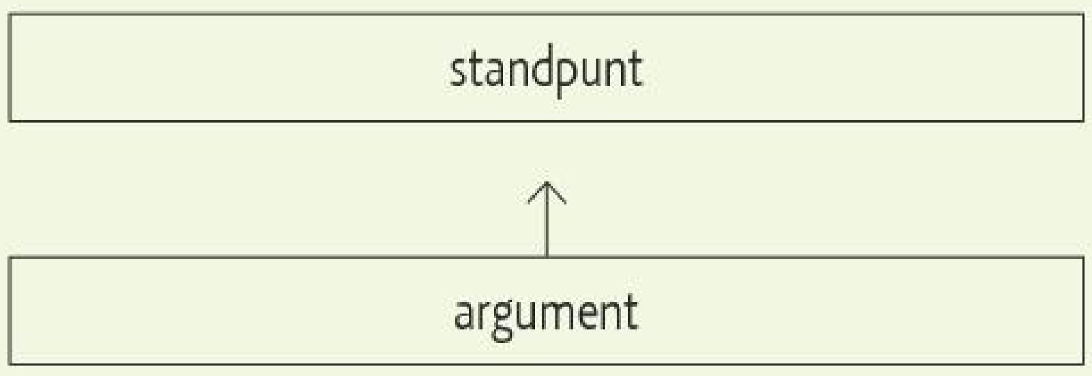
- Cursus 1 Basis — § 7 Standpunt en argumenten
- Cursus 6 Argumenteren — § 1 Argumenten, tegenargumenten en weerleggingen

Theorie

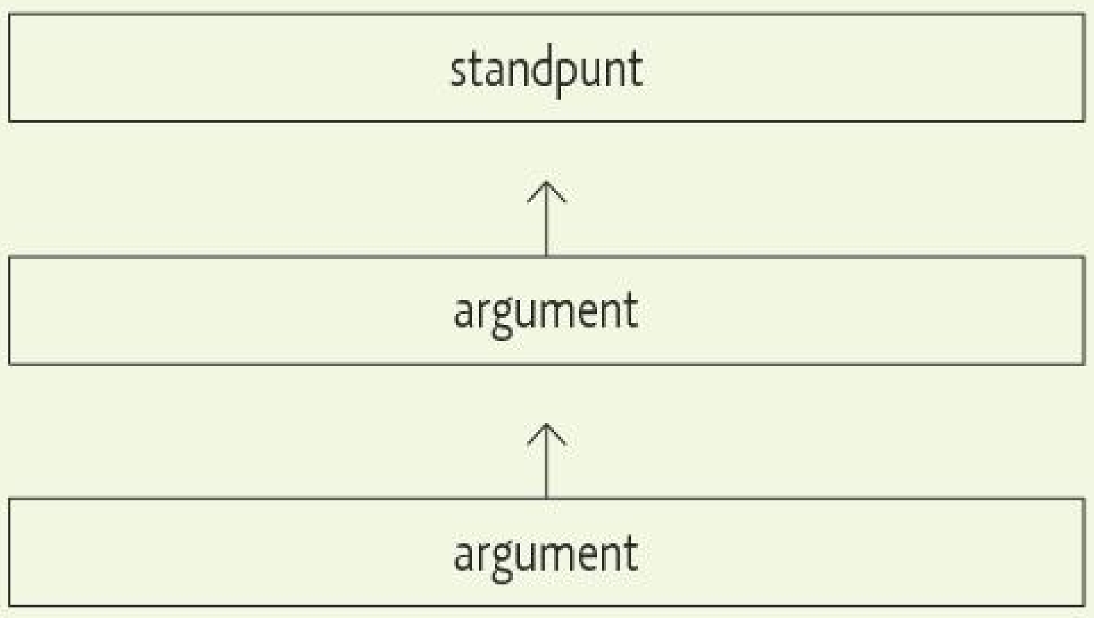
Argumentatiestructuren

Argumenten kunnen op verschillende manieren het standpunt ondersteunen. Er zijn vier basisstructuren van argumentatie:

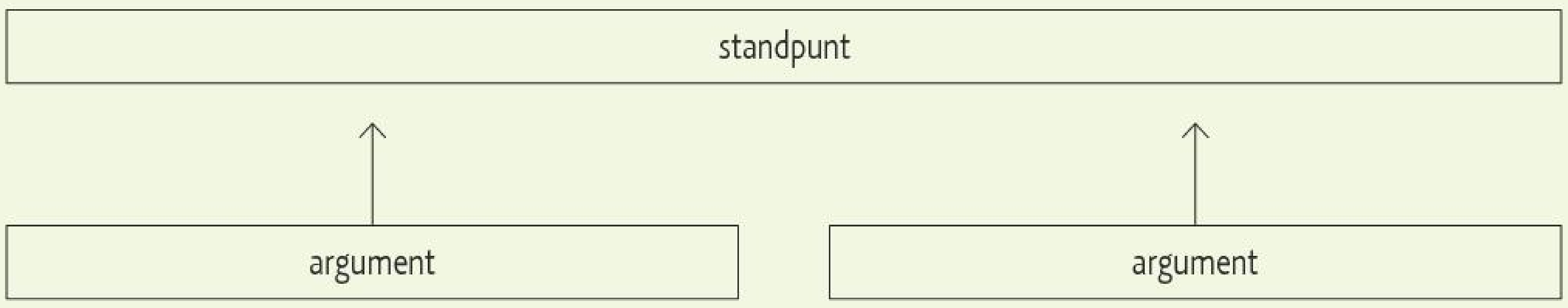
enkelvoudige argumentatie:
één argument ondersteunt het standpunt

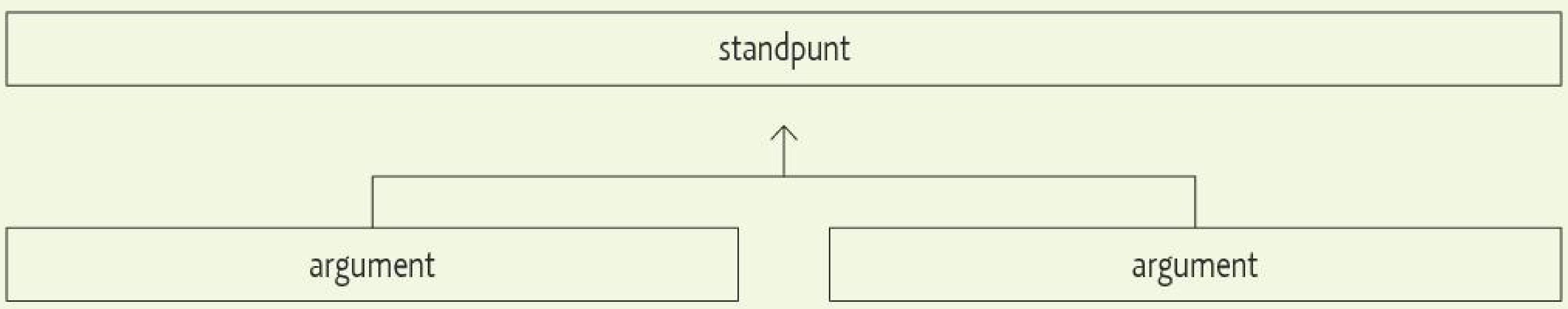
onderschikkende argumentatie:
een argument wordt ondersteund door een ander argument

nevenschikkende argumentatie met onafhankelijke argumenten:
twee of meer argumenten ondersteunen onafhankelijk van elkaar het standpunt

nevenschikkende argumentatie met afhankelijke argumenten:
twee ondersteunende argumenten vormen in combinatie met elkaar het standpunt

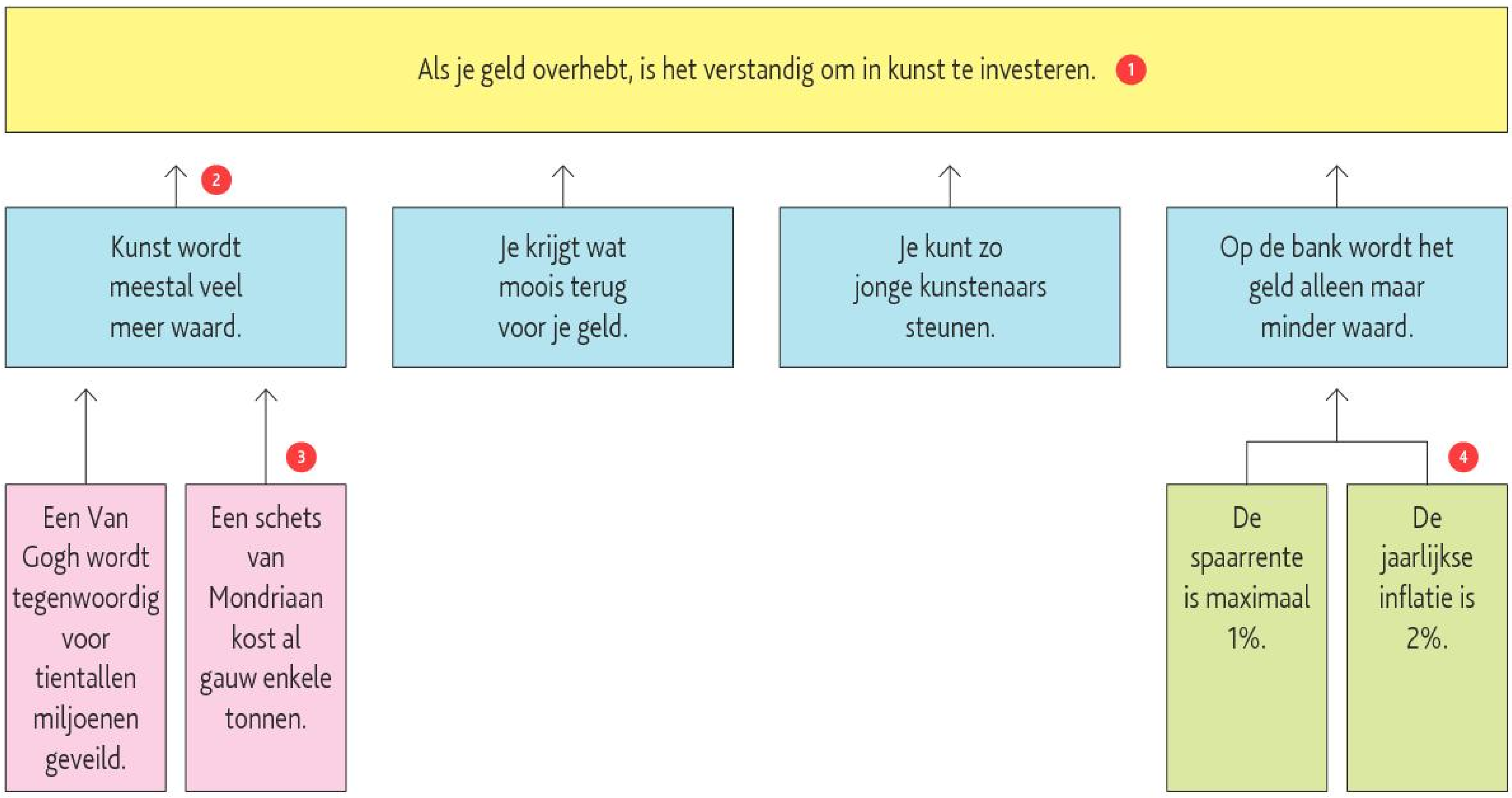
Bij nevenschikkende argumentatie ondersteunen meerdere argumenten het standpunt. In deze structuur zijn de argumenten **onafhankelijk** of **afhankelijk**.

- Argumenten zijn onafhankelijk als ze ieder op zich, zelfstandig het standpunt ondersteunen.
- Argumenten zijn afhankelijk als ze alleen in combinatie met elkaar werken. Ze zijn dan samen nodig om het standpunt te ondersteunen; los van elkaar ondersteunen ze het standpunt niet.

→

Voorbeeld

Onderschikkende en nevenschikkende argumentatie komen ook in combinatie voor:

Onder- en nevenschikkende argumentatie

1. Het standpunt wordt rechtstreeks ondersteund door vier argumenten.

2. Als je van boven naar beneden leest, kun je voor elke pijl het signaalwoord voor een argument *want* invullen: *Als je geld overhebt, is het verstandig om in kunst te investeren,* ***want*** *kunst wordt meestal veel meer waard.* Deze vier argumenten zijn nevengeschikt (ze staan naast elkaar) en onafhankelijk: ze ondersteunen los van elkaar het standpunt.

3. Het waarderende argument *Kunst wordt meestal veel meer waard* wordt ondersteund door twee onafhankelijke nevengeschikte argumenten.

4. Het argument *Op de bank wordt het geld alleen maar minder waard* wordt ondersteund door twee afhankelijke nevengeschikte argumenten: alleen in combinatie ondersteunen die het argument erboven. Omdat tegelijkertijd de spaarrente maximaal 1% is en de jaarlijkse inflatie 2%, wordt het geld op de bank alleen maar minder waard. Het horizontale streepje tussen deze argumenten betekent *en*.

Opdracht 1

Noteer de argumentaties *a* tot en met *f* in een blokjesschema. Noem het standpunt S en de argumenten A1, A2 etc.
Kies ook de argumentatiestructuur:

A enkelvoudige argumentatie
B nevenschikkende argumentatie met afhankelijke argumenten
C nevenschikkende argumentatie met onafhankelijke argumenten
D onderschikkende argumentatie
E onder- en nevenschikkende argumentatie

a Ik denk dat het bij dit bedrijf niet zo goed gaat. Bijna de hele directie is vervangen en veel werknemers zoeken een andere baan.
b In Nederland worden varkens schandalig slecht behandeld. We moeten gewoon helemaal geen varkensvlees meer eten.
c In de praktijk is China helemaal niet zo communistisch als het zegt te zijn. Voor Chinezen is winst maken een van de belangrijkste dingen in het leven. Daarbij komt dat de verschillen tussen arm en rijk in China erg groot zijn.
d Veel werknemers zitten tijdens werktijd op Facebook en Twitter en dat leidt behoorlijk af. Geen wonder dus dat steeds meer werkgevers de sociale media op het werk verbieden.

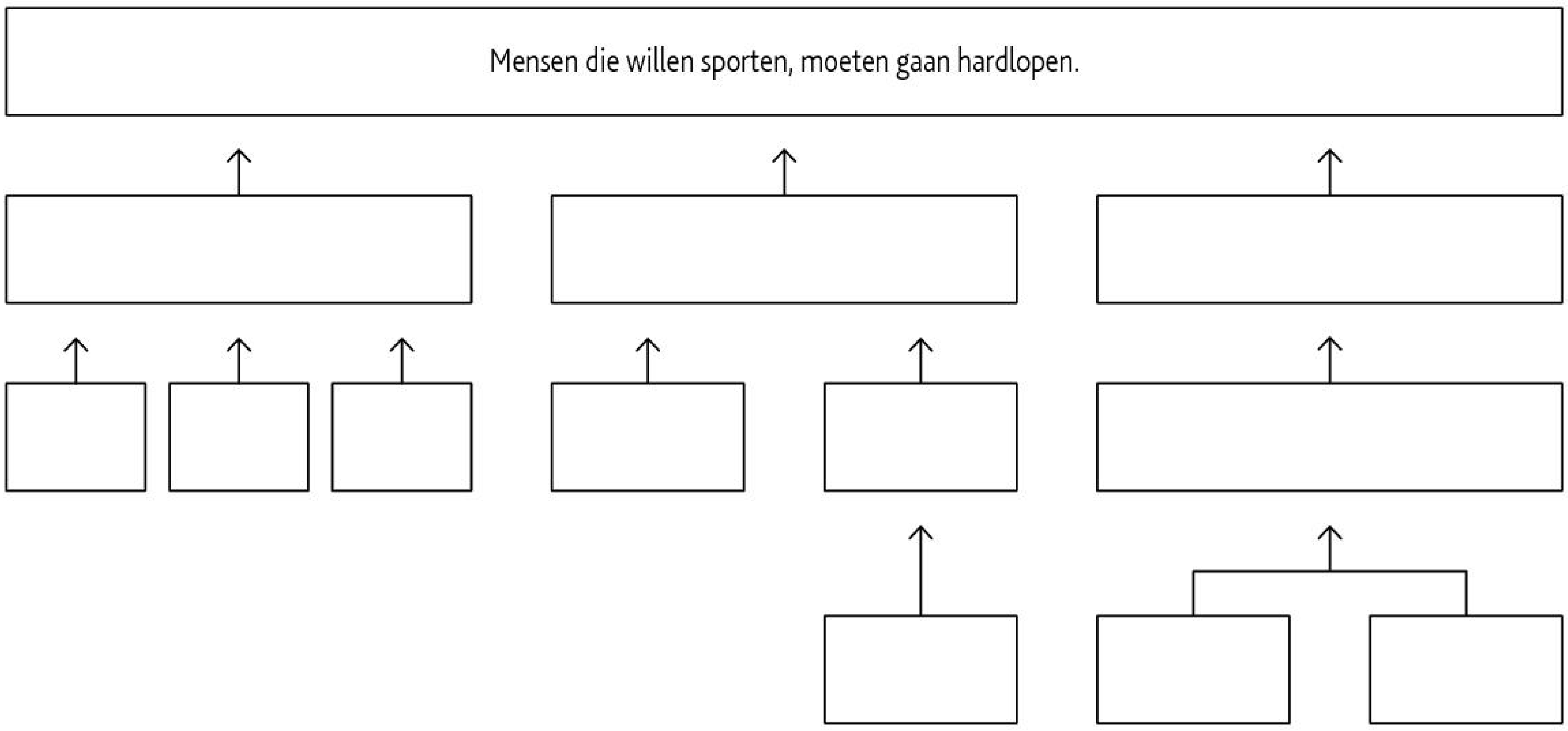

e Ontgroend worden is een bijzonder vernederende ervaring. Je wordt voor van alles en nog wat uitgemaakt en je moet de meest onsmakelijke dingen doen. Daarom kun je maar beter geen lid worden van een studentenvereniging die aan ontgroenen doet.

f E-readers en e-books bestaan al langer dan tien jaar, maar toch worden er nog steeds veel boeken verkocht en gelezen. Het lijkt erop dat het papieren boek ondanks de komst van de e-readers niet echt wordt bedreigd.

Opdracht
2

Lees tekst 1, een betoog met als standpunt: Mensen die willen sporten, moeten gaan hardlopen. Noteer de argumenten a tot en met l op de juiste plaats in de hokjes.

Tekst 1

Hardlopen

(1) Geregeld hoor ik mensen om mij heen zeggen dat ze 'eigenlijk zouden moeten gaan sporten'. Bij veel mensen blijft het bij het doen van deze uitspraak. Als je ernaar vraagt, krijg je te horen dat ze er geen tijd voor hebben, dat het te duur is enzovoort. Uitvluchten, dat zijn het, want iedereen die wil gaan sporten, kan gaan hardlopen. Ik wil het nog sterker formuleren: iedereen moet gaan hardlopen.

(2) Mensen die geregeld hardlopen, weten dat je na het hardlopen de dingen helderder ziet dan voordat je begon. Dat is niet zo gek: uit onderzoek blijkt inderdaad dat hardlopen goed is voor je hersenen (a). Je conditie wordt er veel beter van (b) en zowel je spieren als je gewrichten worden veel sterker (c). Hardlopen is dus heel gezond (d).

(3) Je ziet natuurlijk wel mensen in de meest hippe outfits voorbij hobbelen, maar dat is helemaal niet nodig. Je hoeft alleen maar geschikte schoenen te kopen (e) en je kunt beginnen. Een korte broek en een oud T-shirt liggen vast nog wel in de kast. Omdat je geen lid van een club hoeft te zijn (f), hoef je ook geen contributie te betalen (g). Kortom: hardlopen hoeft niet veel geld te kosten (h).

(4) Niet alleen is hardlopen gezond en goedkoop, er gaat ook geen tijd verloren aan reistijd (i). Je hoeft namelijk nergens heen om te gaan sporten (j): niet naar een trainingsveld, niet naar een sporthal of naar een zwembad. Je kunt gewoon voor je eigen voordeur beginnen met hardlopen (k) en het zo plannen dat je ook bij je eigen voordeur weer ophoudt (l). Tel uit je winst!

Opdracht
3

Lees de teksten 2 tot en met 7.

1 Noteer de argumentaties in een blokjesschema. Noem het standpunt S en de argumenten A1, A2 enz.

2 Kies de argumentatiestructuur:

A enkelvoudige argumentatie
B nevenschikkende argumentatie met afhankelijke argumenten
C nevenschikkende argumentatie met onafhankelijke argumenten
D onderschikkende argumentatie
E onder- en nevenschikkende argumentatie

Tekst 2

Het nieuwe roken

Als zitten het nieuwe roken is, dan is de aandachtsindustrie van de Facebooks, YouTubes en Netflixen de nieuwe tabaksindustrie. Hun businessmodel en inspanningen richten zich namelijk op het verslaafd maken aan hun producten, alle negatieve gevolgen verbloemend. Zij kennen immers de zwakke plek van ons brein beter dan wijzelf.

Naar: Frank Goethals, de Volkskrant, 21 december 2017

Tekst 3

Tacitus vond censuur zinloos

De schrijver Tacitus (circa 56-117) moest weinig hebben van keizerlijke boekverbrandingen. Gelukkig waren boekverbrandingen zinloos, want er bleven volgens hem altijd kopieën bewaard en liefhebbers zouden altijd nieuwe kopieën maken. Misschien zelfs meer nadat een boek was verbrand, want zo'n actie wekte nieuwsgierigheid naar de inhoud.

Naar: Historisch Nieuwsblad, 2018-1

Tekst 4

Waarschuwing voor Defensieministers

De NAVO-reactiemacht, waaraan ook enkele honderden Nederlandse militairen meedoen, is te traag en te klein om de Baltische Staten te beschermen tegen een aanval vanuit Rusland. Nederland en de andere NAVO-bondgenoten moeten hun presentie in de Balten ten minste verdrievoudigen om er zeker van te zijn dat Estland, Letland en Litouwen niet binnen 60 uur kunnen worden ingenomen door Moskou.

Naar: Natalie Righton, de Volkskrant, 10 november 2017

Tekst 5

Digitaal vuurwerk wordt het helemaal

Op het jaarlijkse rondreizende theaterfestival De Parade dansen mensen met plezier met een koptelefoon op. Stille Disco wordt dit genoemd. Ook als je zelf niet kunt dansen, kun je genieten door vanaf de zijlijn te kijken naar mensen die vreemde bewegingen maken op muziek die jij niet hoort. Dit geniale concept is ook goed toepasbaar op vuurwerk. Volgens mij heeft het louter voordelen als er een goede app ontwikkeld wordt waarmee je vuurwerk via je mobieltje kunt afsteken. Met een goede VR-bril of met *augmented reality* zal het namelijk echter voelen dan echt. Denk aan de Pokémon-rage waarbij mensen in grote groepen opgewonden over straat renden. Natuurlijk, het zal even wennen zijn, maar digitaal vuurwerk wordt het helemaal.

Bovendien kun je zo zelfs je half demente grootouders, je hond of kat laten meegenieten. Ook de geperforeerde ozonlaag zal juichen. Fijne jaarwisseling.

Naar: Maxim Hartman, NRC Handelsblad, 30 december 2017

Tekst 6

Hoe Amerika verdeeld raakte

Op 30 januari 1968, tijdens het Vietnamese nieuwjaar, *Tet*, voerde de Vietcong, het leger van de zuidelijke communisten, een aanval uit op Zuid-Vietnamese steden. Tot dan toe had de oorlog in Vietnam zich vooral afgespeeld op het platteland en in de jungle. Nu dook de Vietcong onder meer op in Saigon, waar soldaten de tuin van de Amerikaanse ambassade bereikten. Militair gezien leverde het Tet-offensief niets op, publicitair was het een schot in de roos, want het Amerikaanse publiek was onthutst. De televisiebeelden maakten namelijk duidelijk dat het er in Vietnam helemaal niet zo goed voorstond als de politieke en militaire leiding vertelde.

Naar: Frans Verhagen, Historisch Nieuwsblad, 2018-1

Tekst 7

Het verlaten van de Europese Unie is economische zelfmoord

De Catalaanse afscheiding van Spanje is mislukt en rampzalig. De Catalaanse republiek werd door geen enkel land erkend. Dat viel, vanwege de precedentwerking, te voorzien. Een regio die op eigen houtje – en in strijd met de grondwet – een referendum over afscheiding organiseert, zal door niemand als onafhankelijke staat geaccepteerd worden. Maar er was nog een cruciale ontwikkeling die de positie van de separatisten danig ondermijnde en die nauwelijks aandacht gekregen heeft. Toen een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring een reële optie werd, verplaatsten per dag zo'n honderd bedrijven hun hoofdkantoor naar andere delen van Spanje. De grootste, internationaal opererende bedrijven vertrokken als eerste; ongeveer 1800 vaak middelgrote ondernemingen hebben inmiddels hun voorbeeld gevolgd. De economische schade voor Catalonië is enorm.

Naar: Eric Storm, de Volkskrant, 9 november 2017

Opdracht 4

Bedenk argumenten bij de gegeven standpunten.

1 enkelvoudige argumentatie

De eerste klas in de trein moet afgeschaft worden.

2 onderschikkende argumentatie

De overheid moet veel meer geld uittrekken voor de bejaardenzorg.

3 nevenschikkende argumentatie met onafhankelijke argumenten

Basisschooldocenten moeten evenveel verdienen als leraren in het voortgezet onderwijs.

4 nevenschikkende argumentatie met afhankelijke argumenten

Ik ben van plan bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen op een groene partij te stemmen.

5 onder- en nevenschikkende argumentatie

Er zouden meer vrouwen in de Tweede Kamer moeten zitten.

Opdracht 5

Lees tekst 8 en beantwoord de vragen.

1. Formuleer het standpunt van de auteur in alinea 2.
2. Onderstreep in de tekst de argumenten die de auteur voor zijn standpunt geeft.
3. Zet de argumentatie uit alinea 2 in een blokjesschema.
4. Van welke argumentatiestructuur is hier sprake?
5. Noteer bij elk argument in het blokjesschema of het een feitelijk (f) of een waarderend (w) argument is.
6. Zet de argumentatie uit alinea 4 in een blokjesschema.
7. Van welke argumentatiestructuur is hier sprake?
8. Noteer bij elk argument in het blokjesschema of het een feitelijk (f) of een waarderend (w) argument is.
9. 'Het was mijn dagelijkse portie beweging (...)' (al. 5) Formuleer het standpunt waarbij deze zin een argument is.

Tekst 8

Speed pedelec te koop

(1) Het is met pijn in mijn hart, maar vanaf volgende week staat mijn snelle e-bike te koop. Hij is amper een jaar oud en heeft 7000 woon-werkkilometers gereden. Ik verkoop deze speed pedelec, omdat ik niet dood wil.

(2) Sinds deze maand moet ik het fietspad af en de rijbaan op: tussen de auto's en de vrachtwagens. Een idiote maatregel. De auto's mogen 50 kilometer per uur rijden en gaan in de praktijk nog harder. Ik trap met pijn en moeite 40 kilometer.

(3) Automobilisten toeteren en halen mij in, ook waar dit niet kan. Voor mijn neus trappen ze op de rem (geintje, joh) of krijg ik de bekende middelvinger. Bij het stoplicht vragen ze of ik dood wil. Bij het optrekken drukken ze mij aan de kant. En ik snap ze, want ik kan simpelweg niet met het verkeer meekomen. Dit zijn slechts enkele ervaringen; het risico is echt te groot. En dan is het nu nog zomer en lang licht.

(4) Ik ben geweldig teleurgesteld over de kortzichtigheid en de onkunde van Den Haag. Met de wetswijziging heeft de Tweede Kamer de speed pedelec letterlijk van het veilige pad gedrukt en zodoende vogelvrij verklaard.

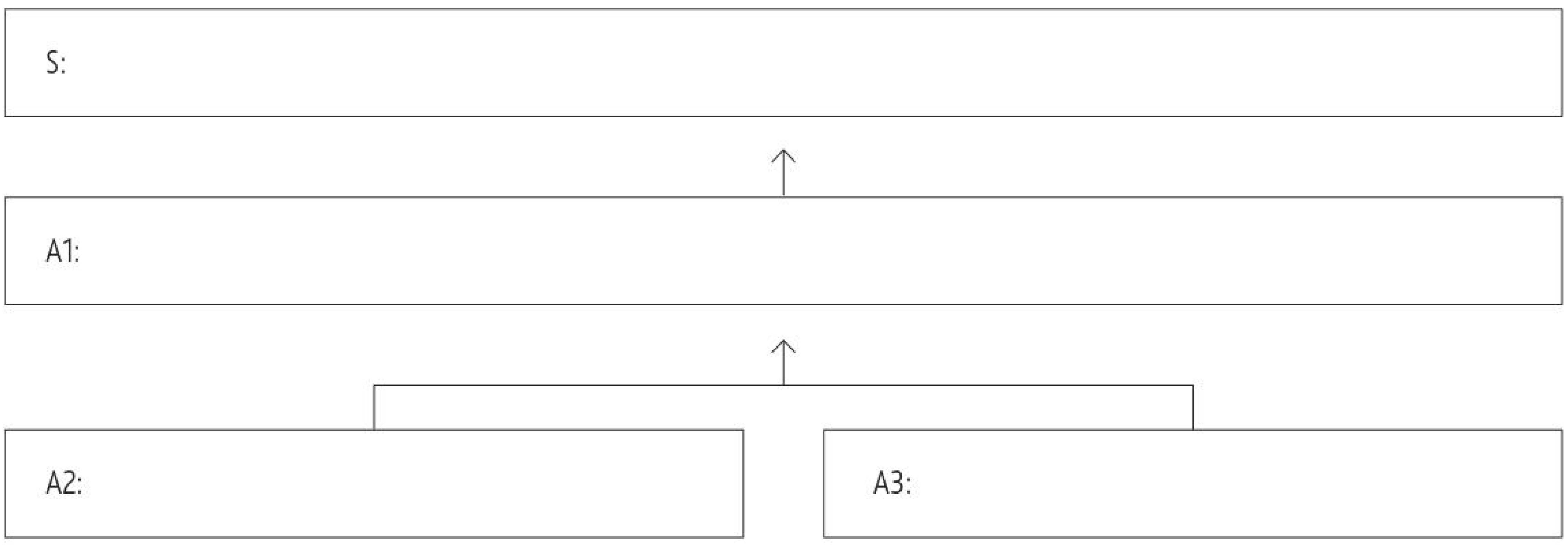
(5) Ik wil niet dood en dus is de mijne nu te koop en dat is vreselijk jammer. Ik reed met deze e-bike van Eindhoven naar mijn werk in Tilburg. Het was mijn dagelijkse portie beweging: duurzaam, zonder uitstoot en filevrij. Ik heb van de week maar weer een auto gekocht: een diesel. Ik ga niet wachten op die ene fatale botsing.

Naar: Paul Strack van Schijndel, de Volkskrant, 1 juli 2017

Opdracht 6

Lees tekst 9 en beantwoord de vragen.

1. Onderstreep in alinea 2 het standpunt van Domien Beersma.
2. Noteer het standpunt en de argumentatie volgens het blokjesschema.

3. Zet de argumentatie uit alinea 3 in een blokjesschema.
4. Van welke argumentatiestructuur is hier sprake?

5 Onderstreep in alinea 4 het standpunt van Raymond van Ee. Omcirkel het signaal voor een standpunt.

6 De schrijfster denkt dat de zomertijd niet afgeschaft gaat worden. Onderstreep in alinea 5 de argumenten die zij voor die mening geeft.

Tekst 9

Stop met het gedraai aan de klok

(1) Niets mis met een uurtje extra uitslapen, maar maandag zal toch bij menige koffieautomaat de vraag klinken waar het klokverzetcircus goed voor is. Ook in de politiek is het een terugkerende discussie. Turkije vindt het wel mooi geweest: dit weekend schakelt het land niet meer over naar de wintertijd. Als het aan sommige politici ligt, volgt Europa. De PVV pleit in het Europees Parlement al jaren voor afschaffing van de wintertijd. Vrijzinnige Politiek, de nieuwe partij van afgesplitst 50PLUS-Kamerlid Norbert Klein, heeft het zelfs in het verkiezingsprogramma opgenomen. In de ideale wereld van deze partijen is het eeuwig zomertijd. Hebben ze een punt?

(2) Het gehannes met de klok is slecht voor het slaapritme en de gezondheid, is een veelgehoord argument om de wintertijd – als de klok achteruitgaat – af te schaffen. Maar als we iets om die reden afschaffen, laat het dan de zomertijd zijn, zegt hoogleraar chronobiologie Domien Beersma van de Rijksuniversiteit Groningen. Uit studies blijkt dat vrijwel iedereen eenvoudig omschakelt naar de wintertijd, als we een uurtje extra slaap krijgen. 'Maar als in het voorjaar de klok vooruitgaat, kunnen mensen er wel last van hebben, vooral avondmensen', vertelt Beersma. Hun biologische klok geeft hun 's avonds sowieso al vrij laat een seintje dat het bedtijd is. Onder invloed van licht wordt dat versterkt.

(3) Anders dan de wintertijd lijkt de zomertijd zelfs slachtoffers te maken. Zo is er in de lente tot zes dagen na het verzetten van de klok meer risico op auto-ongelukken, stelde een Amerikaanse econoom eerder dit jaar. In de herfst vond hij dat effect niet. Uit een Zweedse studie bleek in 2008 dat meer hartinfarcten plaatsvonden in de week na de wisseling naar de zomertijd. Rondom de wintertijd werden juist mínder hartinfarcten geregistreerd. Hoewel vervolgstudies in andere landen niet allemaal een even sterk verband aantoonden, wijzen de meeste wel op mogelijke gezondheidsrisico's. Daarbij geldt wel dat wie bezwijkt onder het verzetten van de klok, waarschijnlijk al in slechte conditie is.

(4) Neurowetenschapper Raymond van Ee (Radboud Universiteit), die onderzoekt hoe de biologische klok in de war raakt, kiest minder stellig voor winter- dan wel zomertijd. Hij kan zich voorstellen dat sommige ochtendmensen juist van slag raken van de wintertijd. 'Als zij in ploegendienst werken bijvoorbeeld en ze hebben avonddienst vlak nadat de klok is verzet. Dat is voor hen waarschijnlijk juist zwaarder dan voor avondmensen.' Al met al stelt ook hij dat het gedraai aan de klok voor sommigen vervelend kan uitpakken.

(5) Het lijkt dus een goed idee om de zomertijd af te schaffen. Duidelijke voordelen heeft de zomertijd niet, mogelijke nadelen wel - zoals extra slaperigheid en een verhoogd risico op hartinfarcten en verkeersongelukken. Die problemen spelen vooral in de eerste week van de zomertijd. Politici die pleiten voor afschaffing van de wintertijd, krijgen dus niet helemaal gelijk: het is beter dit weekend nog één keer de klok achteruit te zetten en er vervolgens voor altijd af te blijven. Daar moet dan wel heel Europa in meegaan om kopzorgen over vervoersdienstregelingen en handel te voorkomen. Dat zal niet zomaar gebeuren. Volgens het onderzoek voor de Europese Commissie zouden slechts vijf van de achttien ondervraagde landen afschaffing overwegen, als ze de keuze hadden. Op verzoeken aan bedrijven om te praten kwam amper respons. Daarin ligt misschien wel de belangrijkste reden dat er niets zal veranderen. Er zijn simpelweg niet genoeg mensen die het iets kan schelen.

Naar: Anouk Broersma, de Volkskrant, 29 oktober 2016

Ik kan/weet:

- ☐ onderscheid maken tussen standpunt en argument. 3F
- ☐ onderscheid maken tussen een enkelvoudige en meervoudige argumentatie.
- ☐ onderscheid maken tussen afhankelijke en onafhankelijke argumenten.
- ☐ een argumentatie weergeven in een blokjesschema.
- ☐ verschillende soorten argumentaties opzetten.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

3 Argumentatieschema's

Je leert:
- over argumentatieschema's.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis — § 7 Standpunt en argumenten
- Cursus 6 Argumenteren — § 1 Argumenten, tegenargumenten en weerleggingen
  § 2 Argumentatiestructuren

Theorie

Verschillende argumentatieschema's

Het geheel van argumenten en standpunt wordt een redenering of argumentatie genoemd. Het verband tussen argument(en) en standpunt noemen we een **argumentatieschema**.

Er zijn verschillende argumentatieschema's. De argumentatie kan gebaseerd zijn op:
- oorzaak en gevolg
- kenmerk of eigenschap
- voor- en nadelen
- voorbeelden
- vergelijking
- autoriteit

Argumentatie op basis van oorzaak en gevolg
Bij dit type argumentatie wordt ervan uitgegaan dat een feit of een gebeurtenis zal leiden tot een ander feit of andere gebeurtenis.
– *Mikael zal wel wat contactgestoorde trekjes hebben* (gevolg en standpunt). *Hij is immers alleen door zijn moeder op een zo goed als verlaten eiland opgevoed* (oorzaak en argument).

Argumentatie op basis van kenmerk of eigenschap
Aan dit type argumentatie ligt de volgende gedachte ten grondslag: als alle onderdelen van een groep hetzelfde kenmerk hebben, dan heeft één onderdeel van die groep dat kenmerk ook. Deze gedachte wordt meestal niet expliciet vermeld.
– *Dictatoriale leiders zijn het niet gewend om kritisch bejegend te worden* (argument). *Geen wonder dat Kim Jong-un veel moeite heeft met kritiek die hij in het buitenland krijgt* (standpunt).

Argumentatie op basis van voor- en nadelen
Bij dit type argumentatie wordt een afweging gemaakt: de voordelen worden vergeleken met de nadelen en op basis van de uitkomst wordt er een oordeel uitgesproken.
– *Als iemand een tussenjaar neemt, is hij misschien wel meer gemotiveerd voor zijn vervolgstudie. Ook is een jaartje uitrusten natuurlijk niet zo gek* (voordelen: argumenten vóór). *Daar staat tegenover dat zo iemand wel helemaal uit zijn studieritme raakt en daar misschien ook nooit meer echt goed in raakt, met alle gevolgen van dien* (nadelen: argumenten tegen). *Een tussenjaar nemen is niet altijd verstandig* (standpunt).

Het kan zijn dat iemand alleen voordelen óf alleen nadelen als argumenten noemt. Er is dan sprake van 'argumentatie op basis van voordelen' dan wel van 'argumentatie op basis van nadelen'.
– *Mensen zouden eens wat meer met de fiets naar hun werk moeten gaan* (standpunt), *want dat is goed voor het milieu, het is goed voor hun conditie en het maakt het fileprobleem kleiner* (voordelen: argumenten).
– *In sommige Afrikaanse landen is de corruptie enorm. Het meeste geld dat het ministerie voor Ontwikkelingszaken doneert, verdwijnt daar in de zakken van enkele rijke machthebbers. De lokale bevolking merkt weinig tot niets van de ontwikkelingshulp* (nadelen: argumenten). *We kunnen dat geld beter op een andere manier besteden* (standpunt).

→

Argumentatie op basis van voorbeelden
Een standpunt kan ondersteund worden door voorbeelden. Die voorbeelden zijn dan de argumenten.
– *Zijn arbeidsethos is volgens mij niet zo hoog* (standpunt). *Zo heeft hij zich gisteren ziek gemeld en met het bedrijfsuitje ging hij ook al niet mee* (argumenten).

Argumentatie op basis van vergelijking
Van dit type argumentatie is sprake als er een vergelijking wordt gemaakt tussen twee gevallen en er een overeenkomst wordt geconstateerd: omdat het in het ene geval zo is, zal het bij het andere ook wel zo zijn.
– *Ik vrees dat de leerkrachten in het basisonderwijs niet de zo gewenste loonsverhoging zullen krijgen* (standpunt), *want de docenten in het voortgezet onderwijs kregen laatst ook nul op het rekest* (argument).

Argumentatie op basis van autoriteit
Wanneer een standpunt wordt ondersteund door een uitspraak van een deskundige of een gezaghebbende bron, bijvoorbeeld een wetenschappelijk onderzoek, heet dat argumentatie op basis van autoriteit.
– *Het is de hoogste tijd dat de lonen van alle Nederlanders omhoog gaan* (standpunt). *De president van De Nederlandsche Bank heeft dat laatst in een interview ook gezegd* (argument).

Opdracht 1

1 Onderstreep in de zinnen *a* tot en met *f* het standpunt en zet een stippellijn onder het argument.
2 Van welk argumentatieschema is er sprake? Van een argumentatie op basis van
- ○ A autoriteit
- ○ B oorzaak en gevolg
- ○ C vergelijking
- ○ D voor- en nadelen

a De Japanners zullen wel doodsbenauwd zijn sinds de Noord-Koreanen enkele raketten over Japan hebben laten vliegen.
b Louis van Gaal en Marco van Basten zijn grote voorstanders van het invoeren van zuivere speeltijd bij het voetbal. Laten we er niet langer mee wachten: invoeren die handel.
c Aangezien scooterberijders een helm moeten dragen, lijkt het me niet meer dan logisch dat mensen die op een e-bike rijden, dat ook moeten.
d Volgens mij wordt het steeds moeilijker om in Amsterdam een betaalbare woning te kopen. Veel investeerders zetten hun geld niet meer op de bank, maar steken hun geld in woningen, die ze voor hoge prijzen verhuren.
e De productie van rundvlees moet stopgezet worden: de productie van een kilo rundvlees kost meer dan vijftienduizend liter steeds schaarser wordend zoet water.
f Uit onderzoek van de Universiteit van Utrecht is gebleken dat studenten die bij hoorcolleges aantekeningen maken met behulp van een laptop, weinig van die colleges opsteken. Het is dus verstandig om ouderwets met pen en papier te blijven werken. (twee schema's)

Opdracht 2

1 Onderstreep in de zinnen het standpunt en zet een stippellijn onder het argument.
2 Van welk argumentatieschema is er sprake? Van een argumentatie op basis van
- ○ A autoriteit
- ○ B kenmerk of eigenschap
- ○ C vergelijking
- ○ D voorbeeld(en)

a Het nieuwe album van De Jeugd Van Tegenwoordig zal in het *Algemeen Dagblad* wel goed besproken worden, want de recensent van het *AD* is een groot fan van Nederlandstalige hiphop.
b De vertegenwoordigers van de Verenigde Naties hebben bij diverse stembureaus grootschalige fraude geconstateerd, dus de verkiezingsuitslag zegt niet zo veel over wat de bevolking echt wil.

c De Amerikanen kozen voor Trump en de Engelsen voor de Brexit: 2016 was een opmerkelijk jaar.
d Nederland moet de president van Bordurië met alle egards ontvangen. Ons koningspaar is vorig jaar door de Borduriërs ook zeer gastvrij onthaald.
e Jean Paul Gaultier is een beroemd modeontwerper. Hij zal dus wel aandacht aan zijn eigen voorkomen besteden.
f Vorige week is in een park in Amsterdam een klein kind door een pitbull aangevallen. Het moet verboden worden om dit soort vechthonden te fokken.

Opdracht 3

Lees tekst 1.

1 Noteer standpunt en argument(en).

2 Van welk argumentatieschema wordt hier gebruikgemaakt? Van een argumentatie op basis van

- ○ A kenmerk of eigenschap
- ○ B oorzaak en gevolg
- ○ C vergelijking
- ○ D voorbeelden

Tekst 1

Met twee maten

(1) Volgens mij is er gewoon sprake van mishandeling als iemand met een stok op zijn hoofd geslagen wordt en daar mogelijk hersenletsel aan overhoudt, ook als het studenten betreft. Ik begrijp niet zo goed waarom dit in een studentengemeenschap vergoelijkt kan worden als een uit de hand gelopen grap. Het valt onder het strafrecht met als consequentie op zijn minst een letselschadevergoeding. Als zoiets op straat gebeurt, word je aangehouden door de politie, worden getuigen ondervraagd en mag je uitleggen waar je in vredesnaam mee bezig bent. Hier wordt duidelijk met twee maten gemeten. Laat die arrogante ballen maar voelen wat verantwoordelijk zijn voor je daden betekent.

Naar: Peter Smit, de Volkskrant, 30 september 2016

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Noteer standpunt en argument(en).

2 Van welk argumentatieschema wordt hier gebruikgemaakt? Van een argumentatie op basis van

- ○ A kenmerken
- ○ B vergelijking
- ○ C voorbeelden
- ○ D voor- en nadelen

Tekst 2

Legaal ivoor

(1) De foto van de voorbereidingen van een ivoorverbranding in Kenia (*Uitgelicht*, 4 mei) geeft een goed beeld van het olifantenprobleem in Afrika. Wat ik mij echter afvraag, is: waarom wordt het ivoor verbrand? Je kunt dit ivoor ook gebruiken om een legale, door de overheid gecontroleerde, ivoormarkt te creëren.
(2) Het mes snijdt dan aan twee kanten. Aan de ene kant wordt het stropen veel minder aantrekkelijk, omdat de prijzen door de legale markt gedrukt zullen worden. Aan de andere kant krijgt de overheid de beschikking over financiële middelen waarmee de opsporing van stropers verbeterd kan worden. Daarnaast kan in de betrokken landen een ivoorverwerkende industrie worden opgezet waarvan de eigen inwoners kunnen profiteren.
(3) Ik realiseer me dat de overheden dan wel in de verleiding kunnen komen om persoonlijk een graantje mee te pikken. Het moet echter mogelijk zijn om daar internationaal op

toe te zien. Uiteindelijk zal het probleem niet geheel worden opgelost, maar er zal wel een evenwicht ontstaan waarbij veel minder olifanten gedood worden dan nu het geval is.
(4) Het lijkt me interessant om van de minister van Ontwikkelingssamenwerking te horen waarom Nederland dit idee niet zou willen promoten. Uit het oogpunt van samen een probleem te lijf gaan, lijkt het me namelijk best interessant.

Naar: C.J. Kapteijns, de Volkskrant, 6 mei 2016

Opdracht
5

Lees tekst 3. In de tekst is sprake van meerdere argumentatieschema's.

1 Van welke twee argumentatieschema's wordt gebruikgemaakt in alinea 1? Argumentatie op basis van
- A autoriteit
- B eigenschappen
- C oorzaak en gevolg
- D vergelijking
- E voorbeelden
- F voor- en nadelen

2 Van welk argumentatieschema wordt gebruikgemaakt in alinea 2? Argumentatie op basis van
- A autoriteit
- B kenmerken
- C voorbeelden
- D voor- en nadelen

3 Van welke twee argumentatieschema's wordt gebruikgemaakt in alinea 3? Argumentatie op basis van
- A autoriteit
- B eigenschappen
- C oorzaak en gevolg
- D vergelijking
- E voorbeelden
- F voor- en nadelen

4 Van welk argumentatieschema wordt gebruikgemaakt in alinea 4? Argumentatie op basis van
- A autoriteit
- B eigenschappen
- C vergelijking
- D voorbeelden

Tekst 3
Aparte scholen voor jongens en meisjes doorbreken rolpatroon

(1) Het huidige schoolsysteem is te veel gericht op meisjesdidactiek. De meeste meisjes bloeien op bij samenwerken, in de pas lopen en reflecteren over gevoelens. Bij de meeste jongens boor je hiermee hun rebelse kanten aan of demotiveer je ze.
(2) Reflecteren over gevoelens is niets voor jongens. Ze krijgen er vooral rebellieneigingen van. De waarde van reflectie schatten ze echt minder hoog in dan meisjes. Anders dan meisjes voelen ze zich na een portie probleempraat echt niet meer begrepen. Want wat is het praktische nut ervan? Ze vinden het meestal zonde van hun tijd en vaak nog raar ook. Jongens willen praten over gebeurtenissen. Geef ze maar een flinke portie oorlogsgeschiedenis of anders rekenen. Voor jongens is kennisbeheersing op school belangrijker dan gevoelsbeheersing.
(3) Deelname aan gescheiden onderwijs blijkt niet uit te maken voor succes in het vervolgonderwijs, maar is wel van grote invloed op de keuze van een vervolgstudie. Dat bleek uit een Engels langetermijnonderzoek waarin dertienduizend individuen werden gevolgd vanaf hun geboorte in 1958. Degenen die les hadden gehad op aparte jongens- en meisjesscholen, kozen vaker voor een niet-traditioneel beroep dan zij die op gemengde scholen hadden gezeten. Jongens op jongensscholen kozen vaker voor talen en meisjes op meisjesscholen kozen vaker voor wiskunde. Met het andere geslacht niet prominent in de buurt als vergelijkingsmateriaal waardoor sommige vakken in de jongenshoek terechtkwamen en andere in de meisjeshoek, verdrong talent gender als reden om voor een bepaald vak te kiezen.
(4) Leren de seksen elkaar dan niet beter kennen door gemengd middelbaar onderwijs? Daar heb ik bij mijn zonen en hun vriendinnen niets van gemerkt.

Naar: Angela Crott, de Volkskrant, 24 augustus 2015

Ik kan/weet:
- ☐ verschillende soorten argumentatieschema's herkennen. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

Cursus 7

Formuleren

Het is beter gras te zijn, men kan het maaien, wieden en wild groeit het weer, en altijd anders.

Hugo Claus

Inhoud

Correct formuleren

Aantrekkelijk formuleren

Als schrijver of spreker bedenk je eerst de inhoud van je tekst: wát ga ik vertellen? Daarna vraag je je af: hóé ga ik het zeggen, hoe ga ik mijn gedachten formuleren?
Zeker wanneer je schrijft, moet je zinnen correct formuleren. Als spreker kun je een zin die niet lekker loopt, nog wel herformuleren, maar wanneer een tekst eenmaal geschreven of gedrukt is, kun je er als schrijver niets meer aan veranderen. Fouten in de zinsbouw moet je dus bij de controle van je tekst opsporen en verbeteren. Daarbij kun je gebruikmaken van websites over allerlei taaladviezen, bijvoorbeeld taaladvies.net en onzetaal.nl.
Om je publiek geboeid te houden, moet je bovendien aantrekkelijk formuleren. Daarvoor is zowel de woordkeuze als de zinsbouw een aandachtspunt.

0 De standaardfoutenlijst

Je leert:

- over veelvoorkomende formuleringsfouten.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

De standaardfoutenlijst

Hieronder zie je een lijst met vijftien veelvoorkomende formuleringsfouten:

1 dubbelop:
  - 1.1 *onjuiste herhaling*
  - 1.2 *tautologie*
  - 1.3 *pleonasme*
  - 1.4 *contaminatie*
  - 1.5 *dubbele ontkenning*

2 fouten met verwijswoorden:
  - 2.1 *onjuist verwijswoord*
  - 2.2 *onduidelijk verwijzen*

3 *incongruentie*

4 *dat/als-constructie*

5 *foutieve samentrekking*

6 *foutieve beknopte bijzin*

7 zinnen onjuist begrenzen:
  - 7.1 *losstaand zinsgedeelte*
  - 7.2 *zinnen ten onrechte samenvoegen*

8 *onjuiste inversie*

9 *geen symmetrie*

Opdracht **1**

Werk in tweetallen. Maak als klas een hoofdstuk over de vijftien formuleringsfouten. Doe dat zo:

1 Verdeel de vijftien cursief gedrukte fouten uit de standaardfoutenlijst onder de tweetallen. Elk tweetal onderzoekt één formuleringsfout.

2 Zoek via Google uitleg over de fout die jullie toegewezen kregen, bijvoorbeeld in de *e-ans (Algemene Nederlandse Spraakkunst)* of op Taaladvies.net. Elk tweetal noteert:
– een definitie van de fout;
– twee voorbeeldzinnen bij de fout van minimaal tien woorden.
Kun je op internet geen voorbeeldzinnen vinden, kijk dan eens in de bibliotheek in het *Volkskrant Stijlboek* of de *Schrijfwijzer* van J. Renkema. Je kunt ook zelf zinnen bedenken. NB Je mag ze niet uit dit boek halen.

3 Elk tweetal legt met behulp van de twee voorbeeldzinnen zijn formuleringsfout uit aan de klas.

Ik kan/weet:

☐ welke formuleringsfouten vaak gemaakt worden.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

1 Dubbelop

Je leert:

- over vijf vormen van 'dubbelop'.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Dubbelop

Van 'dubbelop' is sprake als iets op de een of andere manier twee keer wordt gezegd. Er zijn vijf verschillende 'dubbelop'-fouten:

1.1 Onjuiste herhaling

Als een vast voorzetsel ten onrechte twee keer wordt gebruikt, is dat een onjuiste herhaling.

Onjuist	Juist
Voor een toename van het aantal orgaandonoren zijn de afgelopen jaren al heel wat campagnes voor gehouden.	*Voor een toename van het aantal orgaandonoren zijn de afgelopen jaren al heel wat campagnes gehouden.*

1.2 Tautologie

Als hetzelfde twee keer wordt gezegd, meestal met verschillende woorden van dezelfde woordsoort (synoniemen), heet dat tautologie.

Onjuist	Juist
De president kreeg van de pers veel kritiek op zijn uitspraken, maar steeds kon hij echter rekenen op waardering van de bevolking.	*De president kreeg van de pers veel kritiek op zijn uitspraken, maar steeds kon hij rekenen op waardering van de bevolking.* Of: *De president kreeg van de pers veel kritiek op zijn uitspraken; hij kon echter steeds rekenen op waardering van de bevolking.*

Overigens zijn er ook correcte tautologieën. Tautologie wordt namelijk ook als stijlfiguur gebruikt: *enkel en alleen, altijd en eeuwig.* ***→ zie Formuleren p. 58 (6 vwo)***

1.3 Pleonasme

Bij een pleonasme wordt een deel van de betekenis van een woord of een woordgroep nog eens door een ander woord uitgedrukt. Dat andere woord is meestal van een andere woordsoort.

Onjuist	Juist
De meeste slachtoffers van het consumptievuurwerk rond oud en nieuw zijn minderjarige kinderen.	*De meeste slachtoffers van het consumptievuurwerk rond oud en nieuw zijn kinderen.*
Het aandeel Nationale-Nederlanden is naar beneden gekelderd door allerlei problemen binnen het bedrijf.	*Het aandeel Nationale-Nederlanden is gekelderd door allerlei problemen binnen het bedrijf.*

Het pleonasme komt ook voor als stijlfiguur en is in dat geval dus correct: *een donkere nacht, de hete zomerzon.* ***→ zie Formuleren p. 58 (6 vwo)***

→

1.4 Contaminatie
Als twee woorden of uitdrukkingen worden verward en ten onrechte worden vermengd, heet dat een contaminatie.

Onjuist	Juist
als moeder zijnde *door de war halen* *het kost duur* *mijn tas is kwijt* *nachecken* *verexcuseren* *zich irriteren aan* *zoiets dergelijks*	*als moeder; moeder zijnde* *door elkaar halen; in de war raken* *het is duur; het kost veel* *mijn tas is weg; ik ben mijn tas kwijt* *nakijken; checken* *excuseren; zich verontschuldigen* *zich ergeren aan; irriteren* *iets dergelijks; zoiets*
De afgelopen twee jaar zijn hier ruim zestig auto's in lichterlaaie opgegaan.	*De afgelopen twee jaar hebben hier ruim zestig auto's in lichterlaaie gestaan.* Of: *De afgelopen twee jaar zijn hier ruim zestig auto's in vlammen* opgegaan.
Landhuis Oud-Amelisweerd behoort tot een van de best bewaarde achttiende-eeuwse edelmanswoningen in Nederland.	*Landhuis Oud-Amelisweerd behoort tot de best bewaarde achttiende-eeuwse edelmanswoningen in Nederland.* Of: *Landhuis Oud-Amelisweerd is een van de best bewaarde achttiende-eeuwse edelmanswoningen in Nederland.*

1.5 Dubbele ontkenning
In zinnen met een werkwoord dat al een ontkennend karakter heeft (*voorkómen, misbruiken, verbieden, weerhouden, nalaten*) wordt soms ten onrechte een tweede ontkenning toegevoegd.

Onjuist	Juist
Hoe kun je bij zoveel stembiljetten voorkomen dat er bij het tellen geen fouten worden gemaakt?	*Hoe kun je bij zoveel stembiljetten voorkomen dat er bij het tellen fouten worden gemaakt?* Of: *Hoe kun je bij zoveel stembiljetten ervoor zorgen dat er bij het tellen geen fouten worden gemaakt?*

Opdracht
1

Zoek de gevallen van dubbelop, benoem ze en verbeter de zinnen. Elke fout komt twee keer voor.

1 De familie Delfgaauw was dolgelukkig, want op het winnen van de straatprijs in de postcodeloterij had ze absoluut niet op gerekend.
2 De titel van het nieuwe tv-programma dat morgen voor het eerst wordt uitgezonden, heet *Vertrouwen in de toekomst*.
3 Voor de supporters zullen Feyenoord en Ajax altijd elkaars grootste aartsrivalen blijven.
4 Ik vind dat je mensen gerust kunt verplichten om donor te worden, want als je zelf ernstig ziek wordt, wil je immers ook graag een donororgaan ontvangen.
5 In 2014 is al afgeschaft dat je bij verlies van je ID-kaart geen boete hoeft te betalen.

6 Om te voorkomen dat reizigers stranden als gevolg van problemen op het spoor, raadt de NS de mensen af om met deze strenge vorst niet met de trein te reizen.
7 Tijdens de financiële crisis was het voor bedrijven en particulieren nauwelijks mogelijk om een lening af te kunnen sluiten.
8 Natuurlijk helpt Europa mee bij acties van de VN, maar als het erop aankomt, moeten de Verenigde Staten vaak de hete kolen uit het vuur halen.
9 Het is dit jaar opnieuw Den Bosch dat wederom hockeykampioen wordt bij de vrouwen.
10 Aan het besluit van de Amerikanen om uit het klimaatakkoord van Parijs te stappen zijn diverse andere beslissingen aan voorafgegaan.

Opdracht 2

Zoek de gevallen van dubbelop, benoem ze en verbeter de zinnen. Let op: niet alle zinnen bevatten een fout.

1 Donderdag is er nog wat bewolking, maar daarna staat het weekend voor de boeg en schijnt de zon volop.
2 Kom nu naar Specsavers, want tijdens de actieweken ontvangt u bij aankoop van een bril de tweede bril totaal gratis.
3 Vanwege het risico op blessures verbieden sommige werkgevers hun personeel om in het weekend aan sport te doen, maar zo'n verbod is wettelijk niet toegestaan.
4 In Duitsland beseffen ze zich terdege dat importbeperkingen in de VS slecht zijn voor de Duitse economie.
5 Tegen de milieuvervuiling door steenkoolcentrales zal Greenpeace ook in de toekomst tegen protesteren, want volgende generaties hebben recht op een schone aarde.
6 Toen Coby de gevolgen van de orkaan zag, startte ze een actie om speelgoed en kleding bij elkaar te verzamelen voor de slachtoffers.
7 Volgens de hypotheekverstrekkers rekenen kopers die de vraagprijs overbieden, er ten onrechte op dat zij op hun huis over een jaar of tien wel behoorlijk zullen verdienen.
8 De acteur bleef hardnekkig ontkennen dat hij zich in het verleden niet schuldig had gemaakt aan intimidatie van jonge mannelijke collega's.
9 Nederland is afhankelijk van internationale handel en daarom is het voor ons land dus erg belangrijk om goede relaties te onderhouden met andere landen.
10 Lotte van Beek kan nog geen grote rol van betekenis spelen, want ze komt net terug van een ernstige blessure.

Ik kan/weet:

- ☐ onjuiste herhalingen, tautologieën, pleonasmen, contaminaties en dubbele ontkenningen herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

2 Fouten met verwijswoorden

Je leert:

- over verwijswoorden.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Onjuist verwijzen (2.1)

Verwijswoorden wijzen meestal terug naar een eerdergenoemd woord en soms vooruit naar een woord dat verderop in de zin staat. Het woord of de woordgroep waarnaar een verwijswoord terugwijst, heet het *antecedent*.
Van alle formuleringsfouten komt onjuist verwijzen veruit het meest voor. Hoe voorkom je die fout? Om te bepalen welk verwijswoord je moet gebruiken, moet je eerst het antecedent zoeken. Kies daarna met behulp van het schema een correct verwijswoord.
Als het antecedent niet één woord is, maar een woordgroep (bijvoorbeeld een zinsdeel), zoek dan de kern van die woordgroep.
Voorbeeld:
– *De **onderzoekscommissie** voor fiscale constructies presenteerde in juni <u>haar</u> rapport over belastingontwijking door multinationals.*
De kern van de woordgroep *De onderzoekscommissie voor fiscale constructies* is het woord *onderzoekscommissie*. Omdat dat woord vrouwelijk is, spreek je verderop van *haar* rapport.

antecedent	persoonlijk voornaamwoord	bezittelijk voornaamwoord	aanwijzend voornaamwoord	betrekkelijk voornaamwoord
mannelijk *de*-woord	*hij, hem*	*zijn*	*deze, die*	*die*
vrouwelijk *de*-woord	*zij, ze, haar* bij niet-personen: *ze*	*haar*	*deze, die*	*die*
***het*-woord (onzijdig)**	*het*	*zijn, z'n*	*dit, dat*	*dat*
meervoudige zelfstandige naamwoorden	onderwerp: *zij, ze* lijdend voorwerp: *hen, ze* na voorzetsel: *hen, ze* meewerkend vw. zonder voorzetsel: *hun, ze*	*hun*	*deze, die*	*die*

Hij, zij (ze) of het; hem of haar; zijn of haar?
Er zijn *mannelijke (m)*, *vrouwelijke (v)* en *onzijdige (o)* woorden. Veel vrouwelijke woorden mogen ook mannelijk gebruikt worden: *m(v)*. Het geslacht van een woord vind je in het woordenboek.

- Onzijdige woorden zijn *het*-woorden. Verwijs naar onzijdige woorden met *het* en *zijn*. Namen van landen, provincies, steden en clubs en ook verkleinwoorden zijn *het*-woorden:
  – ***Naarden** (o) is blij met <u>zijn</u> vestingwerken, die tot de mooiste van Nederland behoren.*

- Mannelijke woorden zijn *de*-woorden. Verwijs naar mannelijke woorden met *hij*, *hem* en *zijn*:
  – *Mijn klassieke **radio** (m) deed het niet meer, maar gelukkig kon hij gerepareerd worden.*
- Ook vrouwelijke woorden zijn *de*-woorden. Verwijs naar vrouwelijke woorden met *zij*, *ze* en *haar*:
  – *De **wijkvereniging** (v) vroeg haar leden toestemming voor een contributieverhoging.*
  Aan sommige woorden kun je zien dat ze vrouwelijk zijn:
  - vrouwelijke personen en dieren:
    de stewardess, de wolvin; ook: **het** *meisje,* **het** *zusje,* **het** *wijfje*
  - de-woorden op de volgende uitgangen:
    -heid (minderheid)
    -nis (geschiedenis)
    -ing (beweging)
    -schap (vriendschap)
    -te (gewoonte)
    -de (waarde)
    -ie (politie)
    -ij (tovenarij)
    -iek (politiek)
    -theek (bibliotheek)
    -teit (universiteit)
    -uur (natuur)
    *-st (**kom**st, **opbreng**st, **vang**st [persoonsvorm + st])*

Deze of die; dit of dat?
- Verwijs naar *de*-woorden met *die* en *deze* en naar *het*-woorden met *dat* en *dit*:
  – *Christo, **de** Bulgaarse **kunstenaar** die gebouwen inpakte, woonde na 1964 in de VS.*
  – *Waarschijnlijk was de Pont Neuf in Parijs **het** bekendste **object** dat hij onder handen nam.*

Hen of hun?
- Gebruik *hen* wanneer het verwijswoord lijdend voorwerp (lv) is:
  – *Nadat **de ministers** beëdigd zijn, kan het publiek hen (lv) op het bordes bewonderen.*
- Gebruik *hen* na een voorzetsel (vz):
  – ***De schaatsers** vlogen naar Pyeongchang en veel fans reisden met (vz) hen mee.*
- Gebruik *hun* als het meewerkend voorwerp (mv) is en er geen voorzetsel voor staat:
  – ***De Oranje leeuwinnen** werden kampioen en de koning gaf hun (mv) een onderscheiding.*
- Gebruik *hun* nooit als onderwerp:
  – *Waarom moeten wij de tekst schrijven, terwijl zij (niet: hun!) hem mogen typen?*
- Verwijs naar een enkelvoudig begrip dat een verzameling personen omvat (*de bevolking*, *de gemeenteraad*, *de politie*) niet met het meervoudige *ze*, *hen* en *hun*, maar met een enkelvoudig verwijswoord:
  – *Bij de verkiezingen kan **de bevolking** van Zimbabwe haar (niet: hun!) stem laten horen.*

Dat of wat?
- Gebruik het verwijswoord *dat* als je verwijst naar een *het*-woord:
  – *De regeringspartijen wilden **het voorstel** dat de oppositie deed, niet overnemen.*
- Gebruik het verwijswoord *wat* alleen als je verwijst naar
  - een overtreffende trap (*het leukste, het duurste, het grappigste*):
    – *'Dat ik topman werd van AkzoNobel, is **het beste** wat me ooit is overkomen', zei Hans.*
  - een onbepaald voornaamwoord (*alles, iets, niets, het enige*):
    – *Deze president kan waarschijnlijk **niets** wat hij beloofd heeft, realiseren.*
  - een hele zin of een deel van een zin:
    – ***Veel mensen investeren in bitcoins**, wat de banken ernstige zorgen baart.*
    – *In de zomervakantie **heeft** de directeur per fiets **de Mont Ventoux beklommen**, wat een knappe prestatie is.*
    In deze gevallen kun je natuurlijk ook met *dat* verwijzen:
    – ***Veel mensen investeren in bitcoins** en dat baart de banken ernstige zorgen.*
    – *In de zomervakantie **heeft** de directeur per fiets **de Mont Ventoux beklommen** en dat is een knappe prestatie.*

Wie of waar…?
- Gebruik bij personen *voorzetsel + wie*:
  – *De producent aan wie het toneelstuk was opgedragen, voelde zich zeer vereerd.*
- Gebruik bij zaken (dingen) *waar + voorzetsel*:
  – *Het voorval waaraan de spreker de jubilaris herinnerde, was de laatste helaas vergeten.*

Opdracht
1

Vul het juiste persoonlijk voornaamwoord in: *hij, zij, ze, het, hem* of *haar.*

1. Wilt u dit aanmeldingsformulier aan ons retourneren, wanneer u … heeft ingevuld?
2. Nadat u deze kaas heeft aangesneden, kunt u … nog maximaal een week bewaren.
3. Het voorstel bevalt de aandeelhouders wel, want … denken dat … zeker haalbaar is.
4. Ofschoon … gedaald is in de *Quote 500*, behoort de familie nog tot de rijkste van het land.
5. Toen de roeier zag dat zijn skiff beschadigd was, liet hij … meteen repareren.
6. Zodra het feestcomité de organisatie rond heeft, legt … financiële verantwoording af.
7. Volgens sommige wetenschappers is de mammoet uitgestorven doordat … als gevolg van klimaatverandering geen voedsel meer kon vinden.

Opdracht
2

Vul het juiste bezittelijk voornaamwoord in: *zijn, haar* of *hun.*

1. De politie van Rotterdam heeft bij de recente rellen … taak uitstekend uitgevoerd.
2. Wanneer zal de organisatie voor internationale adoptie … jaarverslag publiceren?
3. Zwolle heeft al … inwoners in een schrijven de verbouwing van het station meegedeeld.
4. Deze investeringsmaatschappij heeft aangekondigd al … onroerend goed snel te verkopen.
5. Zijn de sporters tijdens … verblijf in het buitenland verzekerd tegen ongevallen?
6. Gaat dit concern werkelijk al … vestigingen in Afrika en Zuid-Amerika sluiten?
7. De vereniging voor chronisch zieken werft … leden in ziekenhuizen en klinieken.

Opdracht
3

Kies het juiste woord.

1. Hoewel de politie … (*hen/hun*) diverse keren sommeerde het terrein te verlaten, gaven de activisten hun verzet niet op, waarop de agenten … (*hen/hun*) arresteerden.
2. 'Als u straks met de overige juryleden overlegt, kunt u dan aan … (*hen/hun*) voorstellen de kandidaat toe te laten tot de tweede ronde?' vroeg de presentator aan de voorzitter, die antwoordde: 'Die suggestie zal ik … (*hen/hun*) zeker doen.'
3. Omdat wij de subsidie voor culturele activiteiten correct besteed hebben en … (*hen/hun/ze/zij*) niet, moeten … (*hen/hun/ze/zij*) de toelage gedeeltelijk terugbetalen.
4. De bendeleden hielden vol dat de inbraak niet door een van … (*hen/hun*) gepleegd was.

Opdracht
4

Vul het juiste voornaamwoord in: persoonlijk (*hij, zij, ze, het, hem, haar, hen, hun*) of bezittelijk (*zijn, haar* of *hun*).

1. Dit bedrijf heeft … werknemers bij een pensioenfonds ondergebracht, maar de directie moet zelf … oudedagsvoorziening regelen.
2. Omdat de onderneming … activiteiten naar België wil verleggen, heeft … enkele Vlaamse firma's overgenomen.
3. Heeft Oranje-Rood … topspelers moeten verkopen, omdat … in financiële problemen zat?
4. De coach gaf … spelers 's middags vrij, want 's ochtends had hij … zwaar laten trainen.
5. Juist in de herfstweken kun je de Nederlandse natuur in … volle glorie bewonderen.
6. Dit filiaal van de levensmiddelenketen gaat dicht, omdat … maar weinig klanten trekt.
7. Vindt de schilderkunst … beoefenaars werkelijk onder alle lagen van de bevolking?
8. Het bestuur heeft bekendgemaakt dat … terugtreedt, nu de leden … goedkeuring voor de verbouwingsplannen weigeren.

Opdracht
5

Vul in: *deze, die, wie, dit, dat* of *wat*.

1. De parlementariërs luisterden geïnteresseerd naar alles … de vluchtelingen hun vertelden.
2. Veel flatbewoners protesteren tegen de huurverhoging, omdat … strijdig is met de afspraken.
3. Dit moderne koffiezetapparaat zet veel lekkerder koffie dan … oude … we op kantoor hebben.
4. Wij zijn u zeer erkentelijk voor het vertrouwen … u in onze onderneming stelt.
5. Het pand aan de overkant zal men restaureren, maar … hier wordt eerdaags afgebroken.
6. Het ministerie … de kwestie onderzoekt, hoopt de resultaten binnenkort bekend te maken.
7. Het beste … pizzeria 'Da Portare' de klanten te bieden heeft, is de Pizza Marinara.

Opdracht
6

Vul in: *waar, waar+voorzetsel* of *voorzetsel + wie: waaraan* of *aan wie, waarmee* of *met wie, waarop* of *op wie* enzovoort.

1 Bij zijn afscheid kreeg de voorzitter als geschenk de hamer … hij jarenlang de vergaderingen had geleid.
2 Na middernacht verscheen de populaire zanger … de fans urenlang gewacht hadden, toch nog in Paradiso.
3 De literaire wandeling door Zwolle leidt langs het huis … de beroemde negentiende-eeuwse schrijver Potgieter geboren is.
4 Heeft de verdachte de berovingen … hij wordt beschuldigd, eigenlijk ooit toegegeven?
5 De Slotkerk met de beroemde deur … Maarten Luther zijn 95 stellingen zou hebben vastgespijkerd, bevindt zich in de Duitse plaats Wittenberg.
6 Dateert de wet … de demonstranten tegen de milieuvervuiling zich beroepen, al van 1969?
7 De sherpa … de alpinisten de K2 beklommen, werd tijdens de barre tocht plotseling ziek.

Opdracht
7

Verbeter de foute verwijzingen.

1 Deze coalitie doet de komende jaren zijn grootste investering in onderwijs, zodat ieder kind weer extra kansen krijgt.
2 Op deze beelden is Angela Merkel nog een jonge vrouw, waarvan je niet meteen verwacht dat ze zo veel politieke invloed zou krijgen.
3 Het tweede explosief vond de New Yorkse politie een paar straten verderop en ze maakte die uit voorzorg meteen onschadelijk.
4 Volgende week moeten de Argentijnen aantreden tegen Brazilië en het is voor hun te hopen dat Messi dan weer fit is.
5 Het epicentrum van de beving lag zo'n 200 kilometer onder Mexico-Stad, met haar miljoenen inwoners.
6 Een tatoeage zetten doet pijn. Natuurlijk maakt het verschil waar je het laat zetten, maar pijnloos is het nergens.
7 De hele oudejaarsavond draait tegenwoordig om dat verschrikkelijke vuurwerk wat om 12 uur de lucht in moet.

Theorie

Onduidelijk verwijzen (2.2)

Soms wijst een verwijswoord terug naar iets wat helemaal niet in de tekst staat. Het heeft dan geen antecedent, waardoor de zin incorrect is:

Onjuist	**Juist**
Er is een groot tekort aan donororganen, terwijl iedereen het kan doen.	*Er is een groot tekort aan donororganen, terwijl iedereen donor kan worden.*
In deze leegstaande woning brak gisteren brand uit. De brandweer arriveerde binnen enkele minuten en ze hadden het vuur snel onder controle. Het woord *ze (meervoud)* kan niet verwijzen naar *brandweer*, want dat is enkelvoud. Het verwijst bijvoorbeeld naar *de brandweerlieden,* maar dat woord staat niet in de zin.	*In deze leegstaande woning brak gisteren brand uit. De brandweer arriveerde binnen enkele minuten en die had het vuur snel onder controle.*

→

In andere gevallen ontstaat er onduidelijkheid doordat er meer dan één antecedent mogelijk is:

Onjuist	Juist
Gisteren stuurde ***de voorzitter*** *van* ***de ondernemingsraad****, die protesteert tegen de nieuwe overurenregeling, alle werknemers een toelichtende brief.* Verwijst *die* naar *de ondernemingsraad* of naar *de voorzitter?*	*De voorzitter van de ondernemingsraad protesteert tegen de nieuwe overurenregeling. Daarom stuurde hij gisteren alle werknemers een toelichtende brief.* Of: *De ondernemingsraad protesteert tegen de nieuwe overurenregeling. Daarom stuurde de voorzitter gisteren alle werknemers een toelichtende brief.*
Marina *zei tegen* ***Antoinette*** *dat Marie-Jeanne haar voor haar verjaardag een mooi cadeau wilde geven.* Verwijst *haar* naar *Marina* of naar *Antoinette?*	*Marina zei tegen Antoinette: 'Marie-Jeanne wil je voor je verjaardag een mooi cadeau geven.'* Of: *Marina zei tegen Antoinette: 'Marie-Jeanne wil mij voor m'n verjaardag een mooi cadeau geven.'*

Bij het gebruik van verwijswoorden is het dus belangrijk
- dat je het juiste verwijswoord kiest;
- dat het absoluut duidelijk is waarnaar het verwijswoord verwijst.

Opdracht
8

Verbeter de onduidelijke of foute verwijzingen.

1 Naar eigen zeggen was Luana een getalenteerde zangeres, maar volgens de jury van *Idols* had ze er totaal geen aanleg voor.
2 Deze verkrotte bejaardenwoningen worden volgend jaar allemaal afgebroken. Omdat ze oud en lelijk zijn geworden, hebben de bewoners daarmee ingestemd.
3 Heeft de directie van deze onderneming zijn bonussen met 30 procent verhoogd als beloning voor de goede omzetcijfers?
4 Vindt de ex-presentator van *VPRO Boeken* de roman *Anna Karenina* van Tolstoj werkelijk het mooiste boek wat hij ooit gelezen heeft?
5 De wethouder besloot met de winkeliersvereniging te overleggen over de aanleg van een grotere parkeerplaats, in de hoop daardoor een halt toe te roepen aan hun aanhoudende protesten.
6 Het bestuur deelde de clubleden mee dat ze niet bereid was af te zien van de contributieverhoging.
7 Dit zalfje helpt goed tegen oorpijn, maar dan moet je die wel met een muts tegen de kou beschermen.
8 De chef zei tegen de monteur dat hij met de auto naar het werk moest komen, zodat hij zijn kerstpakket mee kon nemen.
9 Waarom heeft het verbond van psychologen al haar leden eigenlijk opgeroepen voor een extra vergadering?
10 Als je last hebt van een stalker, kun je te allen tijde aangifte doen bij de politie, want het is strafbaar.

Ik kan/weet:

- ☐ fouten met verwijswoorden herkennen en verbeteren.
- ☐ het verband tussen zinnen en zinsdelen goed aangeven door de juiste verwijs- en verbindingswoorden te gebruiken. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

3 Incongruentie

Je leert:

- over incongruentie.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Incongruentie

In zinnen komt de persoonsvorm in *persoon* en *getal* overeen met het onderwerp. Dat heet congruentie. Je zegt bijvoorbeeld: *ik ben, jij bent, hij is, wij/jullie/zij zijn*.

Bij een enkelvoudig onderwerp hoort een enkelvoudige persoonsvorm en bij een meervoudig onderwerp een meervoudige. Als bij een enkelvoudig onderwerp een meervoudige persoonsvorm staat of bij een meervoudig onderwerp een enkelvoudige persoonsvorm, is er sprake van **incongruentie**. In de volgende situaties kan gemakkelijk incongruentie ontstaan:

- een meervoudig onderwerp wordt voor enkelvoudig aangezien:

Onjuist	Juist
*Deze president vindt dat de **media** heel vaak leugens over hem verspreidt.*	*Deze president vindt dat de **media** heel vaak leugens over hem verspreiden.*
*Die partij wil dat **softdrugs** onder toezicht van de overheid geproduceerd wordt.*	*Die partij wil dat **softdrugs** onder toezicht van de overheid geproduceerd worden.*
*In de popwereld was Doe Maar een van de eerste bands **die** muziek op cd uitbracht.*	*In de popwereld was Doe Maar een van de eerste bands **die** muziek op cd uitbrachten.*

- een onderwerp met een enkelvoudige kern wordt gevolgd door een meervoudige bijvoeglijke nabepaling:

Onjuist	Juist
*Bijna 60 **procent** (kern) **van de burgers** (bepaling) zijn ontevreden over de politici.*	*Bijna 60 **procent** (kern) **van de burgers** (bepaling) is ontevreden over de politici.*
*Ongeveer **één** op de tien kinderen in de basisschoolgroepen 6, 7 en 8 worden het slachtoffer van cyberpesten.*	*Ongeveer **één** op de tien kinderen in de basisschoolgroepen 6, 7 en 8 wordt het slachtoffer van cyberpesten.*

- een meewerkend voorwerp wordt ten onrechte voor het onderwerp aangezien:

Onjuist	Juist
De belangstellenden voor de functie van voorzitter worden gevraagd hun interesse schriftelijk kenbaar te maken in een e-mail aan de secretaris van de stichting.	*[$_{mv}$ (Aan) De belangstellenden voor de functie van voorzitter] wordt gevraagd [$_{onderwerp}$ hun interesse schriftelijk kenbaar te maken in een e-mail aan de secretaris van de stichting].*

Opdracht 1

Zoek de incongruenties in de volgende zinnen en verbeter ze. Let op: misschien zijn niet alle zinnen fout.

1 Niet alleen het gebrek aan innovatie, maar ook de onoverzichtelijke bureaucratie hinderden de lokale handel.
2 De antibiotica in het vlees van de dieren belandt bij consumptie in het lichaam van de mens.
3 Noch de werkgeversorganisatie noch de vakbond van de schoonmakers was echt tevreden over het gesloten cao-akkoord.
4 Drugsafval wordt opgeslagen in plastic vaten en driekwart van die vaten worden gedumpt in waterwingebieden, wat schadelijk kan zijn voor de volksgezondheid.
5 Bij de ziekte van Alzheimer is muziek een van de dingen die nog lang in het geheugen bewaard blijft, als de patiënt andere zaken al vergeet.
6 In Nederland kwam na 1795 geen vrouwenbeweging van de grond die politieke rechten eiste, zoals in Frankrijk, waar ze overigens niet succesvol was.
7 In Roermond is bij een garage een dode man gevonden. Mensen die iets bijzonders hebben gezien, worden gevraagd zich bij de politie te melden.
8 Met zijn voorstelling *Van kwaad tot erger* maakte Theo Maassen satire die je hersens doen kraken, zei de jury bij de uitreiking van de Poelifinario 2017.
9 In 1832 veroorzaakte de cholera grote paniek in het land, omdat de helft van de 40.000 mensen die de ziekte kregen, eraan overleden.
10 Een van de instanties die hier in Amsterdam in deze extreem koude winternacht onderdak aan dak- en thuislozen biedt, is het Leger des Heils.

Opdracht 2

Wat is het betekenisverschil tussen de zinnen 1, 2 en 3?

1 Een van de architecten, die goed met tekenprogramma's <u>kon</u> omgaan, heeft dit huis ontworpen.
2 Een van de architecten die goed met tekenprogramma's <u>konden</u> omgaan, heeft dit huis ontworpen.
3 Een van de architecten, die goed met tekenprogramma's <u>konden</u> omgaan, heeft dit huis ontworpen.

Opdracht 3

Het taalbesef van Nederlanders over taalverschijnselen als verwijswoorden en incongruentie verandert door de jaren heen. Wat vroeger fout gerekend werd, wordt tegenwoordig toegestaan, omdat taal nu eenmaal verandert.

1 Bekijk in tweetallen de zinnen *a* tot en met *j* en bepaal wat je correct vindt: enkelvoud, meervoud of allebei.
2 Welke zinnen vinden jullie ongrammaticaal? Licht je keuzes toe.

a Een van de eersten die het zinkende schip verliet/verlieten, was nota bene de kapitein.
b De Verenigde Staten heeft/hebben vorige week vrijdag een veto uitgesproken in de Veiligheidsraad.
c Er is/zijn vandaag een man en een vrouw aan de deur geweest.
d Slechts één van de aanwezigen stemde/stemden tegen het voorstel van het bestuur.
e Uit onze voorraad is/zijn een paar dozijn nylonkousen gestolen.
f Het aantal buitenlandse studenten op Nederlandse universiteiten neemt/nemen al jaren toe.
g Dit soort problemen is/zijn eenvoudig op te lossen.
h Een groot aantal spreeuwen was/waren in de boom neergestreken.
i Op de heuvel liep/liepen een kudde schapen te grazen.
j Er was/waren bij de festiviteiten een massa mensen op de been.

Ik kan/weet:

☐ congruentiefouten herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

4 Dat/als-constructie

Je leert:

- over dat/als-constructies.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Dat/als-constructie

Als je een bijzin van voorwaarde of tijd midden in een zin plaatst, ontstaat er een **dat/als-constructie**. Dat is fout. De dat/als-constructie herken je aan woordgroepen als *(om)dat als*, *(om)dat wanneer*, *(om)dat indien* en soms *zodat als/wanneer/indien* ergens midden in de zin.
Je verbetert de dat/als-constructie door de bijzin die met *als* begint, achteraan de zin te plaatsen. Soms kun je de dat/als-constructie vermijden door *volgens mij* te gebruiken in plaats van *ik denk*, *ik geloof* of *ik vind*.

Onjuist	Juist
*Voetbalkenners beweren **dat** (bijzin van voorwaarde **als** de KNVB het profvoetbal niet anders opzet), Nederland nooit meer internationaal zal meetellen.*	*Voetbalkenners beweren **dat** Nederland nooit meer internationaal zal meetellen, (bijzin van voorwaarde **als** de KNVB het profvoetbal niet anders opzet).*
*De Nederlandse regering denkt **dat** (bijzin van voorwaarde **wanneer** ze het toenemend individualisme maar bestrijdt), de verloedering in de samenleving wel wordt teruggedrongen.*	***Volgens de Nederlandse regering** wordt de verloedering in de samenleving wel teruggedrongen, (bijzin van voorwaarde **wanneer** ze het toenemend individualisme maar bestrijdt).*

Opdracht
1

Verbeter de onderstaande zinnen. Let op: misschien zijn niet alle zinnen fout.

1. De posterijen stellen dat als een kerstkaart onvoldoende gefrankeerd is, hij desondanks bij de geadresseerde wordt bezorgd.
2. Alle verzekeraars zijn van mening dat wanneer de kosten van de zorg in dit tempo blijven stijgen, de ziektekostenpolis binnen enkele jaren onbetaalbaar wordt.
3. Heel wat Nederlandse scholen stoppen met reizen naar Parijs, Londen en Berlijn, omdat sinds daar terreurdreiging is, ze bang zijn dat hun leerlingen gevaar lopen.
4. Het WK Darts winnen is niet eenvoudig, maar Michael van Gerwen kan dat, als hij tenminste in zijn normale vorm verkeert.
5. Volgens economen moet de regering de hoge staatsschuld zo snel mogelijk aanpakken, zodat als er over een paar jaar mindere tijden aanbreken, we een appeltje voor de dorst hebben.
6. De rechters zouden misdadigers strenger moeten straffen, omdat wanneer ze notoire wetsovertreders harder aanpakken, de criminaliteit zal verminderen.

Ik kan/weet:

- ☐ dat/als-constructies herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

5 Foutieve samentrekking

Je leert:
- over foutieve samentrekkingen.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Foutieve samentrekking

Als in een zin bepaalde woorden herhaald worden, mag je die woorden in sommige gevallen een van beide keren weglaten. Dat heet **samentrekking**.

Samentrekking komt voor:
- bij woorddelen: *binnen- en buitenlandse reisbestemmingen*;
- bij woorden: *lokale (…) en interlokale telefoongesprekken*;
- bij zinsdelen: *{H&M verkoopt (wg) kleding} en {Albert Heijn (…) levensmiddelen.}*.

Als je twee zinnen samenvoegt met *en* of *maar*, mag je delen die hetzelfde zijn in de tweede zin weglaten als aan vier voorwaarden is voldaan:
- De betekenis van de weggelaten woorden is hetzelfde.
- De vorm (bijvoorbeeld enkelvoud of meervoud) van de weggelaten woorden is hetzelfde.
- De grammaticale functie (onderwerp, lijdend voorwerp enzovoort) van de weggelaten woorden is hetzelfde;
- de plaats van de weggelaten woorden ten opzichte van de persoonsvorm is hetzelfde.

Voorbeeld:
1a *De handelsdelegatie reisde naar China.*
1b *De handelsdelegatie sloot lucratieve contracten af.*
1c *De handelsdelegatie reisde naar China en (…) sloot lucratieve contracten af.*
In zin 1a en zin 1b gaat het om dezelfde *handelsdelegatie* (betekenis), *de handelsdelegatie* is beide keren enkelvoud (vorm) en *de handelsdelegatie* is beide keren het onderwerp van de zin (functie). Daarom mag je in zin 1c *de handelsdelegatie* de tweede keer weglaten.

Wanneer aan een van de vier genoemde voorwaarden niet voldaan wordt, is de samentrekking foutief.

- Voorbeeld van **verschil in betekenis**:

Onjuist	**Juist**
2a *{De uitgeverij gaf dit kalenderjaar heel veel boeken uit} en {(…) daarom alle werknemers een flinke kerstgratificatie}.*	2b *De uitgeverij gaf dit kalenderjaar heel veel boeken uit en (…) gaf daarom alle werknemers een flinke kerstgratificatie.*

Voor *de uitgeverij* geldt dat betekenis, vorm en functie in het eerste en het tweede deel van de zin hetzelfde zijn. *De uitgeverij* mag je dus weglaten. De eerste keer is *gaf* een deel van *uitgeven* en betekent het ‘op de markt brengen / verkopen’ en de tweede keer betekent *gaf* ‘overhandigen’. Vanwege dat betekenisverschil mag je *gaf* niet weglaten.

- Voorbeeld van **verschil in vorm**:

Onjuist	**Juist**
3a *{Bij de staatsgreep werd de president in zijn huis opgesloten} en {(…) zijn vertrouwelingen in de gevangenis gegooid}.*	3b *Bij de staatsgreep werd de president in zijn huis opgesloten en (…) werden zijn vertrouwelingen in de gevangenis gegooid.*

In het eerste deel van zin 3a is de persoonsvorm *werd* enkelvoud, maar bij het onderwerp *zijn vertrouwelingen* in het tweede deel hoort een persoonsvorm in het meervoud: *werden*. De bijwoordelijke bepaling *bij de staatsgreep* mag wel worden weggelaten.

- Voorbeeld van **verschil in grammaticale functie**:

Onjuist	**Juist**
4a *{De door de hitte uitgezette brugdelen zaten muurvast,} maar {(…) heeft men met een drijvende kraan toch losgekregen}.*	4b *De door de hitte uitgezette brugdelen zaten muurvast, maar die heeft men met een drijvende kraan toch losgekregen.*

In het eerste deel van zin 4a is *de door de hitte uitgezette brugdelen* het onderwerp, in het tweede deel het lijdend voorwerp.

- Voorbeeld van **verschil in plaats ten opzichte van de persoonsvorm**:

Onjuist	**Juist**
5a *{Graag nodigen wij u uit voor de feestelijke opening van onze showroom} en {hopen (…) dat u aanwezig zult zijn}.*	5b *Wij nodigen u graag uit voor de feestelijke opening van onze showroom en (…) hopen dat u aanwezig zult zijn.* Of (zonder samentrekking): 5c *Graag nodigen wij u uit voor de feestelijke opening van onze showroom en wij hopen dat u aanwezig zult zijn.*

In het eerste deel van zin 5a staat *wij* achter de persoonsvorm, maar in het tweede deel hoort *wij* ervoor. Als in het eerste deel de volgorde van persoonsvorm en onderwerp wordt omgedraaid, is de samentrekking wel correct: zin 5b.

Tip: Vermijd het gebruik van samentrekkingen als je zinnen aan elkaar plakt met *en*, *of*, *maar* of *want*. Dat voorkomt fouten. Vaak kun je in het tweede deel van de zin met een persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord (zie zin 4b en 5c) naar het begrip uit de eerste zin verwijzen.

Opdracht 1

Bepaal per zin of de samentrekking correct is of niet. Leg ook uit waarom.

1. Deze miljardair geeft niets om geld en daarom grote bedragen aan ideële organisaties.
2. Haar militaire successen dankte de Republiek der Nederlanden niet alleen aan haar eigen kracht, maar werden mede mogelijk doordat andere landen zich afzijdig hielden.
3. Komende nacht is er vrijwel geen bewolking en uitzonderlijk hoge minimumtemperaturen.
4. Ruud de Wild, de bekende diskjockey, is het afgelopen jaar bijna elke dag op de radio geweest, maar gelukkig nog altijd niet voorspelbaar.
5. De aantrekkende economie zorgt voor toenemende industriële bedrijvigheid, maar levert nog niet in alle sectoren nieuwe werkgelegenheid op.
6. Op 15 december is de bibliotheek geheel opnieuw ingericht en opent dan haar deuren weer voor het Zwolse publiek.

7 Het kerstreces begint op 22 december en brengen de ministers in het buitenland door.
8 De jonge padvinders sloegen de raad van de ervaren kampeerders in de wind en hun kamp op onder de hoogste bomen.
9 Bij sommige buitenlandse politiekorpsen werken volgens de Nederlandse minister te veel bazen en te weinig gewoon politiepersoneel.
10 De geniale wetenschapper werd als winnaar van de Nobelprijs wereldberoemd en werd een eredoctoraat aangeboden aan de universiteit van Cambridge.

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Bekijk de zinnen 1 tot en met 8. Het gaat in deze zinnen om grensgevallen, waarover veel Nederlanders van mening zullen verschillen.
– Noteer welke woorden of woorddelen op de puntjes zijn weggelaten.
– Welke zinnen vinden jullie fout? Leg elkaar uit waarom je ze fout vindt. Noem zo mogelijk een van de drie mogelijkheden:
  • verschil in betekenis;
  • verschil in vorm;
  • verschil in grammaticale functie.

1 De dakloze oude man had een alpinopet op, (…) twee flessen jenever (…) en (…) een stuk in de kraag.
2 Kosovo is in 2008 een onafhankelijke republiek geworden en (…) dat tot op heden nog steeds.
3 De bekende freefighter hield op zijn boerderij drie pitbulls, maar (…) absoluut niet van katten.
4 Voor de Olympische Winterspelen wordt hier een nieuw ijsstadion gebouwd en (…) daaromheen diverse luxe hotels (…) voor het internationale publiek.
5 Een smartphone heeft veel meer mogelijkheden dan de mobiele telefoons uit de jaren negentig van de vorige eeuw (…).
6 Op het circuit van Zandvoort wordt nog wel geracet, maar (…) geen Formule I-wedstrijden meer gehouden.
7 De belastingambtenaar vond veel fouten in de jaarrekening van de firma en (…) het terecht dat de accountant die had afgekeurd.
8 De directeur van dit bedrijf verdient jaarlijks 800.000 euro, maar de mensen op de werkvloer (…) het minimumloon.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.
1 Bedenk zeven zinnen met een samentrekking erin. In drie van die zinnen is die samentrekking correct. In vier andere zinnen is de samentrekking foutief, één keer doordat de weggelaten woorden niet dezelfde betekenis hebben, één keer doordat ze niet dezelfde vorm hebben, één keer doordat ze niet dezelfde grammaticale functie hebben en één keer doordat ze niet op de juiste plaats staan ten opzichte van de persoonsvorm.
2 Wissel je zinnen uit met die van een ander tweetal. Stel van elkaars zinnen vast welke samentrekkingen foutief zijn en waarom.

Ik kan/weet:

☐ foutieve samentrekkingen herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

6 Foutieve beknopte bijzin

Je leert:

- over foutieve beknopte bijzinnen.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Foutieve beknopte bijzin

Een bijzin bevat een persoonsvorm en een onderwerp:
– {[$_{bijzin}$ *Omdat ze (ow) bij de WK wilden (pv) pieken]*, namen de veldrijders in de weken ervoor wat gas terug.}

Van een bijzin kan een **beknopte bijzin** worden afgeleid. Dat is een bijzin zonder onderwerp en persoonsvorm:
– {[$_{beknopte\ bijzin}$ *Om bij de WK te pieken]*, namen de veldrijders (ow) in de weken ervoor wat gas terug.}

Er zijn drie soorten beknopte bijzinnen:
- met een *voltooid deelwoord*:
  - 1 *[Na de schipbreuk op het strand aangespoeld]*, werd Odysseus (ow $_{hz}$) geholpen door de beeldschone koningsdochter Nausikaä.
- met een *onvoltooid deelwoord*:
  - 2 *[Zwervend door Griekenland]* komt Oedipus (ow $_{hz}$) op een driesprong zijn vader tegen, maar die kent hij niet.
- met *te + infinitief*:
  - 3 Agamemnon (ow $_{hz}$) moest zijn dochter Iphigeneia offeren *[om een gunstige wind voor zijn vloot te krijgen]*.

Of de beknopte bijwoordelijke bijzin correct is of niet, hangt af van de hoofdzin waarvan de beknopte bijzin deel uitmaakt. Het 'denkbeeldige' onderwerp van een beknopte bijwoordelijke bijzin moet namelijk overeenkomen met het onderwerp van de hoofdzin (ow $_{hz}$), anders is de zin ongrammaticaal (*). Het onderwerp van de beknopte bijzin is in zin 1 *Odysseus*, want híj is aangespoeld, in zin 2 *Oedipus*, want die zwerft door Griekenland en in zin 3 *Agamemnon*: die wil een gunstige wind voor zijn vloot.
Zin 4 is niet correct:
– 4 * *[Nog laat in de avond lezend in Homerus'* Odyssee*]* dansten de letters (ow $_{hz}$) op den duur voor Ismenes vermoeide ogen.
In zin 4 is *Ismene* het 'denkbeeldige' onderwerp van de beknopte bijzin: zíj is degene die leest. Het onderwerp van de hoofdzin (ow $_{hz}$) is echter *de letters*, waardoor het lijkt of de letters lezen.

Een foutieve beknopte bijzin kun je meestal op twee manieren verbeteren:
- Manier 1: Maak van de beknopte bijzin een gewone bijzin met een persoonsvorm en een onderwerp (ow $_{bz}$) erin.
- Manier 2: Zet in de hoofdzin een onderwerp dat overeenkomt met het 'denkbeeldige' onderwerp van de beknopte bijzin. Je moet dan vaak wel een werkwoord toevoegen.

→

Onjuist	Verbetering manier 1	Verbetering manier 2
5a *[Bij het theater aangekomen], bleken onze kaarten voor de voorstelling al opgehaald.*	5b *[Toen we (ow $_{bz}$) bij het theater aankwamen], bleken onze kaarten voor de voorstelling al opgehaald.*	5c *[Bij het theater aangekomen], hoorden we (ow $_{hz}$) dat onze kaarten voor de voorstelling al opgehaald waren.*

Opdracht
1

De volgende zinnen bevatten een beknopte bijzin. Noteer bij elk nummer de letter van de correcte zin.

1 A Na een uur met zijn impresario gebeld te hebben was het mobieltje van de acteur helemaal leeg.
B Na een uur met zijn impresario gebeld te hebben stopte de acteur zijn lege mobieltje in zijn zak.

2 A Rondtrekkend door de Verenigde Staten ontdekte Eva dat goede gezondheidszorg voor veel burgers onbereikbaar was.
B Rondtrekkend door de Verenigde Staten bleek goede gezondheidszorg volgens Eva voor veel burgers onbereikbaar.

3 A Om te schrijven aan zijn romancyclus *De tandeloze tijd* waren de cellen die hij huurde in het voormalige huis van bewaring, voor A.F.Th. van der Heijden de ideale plek.
B Om te schrijven aan zijn romancyclus *De tandeloze tijd* vond A.F.Th. van der Heijden de cellen die hij huurde in het voormalige huis van bewaring, de ideale plek.

4 A Na negentien jaar eindelijk weer eerste van de eredivisie geworden, vierde Feyenoord op de Coolsingel uitbundig het kampioenschap.
B Na negentien jaar eindelijk weer eerste van de eredivisie geworden, werd het kampioenschap op de Coolsingel door Feyenoord uitbundig gevierd.

5 A Door de kwaliteit van het water geregeld te controleren, krijgen bij de oesterteelt ziektes geen kans.
B Door de kwaliteit van het water geregeld te controleren, geven de kwekers bij de oesterteelt ziektes geen kans.

Opdracht
2

Alle zinnen bevatten een onjuiste beknopte bijzin. Verbeter de zinnen op twee manieren.

1 Gegrepen door het enthousiasme van de duizenden uitzinnige fans werden de gitaarsolo's van Jerry Garcia nog beter dan anders.
2 Door veel te oefenen stegen de spellingcijfers van veel examenkandidaten tot boven de acht.
3 Wachtend op de vertraagde trein vormde de gratis ochtendkrant *Metro* voor de studenten een welkome afleiding.
4 Geveild bij Sotheby's in Londen kreeg het museum voor deze Mondriaan laatst ruim tien miljoen euro.
5 Ondanks wekenlang ijverig gestudeerd te hebben, waren de resultaten voor economie van de meeste leerlingen niet al te best.
6 Na vele jaren in de Haagse politiek actief geweest te zijn, biedt de oranjerie van kasteel Nijenhuis de bestuurder nu een welverdiende rust.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Maak de volgende beknopte bijzinnen op twee manieren af: één keer zo dat er een correcte zin ontstaat en één keer zo dat er een incorrecte zin ontstaat. Wissel de volgorde van correcte en incorrecte zinnen af.
a Wachtend op de bus …
b Om u beter van dienst te zijn …
c Na een lange reis eindelijk op de camping gearriveerd …
d Om een leuk zakcentje te verdienen …
e Wandelend in de Scheveningse duinen …

2 Wissel jullie zinnen uit met die van een ander tweetal. Bekijk elkaars zinnen; stel vast welke zinnen correct zijn en welke foutief.
3 Verbeter elkaars foutieve zinnen.

Opdracht 4

In de onderstaande zinnen komen beknopte bijzinnen voor. Sommige zijn correct, andere zijn ongrammaticaal. Verbeter de onjuiste zinnen.

1 Op de A1 is een vrachtwagen ingereden op een file. De snelweg blijft tot 2 uur vannacht dicht om de ravage op te ruimen.
2 Eenmaal geland met zijn helikopter verwachtte ik dat de president de laatste meters naar het Rijksmuseum zou lopen, maar nee, die gingen per auto.
3 Om de wandelaars snel te kunnen helpen bij problemen zitten op diverse plaatsen langs de route medewerkers van het Rode Kruis klaar.
4 Na zijn urenlange reis vanuit Frankrijk in slaap gesukkeld reed de vrachtwagen slingerend over de snelweg bij Hazeldonk.
5 Door gebruik te maken van nieuwe belegeringstechnieken viel de stad Groningen na twee maanden in handen van het leger van Maurits en Willem Lodewijk.
6 Robin Haase kennende, zal de ontlading bij hem groot zijn, als hij deze singlepartij voor de Davis Cup wint.
7 Door het donorregistratieformulier in te vullen kunnen meer orgaantransplantaties worden uitgevoerd, waardoor meer patiënten een beter leven krijgen.
8 Steeds meer hoteleigenaren gaan, rekening houdend met de wensen van hun gasten, over tot het serveren van een ontbijtbuffet.
9 Backpackend door Australië waren op Mary's blog elke week haar laatste belevenissen te volgen.
10 Door met minder dure verplichtingen te worden opgezadeld wordt personeel aannemen voor werkgevers gemakkelijker.

Ik kan/weet:

- ☐ foutieve beknopte bijzinnen herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

7 Zinnen onjuist begrenzen

Je leert:
- over onjuist begrensde zinnen.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Zinnen onjuist begrenzen

Zinnen beginnen met een hoofdletter en eindigen met een punt. In samengestelde zinnen worden bijzinnen meestal van de hoofdzin gescheiden door een komma. Bij de begrenzing van zinnen worden twee soorten fouten gemaakt:
- losstaand zinsgedeelte;
- zinnen ten onrechte samenvoegen.

7.1 Losstaand zinsgedeelte

De fout *losstaand zinsgedeelte* houdt in dat een bijzin los staat, terwijl hij deel uitmaakt van een samengestelde zin:

Onjuist	Juist
1a *Hoewel je van mensen die hulp verlenen in de derde wereld of in oorlogsgebieden anders zou <u>verwachten. Is</u> er meerdere keren seksueel wangedrag gerapporteerd over medewerkers van Oxfam International en Artsen zonder Grenzen.*	1b *Hoewel je van mensen die hulp verlenen in de derde wereld of in oorlogsgebieden anders zou <u>verwachten, is</u> er meerdere keren seksueel wangedrag gerapporteerd over medewerkers van Oxfam International en Artsen zonder Grenzen.*
2a *Introverte adolescenten houden negatieve gevoelens eerder binnen dan dat ze die delen met <u>anderen. Waardoor</u> zij meer kans hebben op een depressie dan extraverte leeftijdgenoten.*	2b *Introverte adolescenten houden negatieve gevoelens eerder binnen dan dat ze die delen met <u>anderen, waardoor</u> zij meer kans hebben op een depressie dan extraverte leeftijdgenoten.* Of twee hoofdzinnen, gescheiden door een punt: *Introverte adolescenten houden negatieve gevoelens eerder binnen dan dat ze deze delen met <u>anderen. Daardoor</u> hebben zij meer kans op een depressie dan extraverte leeftijdgenoten.*

De bijzinnen (*Hoewel … verwachten* en *Waardoor … leeftijdgenoten*) zijn een zinsdeel binnen de samengestelde zin. Die bijzinnen mogen dus niet los staan van de hoofdzin waarin ze een zinsdeel zijn. Plaats in het algemeen een komma voor onderschikkende **voegwoorden**, zoals *als, doordat, nadat, omdat, terwijl, voordat, zodat, zodra.*

7.2 Zinnen ten onrechte samenvoegen

Een andere fout bij de begrenzing van zinnen is dat zelfstandige zinnen (hoofdzinnen) worden samengevoegd zonder verbindingswoord:

Onjuist	Juist
Veel studenten zijn niet blij met de verengelsing van de <u>opleiding, ze</u> denken dat de kwaliteit van de colleges eronder <u>lijdt, volgens</u> hen beheersen de docenten het Engels <u>onvoldoende, daardoor</u> vinden die het niet prettig om in het Engels les te geven.	*Veel studenten zijn niet blij met de verengelsing van de <u>opleiding, want</u> ze vinden dat de kwaliteit van de colleges eronder <u>lijdt. Volgens</u> hen beheersen de docenten het Engels <u>onvoldoende, waardoor</u> die het niet prettig vinden om in het Engels les te geven.*

Zo verbind je hoofdzinnen:

- Twee hoofdzinnen kun je samenvoegen met *en*, *of*, *maar*, *want* of *dus*. Plaats in het algemeen een komma voor de nevenschikkende voegwoorden *maar*, *want* en *dus*. Begin een nieuwe hoofdzin bij voorkeur niet met *En*, *Maar* of *Want*:
  – *Zaalhockey is een populaire sport en het aantal jeugdige beoefenaars neemt de laatste jaren alleen maar toe.*
- Als je geen verbindingswoord gebruikt, kun je twee hoofdzinnen het best van elkaar scheiden door een punt te zetten en de volgende zin met een hoofdletter te beginnen.
- Wanneer de zinnen sterk samenhangen, kun je een puntkomma (;) gebruiken:
  – *Amsterdam trekt het hele jaar door veel toeristen; vooral de musea en de grachten vormen belangrijke attracties.*
- Als de tweede zin een toelichting vormt bij de eerste, is ook een dubbele punt (:) mogelijk. Zo'n dubbele punt kun je vervangen door een komma plus want (… *zomervakantie, want…*):
  – *Veel Nederlanders mijden Amsterdam in de zomervakantie: zij vinden het daar dan veel te druk met al die internationale toeristen.*

Opdracht 1

In de volgende tekstfragmenten zijn fouten gemaakt bij het begrenzen van de zinnen. Ook zijn soms geen of verkeerde leestekens gebruikt. Verbeter de tekstjes. Laat zo nodig voegwoorden weg of voeg ze toe.

1. In Nederland zijn veel kunstgrasvelden met rubbergranulaat van gerecyclede autobanden, in 2016 heeft de RIVM er daarvan honderd onderzocht. Waardoor werd vastgesteld dat de chemische stoffen niet gemakkelijk uit het rubbergranulaat vrijkomen.
2. De HEMA heeft besloten om haar kinderkleding zonder geslachtsaanduiding in de schappen te leggen. En daardoor is genderneutraliteit het gesprek van de dag. Natuurlijk worden de verschillen tussen mannen en vrouwen steeds kleiner, het feminisme zorgt daar nog steeds voor, dat is een goede zaak.
3. In de steden in het westen van ons land zijn de huizenprijzen exorbitant gestegen. Doordat er veel vraag is naar woonruimte. En er weinig huizen worden aangeboden. Mensen bieden voor een pand vaak meer dan het waard is. Want anders komen ze er niet voor in aanmerking. Dat is niet zonder risico, als de prijzen weer dalen, en je om wat voor reden dan ook je huis moet verkopen blijf je zitten met een flinke schuld.
4. Het gaat niet goed met het Nederlands elftal. Nederland slaagde er niet in zich te kwalificeren voor het EK van 2016. En ook aan de wereldkampioenschappen van 2018 deed ons land niet mee. Hoewel we in 2014 nog derde werden op het WK in Brazilië. Sommige kenners vinden dat Van Gaal nog een keer bondscoach moet worden anderen pleiten voor een buitenlandse oefenmeester. Ook al was dat in Nederland tot nu toe *not done*.
5. Het is vervelend dat mensen die een orgaan nodig hebben, lang op een wachtlijst staan, ze moeten daardoor vaak naar het ziekenhuis. En kunnen in die tijd dus niet gewoon lekker doen waar ze zin in hebben. Ook worden ze gehinderd in hun werk. Omdat ze dat meestal niet lang kunnen volhouden. Verder wordt iemand, als hij bijvoorbeeld een hartprobleem heeft belemmerd bij het sporten en bij dagelijkse bezigheden zoals boodschappen doen. Door orgaandonor te worden, kunt u patiënten helpen. Zodat die weer meer kunnen ondernemen. De oplossing van het probleem is overigens best simpel. Namelijk dat iedereen na zijn dood verplicht is zijn organen af te staan.

Ik kan/weet:

☐ onjuist begrensde zinnen herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

8 Onjuiste inversie

Je leert:

- over onjuiste inversie.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Onjuiste inversie

Meestal staat het onderwerp vóór de persoonsvorm. Wanneer het onderwerp achter de persoonsvorm staat, heet dat inversie. In zin 1b is de **inversie** onderstreept.
1a *De meeste Nederlanders (ow) vinden (pv) de straffen voor delicten veel te laag.*
1b *De straffen voor delicten vinden (pv) de meeste Nederlanders (ow) veel te laag.*

Ook in samengestelde zinnen kan inversie voorkomen. In zin 2a kun je achter *en* op de plaats van de streepjes *(--) vroeger* invullen; dat is weggelaten:
2a *{Vroeger benoemde het staatshoofd bij een kabinetsformatie de informateur} en {(--) hield de Tweede Kamer zich afzijdig}.*

Soms wordt in nevengeschikte hoofdzinnen in de tweede zin ten onrechte inversie toegepast (zin 2b). In deze zin is de inversie onjuist, omdat op de plaats van de streepjes niet *vroeger* kan staan. Het moet zoals in zin 2c (zonder inversie). Als je toch inversie wilt, moet op de plaats van de streepjes een zinsdeel staan (zin 2d).

Onjuist	Juist
2b *Vroeger benoemde het staatshoofd de informateur, maar (--) gebeurt dat sinds 2012 door de Tweede Kamer.*	2c *Vroeger benoemde het staatshoofd de informateur, maar dat gebeurt sinds 2012 door de Tweede Kamer.* Of: 2d *Vroeger benoemde het staatshoofd de informateur, maar sinds 2012 gebeurt dat door de Tweede Kamer.*

Opdracht 1

In alle zinnen komt inversie voor. In een aantal gevallen is die inversie onjuist. Stel vast welke zinnen niet correct zijn en verbeter die.

1 Vanaf 2004 begon de economie weer te groeien en bereikte die een top in 2007.
2 In sommige gevallen kan door het gif in de tatoeage-inkt zelfs huidkanker optreden, maar heeft u de gevolgen voor een deel zelf in de hand.
3 Met de aanwijzing van Vinex-locaties bij grote steden wilde de overheid de leegloop van die steden afremmen en hoopte ze het woon-werkverkeer te beperken.
4 In Zuid-Europese landen hebben vakantiegangers vaak volop zon, maar hebben ze hier in Nederland vaak met wisselvallig weer te maken.
5 In 2014 waren er al zeven iPad-scholen en kwamen er in 2015 en 2016 nog veertien bij.
6 Op aanraden van zijn partijgenoten besloot de minister af te treden en lichtte hij meteen de leden van de Tweede Kamer daarover in.

Ik kan/weet:

- ☐ onjuiste inversie herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

9 Geen symmetrie

Je leert:
- over het ontbreken van symmetrie.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Geen symmetrie

Als je opsommingen gebruikt (minstens twee delen), moet je ervoor zorgen dat de delen dezelfde opbouw en vorm hebben. Dat heet **symmetrie**:
1a *De Nederlandse militairen werden gestationeerd op Sint Maarten (a) om de orde te handhaven en (b) om te helpen bij de wederopbouw.* (bij a en b beide keren een beknopte bijzin)
In zin 1b is geen symmetrie:
1b *De Nederlandse militairen werden gestationeerd op Sint Maarten (a) om de orde te handhaven en (b) omdat ze moesten helpen bij de wederopbouw.* (een beknopte bijzin bij a naast een gewone bijzin met onderwerp en persoonsvorm bij b)

Er zijn drie soorten fouten in de symmetrie: fouten in getal, fouten in voornaamwoordelijke aanduiding en fouten in grammaticale constructie.

- in getal (enkelvoud/meervoud):

Onjuist	**Juist**
2a *In plaats van de aanhang (a) van de president gaan nu zijn politieke tegenstanders (b) de straat op om feest te vieren.*	2b *In plaats van de aanhang (a) van de president gaat nu de oppositie (b) de straat op om feest te vieren.* Of: 2c *In plaats van de aanhangers (a) van de president gaan nu zijn politieke tegenstanders (b) de straat op om feest te vieren.*

- in voornaamwoordelijke aanduiding:

Onjuist	**Juist**
3a *Wij raden u (a) aan om uw (a) kaarten op tijd te reserveren, want als je (b) wacht tot de dag van het optreden, vis je (b) waarschijnlijk achter het net.*	3b *Wij raden u (a) aan om uw (a) kaarten op tijd te reserveren, want als u (b) wacht tot de dag van het optreden, vist u (b) waarschijnlijk achter het net.* Of: 3c *Wij raden je (a) aan om je (a) kaarten op tijd te reserveren, want als je (b) wacht tot de dag van het optreden, vis je (b) waarschijnlijk achter het net.*

- in grammaticale constructie:

Onjuist	**Juist**
4a *De boeren in Centraal-Afrika konden niet oogsten als gevolg van aanhoudende droogte (a) en doordat de guerrillabeweging hun velden in brand stak (b).* ((a) woordgroep / (b) bijzin)	4b *De boeren in Centraal-Afrika konden niet oogsten doordat de droogte steeds maar aanhield (a) en doordat de guerrillabeweging hun velden in brand stak (b).* ((a) bijzin / (b) bijzin)

Opdracht
1

Een aantal van de volgende zinnen bevat fouten tegen de symmetrie. Verbeter ze.

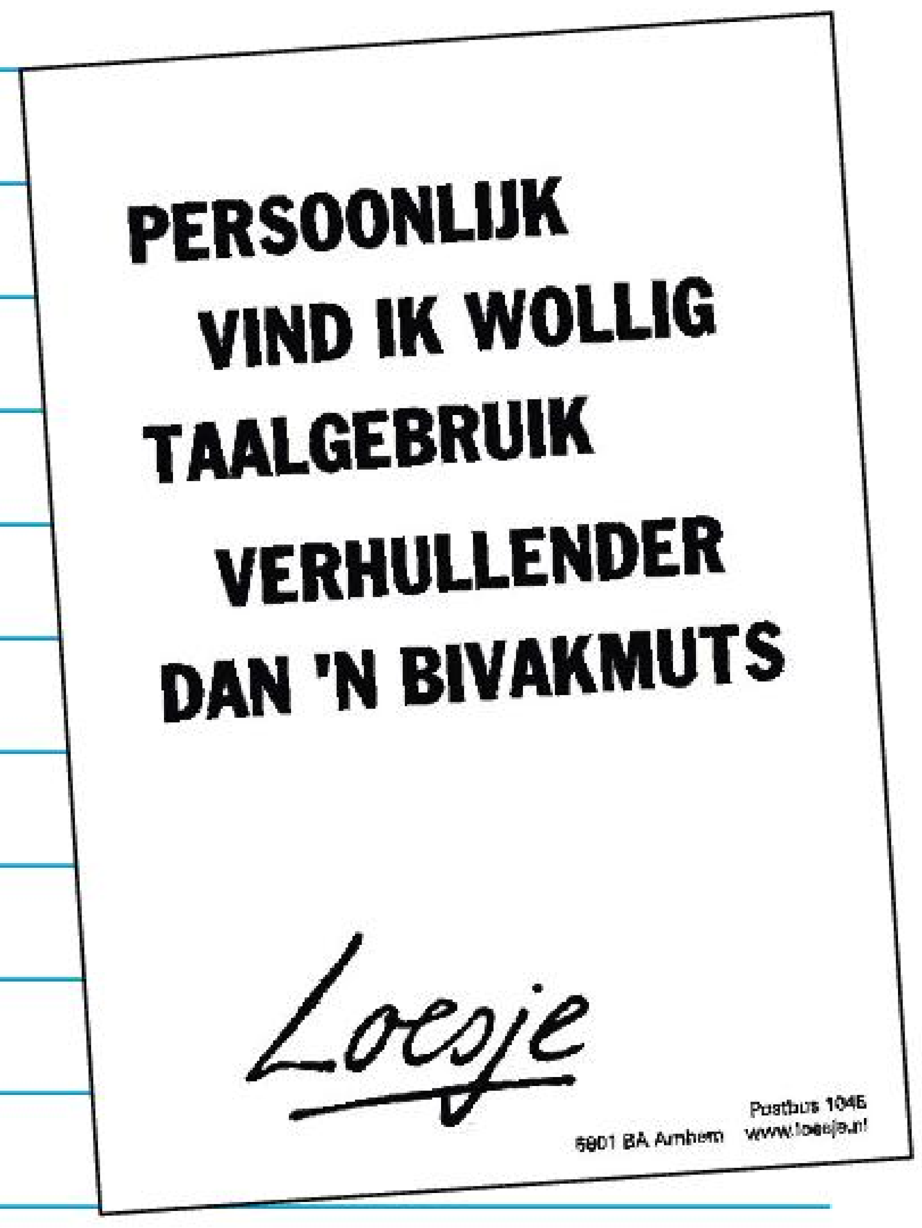
1. Veel mannen zien het nut van schoonheidsbehandelingen voor henzelf niet in, maar de moderne man zou best eens wat meer aandacht aan zijn uiterlijk kunnen besteden.
2. De ING stelt dat de klacht van de milieubeweging over het investeringsbeleid onterecht is en veel aandacht te hebben voor duurzaamheid.
3. In dit artikel bespreken we de werkwijzen van huiswerkinstituten, de kosten van de ondersteuning en of de begeleiding voldoende kwaliteit heeft.
4. Deze econoom heeft het kabinet geadviseerd te investeren in de werkgelegenheid en te werken aan de aflossing van de staatsschuld.
5. Overmatig alcoholgebruik veroorzaakt bij jongeren vaak ernstige verslaving en dat hun hersens blijvend beschadigd raken.
6. Voor doven en slechthorenden heeft dit museum goede voorzieningen getroffen, maar een gehandicapte kan zich door de smalle gangen maar moeilijk verplaatsen.
7. De winkels en casino's in deze stad worden door veel toeristen bezocht, maar de prachtige musea bekijken ze nauwelijks.
8. Het is belangrijk dat u zich goed informeert over de risico's van een tatoeage. Als blijkt dat een zaak geen goede recensies heeft, is het verstandig dat je een andere shop kiest.
9. Tijdens de onderhandelingen voor een nieuwe Duitse regering bleek het onmogelijk om zowel de achterban van de FDP als het electoraat van de CDU tevreden te stellen.
10. Eenzame ouderen die op sociale media actief zijn, doen dat vaak omdat ze nieuwe vrienden willen maken of om een partner te zoeken.

Ik kan/weet:

☐ fouten in de symmetrie herkennen en verbeteren.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

Cursus 8

Spelling

De meisjes wilden de kust zien.

Adriaan van Dis

Inhoud

Werkwoordspelling

Overige spellingregels

Correct spellen is belangrijk. Een schrijver die spelfouten maakt, wordt niet serieus genomen. Als je een tekst geschreven hebt, moet je die dus altijd controleren. Daarbij kun je gebruikmaken van (digitale) hulpmiddelen: de spellingcontrole van Word, de Woordenlijst Nederlandse Taal, ook wel het Groene Boekje genoemd (woordenlijst.org), een (internet)woordenboek en websites over allerlei taaladviezen, waaronder over spelling, zoals taaladvies.net en onzetaal.nl. Maar iets opzoeken kost tijd en de spellingcontrole herkent niet alle spelfouten. Daarom is het handig als je de spellingregels beheerst.

1 Persoonsvorm

Je leert:
- over de persoonsvorm.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Correct spellen

Correct spellen is belangrijk, want veel lezers nemen een schrijver die spelfouten maakt, minder serieus. Je kunt de spellingcorrector van Word gebruiken, maar die geeft lang niet alle spelfouten in de tekst aan. Vooral foute werkwoordsvormen worden niet altijd herkend. Daarom is het belangrijk dat je de regels voor de werkwoordspelling beheerst.

Opdracht
1

Een sollicitatiebrief met veel spelfouten wordt vaak op de stapel *Afgewezen* gelegd. Vind je dat terecht? Waarom (niet)?

Theorie

Persoonsvorm

Elke zin heeft een of meer persoonsvormen. De persoonsvorm geeft het getal aan (enkelvoud of meervoud), de persoon (1e persoon = ik, wij/we; 2e persoon = jij/je, u, jullie; 3e persoon = hij, zij/ze, ze) en de tijd (tegenwoordige of verleden tijd). Het is belangrijk dat je de persoonsvormen in de zin kunt vinden, zodat je daarna de juiste spellingregels kunt toepassen om de persoonsvorm correct te spellen. Je vindt de persoonsvormen door de zin van tijd te veranderen; de werkwoorden die mee veranderen, zijn persoonsvormen.
– *Mary heeft in haar leven nooit geschaatst, omdat ze bang is om te vallen.*
– *Mary had in haar leven nooit *geschaatste, omdat ze bang was om te *vielen.*
De asterisk (*) betekent: geen correct Nederlands.
De werkwoorden *heeft* en *is* veranderen, dus *heeft* en *is* zijn persoonsvormen. De werkwoordsvormen *geschaatst* en *vallen* kun je niet veranderen in *geschaatste* en *vielen*, dus zijn *geschaatst* en *vallen* geen persoonsvormen.

Tegenwoordige tijd
Spel de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd enkelvoud
- als ik-vorm als er *ik* bij staat; als er *jij* (of *je* waarvan je *jij* kunt maken) achter staat:
  – *ik beloof, ik word; beloof jij, word jij;*
- als ik-vorm + t (in alle andere gevallen):
  – *jij belooft, jij wordt, hij/zij belooft, hij/zij wordt, Melanie belooft, Karst wordt.*

Spel de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd meervoud als infinitief (hele werkwoord):
– *wij beloven, de spelers worden.*

Verleden tijd
Gebruik bij zwakke werkwoorden ’t (e) x - f (o) k s ch (aa) p:
- als de letter voor de uitgang *-en* van het hele werkwoord een *t, x, f, k, s, ch* of *p* is, schrijf de verleden tijd dan als *ik-vorm tt + te(n)*:
  – *juichen*: de *ch* staat in ’t (e) x - f (o) k s ch (aa) p → *juichte(n)*;

- als de letter voor de uitgang *-en* van het hele werkwoord een andere letter is, schrijf de verleden tijd dan als *ik-vorm tt* + *de(n)*:
  – *blozen*: de *z* staat niet in 't (e) x - f (o) k s ch (aa) p → *bloosde(n)*.

Let op: de *e*, de *o* en de *aa* van 't (e) x - f (o) k s ch (aa) p tellen niet mee.

De vervoeging van de *sterke werkwoorden* (die in de verleden tijd een andere klank krijgen) levert geen spellingproblemen op (bijvoorbeeld: *krijgen – kregen*). Sterke werkwoorden maak je langer om te horen of de laatste letter een *-d* of een *-t* is:
– de jongen *vond* (want: *vonden*); zij *zoekt* – zij *zocht* (want: *zochten*).
Onthoud: een persoonsvorm in de verleden tijd spel je nooit met *-dt*!

Importwerkwoorden
Engelse werkwoorden die in het Nederlands gebruikt worden, vervoeg je alsof het Nederlandse werkwoorden zijn.

- Schrijf in de tegenwoordige tijd: *ze relaxt*, *hij baseballt*, *jij jogt*. Gebruik zo nodig het woordenboek.
- Laat de Engelse uitgangs-e staan, als je uitspraakproblemen krijgt:
  – *breakdancen* – ik *breakdance*, hij *breakdancet*;
  – *gamen* – ik *game,* hij *gamet*;
  – *deleten* – ik *delete*, hij *deletet*.
- Gebruik in de verleden tijd gewoon 't (e) x - f (o) k s ch (aa) p:
  – *breakdancen – zij breakdancete;*
  – *e-mailen – hij e-mailde.*

Voor al deze spellingregels kun je ook het Schema Werkwoordspelling op pagina 286 gebruiken.

Opdracht
2

De onderstreepte persoonsvormen zijn correct gespeld. Leg uit welke spellingregel is toegepast.
Voorbeeld:
- Deze straatarme man beweert dat hij ooit als ondernemer in weelde leefde.
beweert = pvtt, dus ik-vorm + t = beweer + t;
leefde = pvvt; de v van leven zit niet in 't (e) x - f (o) k s ch (aa) p, dus ik-vorm tt + de = leef + de.

1 Als je hier omkeert en doorrijdt tot de volgende zijstraat, vind je ons huis op de hoek.
2 Toen Janine na een barre fietstocht arriveerde, klappertandde ze van de kou.
3 Vindt je zus het vervelend dat ze het dit schooljaar waarschijnlijk niet redt?
4 Vroeger hockeyde Joost, maar tegenwoordig fitnest en golft hij vooral.

Opdracht
3

De onderstreepte persoonsvormen zijn niet correct gespeld. Leg uit welke spellingregel niet correct is toegepast. Noteer daarna de juist gespelde vorm.

1 Maria onderhoud de zakelijke contacten en coördineerd activiteiten voor onze klanten.
2 Toen de motor van de bolide ontploftte, vreeste de coureur voor zijn leven.
3 Als de familie in de tuin barbecuedt, mixet zoon Mark altijd de cocktails.
4 Het vereistte veel stuurmanskunst om te voorkomen dat het schip strande in de zware storm.

Opdracht
4

Zijn de onderstreepte persoonsvormen correct gespeld? Licht je antwoord toe door uit te leggen welke spellingregel (niet) correct is toegepast. Noteer daarna zo nodig de juist gespelde vorm.

1 De bijsluiter vermeld dat dit geneesmiddel de rijvaardigheid beïnvloedt.
2 Luuk beloofd zijn buurvrouw dat hij nu en dan in haar tuintje onkruid wiedt.
3 De brandweer verklaardt dat er geen gevaar is dat het afgebrande gebouw instort.
4 Erik verorberde een boterham en storte zich daarna op zijn studieboeken.

Opdracht
5

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 Waarom … (verbinden) je die wond aan je been niet beter?
2 … (Verbeelden) die popster zich soms dat hij de beste zanger van de wereld is?
3 … (Worden) je ook zo moe van al die politieke ruzies?
4 Waarom … (mopperen) die tennisser toch altijd zo op zijn coach?
5 Het … (gonzen) van geruchten over een mogelijke kabinetscrisis.

Opdracht
6

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 De consument … (vertrouwen) erop dat de internetwinkel de artikelen op tijd … (leveren).
2 Als je telefonisch een pizza … (bestellen), … (worden) je soms ter controle teruggebeld.
3 Zo'n baantje in de horeca … (raden) ik je af, want je … (verdienen) er slecht mee.
4 Wie mij van iets … (beschuldigen), moet goed overwegen wat hij … (uitkramen).
5 De docent Frans … (vertellen) best leuke verhalen, maar niemand … (luisteren) ernaar.

Opdracht
7

Noteer de persoonsvorm in de verleden tijd.

1 De renpaarden van stoeterij Roelofs … (draven) in een groepje door het weiland.
2 Na een turbulente vlucht … (landen) het vliegtuig veilig op de luchthaven.
3 Een voor een … (plonzen) de jongens in het koude water van het openluchtbad.
4 Voor vertrek … (checken) de buschauffeur de hoeveelheid diesel in zijn tank.
5 Op de kerstmarkt in Aken … (beroven) zakkenrollers dit jaar tientallen bezoekers.

Opdracht
8

Noteer de persoonsvorm in de verleden tijd.

1 Wat je mij net … (vertellen), … (beweren) die journalist van *Het Parool* vorig jaar al.
2 De beeldhouwer … (schilderen) de kozijnen rood, hoewel de buurt dat lelijk … (vinden).
3 Malika … (afronden) haar studie af en … (dansen) daarna bij het Nationale Ballet.
4 Die deejay … (samplen) nieuwe tunes en … (mixen) oude hits met nieuwe beats.
5 Het vuur … (doven) sneller dan de brandweercommandant … (verwachten).

Opdracht
9

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige of de verleden tijd.

1 Aan de rechter … (bekennen) de meesterdief gisteren nog vier andere inbraken.
2 Dit paardenmiddel … (doden) ook in uw tuin alle vormen van onkruid.
3 Laatst … (waarschuwen) *de Volkskrant* voor al te veel optimisme over de economie.
4 De koerier … (bezwijken) vanochtend bijna onder de zware last op zijn schouders.
5 Om dit mooie huis te bemachtigen, … (bieden) ik morgen boven de vraagprijs.

Opdracht
10

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige of de verleden tijd.

1 Ik … (hechten) ooit veel waarde aan zijn advies, omdat hij uitslagen juist … (voorspellen).
2 Het spreekwoord … (luiden): Wat in het vat zit, … (verzuren) niet. Wat … (betekenen) dat?
3 Je … (raden) nooit waarover de politici gistermiddag in de Kamer … (discussiëren).
4 … (Vergoeden) de werkgever ook je benzine of wil hij dat je die zelf … (betalen)?
5 Bij zijn sollicitatie … (vermelden) Jack dat hij graag… (skateboarden) en … (autoracen).

Ik kan/weet:

- ☐ persoonsvormen in de tegenwoordige en de verleden tijd correct spellen. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

2 Overige werkwoordsvormen

Je leert:

- over werkwoordsvormen.

Je hebt afgerond:

- Cursus 8 Spelling § 1 Persoonsvorm

Theorie

Overige werkwoordsvormen

Behalve de persoonsvorm zijn er nog andere werkwoordsvormen: de infinitief (het hele werkwoord), de gebiedende wijs, het onvoltooid of tegenwoordig deelwoord en het voltooid deelwoord.

Hoe spel je infinitief, gebiedende wijs, onvoltooid deelwoord en voltooid deelwoord?

- Spel de **infinitief** (inf) zoals die in het woordenboek staat: *hijgen, zingen.*
- Spel de **gebiedende wijs** (gw) als *ik-vorm:*
  – *Kom op tijd! Word nou eens volwassen!*
- Spel het **onvoltooid deelwoord** (od) als *infinitief + d(e)*: *hijgend(e), zingend(e).*
  – *Juanita gaat vrolijk lachend door het leven.*
- Het **voltooid deelwoord** (vd) komt meestal voor naast een vorm van *hebben*, *zijn* of *worden*:
  – *We hebben een huisje gehuurd (vd) in de duinen. De kinderen waren verdwaald (vd) op de grote kermis. Er wordt hier 's zomers veel gefietst (vd).*
  Het voltooid deelwoord van een sterk werkwoord eindigt meestal op *-en*:
  – *kijken*: De man had te diep in het glaasje *gekeken*.
  Gebruik voor het voltooid deelwoord van bekende zwakke werkwoorden de verlengproef: maak het werkwoord langer om te horen of de laatste letter een *d* of een *t* is:
  – *verdwaald*, want *verdwaalde*; *gefietst*, want *gefietste*.

Als je twijfelt over de spelling van het voltooid deelwoord, kun je *'t ex - f o k s ch aa p* gebruiken. Als de letter voor de uitgang *-en* van het hele werkwoord een *t, x, f, k, s, ch* of *p* is, eindigt het voltooid deelwoord op *-t*; in andere gevallen op *-d*.
– *bluffen*: Het bleek dat hij heeft *gebluft* dat hij alle boeken voor zijn mondeling gelezen heeft.
– *dromen*: De bakker had *gedroomd* dat de vogels in zijn broden pikten.

Van een onvoltooid en een voltooid deelwoord kun je een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) maken. Spel zo'n bijvoeglijk naamwoord zo kort mogelijk, net als gewone bijvoeglijke naamwoorden: *hoog – hoge*, dus: *verloot – de verlote (bn) prijzen, besteed – de bestede (bn) bedragen.*
– *De in het park wandelende (bn) stedelingen likten aan hun snel smeltende (bn) ijsjes.*
– *Op het slecht verlichte (bn) perron wachtten de reizigers op de verlate (bn) trein uit Maastricht.*
Maar (vanwege de uitspraak): het *gewitte (bn)* plafond, de *geredde (bn)* vluchtelingen.

De voltooide deelwoorden van sterke werkwoorden veranderen niet als ze bijvoeglijk gebruikt worden:
– *De immigrant was blij met zijn recentelijk verkregen (bn) Nederlands staatsburgerschap.*

Voor al deze spellingregels kun je ook het schema op pagina 286 gebruiken.

Opdracht
1

De onderstreepte werkwoordsvormen zijn correct gespeld. Leg uit welke spellingregel is toegepast.
Voorbeeld:
Bij een verstuikte enkel laat een arts meestal in het ziekenhuis een foto maken, omdat heel vaak de enkelband gescheurd is.
– *verstuikte:* *bn, gemaakt van het vd 'verstuikt' + e; 'verstuikt' eindigt op een t, want de k van 'verstuiken' zit in 't ex - f o k s ch aa p*
– *maken:* *inf; vorm uit het woordenboek*
– *gescheurd:* *vd; de r van 'scheuren' zit niet in 't ex - f o k s ch aa p, dus 'gescheurd' eindigt op een d*

1 Bij mensen die een NEE-sticker op de deur hebben geplakt, wordt geen reclamedrukwerk door de brievenbus gegooid.
2 De winnaar kwam juichend over de finish en zwaaide naar het applaudisserende publiek.
3 Word alsjeblieft niet boos als ik je vertel dat ik je nieuwe auto heb beschadigd.
4 Vroeger werden reclamebladen met tekeningen geïllustreerd om de kosten te drukken.

Opdracht
2

De onderstreepte werkwoordsvormen zijn niet correct gespeld. Leg uit welke spellingregel niet correct is toegepast. Noteer daarna de juist gespelde vorm.

1 In zo'n behoudent dorp worden nog altijd op zaterdagmiddag de straten geveegt en de stoepen geschrobt.
2 Het jongerencentrum is gevestigdt in een gerestaureert pand dat feestelijk is geopent.
3 Biedt die meneer je excuses eens aan! Je moet beseffen dat hij zich gekrenkd voelt.
4 Met een bedroeft gezicht hebben de kinderen de bij de aanrijding gedoodde kat in de achtertuin begraven.

Opdracht
3

Zijn de onderstreepte werkwoordsvormen correct gespeld? Licht je antwoord toe door uit te leggen welke spellingregel (niet) correct is toegepast. Noteer daarna zo nodig de juist gespelde vorm.

1 De vrachtwagen waarin veel meer varkens werden getransporteert dan de toegestaane hoeveelheid, was ook nog eens slecht geventileerd.
2 Mopperent haalde de gedupeerde boer zijn bezittingen uit de resten van zijn verwoestte boerderij.
3 Als die stekker beschadigt is, past hij vast niet meer in zo'n geaard stopcontact.
4 De ingelootte studenten trokken feestend door de stad, omdat ze met de studie van hun dromen konden startten.

Opdracht
4

Noteer eerst de werkwoordsvorm van het werkwoord tussen de haakjes: inf, gw, od, vd of bn. Schrijf daarachter het werkwoord in de juiste spelling.

1 De goed … (uitrusten) reddingsploeg zocht na de aardbeving in de … (instorten) huizen met honden naar overlevenden.
2 … (Glimlachen) toonde de kunstverzamelaar ons de … (erven) schilderijen die zijn familie door de eeuwen had … (verzamelen).
3 … (Melden) je bij de daarvoor … (aanstellen) beambte, want bij haar kun je je nieuwe identiteitsbewijs in ontvangst … (nemen).
4 Met … (oprollen) broekspijpen liepen de Chinese toeristen door de … (golven) branding, die … (schuimen) op het Noordzeestrand kwam … (aanrollen).
5 De pas … (verversen) paarden hebben de afstand veel sneller … (afleggen) dan de kenners hadden … (voorspellen).
6 Bij Schiermonnikoog zou vrijdag naar gas … (boren) … (worden), maar medewerkers van Greenpeace hebben de eerste proefboring … (verhinderen).

Opdracht
5

Noteer eerst de werkwoordsvorm van het werkwoord tussen de haakjes: inf, gw, od, vd of bn. Schrijf daarachter het werkwoord in de juiste spelling.

1 Nadat de veilingmeester driemaal had … (kuchen), kon de veiling … (starten) en als eerste artikel werd een prachtige vaas uit de Ming-dynastie … (verhandelen).
2 Enigszins … (zweten) heeft de weerman vanmorgen … (meedelen), dat het vandaag … (drukken) warm zou … (worden).
3 … (Vinden) voor mij in een of andere tweedehandsplatenzaak maar eens een niet al te … (beschadigen) exemplaar van de elpee *Pudding en Gisteren* van Supersister.

4 Nadat de pelgrim op de kloosterdeur had … (kloppen), ging er … (tergen) langzaam een pas … (schilderen) luikje open, waarachter een … (spieden) gezicht verscheen.
5 De dichter Slauerhoff had geneeskunde … (studeren) en leidde een deel van zijn werkzame leven een … (zwerven) bestaan als scheepsarts.
6 In de middeleeuwen trokken franciscaner monniken ... (bidden) en ... (preken) door de wereld, waarbij door sommigen zulke kunsten werden … (vertonen) dat ze *Joculatores Dei* (speellieden van God) werden … (noemen).

Opdracht 6

Noteer eerst de werkwoordsvorm van het werkwoord tussen de haakjes: pvtt, pvvt, inf, gw, od, vd of bn. Noteer daarna de juiste spelling.

1 De door de politie … (inlichten) arts … (spoeden) zich onmiddellijk naar het kruispunt waar het ongeluk was … (gebeuren).
2 Terwijl de laatste … (ontslaan) medewerkers … (teleurstellen) naar de fabriekspoort … (wandelen), zei de boekhouder tegen zijn directeur: '… (Raden) eens hoeveel geld we met de ombuigingen hebben … (besparen).'
3 Dit teakhout … (houden) je mooi … (glanzen), wanneer je het ieder jaar met deze speciale olie … (insmeren), maar als je het … (verven), is dat natuurlijk ook goed.
4 Na de te vette patat en de zanderige mosselen … (opmerken) de keurmeester … (irriteren) op dat hij de gerechten 'met smaak' had … (verorberen).
5 De arrestatie van de dieven was een … (verrassen) resultaat, maar het … (vermissen) geld … (worden) daarmee niet … (terugvinden).
6 Het … (verbazen) me nog altijd dat het centrum van deze stad tussen 2010 en 2015 zo sterk ... (veranderen) is, dat je het nauwelijks nog … (herkennen).

Opdracht 7

Noteer eerst de werkwoordsvorm van het werkwoord tussen de haakjes: pvtt, pvvt, inf, gw, od, vd of bn. Noteer daarna de juiste spelling.

1 Als het 's winters hard … (sneeuwen) of … (vriezen), … (worden) de krant nog wel eens te laat … (bezorgen).
2 Laatst … (verzuchten) je dat je veel te veel werk had, maar nu … (worden) duidelijk dat je niet eens de helft hebt … (voltooien).
3 Het door de onderzoeksjournalist … (verspreiden) nieuws over het … (verkwisten) geld werd door de burgers gretig … (doorvertellen).
4 De bendeleider … (vermoeden) al drie weken voor zijn arrestatie dat een van de leden hem zou … (verraden).
5 'Er zijn hier al miljoenen bladen van de persen … (rollen)', … (melden) de … (jubileren) bedrijfsleider van de drukkerij met zekere trots.
6 'Wie wat … (bewaren), die heeft wat', … (melden) Dagobert … (blozen), waarna hij de honderden euro's liet … (zien) die hij in een … (verroesten) spaarpot had … (sparen).

Opdracht 8

Spel de werkwoordsvormen correct.

1 De gemeenteraad heeft zich de vrijheid … (veroorloven) een nieuwjaarsreceptie te organiseren voor de in het asielzoekerscentrum … (plaatsen) vluchtelingen uit Syrië.
2 Men … (aanwenden) tegenwoordig alle mogelijke middelen aan om het fruit in de supermarkt een frisse aanblik te geven.
3 Op deze camping … (worden) elke zaterdag … (barbecueën) met de nieuw … (arriveren) gasten.
4 Die … (verplichten) bezoeken aan zijn reclasseringsmedewerker … (vinden) de … (straffen) crimineel bijzonder vervelend.
5 Heeft de overheid het onderhoud van wegen en bruggen enigszins … (verwaarlozen)?
6 Met … (ontbloten) bovenlichamen … (fietsen) de jongens gistermiddag in de zomerzon over het pas … (verbreden) fietspad naar hun vakantiehuisje.

Ik kan/weet:

- ☐ onderscheid maken tussen de verschillende werkwoordsvormen.
- ☐ alle werkwoordsvormen correct spellen. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

3 Lastige gevallen in de werkwoordspelling

Je leert:

- over homofone werkwoordsvormen.

Je hebt afgerond:

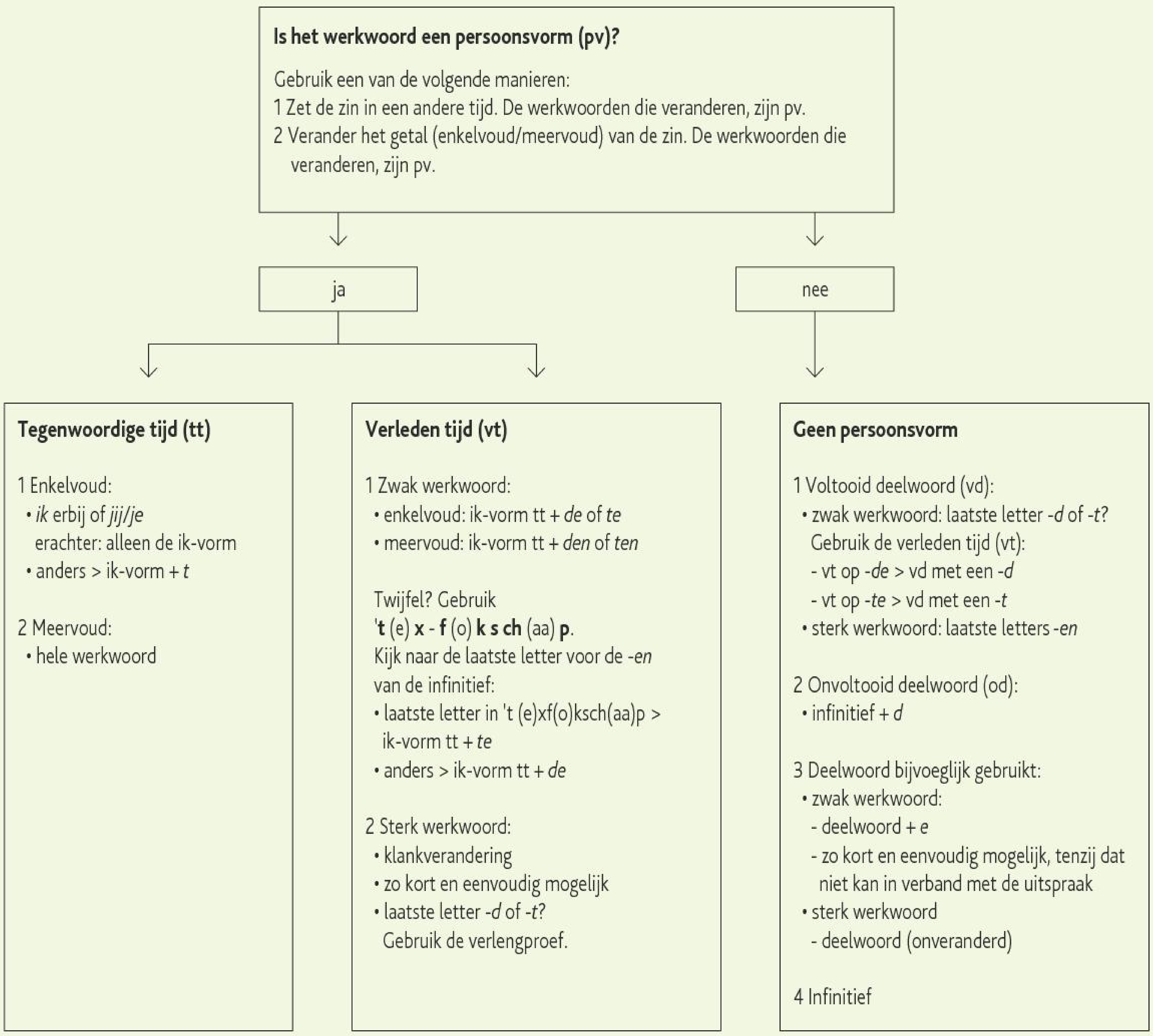
- Cursus 8 Spelling § 1 Persoonsvorm
  § 2 Overige werkwoordsvormen

Theorie

Homofone werkwoordsvormen

Sommige werkwoorden hebben vormen die hetzelfde klinken, maar anders geschreven worden:
– *vind – vindt; gebeurd – gebeurt; kosten – kostten; verraadden – verraden; verwoeste – verwoestte*.
De neiging bestaat om in zulke gevallen de vorm te kiezen die de schrijver het bekendst voorkomt. Meestal is dat de vorm die het vaakst in teksten verschijnt. Maar als je foutloos werkwoordsvormen wilt spellen, moet je ook bij zulke lastige gevallen de spellingregels toepassen.

Schema Werkwoordspelling

-d of -dt?
Bij deze keuze gaat het om de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd. Die spel je als *ik-vorm* of *ik-vorm+t*.
<u>Stap 1</u>: Bepaal welk onderwerp er bij de persoonsvorm hoort.
<u>Stap 2</u>: Beslis met het schema op pagina 286 of je *ik-vorm* of *ik-vorm+t* moet spellen.
Onthoud: bij werkwoorden waar geen *d* in zit, krijg je nooit *-dt*. Een vorm als **besteldt* kan niet bestaan, want in *bestellen* zit geen *d*. De spellingcorrector van Word geeft dat ook aan.

-d of -t?
In dit geval gaat het erom vast te stellen of de werkwoordsvorm persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt) is (*bestelt*) of voltooid deelwoord (vd): *besteld*.
<u>Stap 1</u>: Verander de zin van tijd. Een persoonsvorm verandert dan (*bestelt* → *bestelde*), een voltooid deelwoord niet.
<u>Stap 2</u>: Pas uit het schema op pagina 286 de regel voor pvtt of vd toe.

-de(n) of -dde(n), -te(n)of -tte(n)?
In dit geval gaat het erom of de werkwoordsvorm een persoonsvorm in de verleden tijd (pvvt) is of niet. Alleen bij pvvt komen *-dde(n)* en *-tte(n)* voor. In andere gevallen spel je vrijwel altijd *-de(n)* of *-te(n)*, behalve als de infinitief *-dd-* of *-tt-* bevat (*schudden, jatten*):
– *geschudde, gejatte*.
Onthoud:
alleen bij werkwoorden waar al een *d* of een *t* in de ik-vorm zit, krijg je *-dde(n)* of *-te(n)*:
– *ik vermoed – hij vermoedde; ik zucht – wij zuchtten.*

Voor al deze spellingregels kun je ook het Schema Werkwoordspelling gebruiken.

Opdracht 1

Onderstreep het onderwerp bij de vetgedrukte persoonsvormen en kies daarna de juiste vorm.

1. Volgens de buschauffeur **vind/vindt** je wel een plattegrond in de brochure van de VVV.
2. Je **bind/bindt** je spulletjes toch wel goed vast als je ze op een bakfiets gaat verhuizen?
3. Bij een programma over de geschiedenis van televisie werd een liedje vertoond uit de Mini Playbackshow: ‘Later als je groot bent, **word/wordt** jij ook een ster.’
4. Zonder extra te trainen **red/redt** ik het zeker niet in het eerste team.
5. **Word/Wordt** je baas eigenlijk snel kwaad als een van de scholieren te laat komt?
6. Als je met vuur speelt, moet je altijd oppassen dat je je vingers niet **brand/brandt**.

Opdracht 2

Bepaal eerst of het werkwoord wel of geen persoonsvorm is. Onderstreep daarna de juiste vorm.

1. *wel / geen* pv Elke week **bezorgd/bezorgt** de 65+’er enkele honderden folders.
2. *wel / geen* pv De intercity uit Amsterdam is **ontspoord/ontspoort** vlak voor hij station Leiden bereikte.
3. *wel / geen* pv Welke minister heeft de leraren **beloofd/belooft** dat hij iets aan hun grote werkdruk zou doen?
4. *wel / geen* pv Met mij heeft natuurlijk weer niemand **overlegd/overlegt** over de vakantiebestemming.
5. *wel / geen* pv Wie **bepaald/bepaalt** de inhoud van het blad *Rail Magazine*?
6. *wel / geen* pv In de gevangenis **verhoord/verhoort** inspecteur Rademakers de arrestant.

Opdracht 3

Onderstreep de juiste vorm.

1. De gelauwerde schrijver **verlootte/verlote** zijn geldprijs onder tien debuterende auteurs.
2. Het verbaasde ons dat de krant niets **vermeldde/vermelde** over het incident.
3. De door Mario **bereidde/bereide** pizza’s zijn de lekkerste die er in deze stad te koop zijn.

4 Waar is die door extremisten **vermoordde/vermoorde** politicus eigenlijk begraven?
5 Op de Col d'Aubisque **vergrootte/vergrote** de leider in het klassement zijn voorsprong.
6 Als gevolg van de door ruzies **verpeste/verpestte** sfeer werd het feest geen succes.

Opdracht 4

Onderstreep de juiste vorm.

1 Het **verbaasd/verbaast** zijn volgers dat de populaire vlogger altijd maar weer van die doldwaze avonturen **beleefd/beleeft**.
2 De politicus zegt dat hij zijn leugen **betreurd/betreurt** en hij heeft **beloofd/belooft** dat zoiets in de toekomst niet meer zal voorkomen.
3 Waarom **beantwoord/beantwoordt** die verdachte de vraag van de agent niet en zegt hij niet gewoon wat er indertijd is **gebeurd/gebeurt** in de woning van het slachtoffer?
4 De door *Artsen zonder Grenzen* dankbaar **aanvaardde/aanvaarde** financiële bijdrage **word/wordt** binnenkort **besteed/besteedt** aan een nieuwe operatiekamer.
5 Op onze website staat wel ergens **vermeld/vermeldt** wanneer de brugklasfolder **word/wordt verstuurd/verstuurt** naar de basisscholen.
6 In zijn matig **verlichte/verlichtte** studeerkamer **verrichte/verrichtte** de filosoof een wonder door zijn dissertatie over Lao Tse in anderhalf jaar af te **rondden/ronden**.

Opdracht 5

Maak met elke vorm een zin van minstens acht woorden: in totaal dus twaalf zinnen.

1 antwoord – antwoordt
2 beland – belandt
3 bied – biedt
4 meerijd – meerijdt
5 vergoed – vergoedt
6 vind – vindt

Opdracht 6

Maak met elke vorm een zin van minstens acht woorden: in totaal dus twaalf zinnen.

1 bejegend – bejegent
2 gebeurd – gebeurt
3 ontspoord – ontspoort
4 ontfermd – ontfermt
5 verbaasd – verbaast
6 veranderd – verandert

Opdracht 7

Maak met elke vorm een zin van minstens acht woorden: in totaal dus twaalf zinnen.

1 bereidde – bereide
2 bestede – besteedde
3 misleidden – misleiden
4 ontraadden – ontraden
5 verplichte – verplichtte
6 verroesten – verroestten

Opdracht 8

Spel de werkwoorden correct.

1 … (Vermoeden) de politie dat deze crimineel een rol heeft … (spelen) in de inbraken in het pas … (bouwen) winkelcentrum?
2 Het ministerie van Financiën heeft … (becijferen) dat de Nederlandse economie zich slechts … (verrassen) langzaam … (herstellen) van de recessie.
3 Elke dag … (rijden) die wegpiraat luid … (toeteren) door de straat met zijn nieuwe auto, die hij heeft … (opduikelen) op Marktplaats en meteen heeft … (aanschaffen).
4 Reizigersorganisatie Rover (e-mailen) de NS gisteravond het bericht dat ze het niet langer … (aanvaarden) dat de NS de treinen zo … (volproppen).
5 De jongen … (melden) zich zojuist … (verstijven) van angst bij de politie, nadat hij door een groep ruziezoekers was … (bedreigen).
6 Als iemand op vakantie door een storm … (worden) … (verrassen) of … (worden) … (beroven), … (verhalen) hij de … (aanrichten) schade op de verzekering.

Ik kan/weet:

☐ homofone werkwoordsvormen correct schrijven. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

4 Hoofdletters en leestekens

Je leert:

- over het gebruik van hoofdletters en leestekens.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Hoofdletters

Hoofdletters en leestekens maken een tekst beter leesbaar.

Je gebruikt een hoofdletter

- aan het *begin van een zin*; let op: als de zin met een apostrof begint, krijgt het tweede woord een hoofdletter:
  - *'t Zal koud zijn in 't water als 't vriest.*

  Let goed op met het gebruik van hoofdletters in zinnen met een *directe rede*:
  - *'Als ik hier druk,' zei cabaretier Toon Hermans, 'doet het daar pijn.'*
  - *'Ik krijg voor mijn verjaardag een scooter', zei Noa. 'Straks kan ik met mijn vriendin Irma achterop naar school rijden.'*

- bij persoonsnamen; als bij een achternaam met voorvoegsels geen voornaam of voorletter staat, schrijf je het eerste voorvoegsel met een hoofdletter; anders met een kleine letter:
  - *Hans van der Zande; H. van der Zande; de heer Van der Zande; Els van der Zande-de Laat;*

- bij namen van verenigingen, instellingen, bedrijven en diensten:
  - *Roda JC, Rode Kruis, Elsevier, Nederlandse Spoorwegen;*

- bij (afleidingen van) aardrijkskundige namen, bij namen van merken, historische gebeurtenissen, straten, hemellichamen, gebouwen, feestdagen en bij titels van boeken en films:
  - *Aruba, Zuid-Beveland, het rijke Westen, Amsterdam-Noord, Frans, Engelsman, Samsung, de Tweede Wereldoorlog, Vondelkade, de Grote Beer, de Sint-Bavokerk, Kerstmis* (maar informeel: *kerst*), *Suikerfeest, Moederdag, De donkere kamer van Damokles, De terugkeer van de wespendief.*

Met een kleine letter schrijf je namen van

- soorten: *een glaasje bordeaux, een stukje camembert;*
- historische periodes: *de middeleeuwen, het rationalisme;*
- afleidingen van feestdagen: *kerstboom, paasvakantie;*
- maanden: *juli, december;*
- dagen: *woensdag;*
- jaargetijden: *lente;*
- windstreken: *het noorden, het zuidwesten;*
- religies en afleidingen ervan: *christendom, islam, gereformeerden, katholiek, hindoeïstisch*.

Opdracht
1

Plaats in de zinnen de hoofdletters.

1 hebben jullie in ’s-gravenhage in paleis lange voorhout de kunstwerken van m.c. escher bekeken, of zijn jullie naar het panorama mesdag geweest?
2 met de thalys is mevrouw ten have-van den berg met pasen op tijd in parijs om de paashaas bij de eiffeltoren te zien.
3 uiteindelijk zullen de ajaxfans blij zijn met het idee van van der sar, want er zal na kerst en oud en nieuw een nieuwe wind gaan waaien.
4 wanneer hebben de hervormden zich eigenlijk afgescheiden van de rooms-katholieke moederkerk?

Opdracht
2

Plaats in de zinnen de hoofdletters.

1 ’n prima idee om met pinksteren naar het aviodrome in flevoland te gaan, maar een bezoek aan het amsterdamse nemo is ook heel educatief.
2 was de heer jacob brouwer eigenaar van het fregatschip johanna maria, of was hij de kapitein?
3 de actrice thera van der plas speelde op het vwo al de hoofdrol in de musical *mamma mia*, die in haar examenjaar in april werd opgevoerd in de apeldoornse schouwburg orpheus.
4 op tweede kerstdag speelt het jeugdorkest de vuurvogel in de gereformeerde verrijzeniskerk; daar wordt ook dit jaar veel publiek verwacht.

Opdracht
3

Sommige woorden schrijf je soms met een hoofdletter en soms met een kleine letter. Wat is het betekenisverschil tussen de volgende woorden?

1 Champagne – champagne
2 Joden – joden
3 het Westen – het westen
4 Bijbel – bijbel
5 Chinezen – chinezen
6 Xantippe – een xantippe

Theorie

Leestekens

Hoofdletters en **leestekens** maken een tekst overzichtelijker. Alle regels voor de spelling en interpunctie (leestekens) steeds weer opzoeken kost veel tijd. Je moet ze kennen en foutloos kunnen toepassen.

Zo gebruik je de leestekens

Punt
Op deze plaatsen zet je een **punt**:
- aan het eind van een mededelende zin: *Jos was blij dat het bijna weekend was.*
- bij afkortingen: *G.L. Durlacher, enz., m.a.w.*

Let op:
- Schrijf initiaalwoorden (*pc, NS*) en letterwoorden (*TROS, pin*) zonder punten; die laatste worden als woord uitgesproken.
- Schrijf maten en gewichten zonder punt: *mg, dm, cl.*

Vraagteken
Een **vraagteken** gebruik je aan het eind van een letterlijk gestelde vraag:
– *Is er een tijd van komen en een tijd van gaan?*
– *‘Wie speelt de hoofdrol in de laatste James Bondfilm?’* vroeg Roger.
Let op: in de indirecte rede gebruik je geen vraagteken:
– *Roger vroeg wie de hoofdrol speelt in de laatste James Bondfilm.*

Uitroepteken
Een **uitroepteken** gebruik je aan het eind van een zin met een bevel of uitroep:
– *Pas op voor zakkenrollers!*
– *'Geweldig gedaan. Wat een prachtig resultaat!'*
Let op: zet nooit meer dan één uitroepteken.

Komma
Komma's maken lange zinnen overzichtelijk. Op deze plaatsen zet je een **komma**:
- voor en na een bijstelling:
  – *Lucky Luke, de bekende stripfiguur, schiet sneller dan zijn schaduw.*
- tussen twee persoonsvormen:
  – *Als Luke in de strip even uitrust, geeft zijn paard Jolly Jumper commentaar op de gebeurtenissen.*
- tussen de onderdelen van opsommingen, maar niet voor 'en':
  – *Joe, William, Jack en Averell Dalton zijn bekende schurken uit die strip.*
- voor of na een aanspreking of een tussenwerpsel:
  – *Hé, Rataplan, ga eens uit de weg, domme hond!*
- (in lange zinnen) voor een voegwoord waarmee de bijzin begint:
  – *De Daltons zijn gearresteerd, omdat ze weer eens een bankoverval hebben gepleegd.*

Gebruik in korte samengestelde zinnen geen komma:
– *Wist je dat Billy the Kid uit de strip echt heeft bestaan?*

Puntkomma
Een **puntkomma** betekent *en*. Op deze plaatsen zet je een puntkomma:
- tussen zinnen die sterk met elkaar samenhangen:
  – *De afgelopen winter was nogal streng; met name in januari heeft het flink gevroren.*
- tussen delen van opsommingen, zeker als het om zinnen gaat:
  – *Een vakantie in de tent van Eurocamp heeft diverse voordelen: u verblijft op een camping met 4 of 5 sterren; er staat een compleet ingerichte tent voor u klaar; onze eigen medewerkers zijn aanwezig om u te helpen; er zijn geen kosten voor schoonmaak of borg; de prijs is altijd redelijk.*

Dubbele punt
Een **dubbele punt** gebruik je:
- om een opsomming aan te kondigen:
  – *Ons bungalowpark is van alle gemakken voorzien: een kampwinkel, ontbijtservice en diverse restaurants.*
- om een verklaring aan te kondigen:
  – *Op Utrecht Centraal zijn honderden reizigers gestrand: als gevolg van hevige sneeuwval rijden veel treinen niet.*
- om de directe rede aan te kondigen:
  – *De minister zei bij zijn aftreden: 'Ik vertrek om het ambt van minister niet te belasten.'*

Let op: na een dubbele punt volgt geen hoofdletter, behalve bij de directe rede.

Aanhalingstekens
Er zijn enkele en dubbele **aanhalingstekens**. Beide mag je gebruiken. Dubbele aanhalingstekens mogen vóór een citaat ook onderaan (op de schrijflijn) geplaatst worden, enkele staan altijd bovenaan.
– *„Volgens mij word ik ziek", zei Evelien.*

Aanhalingstekens gebruik je:
- bij een citaat:
  – *De roman* De avonden *van Gerard Reve eindigt met de beroemde zin 'Hij strekte zich uit en viel in een diepe slaap'.*
- bij een directe rede:
  – *'Het wordt tijd voor internationale onderhandelingen', merkte de diplomaat op.*
  'Dan moeten we een aantal regeringsleiders uitnodigen', zei de president.
  'Op ministerieel niveau bereiken we niet wat we willen.'

In deze twee zinnen hoort de komma niet bij de gesproken tekst; die staat dus buiten de aanhalingstekens. In de volgende zinnen horen het vraagteken, het uitroepteken en de komma wel bij de gesproken tekst. Daar staan ze binnen de aanhalingstekens.
- *'Als u het mij vraagt,' zei de diplomaat, 'wordt het tijd voor internationale onderhandelingen.'*
- *De president vroeg: 'Moeten we een aantal regeringsleiders uitnodigen?'*
- *'Moeten we een aantal regeringsleiders uitnodigen?' vroeg de president.*
- *'Zet de ambassadeur direct het land uit!' beval de president.*

Let op: bij het weergeven van gedachten gebruik je geen aanhalingstekens.
- *De diplomaat dacht: het wordt tijd voor internationale onderhandelingen.*

• om aan te geven dat een woord een andere betekenis heeft dan normaal, bijvoorbeeld bij ironie:
  - *Dat de bouw van het sportcentum niet opschiet, is het zoveelste 'succes' van de burgemeester.*

• als je het woord zelf bedoelt en niet de betekenis:
  - *Schrijf je 'onmiddellijk' met twee d's en twee l'en?*

Haakjes
Informatie die je geeft als toelichting, uitleg of voorbeeld, plaats je tussen **ronde haakjes** (parenthesen):
- *Volgens het KNMI (Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut) vormt de opwarming van de aarde een groot probleem.*

Haakjes kun je beter zo min mogelijk gebruiken, want ze verstoren vaak de lopende tekst.

Beletselteken
Het **beletselteken** (drie puntjes) gebruik je:
• om een onderbreking of een pauze aan te geven:
  - *Ja, jij beweert dat nu wel, maar … hoe kan ik weten of het waar is?*

• aan het eind van een zin die niet af is; soms kan de lezer de zin zelf aanvullen:
  - *Er zijn daar talloze sportartikelen te koop: tennisrackets, hockeysticks, ski's …*
  - *Ik riep de koerier nog na: 'Zeg, denk nog even a…' Maar hij hoorde mij al niet meer.*

• om onvolledige citaten aan te duiden. Dat gebruik je bijvoorbeeld als je op het examen zinnen moet citeren:
  - *'Het zou (…) rond 1820.' (regels 300-306)*

Let op: Als het beletselteken aan het eind van een zin staat, komt er niet nog een punt achter. Een vraagteken of uitroepteken blijft wel staan.

Opdracht
4

Je ziet hier vijf leestekens die niet tot de officiële spelling zijn doorgedrongen.
1 Zoek bij elk leesteken *a* tot en met e de juiste naam. Kies uit:
guillemet – interrobang – ironieteken – lozenge – obelisk
2 Zoek van elk leesteken op waarvoor het gebruikt had moeten worden.

a *b* *c* *d* *e*

Opdracht
5

Plaats in de zinnen de hoofdletters en de leestekens.
1 hoewel niels van der gaag zwom in het geld reed hij in een oude peugeot en kocht hij kleren bij zeeman spijkerbroeken coltruien en geitenwollen sokken
2 er trekt een lagedrukgebied van west naar oost over midden-europa waardoor in de alpen veel regen gaat vallen zei weervrouw lydia van den hoff
3 afgelopen zomer werden de groenten van lidl als beste getest ze kunnen wedijveren met de potjes van hak die hoeft u dus niet per se te hebben
4 wat zie ik hier vroeg de rotterdamse burgemeester kaarslicht wijn en een schitterend gedekte tafel kom ik eigenlijk wel gelegen op dit tijdstip

5 in de novelle de familie stastok gepubliceerd in de bundel camera obscura van hildebrand gaan pieter en zijn vrienden een eindje roeien waarbij pieter helaas in het water belandt
6 de collectant van het rode kruis vroeg vriendelijk wilt u a u b wat geven voor de bestrijding van t b c in afrikaanse landen

Opdracht
6

Plaats in tekst 1 de hoofdletters en de leestekens.

Tekst 1

De stem uit het wak

hulp riep loode hulp
met schaatsen en al was hij door het ijs gezakt hij klauwde zijn handen in de rand van het wak lang zou hij het niet meer houden de gruwelijke kou verstijfde hem en zijn vingers bevroren het ijs brokkelde af
hulp
hela riep de schoorsteenveger die langs kwam zijn ladder aan de schouder ben jij dat sjoerd
nee loode
loode wie
loode van rooie pierke haal me er uit ik verdrink
van rooie pierke riep de schoorsteenveger verbaasd die heeft toch alleen een dochter
ik verzuip
zeg eens loode riep de schoorsteenveger
loode gaf geen antwoord meer de schoorsteenveger haalde zijn schouders op en liep hoofdschuddend door
later in de taveerne zei hij tegen de waard rooie pierke heeft toch maar één kind een dochter
jawel zei de waard alleen maaike
dan had ik het goed zei de schoorsteenveger tevreden
de waard wond de klok op door aan de ketting te trekken
toen zei hij vroeger had hij ook een zoon maar die is verdronken bij het schaatsen
hoe heette die vroeg de schoorsteenveger
och zei de waard het is zo lang geleden dat weet ik niet meer

Uit: Herman Pieter de Boer, De vrouw in het maanlicht en andere zonderlinge verhalen. Kempen Uitgevers, 2006

Ik kan/weet:

☐ hoofdletters en leestekens correct gebruiken. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

5 Meervoudsvorming

Je leert:

- over het meervoud van zelfstandige naamwoorden.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

Meervoudsvorming

De meeste Nederlandse woorden hebben een meervoud op -*s* of op -*en*.

Meervoud op -s
Schrijf de -*s* aan een woord vast als de uitspraak correct blijft:
– *dominees, garages, goeroes, kolibries, logés, oevers*.

Schrijf om uitspraakproblemen te voorkomen *'s*:
- bij afkortingen: *hbo's, dvd's;*
- in woorden die eindigen op *a*, *i*, *o*, *u*, *y*, de klinkers uit het ezelsbruggetje: *i*k h*ou* v*a*n *y*s → 's:
  – *taxi's, piano's, paraplu's, lama's, jury's;*
  maar: *etuis, bureaus, milieus, jockeys, cowboys, essays*; hier is geen uitspraakprobleem.

Meervouden op -en
Schrijf -*en* aan het woord vast: *klanten, paarden, wensen.*
Let op:
- klinkerweglating: *verhoor – verhoren;*
- medeklinkerverandering: *bies – biezen; laars – laarzen;*
  maar: *fotograaf – fotografen;*
- medeklinkerverdubbeling: *stok – stokken.*
  Als een woord eindigt op een *onbeklemtoonde* -*es*, -*et*, -*ik*, -*it*, verdubbelt de laatste medeklinker niet: *kievit – kieviten, lomperik – lomperiken, luiwammes – luiwammesen*.

Woorden op -*ie* krijgen soms een -*s* (*provincies, families*), maar in andere gevallen een -*n* (*poriën*) of -*en* (*industrieën*). Voor meervouden op -*n* of -*en* is de regel:
- klemtoon op -*ie* → meervoud met -*ën*: *industrie – industrieën;*
- klemtoon niet op -*ie* → meervoud met -*n*; trema op de *e* die er al staat: *porie – poriën*.

Meervouden op -s of -en en -s of -n
Er zijn woorden met twee meervoudsvormen, met -*s* en met -*en* (*sponsors – sponsoren, zoons – zonen*) of -*s* en -*n* (*gemeentes – gemeenten, methodes – methoden*).
Bij woorden op -*ee* met een meervoud op -*s* schrijf je de -*s* aan het woord vast: *chimpansees, dictees.* Bij een meervoud op -*en* komt er een trema op de -*e* van de uitgang -*en*: *moskeeën*.

Meervouden op -eren
Een beperkt aantal woorden heeft een meervoud op -*eren*: *ei – eieren, rund – runderen.*

Vreemde meervoudsvormen
Oorspronkelijk Latijnse woorden hebben soms twee meervoudsvormen, maar niet altijd:
– *basis – bases* of *basissen;*
– *datum – data* of *datums,* maar niet *data's;*
– *medium – media;* alleen als het een tussenpersoon betreft*: mediums;*
– *antibioticum – antibiotica* en niet *antibioticums;*
– *chemicus – chemici* en niet *chemicussen.*

Opdracht
1

1 Op een website over correct spellen staat deze regel voor de meervoudsvorming:
De *s* wordt in het meervoud een *z* na de medeklinkers *l*, *m*, *n* en *r*: *hals – halzen*, *gems – gemzen*, *bons – bonzen*, *laars – laarzen*.
Gaat deze regel altijd op? Zo nee, noteer dan een of twee uitzonderingen.
2 Ook deze regel vind je op die website:
De *s* blijft in het meervoud een *s* na een stemloze medeklinker (*t*, *k*, *f*, *s*, *p*): *frats – fratsen*, *plaats – plaatsen*, *spits – spitsen*, *reeks – reeksen*, *rolmops – rolmopsen*.
Gaat deze regel altijd op? Zo nee, noteer dan een of twee uitzonderingen.

Opdracht
2

Homoniemen zijn woorden met meer dan één betekenis. Soms hebben die homoniemen in die verschillende betekenissen ook verschillende meervoudsvormen.
Noteer van onderstaande woorden twee verschillende meervoudsvormen en zet achter elke vorm de betekenis van het woord.

1 blad
2 portier
3 been
4 patroon
5 bal
6 middel

Opdracht
3

1 Wat is de overeenkomst tussen de woorden *financiën*, *hersenen* en *onkosten*?
2 Bedenk nog twee voorbeelden.
3 Wat is de overeenkomst tussen de woorden *melk*, *politie* en *muziek*?
4 Bedenk nog twee voorbeelden.

Opdracht
4

Kies het juist gespelde woord.

1	babys	baby's
2	bacterieën	bacteriën
3	ballades	ballade's
4	bureaus	bureau's
5	cafés	café's
6	collectes	collecte's
7	coupés	coupé's
8	displays	display's
9	dominees	dominee's
10	fysici	fysicussen
11	genieën	geniën
12	melodieën	melodiën
13	musea's	museums
14	playboys	playboy's
15	salarisen	salarissen
16	stommeriken	stommerikken

Opdracht
5

Noteer het meervoud van de volgende woorden.

1 accu
2 binnenzee
3 dreumes
4 firma
5 injectie
6 kiwi
7 niveau
8 onderwijzeres
9 patroonhuls
10 stoof
11 symfonie
12 tracé

Opdracht
6

Noteer het meervoud van de volgende woorden.

1 bangerik
2 buggy
3 edelman
4 herfstblad
5 kazerne
6 mausoleum
7 olie
8 paragraaf
9 smid
10 studio
11 technicus
12 trui

Ik kan/weet:

☐ meervouden correct spellen. 2F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

6 Verkleinwoorden

Je leert:
- over verkleinwoorden.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Verkleinwoorden

Van veel zelfstandige naamwoorden kun je een **verkleinwoord** maken. We gebruiken een verkleinwoord om aan te geven dat iets klein is, bijvoorbeeld *autootje* in de betekenis 'een kleine auto'. Maar er zijn nog meer redenen om een verkleinwoord te gebruiken:
- om aan te geven hoe gezellig het is: *een heerlijk weekendje weg*; *een terrasje pakken*: het verkleinwoord geeft de sfeer van dat moment aan;
- om te laten merken dat we iets of iemand lief vinden: *Dag schatje van me*;
- als eufemisme, om iets minder erg te laten klinken: *Hij heeft een buikje gekregen*;
- uit bescheidenheid, als understatement: *Dat heeft me wel een paar centjes gekost*;
- denigrerend, alsof iets weinig voorstelt: *Die paar spulletjes van jou haal ik straks wel op.*

Dit zijn de regels voor de vorming van verkleinwoorden:
- Zet *-je, -kje, -pje, -tje* of *-etje* achter het zelfstandig naamwoord:
  – *kast – kastje, leuning – leuninkje, bloem – bloempje, deur – deurtje, plan – plannetje.*
- Korte klanken worden in het verkleinwoord soms lang:
  – *blad – blaadje, lot – lootje.*
- Bij woorden die op een klinker eindigen, is er meestal klinkerverdubbeling:
  – *lama – lamaatje, café – cafeetje, jojo – jojootje, reçu – reçuutje.*
  Maar: *kiwi – kiwietje, buggy – buggy'tje*.
- Afkortingen krijgen een apostrof:
  – *dvd'tje, A4'tjes, 6'jes en 7'tjes.*

Opdracht
1

Lees tekst 1. In de tekst heeft Gerrit Komrij uitdrukkingen verwerkt. Hij heeft daarbij de verkleinvormen van woorden veranderd in de gewone vorm. Kies tien uitdrukkingen uit, noteer ze correct en geef de betekenis.

Tekst 1

De liefde?

Kort geleden was ik nog een ziel zonder zorg. Er leek geen vuil aan de lucht. Alles liep op rollen. Er was geen onderons of ik sloeg er een sla uit. Ik kon tegen een stoot, neem dat van mij aan. Ik hield van wijn en Trijn. Van de laatste modesnuffen. Menigeen kon een pot bij me breken.
Maar zoete broden worden niet meer gebakken. Want, als u de naad van de kous wilt weten: ik heb een blauw gelopen. Nee, ik wind er geen doeken om: er heeft me iemand die me dierbaar was een kunst geflikt. Ik ben door haar in de o genomen. Voor de lap gehouden.
Ze zond me gisteren een kattebel, waarin ze me parmantig meedeelde dat ik het verder maar op eigen hout moest opknappen. Ze had er geen trek meer in, voegde ze eraan toe, om nog langer op te zitten en poten te geven. Pop gezien! Kast dicht!
Nu ben ik onverwacht in mijn één. Dat is geen prettig gevoel, dat geef ik u op een brief. Om zo onverwacht een buitenbeen te zijn, nee, dat is geen fluit van een cent. Maar praten vullen geen gaten, ik weet het, en daarom maak ik me hier niet met een Jan van Leiden vanaf! Ik heb een appel te schillen met de hele mensheid.

Naar: Gerrit Komrij, NRC Handelsblad, 29 maart 1989

Opdracht 2

Niet alleen zelfstandige naamwoorden kunnen verkleind worden, ook telwoorden (*tientje*), bijvoeglijke naamwoorden (*nieuwtje*), bijwoorden (*eventjes*) en werkwoordsvormen (*speeltje*).

1 Geef twee andere voorbeelden van een verkleining van een bijvoeglijk naamwoord.
2 Geef twee andere voorbeelden van een verkleining van een werkwoord.
3 Noteer de twee betekenissen van het verkleinwoord *telefoontje*.
4 Leg uit dat de betekenis van het woord ‘viool’ verandert wanneer we daarvan een verkleinwoord maken.
5 Sommige woorden bestaan alleen maar als een verkleinwoord, bijvoorbeeld *sprookje* en *poffertje*. Noteer nog zo’n woord dat alleen bestaat als verkleinwoord.

Opdracht 3

1 Noteer van de woorden 1 tot en met 10 en *a* tot en met *j* het verkleinwoord.
2 Welke woorden zijn volgens dezelfde regel vervormd tot verkleinwoord? Maak tweetallen.
Voorbeeld:
- *baby’tje* + *pony’tje* – beide woorden eindigen op *y* en krijgen *’tje* in de verkleinvorm.

1	A4	*a*	blad
2	baby	*b*	film
3	brug	*c*	jas
4	collega	*d*	okapi
5	haring	*e*	pony
6	kraam	*f*	radio
7	oefening	*g*	schram
8	stad	*h*	tekening
9	tosti	*i*	wc
10	vat	*j*	woning

Opdracht 4

Noteer het grondwoord van deze verkleinwoorden.

1 campinkje
2 enclaafje
3 glaasje
4 karbonaadje
5 logeetje
6 parachuutje
7 scheepje
8 taxietje
9 tournedostje

Opdracht 5

In Nederlandse uitdrukkingen komt regelmatig een verkleinwoord voor. Vul onderstaande uitdrukkingen met het juiste verkleinwoord aan. Let hierbij op de spelling.

1 Dat is nog maar het … van de ijsberg.
2 Na het vertrek van haar ouders heeft zij de … buiten gezet.
3 Omdat Mark erg moe was, besloot hij even een … te knappen.
4 De bruid zag eruit om door een … te halen.
5 Als hij vervelend doet, geef ik hem een … van eigen deeg.
6 Op verjaardagen wordt veelvuldig over … en … gepraat.
7 Daar zal ik mooi een … voor steken!
8 Op het werk loopt hij er de … vanaf.

Ik kan/weet:

☐ verkleinwoorden correct spellen. 2F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

7 Tussenklank in samenstellingen

Je leert:
- over de tussenklank in samenstellingen.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Samenstellingen en afleidingen

Een **samenstelling** is een woord dat is gemaakt van (minimaal) twee woorden die ook los kunnen voorkomen: *politie + agent = politieagent*. Een **afleiding** bestaat uit een woord, gecombineerd met een voor- en/of achtervoegsel dat niet als apart woord bestaat: *schuld+ig = schuldig, on+interessant = oninteressant.*

Opdracht
1

1 Noteer de woorden die een samenstelling zijn. Neem alleen die woorden over.
2 Verdeel de overige woorden over de vijf categorieën in de tabel.
allesbehalve – behandeling – bewusteloos – biografie – bungeejump – claustrofobie – contragewicht – driegangendiner – elastiekje – ex-gevangene – fanfarekorps – fotocamera – gevoelig – gezondheid – improductief – kwetsbaar – loonstrook – maximumsnelheid – mode-industrie – Moederdag – molenaar – nummer – oneerlijk – onlineverbinding – prehistorie – schilder – vriendschappelijk – waterpolo – zevenkamp

alleen een zelfstandig naamwoord	voorvoegsel + zelfstandig naamwoord	zelfstandig naamwoord + achtervoegsel	niet-zelfstandig naamwoord + achtervoegsel	voorvoegsel + zelfstandig naamwoord + achtervoegsel

Theorie

Tussen-s, tussen-e en tussen-en in samenstellingen

Sommige woorden kun je gewoon aan elkaar plakken als je een nieuw woord wilt vormen, bij andere moet je *-s-*, *-e-* of *-en-* tussen de woorden zetten.

Tussen-s
- Schrijf de tussen-s als je hem hoort: *stadswacht, beroepsmilitair;*
- Als het tweede deel van de samenstelling met een s-klank begint, is de tussen-s lastig te horen. Vervang dan het tweede deel en schrijf de *-s-* als je die in vergelijkbare samenstellingen hoort: *personeelschef*, want: *personeelsbeleid; staatsschuld,* want: *staatskas; scheepsjournaal,* want: *scheepstoeter.*
- Soms zijn twee manieren goed: *tijd(s)verschil / voorbehoed(s)middel.*

Tussen-e of tussen-en

Met het volgende schema stel je eenvoudig vast of je de samenstelling met -*e*- of met -*en*- moet spellen:

Vraag	Antwoord	Spelling	Voorbeelden
Linkerdeel zelfstandig naamwoord?	Nee	-e-	*rodekool* (linkerdeel bijv.nw), *karnemelk* (linkerdeel ww)
↓ Ja			
Alleen meervoud op -(e)n?	Nee	-e-	*aspergesoep* (op -s), *secondewijzer* (op -n en -s), *rijstevla, gerstenat* (geen meervoud)
↓ Ja			
Slechts één van in zijn soort?	Ja	-e-	zon, maan, hel, koningin: *zonnesteek, maneschijn, hellevuur, Koninginnedag, Onze-Lieve-Vrouwekerk*
↓			
Versterkt een bijvoeglijk naamwoord?	Ja	-e-	ape-, bere-, boorde-, pikke-, rete-, reuze-, steke-: *apetrots, beresterk, boordevol, reteslim*
↓			
Niet herkenbaar als woord?	Ja	-e-	*elleboog, klerelijer, bolleboos, apegapen*
↓			
Anders:		-en-	*hondenhok, lerarenkamer, getuigenverhoor*

Opdracht
2

Vul de woorden aan.

Voorbeeld:

– *Je schrijft*

kleermaker…zit,	*want je schrijft ook kleermaker…*
kleermakerszit,	*want je schrijft ook kleermakersopleiding*

Je schrijft …

1	dorp…straat,	want je schrijft ook dorp…
2	kapper…zaak,	want je schrijft ook kapper…
3	liefde…scène,	want je schrijft ook liefde…
4	macht…strijd,	want je schrijft ook macht…
5	publiek…jury,	want je schrijft ook publiek…
6	tuin…slang	want je schrijft ook tuin…
7	verkeer…zuil,	want je schrijft ook verkeer…
8	water…zuivering,	want je schrijft ook water…

Opdracht
3

De volgende woorden schrijf je met een tussen-e, maar de reden daarvan verschilt. Noteer per woord welke regel uit het schema op p. 181 is toegepast.

1 eremedaille
2 garagebedrijf
3 geboortekaartje
4 knorrepot
5 pikkedonker
6 platteland
7 spillebeen
8 zonnebril

Opdracht
4

De volgende samenstellingen zijn correct gespeld. Leg uit waarom de spelling juist is.

1 gedachtespinsel
2 koeienvlaai
3 nieuwssite
4 reuzespannend
5 wiegelied

Opdracht
5

De volgende samenstellingen zijn niet correct gespeld. Leg uit waarom. Noteer daarna de juist gespelde vorm.

1 luchtssamenstelling
2 paardebloem
3 regisseurstoel
4 weidenvogel
5 zonnenbank

Opdracht
6

Zijn de volgende samenstellingen correct gespeld? Licht je antwoord toe door te laten zien welke spellingregel (niet) correct is toegepast. Noteer daarna zo nodig de juiste vorm.

1 horlogemaker
2 krantebak
3 lachenbek
4 oorlogsschip
5 stekeblind

Opdracht
7

Maak samenstellingen. Plaats zo nodig een tussen-s.

1 beroep + schermer
2 beroep + voetballer
3 drug + smokkel
4 drug + verslaving
5 kamer + bewoner
6 keuken + schort
7 overgang + situatie
8 personeel + zaken
9 protest + actie
10 publiek + stem
11 schip + schroef
12 schilder + school
13 speel + stijl
14 stad + centrum
15 tabak + zaak

Opdracht
8

Maak samenstellingen. Plaats zo nodig een tussen-e of tussen-en.

1 asperge + soep
2 blind + man
3 drink + broer
4 eend + kroos
5 gans + ei
6 geboorte + golf
7 gerst + nat
8 groente + pasteitje
9 leeuw + deel
10 linde + boom
11 rat + kruit
12 soldaat + helm
13 spin + web
14 spin + wiel
15 vos + burcht

Ik kan/weet:

☐ samenstellingen met een tussenklank correct spellen. 2F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

8 Aan elkaar of los

Je leert:
- over aan elkaar of los schrijven.

Je hebt afgerond:
- Cursus 8 Spelling § 7 Tussenklank in samenstellingen

Theorie

Aan elkaar of los?

Samenstellingen schrijf je in het Nederlands in het algemeen aan elkaar. Soms komt er een liggend streepje tussen de delen.

Schrijf de volgende woorden aan elkaar:
- samenstellingen van twee of drie woorden:
  – *deurbel, vakantiehuis, lagelonenland;*
  – *autorijden, uiteenspatten, televisiekijken;*
  – *donkerblauw, kogelvrij, veelgelezen;*
  – *indiensttreding, teraardebestelling.*

- getallen tot duizend (in letters) en samenstellingen met *honderd* en *duizend*:
  – *vijfenveertig, zeshonderdvijftig, dertienduizend;*
  maar: *tien miljoen, drie miljard.*

- combinaties van een voorzetsel en een bijwoord:
  – *Hij woont hier heel dichtbij.*
  Let op: als na het voorzetsel een voornaamwoord of een zelfstandig naamwoord (met of zonder lidwoord) volgt, schrijf je bijwoord en voorzetsel los:
  – *Hij woont dicht bij mij (pers.vnw). Hij woont dicht bij het winkelcentrum (zn).*

- combinaties van twee voorzetsels:
  – *voorin, achterop.*
  Let op: als na het voorzetsel een voornaamwoord of een zelfstandig naamwoord (met of zonder lidwoord) volgt, schrijf je de voorzetsels los:
  – *Max zat boven op hem (pers.vnw).*
  – *Bij lange reizen zit Els graag voor in de bus (zn), want achterin wordt ze altijd misselijk.*

- voornaamwoordelijke bijwoorden; die bestaan uit *er*, *hier*, *daar*, *waar* + voorzetsel:
  – *hieraan, waarvoor, erdoorheen, daartegenover.*
  Let op: de regel geldt niet voor 'voorzetsels' die deel uitmaken van samengestelde werkwoorden als *inpakken* of *afhangen*. Vergelijk:
  – *Maak je de surprise op zolder en pak je die daar in? Nou, dat hangt ervan af.*
  – *Ik neem in elk geval deze doos mee en stop de surprise daarin. (= in de doos)*
  – *Het cadeautje lag eerst op de tafel, maar het viel ervanaf.*

Opdracht
1

Leg het verschil uit tussen onderstaande tweetallen.

1 scheidsrechterstekort – scheidsrechters te kort
2 rodewijnglazen – rode wijnglazen
3 naaktportretschilderen – naakt portretschilderen
4 zestienjarigen – zestien jarigen
5 oudekaaskroket – oude kaaskroket
6 perssinaasappelen – pers sinaasappelen

Opdracht
2

Welke woorden schrijf je volgens dezelfde regel aan elkaar? Koppel het juiste cijfer aan de juiste letter én schrijf de bijbehorende regel erbij.

1	hogesnelheidstrein	*a*	dichtbevolkt
2	nietszeggend	*b*	drinkwaterbedrijf
3	prijsgeven	*c*	hiertegenover
4	waarnaartoe	*d*	terechtkomen
5	zestienhonderd	*e*	tweeëntwintigduizend

Opdracht
3

Schrijf de woorden waar nodig aan elkaar.

1 actie opname
2 agressie onderzoek
3 boven buren
4 controle apparaat
5 dure huizen
6 er achter komen
7 er onder door kruipen
8 gebruik maken
9 in gebruik name
10 koffie huizen
11 lange wegen
12 maximum snelheid
13 Rabo bank rekening
14 snel trein
15 twee miljoen
16 tweede kans onderwijs
17 vijf honderd zestig
18 water drinken

Opdracht
4

Schrijf woorden zo nodig aan elkaar. Plaats eventueel tussenletters.

1 De zwaar lijvige vak bond leider heeft het er over gehad dat er een wilde staking kon uit breken.
2 In de warme bakker winkel werkte in de jaren zestig een dienst meisje van de huis houd school in Utrecht.
3 Dag jonge dame, waar mee kan ik jou en je tweeling broertje van dienst zijn?
4 Op het hoofd bureau van de gemeente politie wordt de hete lucht kachel beter vast gezet.
5 De fantasie tekst was door het brug klas meisje van a tot z over geschreven van een internet pagina.
6 Wanneer zal de feest commissie uit maken hoe veel verjaardag taarten we gaan in kopen?
7 De schat rijke prof voet baller had het aller liefst tot toneel speler op geleid willen worden.
8 Op het school plein stond een clubje brug klas leerlingen en midden in stond Peter. Stond hij echt midden in de groep?

Ik kan/weet:

☐ wanneer ik woorden aan elkaar of los moet schrijven. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

9 Liggend streepje

Je leert:
- over het gebruik van een liggend streepje.

Je hebt afgerond:
- Cursus 8 Spelling   § 7 Tussenklank in samenstellingen
  § 8 Aan elkaar of los

Theorie

Liggend streepje

Het liggend streepje dient als **koppelteken**, als **weglatingsteken** en als **afbreekteken**.

Koppelteken
Gebruik een koppelteken in de volgende gevallen:
- in samenstellingen, tussen klinkers die je ook samen kunt uitspreken, de zogenoemde 'botsende klinkers': aa, ae, ai, au, ee, ei, eu, ie, ii, oe, oi, oo, ou, ui, uu en i+j, i+ij, e+ui: *diploma-uitreiking, placebo-effect, rente-inkomsten;*
  maar: *politieauto, televisieomroep, tostiapparaat;*
- in de naam van getrouwde vrouwen: *mevrouw Van Vilsteren-de Laat;*
- in woorden met de voorvoegsels adjunct-, aspirant-, assistent-, bijna-, chef-, collega-, ex-, interim-, kandidaat-, leerling-, niet-, non-, oud-: *adjunct-directeur, ex-echtgenoot, non-actief, oud-minister;*
- voor een hoofdletter: *anti-Russisch, on-Hollands, de regering-Merkel;*
- in combinaties van titels en beroepen: *schrijver-historicus, trainer-coach;*
- bij aardrijkskundige namen, of woorden die daarvan afgeleid zijn: *Latijns-Amerikaans, Nieuw-Zeeland, Noord-Brabander, 's-Heerenberg;*
- bij letters, cijfers, andere tekens en St of Sint/sint: *mbo-studie, 20+-kaas, $-teken, PvdA-kantoor, Sint-Maartensdijk, sint-vitusdans;*
- in woorden die anders onoverzichtelijk worden: *huis-aan-huisblad, woon-werkverkeer, massage-bed*.

Let op:
- Gebruik bij getallen in woorden een trema: *drieënzestig*.
- Als een beroepsnaam vergezeld wordt van een bijvoeglijk naamwoord, schrijf je die twee elementen los: *sociaal geograaf, klinisch bioloog.*

Weglatingsteken
Zet een streepje op de plek waar een *deel* van een woord is weggelaten: *hoofd- en bijzaken; scheikundedocenten en -studenten; keel-, neus- en oorarts*. Maar: *lager en voortgezet onderwijs.*
Je mag een woorddeel alleen weglaten als het in beide woorden dezelfde betekenis heeft. Schrijf dus niet: *kranten- en koffiekoppen*.

Afbreekteken
Gebruik het liggende streepje als afbreekteken als een woord niet meer op de regel past. Dit zijn enkele afbreekregels:
- Breek samenstellingen alleen af tussen de delen: *adoptie-kinderen, klinker-botsing, modellen-wedstrijd, tweede-hands.*
- Breek af tussen het grondwoord en een voor- of achtervoegsel: *herfst-achtig, karakter-loos, on-vriendelijk.*

Je mag woorden ook afbreken tussen twee lettergrepen, maar als je twijfelt over de juiste plaats, zet dan het hele woord op de volgende regel. Op die manier voorkom je fouten.

Opdracht
1

1 Welke twee betekenissen hebben de woorden *a* tot en met *f*?
2 Plaats in de woorden op de meest voor de hand liggende plaats een liggend streepje.
  a bruidstaart
  b gazonnetje
  c lamspies
  d reserveringen
  e tabaksteler
  f wetsuitlegging

Opdracht
2

Spel de volgende woorden correct.

1 anti aanbaklaag
2 anti epilepticum
3 anti Frans
4 anti inbraakstrip
5 anti jeukzalf
6 anti muggenspray
7 anti oxidanten
8 anti rimpelcrème
9 anti voetbal
10 anti westers

Opdracht
3

Maak van de volgende woorden zo mogelijk één woord. Plaats zo nodig een koppelteken.

1 algemeen + secretaris
2 café + restaurant
3 camera + opstelling
4 doe + het + zelver
5 een + tweetje
6 gummi + jas
7 koffie + automaat
8 mini + inspectie
9 tweede + kans + onderwijs
10 zwart + wit + foto

Opdracht
4

Maak van de volgende woorden zo mogelijk één woord. Plaats zo nodig een koppelteken.

1 auto + ongeluk
2 cv + installatie
3 heen + en + weer + dienst
4 mee + eter
5 milieu + minister
6 no + nonsense + beleid
7 pseudo + klassiek
8 rij + instructeur
9 stand + up + comedian
10 vanille + yoghurt

Opdracht
5

Schrijf aan elkaar wat aan elkaar moet. Laat weg wat je kunt weglaten. Plaats zo nodig een weglatingsstreepje.

1 appel taart, kwark taart en slagroom taart
2 brede schoenen en smalle schoenen
3 carnavalsfeesten en carnavalsoptochten
4 inkoop en verkoop
5 koffie molens en koffie machines
6 ombudsmannen en ombudsvrouwen
7 oude fietsen en nieuwe fietsen
8 stop treinen en snel treinen
9 houten voor deuren en houten achter deuren
10 zomer kleding en winter kleding

Opdracht
6

Schrijf aan elkaar wat aan elkaar moet; gebruik waar dat kan een weglatingsstreepje.

1 binnenlandse reizen en buitenlandse reizen
2 brillen inkopers en brillen verkopers
3 de herfstvakantie en de voorjaarsvakantie
4 in voor spoed en tegen spoed
5 nationale treinen en internationale treinen
6 tafel zilver en tafel serviezen
7 thee kopjes en koffie kopjes
8 wiskunde leraren en wiskunde leraressen

Ik kan/weet:

☐ koppeltekens, weglatingsstreepjes en afbreektekens correct gebruiken.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

10 Trema, apostrof, accenttekens

Je leert:

- over trema, apostrof en het accentteken.

Je hebt afgerond:

- Cursus 8 Spelling § 8 Aan elkaar of los
  § 9 Liggend streepje

Theorie

Trema (deelteken)

Het **trema** voorkomt uitspraakproblemen in woorden die geen samenstelling zijn.
Plaats het trema altijd op de eerste letter van de volgende lettergreep:
– *zee-en*, dus *zeeën; melodie-en*, dus *melodieën; pati-ent*, dus *patiënt; kopi-eren*, dus *kopiëren* (maar: *hij kopieert, gekopieerd); offici-ele*, dus: *officiële* (maar: *officieel).*
Let op bij
– *eum*: *linoleum*; -iing: *verfraaiing;* -cien: *opticien;* -ieus: *melodieus;*
– bea-, gea-, beo-, geo-, beij-, geij-: *beargumenteren, geantwoord, beoefenen, geopereerd, beijverd, geijzeld*; maar: geë-, geï- en geü-: *geëigend, geïllustreerd, geüniformeerd.*
Bij woordafbreking vervalt het trema. Vóór de letter waarop het trema staat, kan het woord in principe worden afgebroken.

Opdracht
1

Plaats waar nodig een trema.

1 associeren
2 begroeiing
3 beinvloeden
4 beoordelen
5 financiele
6 geergerd
7 geijkt
8 geruineerd
9 officieus

Opdracht
2

Plaats waar nodig een trema.

1 audicien
2 bacterien
3 buiig
4 coryfeeen
5 efficient
6 financieel
7 geirriteerd
8 gelinieerd
9 geordend

Theorie

Apostrof

De **apostrof** (') wordt gebruikt:
- als weglatingsteken op de plaats van een weggelaten letter:
  – *'s avonds (des avonds), 's winters, 's-Heerenberg; d'r tasje (haar tasje);*
  – *'t Gaat vannacht behoorlijk vriezen. (Het gaat ...);*
  – *Truus' excuses, Lex' paraplu*; vergelijk: *het boek van Willem* → *Willems boek;*
- om uitspraakproblemen te voorkomen:
  – bij het meervoud: *papa's (spreek uit: pappaas), piano's, paraplu's;*
  – bij bezitsaanduidingen: *Lara's roddelrubriek, Theo's abonnement, Jiri's zwaard*.
  Let op: meestal is er geen uitspraakprobleem; schrijf dan de bezits-s aan het woord vast: *Robs racewagen, tantes theeservies, mijn vaders boot*.
  – in meervouds- en verkleinvormen en in afleidingen van letter- en initiaalwoorden: *cd'tje, HEMA's, hbo'er, PvdA'er, soa's, vwo's, 65+'er, sms'je, ge-sms't*.
  Let op: afleidingen van letterwoorden die je als woord uitspreekt, schrijf je zonder apostrof (*havoër*) en in samenstellingen met een initiaalwoord zet je geen apostrof, maar een liggend streepje: *hts-student, PvdA-lid, 65+-pas*.
- bij verkleinwoorden op -y: *baby'tje*.

Opdracht
3

Schrijf aan elkaar wat aan elkaar moet. Plaats zo nodig een hoofdletter, een trema, een apostrof, een liggend streepje.

1 alex tas
2 da s niet best.
3 display tje
4 george bush presidentschap
5 lolly tje
6 m n opa s
7 radio s
8 s gravendeel
9 t waait flink.
10 tv toestel

Opdracht
4

Schrijf aan elkaar wat aan elkaar moet. Plaats zo nodig een hoofdletter, een trema, een apostrof, een liggend streepje.

1 belgie s economie
2 de jaren 50
3 ferdinand s broer
4 m n muts is weg.
5 mbo er
6 r dam (plaatsnaam)
7 s zomers is t warm.
8 tv tje
9 vmbo school
10 zo n mooi boek

Theorie

Accenttekens en cedille

Er zijn drie accenttekens: het **accent aigu** (streepje voorover: *é*), het **accent grave** (streepje achterover: *è*) en het **accent circonflexe** (dakje: *ê*).

- Accenttekens komen bijna alleen voor op de letter *e*: *café, carrière.*
- In enkele gevallen komen ze ook op andere letters, bijvoorbeeld: *tambour-maître.*
- Om klemtoon aan te geven, gebruik je het accent aigu. Zet het accent dan op de eerste twee klinkers van de lettergreep:
  – *Hij is volgens mij dé persoon om hier orde op zaken te stellen.*
  – *Jos heeft alleen ruzie met zijn óúdste broer en niet met de jongste.*
- Plaats, als er een uitspraakprobleem dreigt, accenten op het telwoord *één (1)*, maar niet op hoofdletters:
  – *'Juliette heeft één scooter en twee fietsen.' 'Eén scooter of twee?'*
  Maar:
  – *Kan een van jullie de deur even dichtdoen?* (zonder accenten)

De **cedille** onderaan de *c* (*ç*) zorgt ervoor dat een *c* als *s* klinkt, wanneer die voor een *a*, *o* of *u* staat (*reçu, Curaçao*). Normaal klinkt de *c* in die gevallen als *k*:
– *carnaval, correct, cursief.*

Opdracht
5

Spel correct. Plaats zo nodig een accent of een cedille. Gebruik eventueel een woordenboek.

1 bleren
2 comite
3 compote
4 crepe
5 curieus
6 enquete
7 etage
8 maitresse
9 prostituee

Opdracht
6

Spel correct. Plaats zo nodig een accent of een cedille. Gebruik eventueel een woordenboek.

1 a propos
2 controle
3 creme fraiche
4 deja vu
5 facade
6 feteren
7 pate
8 premiere
9 procede

Ik kan/weet:

☐ trema's, apostrofs en accenttekens correct gebruiken. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

11 Getallen

Je leert:
- over het schrijven van getallen.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

De schrijfwijze van getallen

Getallen schrijf je soms met letters en in andere gevallen in cijfers.

Letters gebruik je voor
- hele getallen van één tot en met twintig: *acht, negentien, zesde, achtste;*
- de tientallen tot honderd: *vijftig, zeventig, dertigste;*
- de honderdtallen tot duizend: *achthonderd, driehonderdste;*
- de duizendtallen tot twaalfduizend: *negenduizend, tienduizendste;*
- de getallen miljoen, miljard, biljoen enzovoort: *zeven miljoen* (los!), *negen miljardste* (los!).

Bij grote getallen kun je cijfers en woorden combineren: *34 duizend, 143 miljoen, 26 miljard.*

Cijfers gebruik je voor
- getallen boven de twintig, uitgezonderd de tientallen en honderdtallen: *35 miljoen, de 24^e (24e , 24ste) voorstelling, 92 gasten;*
- exacte waarden, zoals maten, gewichten, temperaturen, bedragen, telefoonnummers, data, adressen, percentages, rekeningnummers, jaartallen, exacte tijdstippen: *67 liter, 45 meter, 4 kilo, 37 °C, € 7,85, 10 mei 1996, Schilderskade 66, 12% of 12 procent, groep 6, paragraaf 4.5, om 16.00 uur* (*vier uur* geeft de tijdsduur aan).

Let op:
- Schrijf breuken los (*twee derde: $^2/_3$, vier zeven achtste: $4^7/_8$; maar: tweeënhalf*), behalve in een samenstelling: *driekwartsmaat, tweederdemeerderheid.*
- Als in een zin grote aantallen van iets in cijfers staan, gebruik je in die zin ook cijfers voor kleine aantallen van datzelfde iets:
  – *Van de 35 apen werden er 8 ziek, maar de twee verzorgers hadden nergens last van.*

Opdracht **1**

Maak van de cijfers letters waar dat moet.

1. Op 25 mei 2018 kocht Catootje op de botermarkt 2 kilo edammer.
2. Dit jaar bezochten ruim 1.400.000 toeristen de Keukenhof, deze maand zo'n 300.000.
3. Vorig jaar kwam ik op 5 december precies 33 sinterklazen tegen.
4. Kan 2/3 van de bevolking het Wilhelmus niet meezingen?
5. De voorstelling, waaraan ruim 30 dramastudenten meewerken, wordt 4 keer vertoond.
6. In deze stad wonen ruim 75.000 mensen.
7. Er zijn bij de kettingbotsing op de A1 23 gewonden gevallen.
8. Op het 17^e congres van de partij waren ruim 500 leden aanwezig.
9. Hoe moet je 5/6 en 3/5 bij elkaar optellen?

Ik kan/weet:
- ☐ wanneer ik getallen als cijfers of in letters moet weergeven.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

12 Sommige of sommigen?

Je leert:
- over zelfstandig gebruikte telwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Zelfstandig gebruikte telwoorden en bijvoeglijke naamwoorden

Telwoorden en bijvoeglijke naamwoorden worden soms zelfstandig gebruikt. In dat geval spel je ze soms met een -n op het eind.

Telwoorden
Woorden als *sommige, vele, enkele, beide* schrijf je met een -*e*
- als ze bijvoeglijk gebruikt worden:
  – *vele genodigden, enkele leerlingen, de weinige bezoekers*
- als ze betrekking hebben op *zaken* of *dieren*:
  – *Van die mooi beschilderde matroesjka's heb ik er enkele gekocht.*
  – *Die exotische vogels zijn prachtig, maar de meeste zijn niet te koop.*

Woorden als *sommige, vele, enkele, beide* schrijf je met -*en* als ze zelfstandig worden gebruikt én betrekking hebben op personen:
– *Slechts weinigen zijn werkelijk van de situatie op de hoogte.*
– *De meesten van hen hebben een museumjaarkaart.*

Let goed op: als het woord betrekking heeft op personen die al eerder genoemd zijn in *dezelfde zin*, kun je -e schrijven als je het woord achter het telwoord kunt invullen:
– *De klanten van KLM toonden zich ontevreden en enkele (klanten) dienden zelfs een klacht in.*
Maar anders niet:
– *'U kunt beter opstappen', merkten de aandeelhouders op, die allen vonden dat de bestuursvoorzitter veel foute beslissingen had genomen.*

Let op: *tientallen*, *honderden*, *(tien)duizenden*, *miljoenen* en *miljarden* schrijf je altijd met -*en*:
– *De oppositie had honderdduizenden demonstranten naar de hoofdstad gelokt.*

Bijvoeglijke naamwoorden
Bijvoeglijke naamwoorden schrijf je met een -*e* (*zieke koeien, de aanwezige journalisten*), maar als ze zelfstandig gebruikt worden én personen in het meervoud aanduiden, schrijf je ze met -*en*: *doven en slechthorenden, ouden van dagen, de geslaagden.*

Opdracht
1

Kies de vorm met of zonder *-n*.

1 We kochten afgelopen zaterdag eieren op de markt, maar helaas bleken de meeste(n) bedorven.
2 Voor de bruiloft waren vele(n) uitgenodigd, maar slechts weinige(n) kwamen opdagen.
3 Als Jos pas in mei vakantiewoningen zoekt, zijn er waarschijnlijk nog maar enkele(n) beschikbaar.
4 De studenten hadden alle(n) een rijbewijs, maar de meeste(n) van hen durfden amper te rijden.
5 De heer Zijlema was een van de eerste(n) die zich in Emmeloord vestigden.
6 Wel hadden alle meisjes hun lantarentjes bij zich, maar sommige(n) hadden geen reserveolie.
7 Hoewel de opgegraven antieke vazen voorzichtig werden vervoerd, bleken er tijdens het transport toch verscheidene(n) gebroken te zijn.
8 Onder de supporters hadden zich enkele(n) tientalle(n) relschoppers gemengd.

Opdracht
2

Kies de vorm met of zonder *-n*.

1 Spartaanse soldaten waren goed getraind en hoorden tot de beste(n) van Griekenland.
2 Jonge kinderen moeten acht uur slapen, maar volwassene(n) kunnen wel met minder toe.
3 Dominee Kappers was verzot op zoute haringen, maar zure(n) vond hij niet lekker.
4 Volgens de restaurateur trad de heer Sonneveld die avond op voor de notabele(n) van Amstelveen.
5 In de winkel waren albasten uiltjes te koop, waarvan ik de twee leukste(n) heb aangeschaft.
6 Als het lente wordt, dan stuur ik jou tulpen uit Amsterdam: duizend gele(n) en duizend rode(n).
7 Mijn oom was de belangrijkste werkgever van zijn dorp en daardoor was hij van alle burgers een van de meest geliefde(n).
8 Marius kan elke baan krijgen die hij wil hebben, want in het ontwerpen van computerspellen is hij een van de beste(n).

Opdracht
3

Kies de vorm met of zonder *-n***.**

1 Toen Nadir en Zurga Leïla zagen, werden beide(n) vrienden verliefd op haar.
2 Toen Nadir en Zurga Leïla zagen, werden de vrienden beide(n) verliefd op haar.
3 Toen de vrienden Leïla zagen, werden beide(n) binnen de kortste keren verliefd op haar.
4 Toen de vrienden Nadir en Zurga Leïla zagen, werden ze beide(n) verliefd op haar.

Opdracht
4

Waarom is het – gezien de theorie – lastig om in onderstaande zin de juiste vorm te kiezen: *beide* of *beiden*?
In het begin van Reize door het Aapenland *uit 1788 komen onder andere de vrouw en het paard van de hoofdpersoon in het water terecht. Omdat hij niet kan beslissen wie hij zal redden, verdrinken ze* ***beide/beiden***.

Ik kan/weet:

- ☐ wanneer ik wel of geen -n moet gebruiken bij zelfstandig gebruikte telwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. 2F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

13 Probleemwoorden

Je leert:

- veelvoorkomende moeilijke woorden correct spellen.

Je hebt afgerond:

- de stof van 3 vwo.

Theorie

123 lastige Nederlandse woorden

Bij sommige woorden twijfel je altijd over de schrijfwijze. Je kunt de spelling opzoeken in een (online)woordenboek of in de Woordenlijst Nederlandse Taal (woordenlijst.org), maar je kunt de spelling ook uit je hoofd leren.

abonnees
accommodatie
achttien
acuut
adellijk
adolescent
agressie
alinea
alleszins
allochtoon
apparaat
barbecueën
baseren
begrafenis
begroeiing
burgemeester
burgerlijk
cappuccino
carrière
chagrijnig
cheque
chic/chique
comité
commissaris
consequent
continu/continue
daarentegen
decennium
dichtstbijzijnde
discipline
door middel van
eczeem
efficiënt
eigenlijk
elektrisch
e-mail
enigszins
enquête
enthousiast
excuus
faillissement
fascisme
financieel/financiële
financiën
geenszins
gefascineerd
gerechtelijk
gewelddadig
gezamenlijk
googelen
hardnekkig
hartstikke
herinneren
hiërarchie
hopelijk
hygiënisch
hypothese
identiteit
illusie
insect
interessant
interview
juffrouw
kassière
klerezooi
kopiëren
legitimatie
liniaal
litteken
luxueus/luxueuze
manoeuvreren
millimeter
minuscuul
minutieus
misschien
mogelijk
namelijk
niettemin
nieuwsgierig
nochtans
onmiddellijk
onverbiddelijk
opticien
oeuvre
parallellen
penicilline
per se
portemonnee
practicum
procedé
product
professor
prostitué (m)
prostituee (v)
puberteit
publicatie
pyjama
racisme
recensie
rechterlijk
rechtstreeks
reëel/reële
represailles
reünie
satelliet
seksueel
sieraad
sowieso
staatsieportret
statiegeld
stiekem
thans
toerisme
toernooi
tournee
twijfelen
uittreksel
vacuüm
verrassen
wanneer
wederrechtelijk
weifelen
weliswaar

Opdracht
1

Leer de 123 woorden en maak daarna de opdracht. Kies de juiste vorm.

1 abbonnee - abonnee
2 alinea - alinia
3 barbecueën - barbecuën
4 baseren - bazeren
5 begrafenis - begravenis
6 commisaris - commissaris
7 eigelijk - eigenlijk
8 enigzins - enigszins
9 hardstikke - hartstikke
10 hygiënisch - hygiènisch

Opdracht
2

Leer de 123 woorden en maak daarna de opdracht. Kies de juiste vorm.

1 identiteit - indentiteit
2 hopelijk - hopenlijk
3 interessant - interressant
4 legimitatie - legitimatie
5 lineaal - liniaal
6 onmiddelijk - onmiddellijk
7 professor - proffessor
8 racisme - rascisme
9 tweifelen - twijfelen
10 uitreksel - uittreksel

Opdracht
3

Leer de 123 woorden en maak daarna de opdracht. Vul zo nodig ontbrekende letters in.

1 ac...om...odatie
2 adole...ent
3 ag...res...ie
4 begroei...ng
5 chi...e
6 daar...ntegen
7 dicht...bijzijnde
8 dis...ipline
9 fail...is...ement
10 fa...isme

Opdracht
4

Leer de 123 woorden en maak daarna de opdracht. Vul zo nodig ontbrekende letters in.

1 financi...le
2 har...nekkig
3 gezame...lijk
4 intervi...w
5 kler...zooi
6 juf...rouw
7 pubert...t
8 py...ama
9 t...rnooi
10 w...felen

Opdracht
5

Woordgroepen met oude naamvallen geven soms problemen bij de spelling. Vul waar nodig de juiste letters in. Gebruik eventueel een woordenboek.

1 in arr... moed...
2 in koele... bloed...
3 in levende... lij...
4 met die... verstand...
5 met voorbedachte... rad...
6 mijn... inziens
7 onze... inziens
8 op staand... voet
9 te... alle... tijd...
10 te... elfde... ur...
11 te... enenmal...
12 te... goed... trouw
13 te... lang... lest...
14 te... mijne... hui...
15 te... voet... uit
16 te... zijne... tijd
17 van gans... hart...
18 van goed... hui...

Ik kan/weet:

☐ veelvoorkomende moeilijke woorden correct spellen (al dan niet met behulp van een woordenboek).

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

DE ZIN
VAN HET LEVEN
HOEFT GEEN
SPELLINGCONTROLE
Loesje

Cursus 9

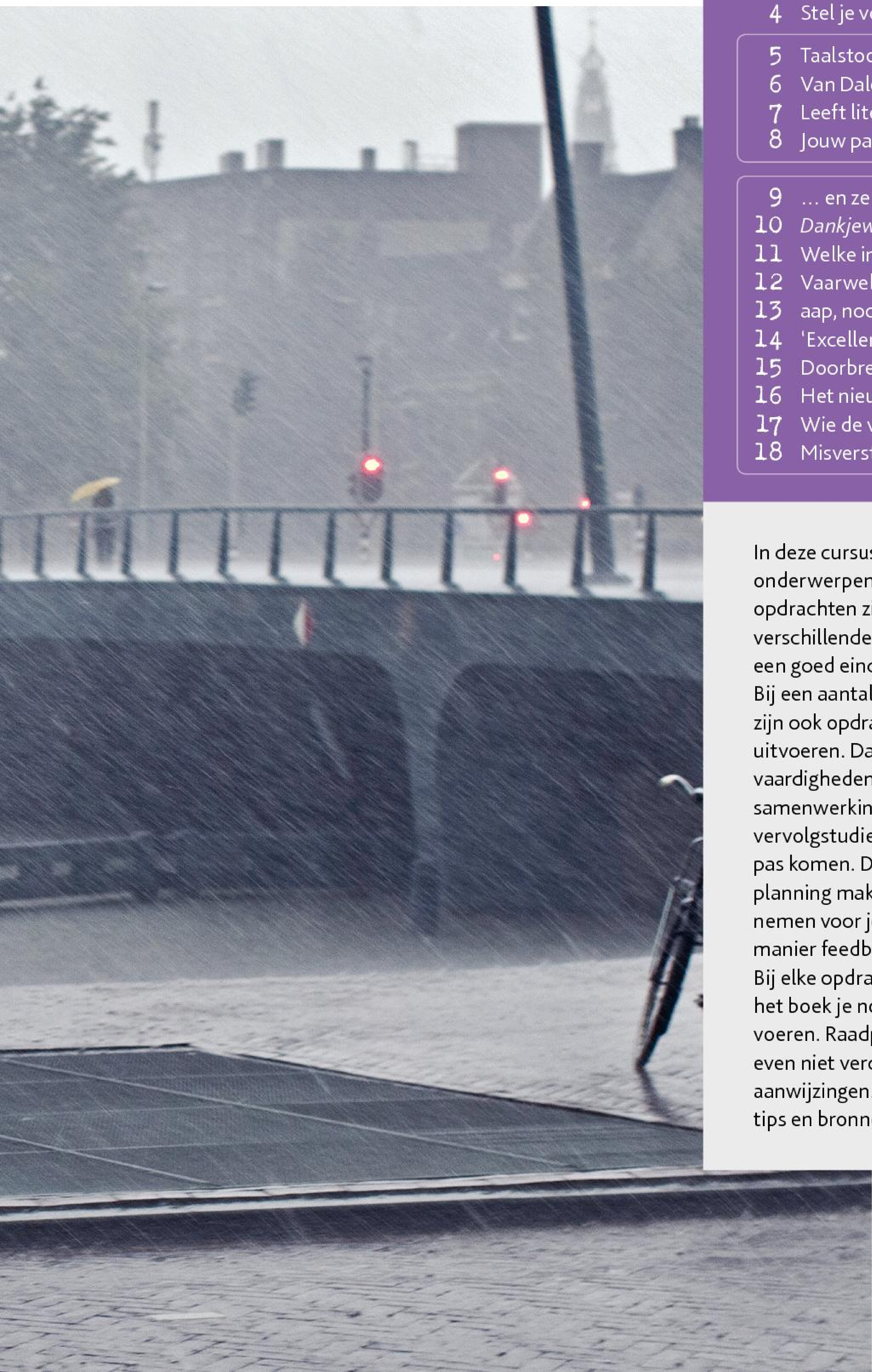
Praktijk-opdrachten

Het is een mooie, regenachtige dag.

C. Buddingh'

Inhoud

In deze cursus komt een breed scala aan onderwerpen en werkvormen aan de orde. De opdrachten zijn zo opgezet dat je vaardigheden uit verschillende cursussen moet combineren om tot een goed eindresultaat te komen.
Bij een aantal opdrachten werk je alleen, maar er zijn ook opdrachten die je in een groep moet uitvoeren. Daarbij oefen je niet alleen specifieke vaardigheden van het vak Nederlands, maar ook samenwerkingsvaardigheden. Deze zullen je in je vervolgstudie en je latere beroepspraktijk goed van pas komen. Denk aan zaken als taken verdelen, een planning maken, persoonlijke verantwoordelijkheid nemen voor jouw deel van de taak, op een goede manier feedback geven en ontvangen en evalueren.
Bij elke opdracht is aangegeven welke paragrafen uit het boek je nodig hebt om de opdracht uit te voeren. Raadpleeg die paragrafen in elk geval als je even niet verder kunt: je vindt er waardevolle aanwijzingen. Op *Nieuw Nederlands online* vind je tips en bronnen die je kunt gebruiken.

1 Mens erger je niet!

Een onderzoek naar de acceptatie van taalfouten

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 9 Documenteren
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren – § 4 Presentatie
- Cursus 7 Formuleren – Correct formuleren en Aantrekkelijk formuleren *(5 vwo en 6 vwo)*

Hun irriteren zich aan me zusje. Gaan jouw haren ook recht overeind staan als je iemand dit hoort zeggen of wanneer je dit leest? Dan ben je niet de enige. Veel mensen ergeren zich enorm aan het gebruik van *hun* als onderwerp, *me* als bezittelijk voornaamwoord en de contaminatie van *irriteren* en *zich ergeren*. Er zijn echter ook mensen die dit allemaal niet zo erg vinden. Taal verandert nou eenmaal, hoor je ze zeggen. Bovendien gaat het er toch vooral om dat je begrijpt wat de ander zegt?
Sommige taalpuristen zullen zeggen dat er regels zijn waaraan taalgebruikers zich moeten houden, maar de vraag blijft wel wie die regels mag bepalen. Taalkundigen zijn over het algemeen meer bezig met het beschrijven van taal dan met het voorschrijven van taalregels. Zij vinden het juist interessant om te zien hoe en onder welke invloeden een taal verandert en wanneer bepaalde veranderingen door de goegemeente geaccepteerd worden.

Je gaat in een viertal een onderzoek doen naar de acceptatie van veelgemaakte formuleringsfouten. Hiervoor nemen jullie een enquête af. Het onderzoek wordt afgesloten met een presentatie, waarin de gemaakte keuzes worden verantwoord en de resultaten overzichtelijk worden weergegeven.

***Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op* Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

2 Een waarheid als een koe

Een vlog over spreekwoorden

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 6 Publiek, § 9 Documenteren en § 10 Samenvatten *(5 vwo)*
- Cursus 2 Lezen – § 4 Stappenplan Tekstanalyse
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren – § 4 Presentatie en § 7 Interview *(6 vwo)*
- Cursus 7 Formuleren – § 12 Uitdrukkingen *(6 vwo)* en § 13 Beeldspraak *(6 vwo)*

Eerlijk duurt het langst. Een gegeven paard mag je niet in de bek kijken. Je moet geen oude koeien uit de sloot halen. Dit zijn een paar spreekwoorden die je vast wel kent. Veel van onze spreekwoorden en uitdrukkingen bestaan al heel lang en zijn volledig opgenomen in ons dagelijks taalgebruik. Voor buitenlanders die Nederlands willen leren, zijn ze echter niet altijd logisch. Zij hebben hun eigen uitdrukkingen. Wij zeggen *Het regent pijpenstelen*, maar een Engelsman zal zeggen *It's raining cats and dogs* en een Fransman *Il pleut des hallebardes.* Sommige uitdrukkingen zijn eigenlijk best vreemd. Want wat zijn pijpenstelen? En waarom zou het dan in Engeland honden en katten of in Frankrijk uitgerekend hellebaarden regenen? Waar komen deze en andere spreekwoorden vandaan? Dat ga je bij deze opdracht uitzoeken.

Je gaat in een drietal over drie spreekwoorden een vlog maken voor achtstegroepers. In de vlog moet aandacht besteed worden aan de letterlijke en figuurlijke betekenis en aan de herkomst. Als een vergelijking met het spreekwoord in een andere taal voor de hand ligt, is het interessant hieraan aandacht te besteden. Natuurlijk zorgen jullie voor voldoende afwisseling, bijvoorbeeld door iets te vertellen en iets na te spelen of uit te beelden. Lever bij de vlog ook een lijst met gebruikte bronnen in.

***Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op* Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

3 Thuisblijven of uitvliegen?

Een beschouwing over op kamers wonen

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 9 Documenteren
- Cursus 2 Lezen – § 3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing, § 4 Stappenplan Tekstanalyse en § 5 Mengvormen *(5 vwo)*
- Cursus 3 Schrijven – § 4 Beschouwing *(5 vwo)* en § 5 Uitwerking interview *(5 vwo)*
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren – § 7 Interview *(6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling

Als je gaat studeren, krijg je te maken met de vraag: blijf je bij je ouders wonen of ga je liever direct op kamers? Soms is de keuze niet zo moeilijk: als je een studie gaat volgen aan een universiteit in het buitenland of aan de andere kant van het land, wordt het lastig om thuis te blijven wonen. Logisch dat je er dan voor kiest om op kamers te gaan. Maar wat als je toekomstige studiestad prima te bereizen valt vanaf je huidige adres? Blijf je dan thuis of vlieg je toch uit? Voor veel leerlingen in de examenklas is dat een belangrijke vraag, waar ze niet zomaar een antwoord op hebben.

Je gaat in een viertal uitzoeken waar je rekening mee moet houden als je de keuze moet maken om al dan niet op kamers te gaan. Wat zijn de voor- en nadelen van op kamers wonen? Welke factoren spelen een rol bij de keuze? Hoe vind je een kamer? Wat kost op kamers wonen? Ieder van jullie zoekt een tekst over dit onderwerp en interviewt iemand die op kamers woont, en iemand die thuis is blijven wonen. Op basis van het materiaal van de groep schrijf je individueel een beschouwing van 600-800 woorden.

Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

4 Stel je voor!

Een profiel voor een online netwerk

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 6 Publiek en § 9 Documenteren
- Cursus 2 Lezen – § 4 Stappenplan Tekstanalyse
- Cursus 7 Formuleren – Correct formuleren en Aantrekkelijk formuleren *(5 vwo en 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling

Als je een eigen bedrijfje opzet, op zoek bent naar een baan of naar mensen die je kunnen helpen bij een onderzoek of een afstudeerproject, kun je een profiel aanmaken op een online netwerk, zodat je via bekenden nieuwe contacten kunt opdoen. Zo'n profiel moet geen saaie opsomming van feiten zijn, maar een aantrekkelijk en overzichtelijk geheel, waarmee je duidelijk laat zien wie jij bent en wat je kunt. Omdat anderen op grond van jouw profiel conclusies over je trekken, is het belangrijk dat je eerlijk bent. Dit neemt niet weg dat je de omschrijving van jezelf, je ervaring en vaardigheden zo goed en overtuigend mogelijk moet presenteren.
Je kunt alleen een goed profiel maken als je weet hoe je in elkaar steekt. Om een duidelijk beeld van jezelf te krijgen, kun je bijvoorbeeld een aantal persoonlijkheidstestjes doen. Daarnaast kun je natuurlijk ouders en vrienden vragen hoe zij tegen jou aankijken.

Je gaat een profiel maken voor een online netwerk. In de profielschets laat je zien wie je bent en wat je kunt: welke karaktereigenschappen typeren jou, wat houdt je bezig, wat vind je leuk om te doen, welke diploma's en welke werkervaring heb je in huis en welke vaardigheden heb je hierdoor ontwikkeld? Wees creatief!

Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

Aantekeningen

WAT HEB JE AAN
TOETERS
EN BELLEN
ALS JE ER
GEEN MUZIEK
MEE GAAT MAKEN
Loesje

Register

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Berlinda van Dam / HH, Den Haag: p. 8-9
Peter Hilz / HH, Den Haag: p. 15(b)
Corbis / Getty Images, Dublin: p. 15(o), 29
Ton Borsboom / ANP, Rijswijk: p. 19
AFP / ANP, Rijswijk: p. 24, 37, 131
Shutterstock, New York: p. 25, 125, 128,
Rijksmuseum / TU Delft: p. 30
Riotgames, Parijs: p. 33
Peter Hilz / HH, Den Haag: p. 34
Bangalore Mirror, Bangalore: p. 38
iStock, Dublin: p. 44, 57, 67, 69, 80, 81, 107
Loesje, Arnhem: p. 47, 71, 89, 103, 115, 133, 159, 195, 203
Amaury Miller / HH, Den Haag: p. 48-49
Sire Ideele Reclame, Amsterdam: p. 50
Remko de Waal / ANP, Rijswijk: p. 51
de Volkskrant, Amsterdam: p. 54
NRC, Amsterdam: 55
Alamy / Imageselect, Wassenaar: p. 60, 127, 200
Polaris / HH, Den Haag: p. 61
Picture Alliance / Lineair: p. 66, 120, 175
Thomas Schlijper / HH, Den Haag: p. 72-73, 196-197
Anne Buiskool, Soest: p. 83
Dolph Cantrijn / HH, Den Haag: p. 86
Michiel Wijnbergh / HH, Den Haag: p. 90-91
Flip Franssen / HH, Den Haag: p. 104-105
Hans van Rhoon / HH, Den Haag: p. 116-117
Maskot / Getty Images, Dublin: p. 123
Roger Dohmen / HH, Den Haag: p. 134-135
Kees van de Veen / HH, Den Haag: p. 160-161
Dagmar Pegels-Duine, Middelharnis: p. 198
Freestockimages, Moskou: p. 199

NEDERLANDS | 6E EDITIE | 4 VWO

Compleet
Bij dit boek hoort een digitale leeromgeving. Met bijvoorbeeld opdrachten, oefentoetsen, uitlegfilmpjes.

Makkelijk
Je mag in dit boek schrijven, aantekeningen maken, markeren, onderstrepen, wat je maar wilt.

Flex

Direct feedback
Maak je de opdrachten online, dan zie je wat er al goed gaat. Of je verbetert je antwoord met de tip.

Op je eigen niveau
Online krijg je, op basis van je resultaten, opdrachten op jouw niveau: met extra hulp of uitdaging.

Noordhoff Uitgevers

MIX Papier van verantwoorde herkomst FSC® C118189

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-73477-0